

Co-funded by
the European Union

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
"ОСТРОЗЬКА АКАДЕМІЯ"

SOFT SKILLS У ВИЩІЙ ОСВІТІ: ЕКСПЕРТИЗА ЄС

*Науково-методичні тези
Міжнародної програми
підвищення кваліфікації для викладачів*

21 квітня – 31 травня

Том I

Острог
Видавництво Національного університету «Острозька академія»
2025

УДК 378.016+37.014.242:340(4-6ЄС)(063)

*Рекомендовано до друку вченою радою
Навчально-наукового інституту права ім. Малиновського
Національного університету «Острозька академія»
(протокол № 5 від 09 грудня 2025 р.)*

Відповідальна за випуск:

Лотиш Т. В., доктор філософії у галузі права.

Soft Skills у вищій освіті: експертиза ЄС: науково-методичні тези Міжнародної програми підвищення кваліфікації для викладачів (м. Острог, 21 квітня – 31 травня). Острог: Вид-во НаУОА, 2025. Том I. 344 с.

DOI 10.25264/05.12.2025.344

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

Фінансується Європейським Союзом. Проте висловлені погляди та думки належать лише автору(ам) і не обов'язково відображають Європейський Союз або Виконавче агентство з питань освіти та культури. Ні Європейський Союз, ні орган, що надає гранти, не можуть нести відповідальність за них.

УДК 378.016+37.014.242:340(4-6ЄС)(063)

Збірник тез науково-методичних доповідей “Soft skills in higher education: the EU experience” сформовано за підсумками Програми підвищення кваліфікації «Soft Skills у вищій освіті: експертиза ЄС», що тривала з 21 квітня по 31 травня 2025 року у межах грантового освітнього проєкту Hub of the EU solutions, що діє на базі Національного університету “Острозька академія” та співфінансується Європейським Союзом (101127578 – HEUS – ERASMUS-JMO-2023-HEI-TCH-RSCH).

Тези науково-методичних доповідей учасників відображають результати серії тренінгів, побудованих на кращих практиках Європейського Союзу та адаптованих до актуальних потреб викладачів, дослідників і управлінців у сфері вищої освіти. Матеріали репрезентують міждисциплінарний підхід до формування та розвитку soft skills, зокрема критичного мислення, комунікації, лідерства, етичної відповідальності, міжкультурної взаємодії та академічної доброчесності.

Збірник тез спрямований на зміцнення міжінституційної співпраці в контексті європейської інтеграції української вищої освіти. Видання буде корисним для науково-педагогічних працівників, управлінців закладів вищої освіти, аспірантів і дослідників, зацікавлених у впровадженні європейських стандартів розвитку soft skills у навчанні та управлінні.

The collection of abstracts of scientific and methodological reports ‘Soft skills in higher education: the EU experience’ was compiled based on the results of the professional development programme ‘Soft Skills in Higher Education: EU Expertise’, which ran from 21 April to 31 May 2025 as part of the Hub of the EU Solutions grant-funded educational project, which operates on the basis of the National University of Ostroh Academy and is co-financed by the European Union (101127578 – HEUS – ERASMUS-JMO-2023-HEI-TCH-RSCH).

The abstracts of the participants’ scientific and methodological reports reflect the results of a series of training sessions based on the best practices of the European Union and adapted to the current needs of teachers, researchers and administrators in the field of higher education. The materials represent an interdisciplinary approach to the formation and development of soft skills, in particular critical thinking, communication, leadership, ethical responsibility, intercultural interaction and academic integrity.

The collection of abstracts aims to strengthen inter-institutional cooperation in the context of European integration of Ukrainian higher education. The publication will be useful for scientific and pedagogical workers, managers of higher education institutions, postgraduate students and researchers interested in the implementation of European standards for the development of soft skills in teaching and management.

ЗМІСТ

Амеліна Н. К. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ІНТЕГРАЦІЇ SOFT SKILLS У НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	10
Андріяш І. В. ЗАПИС ВОКАЛУ ТА ЙОГО ОБРОБКА В СУЧАСНИХ СТУДІЙНИХ УМОВАХ З ВИКОРИСТАННЯМ ПРОГРАМИ MELODYNE	13
Арабаджи-Тіпенко Л. І. РОЗВИТОК SOFT SKILLS ЯК КЛЮЧОВИЙ ЧИННИК ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРИРОДНИЧОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ТА ІННОВАЦІЙНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА	15
Арсененко І. А., Донець І. А., Донченко Л. М. ІНТЕГРАЦІЯ SOFT SKILLS В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ТУРИЗМУ ТА РЕКРЕАЦІЇ	17
Бабаян Ю.О. ПСИХОЛОГІЧНА ПРОСВІТА ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	22
Бабенко К. Є., Бабенко Є. М. ДОВІРА ПІД ЧАС КРИЗИ. ЯК ВІЙНИ 2014 ТА 2022 РОКІВ ЗМІНИЛИ РІВЕНЬ ДОВІРИ УКРАЇНЦІВ ДО ДЕРЖАВНИХ ІНСТИТУЦІЙ?	25
Бабюк С. М. ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЗАСОБАМИ ГІМНАСТИКИ	28
Бабюк Т. Й. РОЗВИТОК SOFT SKILLS У КОНТЕКСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	31
Багрій Т. Є. SOFT SKILLS ЯК НЕОБХІДНИЙ СКЛАДНИК ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА	34
Баєв В. В. ОСОБЛИВОСТІ ТЕХНОЛОГІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ІНДУСТРІЇ ТУРИЗМУ	36
Бакуліч О. О. ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ, ЯК ЗАПОРУКА СТАЛОСТІ ТА РОЗВИТКУ УНІВЕРСИТЕТУ	39
Барабась Д. О. РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ТРАНСФОРМАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ	42
Батарейна І. О. ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ РОЗВИТКУ SOFT SKILLS У СТУДЕНТІВ: ЄВРОПЕЙСЬКІ КЕЙСИ	45
Бахмат І. В. ЗНАЧЕННЯ SOFT SKILLS У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ПРАВООХОРОНЦІВ В УКРАЇНІ	49
Бегаль Т. О. ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ В ОСВІТІ: ОСОБЛИВОСТІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ	53

Березовенко О. Г. SOFT SKILLS У КОНЦЕРТМЕЙСТЕРСЬКІЙ ПРАКТИЦІ. ВПЛИВ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА ФОРМУВАННЯ АНСАМБЛЕВОЇ ВЗАЄМОДІЇ	56
Березюк Т. П. РЕФЛЕКСІЯ ЯК ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	59
Verestok O. EMOTIONAL LITERACY AS AN ESSENTIAL COMPONENT OF SOFT SKILLS	62
Бицюра Ю. В. ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ SOFT SKILLS ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ «ЕКОНОМІКА» У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	64
Білик В. Г., Мегалінська Г. П., Білик Ж. І. ФОРМУВАННЯ М'ЯКИХ НАВИЧОК У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ КУРСУ «ВАЛЕОФІЛОСОФІЯ ТА ВАЛЕОЛОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ РЕЛІГІЇ»	67
Білоцерковець М. А. БАГАТОМОВНІСТЬ У КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ УКРАЇНСЬКИХ ЗВО	70
Бовш Л. А. ІНСТРУМЕНТИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ДИЗАЙНУ В ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ	73
Богомаз О. Ю. ФОРМУВАННЯ МЕДІАКОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ЗАПОРУКА РОЗВИТКУ ЇХНІХ SOFT SKILLS: ДОСВІД УКРАЇНСЬКИХ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЗВО	77
Боднарчук Т. Л. «SOFT SKILLS» ЯК ДЕТЕРМІНАНТА УСПІШНОГО СТАРТАП-ПРОЄКТУВАННЯ	80
Бражник Л. В. АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК ОСНОВА СТІЙКОГО НАУКОВОГО РОЗВИТКУ	83
Братиця Г. Г. РОЗВИТОК SOFT SKILLS ПІД ЧАС РІЗНИХ ФОРМ ВЗАЄМОДІЇ НА УРОЦІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ	85
Будник Н. В., Назаренко В. О., Кайнаш А. П. АДАПТИВНІСТЬ ЯК ЗАПОРУКА ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ	87
Варіна Г. Б. SOFT SKILLS ЯК КЛЮЧОВИЙ КОМПОНЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЛІНІЧНОГО ПСИХОЛОГА	89
Вергелес О. П. ІНТЕГРАЦІЯ SOFT SKILLS У ПІДГОТОВКУ ФАХІВЦІВ З ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ: АНАЛІЗ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАКТИК	93
Верес К. О. SOFT SKILLS У ВИКЛАДАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ: РОЛЬ ПЕДАГОГІЧНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ У ФОРМУВАННІ НАВИЧОК СТУДЕНТІВ	97
Відоменко О. І. КЕЙС-МЕТОД, ЯК ПРИКЛАД ІНТЕРАКТИВНОГО МЕТОДУ ВИКЛАДАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН	100
Вінник М. О. ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ІНСТРУМЕНТ АНАЛІЗУ ТА РОЗВИТКУ SOFT SKILLS: КОМУНІКАЦІЙНА ДІАГНОСТИКА І ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТІВ	103

Вітряк О. П. SOFTS KILLS У ДИСТАНЦІЙНОМУ НАВЧАННІ ЗДОБУВАЧІВ ТЕХНОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ	107
Вітченко А. О. МІСЦЕ І РОЛЬ ҐЕНДЕРНОГО КОУЧИНГУ В СИСТЕМІ ПРАКТИЧНОЇ ЛІДЕРСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ СЛУХАЧІВ ВВНЗ	110
Voitenko I. TEAMWORK AND COLLABORATION IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING	114
Волошина Н. О. ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ SOFT SKILLS ПРИ ПІДГОТОВЦІ ЕКОЛОГІВ	117
Вольнова Л. М. ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ «ШІСТЬ КАПЕЛЮХІВ МИСЛЕННЯ» У ВИКЛАДАННІ ПСИХОЛОГІЇ	121
Воронов М. М. ДЕЛІБЕРАТИВНА ДЕМОКРАТІЯ В ЄС: СТАНОВЛЕННЯ, ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ	125
Врубель Г. Ф. ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ-МУЗИКАНТІВ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ	128
Гайша О. О., Воробей В. Ю. НАВИЧКИ ЕФЕКТИВНОГО СПІЛКУВАННЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЕЛЕМЕНТ УСПІШНОЇ РОБОТИ СУЧАСНИХ ФАХІВЦІВ З РОЗРОБКИ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	132
Гайша О. О. НАВИЧКИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ – ОДИН З ЕЛЕМЕНТІВ СУЧАСНОГО НАБОРУ SOFT SKILLS?	135
Галайбіда О. В. THE CONCEPT OF MEDIATION IN LANGUAGE TEACHING	138
Герасимчук О. П. ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ЛІСОВОМУ ГОСПОДАРСТВІ УКРАЇНИ	141
Гжибовська Т. С. ДЕЯКІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ СФЕРОЮ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	146
Гловацький І. В. ФОРМУВАННЯ М'ЯКИХ НАВИЧОК ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕНЬ У ЛАБОРАТОРІЇ	149
Гловюк І. В. ДОБРОЧЕСНЕ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ: ПРАВНИЧА ОСВІТА	151
Голубець І. М. ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS У ДИСТАНЦІЙНОМУ НАВЧАННІ	156
Голячук Н. В., Голячук С. Є. БЛОКЧЕЙН ЯК ДРАЙВЕР ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ ТА ТРАНСФОРМАЦІЇ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ	159
Гончар Л. О. ПОЛІВЕКТОРНІСТЬ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ SOFT, DIGITAL, HARD, META-SKILLS	162
Гончарова О. А., Маслоva А. В. ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS ЯК СКЛАДОВОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	168

Горпинич О. В., Горпинич Л. І. ЦИФРОВІ SOFT SKILLS У КОНТЕКСТІ ІНДУСТРІЇ 4.0: ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ	172
Гребчук І. Л. ЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ	176
Гречан А. П. SOFT SKILLS У ПІДГОТОВЦІ ЕКОНОМІСТІВ ЯК ВІДПОВІДЬ НА ВИКЛИКИ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ	178
Гречан П. Ю. ГАРМОНІЗАЦІЯ SOFT SKILLS ТА ІННОВАЦІЙ У МЕНЕДЖМЕНТІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	181
Григорчук І. Д. ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS ПРИ ВИКЛАДАННІ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН	184
Гринюк Н. А. ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS ПРИ ВИКЛАДАННІ ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН	186
Гудима У. В., Гудима О. В. ІНТЕГРАЦІЯ МАТЕМАТИКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ ЧЕРЕЗ ПРОЄКТНЕ НАВЧАННЯ	190
Гуменюк Т. К., Гуменюк В. А. ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК «SOFT SKILLS» В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ У КИЇВСЬКІЙ МУНІЦИПАЛЬНІЙ АКАДЕМІЇ МУЗИКИ ІМ. Р. М. ГЛІЄРА	194
Данічева К. П. КОМУНІКАЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ	197
Джгуташвілі Н. М. МОДЕЛЬ ІННОВАЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ВИЩІЙ ОСВІТІ	201
Дзюба О. М. ОЦІНЮВАННЯ НАВИЧОК АКТИВНОГО СЛУХАННЯ ЯК СКЛАДОВОЇ ОПАНОВАНИХ SOFT SKILLS	205
Дільна З. Ф. РЕЗИЛІЄНТНІСТЬ ЯК КЛЮЧОВИЙ SOFT SKILLS У МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ	207
Довгань О. В. ТРАНСФОРМАЦІЯ РОЛІ ВИКЛАДАЧА-ФІЛОЛОГА: ФАСИЛИТАТОР SOFT SKILLS У ЦИФРОВОМУ КАМПУСІ	211
Долгін О. С. ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПІДХОДІВ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 211 «ВЕТЕРИНАРНА МЕДИЦИНА»	215
Должикова О. В. ЗНАЧЕННЯ SOFT SKILLS ПІД ЧАС ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ГАЛУЗІ ЗНАТЬ «ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я ТА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ»	217
Дьяченко В. В. МУЗИЧНА СКЛАДОВА У ПІДГОТОВЦІ ЗВУКОРЕЖИСЕРІВ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ	220
Надольська Ю. А., Єпіфанцева Л. А. ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ЛІТЕРАТУРИ НІМЕЦЬКОМОВНИХ КРАЇН У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ «SOFT SKILLS»	224

Животовська Л. В. КОНЦЕПЦІЯ МЕТАКОГНІТИВНОЇ СКЛАДОВОЇ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ	227
Загарій В. К. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ГЛОБАЛІЗАЦІЙНОМУ СВІТІ	231
Загарій В. П. РОЗВИТОК SOFT SKILLS У СТУДЕНТІВ ЧЕРЕЗ ПРОЄКТНЕ НАВЧАННЯ: ДОСВІД ЄС ТА МОЖЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ В УКРАЇНІ	235
Задніпряна-Корінна М. Ю. ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЮРИСТА ЗАСОБАМИ SOFT SKILLS	239
Заєць С. В. РОЛЬ НАУКИ І ДОВІРА ДО ВЧЕНИХ: ТРЕНДИ ЗА ДАНИМИ МІЖНАРОДНИХ ОПИТУВАНЬ	242
Зайцева Т. В. СЕРВІСИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОСВІТІ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ SOFT SKILLS МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ	244
Зоценко Л. М. ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОЇ ГРАМОТНОСТІ В ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОМУ БІЗНЕСІ	247
Зубенко Г. В. УСВІДОМЛЕННЯ ЦІННОСТІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА НЕОБХІДНОСТІ ЙОГО СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЯК SOFT SKILLS БАКАЛАВРА ПРАВА	249
Іванюта А. О., Харсіка І. А. SOFT SKILLS У ПІДГОТОВЦІ ІНЖЕНЕРА ТЕХНОЛОГА	252
Ігнатенко С. А. ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'Я У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ	255
Ілюхіна В. В. ЦІННІСНО-ОРІЄНТОВАНА ТРАНСФОРМАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ЧИННИК КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЗВО В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ	259
Ізраєлян В. М. ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ SOFT SKILLS В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ	264
Калашник О. В., Левченко Ю. В. РОЗВИТОК SOFT SKILLS – УСПІХ У СФЕРІ ГОСТИННОСТІ	267
Каленська В. П. РОЛЬ SOFT SKILLS У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВ ІНДУСТРІЇ ТУРИЗМУ	270
Калинюк Т. В. ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ТАЙММЕНЕДЖМЕНТУ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	272
Канарова О. В. АРТТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО СВІТОСПРИЙНЯТТЯ У ДІТЕЙ	275
Каньоса Н. Г. РОЗВИТОК SOFT SKILLS У МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСВІТИ	279
Каролоп О. О. ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS У МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ З ТУРИЗМУ І РЕКРЕАЦІЇ В НІМЕЧЧИНІ: ЄВРОПЕЙСЬКА ПЕРСПЕКТИВА ТА УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ	283

Карпенко Є. А. SOFT SKILLS ПРИ ПІДГТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ D1 «ОБЛІК І ОПОДАТКУВАННЯ»	286
Кашпур Ю. М. ПСИХОЛОГІЧНА ВИТРИМКА ВИКЛАДАЧА В РОБОТІ З ГІПОАКТИВОВАНИМИ СТУДЕНТАМИ: ПРОФЕСІЙНІ SOFT SKILLS У ДІІ	290
Кириченко О. А., Березовенко Л. С. СУТНІСТЬ МЕГАКОГНІТИВНОГО РОЗУМІННЯ БЕЗКОШТОВНОЇ І ДОСТУПНОЇ ОДИНАДЦЯТИРІВНЕВОЇ БАЗОВОЇ ТА СУПУТНЬОЇ ЮРИДИЧНОЇ ЧИ БУДЬ-ЯКОЇ ІНШОЇ ОСВІТИ	293
Кириченко О. А. СУТНІСТЬ МЕГАКОГНІТИВНОГО РОЗУМІННЯ ГЕНЕЗИСУ ЕВОЛЮЦІЇ ВЛАСНЕ ЛЮДСЬКОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ ІЗ СУПУТНИМ РОЗВИТКОМ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ (ПРАВЛОГІЇ, АНТИДЕЛІКТОЛОГІЇ) ТА ОСНОВ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ ГУМАНІЗМУ	298
Климчук А. О. SOFT SKILLS У ВИЩІЙ ОСВІТІ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ЦИФРОВОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА	302
Клюєв С. О. ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ТРАНСПОРТНОЇ ГАЛУЗІ	306
Князева О. В. ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ SOFT SKILLS У ЗВО	310
Коваленко Н. Д. ФОРМУВАННЯ ЛІНГВІСТИЧНИХ ЗНАТЬ: НОВІ МОЖЛИВОСТІ	314
Ковальова А. П. КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ В СИСТЕМІ КОГНІТИВНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ПСИХОЛОГА: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ	316
Козловський Є. В. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS У ПОЗАНАВЧАЛЬНІЙ РОБОТІ СТУДЕНТІВ	320
Комарніцька Л. М. SOFT SKILLS СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ: СУЧАСНИЙ СТАН, ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ	323
Комчатних О. В. ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА SOFT SKILLS: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД У ВИКЛАДАННІ ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН	327
Кошоваленко Т. В. КОНЦЕПЦІЯ SOFT SKILLS І ТЕНДЕНЦІЇ ЇЇ РОЗВИТКУ	331
Красільнікова О. В., Крохмаль Н. В., ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS У КОНТЕКСТІ ГУМАНІТАРНОЇ ОСВІТИ	334
Криворучко А. В. ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ПІД ЧАС ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ХІМІЇ	339
Kryuchkova N. M. FEATURES OF SOFT SKILLS ACQUISITION BY HIGHER EDUCATION STUDENTS WITHIN THE FRAMEWORK OF ERASMUS+ ACADEMIC MOBILITY	341

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ІНТЕГРАЦІЇ SOFT SKILLS У НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Амеліна Н. К.,

*кандидат економічних наук, доцент кафедри економіка
Національного транспортного університету*

У сучасній глобальній економіці, що стрімко трансформується під впливом цифровізації та автоматизації, зростає значення Soft Skills. Ці навички, зокрема критичне мислення, комунікація, адаптивність, лідерство, емоційний інтелект, дедалі частіше визнаються необхідною складовою людського капіталу. Відповідно, міжнародний досвід показує, що системна інтеграція Soft Skills у навчальні програми закладів вищої освіти (ЗВО) стає стратегічним інструментом підвищення економічної конкурентоспроможності випускників на ринку праці.

В економічній термінології Soft Skills можуть бути розглянуті як інвестиції в нематеріальні активи, що формують індивідуальну продуктивність праці. На відміну від Hard Skills, які часто знецінюються внаслідок технологічного прогресу, Soft Skills є транзитивними та універсальними, що дозволяє гнучко адаптуватися до нових умов. За даними OECD та World Economic Forum, саме Soft Skills забезпечують підвищення мобільності працівників і зміцнюють інноваційний потенціал економіки знань.

Проект CoSki21 (Core Skills for 21st Century Professionals), підтриманий Європейською Комісією, є яскравим прикладом міжнародного досвіду розробки рамки інтеграції Soft Skills у вищу освіту. В межах цього проекту було визначено стратегічні напрями для уніфікації термінології, систематизації навичок, а також створення спільної європейської моделі Core Skills Framework [1]. Ці напрями базуються на поєднанні академічного підходу університетів, зокрема Universitat Politècnica de València, з очікуваннями ринку праці у вигляді опитування HR-фахівців, менеджерів та підприємців. У результаті було створено перелік компетентностей, що охоплює п'ять рівнів розвитку навичок – від особистої самоорганізації до глобальної комунікації.

Серед найбільш поширених підходів інтеграції Soft Skills в навчальні програми:

- трансверсальні компетентності як частина навчального плану (наприклад, запроваджено у UPV – Universidad Politècnica de Valencia);
- проектне навчання (PBL) та дизайн-мислення, що формують командну роботу, креативність і здатність до самостійного прийняття рішень;
- електронні платформи оцінювання Soft Skills, зокрема застосування competence management systems (CMS), таких як NASA CMS, eSkillsBase, Avilar;
- модульність та гнучкість навчальних програм, що дозволяє викладачам адаптувати курси до вимог професійного середовища.

Попри визнання важливості Soft Skills, їх оцінювання, формалізація та сертифікація залишаються складними задачами. Існує розрив між освітніми програмами

та очікуваннями ринку праці. У зв'язку з цим постає питання: як подолати розрив у навичках? Вища освіта має як місію, так і потенціал забезпечити здобувачів освіти адекватним набором компетентностей, які відповідають вимогам підприємств XXI століття. Проте для цього необхідне глибше та більш точне розуміння того, які саме Soft Skills є затребуваними у різних професійних галузях. Термінологічна неоднозначність (Soft Skills, Transversal Skills, Employability Skills) ускладнює розробку єдиної політики у багатьох ЗВОЮ, адже викладачі не мають чітких методичних рекомендацій щодо викладання Soft Skills.

Саме тому одним із ключових викликів і завдань є створення уніфікованої рамки навичок, яка буде релевантною для обох систем – освіти та професійного середовища. Це, в свою чергу, дозволить налагодити комунікацію між академічним і трудовим секторами, оскільки ці аспекти вимагають переналаштування освітньої політики, впровадження механізмів економічної мотивації для викладачів (наприклад, через KPI, що включають показники формування Soft Skills), а також створення національних рамок компетентностей, сумісних з європейськими.

У процесі формування освітніх політик щодо Soft Skills, як правило, розробляють карти компетентностей, які відображають набір особистісних і соціальних знань та вмінь, необхідних для ефективної професійної діяльності. Водночас, заклади вищої та професійної освіти, працюючи із запитом на включення відповідного змісту в освітні програми стикаються з однією із найбільш складних проблем – організацією ефективного викладання Soft Skills у рамках формальної освіти. Базовим інструментом для побудови освітнього процесу є навчальна програма, яка дозволяє структурувати та впорядкувати зміст. Також, для викладачів важливо мати чітке розуміння, які тематичні блоки об'єднують схожі Soft Skills, оскільки у випадку з технічними навичками – структура і послідовність навчання є відносно лінійними та логічно обґрунтованими, зміст упорядковується відповідно до ієрархії складності. В той самий час для гуманітарних спеціальностей структурування Soft Skills потребує міждисциплінарного підходу, оскільки такі навички, як критичне мислення, емоційний інтелект, креативність, комунікативна компетентність, не завжди мають чітко визначену послідовність формування. Їх розвиток часто відбувається паралельно або інтегровано у зміст фахових дисциплін, а також у процесі проектної, дослідницької чи комунікативної діяльності студентів. Тому викладачам гуманітарних дисциплін необхідно володіти методологічними інструментами інтеграції Soft Skills у навчальний процес та вміти формувати тематичні блоки, що ґрунтуються не на формальній послідовності, а на функціональній взаємозалежності навичок.

Натомість Soft Skills не мають суворої ієрархічної залежності, що ускладнює їхню дидактичну послідовність. Існують ситуації, коли особистісні навички є передумовою для розвитку соціальних компетентностей. З огляду на складність класифікації та логічного структурування Soft Skills, виникає потреба в створенні чіткої таксономії як основи для їх системного викладання і вона повинна враховувати мультимодальність Soft Skills та можливість їх групування за функціональними ознаками: міжособистісна взаємодія, самоуправління, стратегічне мислення тощо. У сучасній освіті існує загальноновизнана позиція, що Soft Skills є найскладнішими для формування, проте саме вони мають визначальний вплив на ефективність діяльності в майбутньому. Саме ці навички, звички та поведінкові патерни вирізняють професіонала серед інших, формують його індивідуальний соціально-професійний

стиль і стають критично важливими в процесі реалізації проєктів, врегулювання конфліктів, комунікації та управління колективом або підприємством в цілому.

До найбільш затребуваних Soft Skills у випусників ЗВО належать: лідерство, продуктивність, командування та комунікаційна компетентність, адже їх значущість підтверджується численними прикладами з історії бізнесу: важко уявити успіх Стіва Джобса без його майстерності у переконанні та харизматичному лідерстві, чи результативність Воррена Баффета без здатності делегувати повноваження із відповідальністю, або ж глобальний вплив Далай-лами без його унікального комунікативного чару. Сучасна людина повинна постійно розвивати ці компетентності, оскільки наявність бізнес-плану – необхідна, але не достатня умова реалізації стартапу. Лідерські здібності, автономність, стратегічне мислення, критичність, здатність до самоорганізації – є прикладами компетентностей, які формують підприємницький потенціал майбутнього випусника.

Наявність професійних навичок у претендентів на посади перестає бути унікальною перевагою – їх набуття стало значно доступнішим завдяки розширенню освітніх можливостей, цифровим платформам і професійним курсам. Водночас справжнім викликом для роботодавців залишається пошук фахівців, які поєднують високий рівень предметної підготовки з розвиненими Soft Skills компетентностями. З огляду на їх вирішальну роль у професійній та соціальній реалізації, доцільним є розгляд Soft Skills як «основних навичок», які формують конкурентоспроможний профіль випусника та вирізняють його на ринку праці. Саме тому, в межах навчання у закладах вищої освіти, потрібно приділяти увагу застосуванню на теоретичному та практичному рівнях структури та класифікації Soft Skills у контексті інтеграції у навчальні програми ЗВО.

Враховуючи зростання ролі підприємництва в європейській економіці знань, окрему увагу необхідно приділяти ідентифікації Soft Skills, як найбільш актуальних для підприємницької діяльності. Таким чином, результати цього запровадження може стати створення інституційно-методологічної бази для інтеграції Soft Skills у навчальні плани закладів вищої освіти, забезпечуючи підвищення релевантності освітніх програм, зміцнення зв'язку між освітою та ринком праці та розвиток компетентнісного підходу як стратегічного напрямку реформування вищої освіти. Адже, саме розвиток Soft Skills у майбутніх випусників є фундаментальними, оскільки вони забезпечують інституційну довіру, соціальний капітал, ефективне управління ризиками, а також адаптацію до динаміки зовнішнього середовища. Їх розвиток має стати пріоритетним завданням як у професійній підготовці фахівців, так і у формуванні сучасних навчальних програм з економіки, бізнесу та управління.

Література:

1. Trans-European framework for Core personal skills. (2017) Core Skills for 21st Century Professionals. Universitat Politècnica de València (UPV). p. 59.
2. Integrating Employability in Higher Education. (2021) Marcelo Maina, Lourdes Guàrdia, Maite Fernández-Ferrer. p. 80.
3. The Requirements of Integrating Soft Skills into Higher Education Curricula within the Context of Transformative Education. Oyuntsetseg Namjildorj. University of the Humanities Ulaanbaatar, Mongolia. International Journal of Learning, Teaching and Educational Research Vol. 24, No. 3, pp. 725-739, March 2025 <https://doi.org/10.26803/ijlter.24.3.34>

ЗАПИС ВОКАЛУ ТА ЙОГО ОБРОБКА В СУЧАСНИХ СТУДІЙНИХ УМОВАХ З ВИКОРИСТАННЯМ ПРОГРАМИ MELODYNE

Андріяш І. В.,

викладач, Київська Муніципальна Академія Музики ім. Р.М. Глієра

У сучасній музичній освіті надзвичайно важливим є формування у студентів не лише виконавських, а й технологічних навичок, пов'язаних із звукозаписом та подальшою обробкою вокалу. Програма Melodyne стала незамінним інструментом для професійної вокальної корекції, зокрема у процесі студійного продакшену.

У тезах розглянуто ключові етапи студійного запису вокалу: підготовка мікрофонного тракту, забезпечення оптимальних акустичних умов, правильне позиціонування вокаліста, а також технічні параметри запису. Першочерговим завданням є правильна підготовка мікрофонного ланцюга, що включає вибір і налаштування мікрофону, попереднього підсилювача, аудіоінтерфейсу та програмного середовища. Не менш важливою є адаптація акустичного простору студії: мінімізація відбиттів, небажаних резонансів і фонових шумів, що можуть негативно вплинути на якість запису.

Правильне позиціонування вокаліста щодо мікрофону також суттєво впливає на результат. Відстань до капсюля, кут нахилу голови, використання поп-фільтра та контроль за динамікою виконання – усе це важливо враховувати під час запису. Під час навчального процесу доцільно звертати увагу студентів на важливість збереження стабільного положення тіла, контролю дихання та дикції, що забезпечує чистий і передбачуваний сигнал на вході.

Важливо навчати студентів розумінню ролі попереднього підсилення (preamp gain staging) – надмірне або недостатнє підсилення може призвести до перевантаження або, навпаки, занадто тихого сигналу з подальшою втратою деталей. Також слід приділити увагу вибору типу мікрофону – динамічні моделі зазвичай використовуються для гучного вокалу та жанрів з високим рівнем енергії (рок, реп), тоді як конденсаторні мікрофони є більш чутливими й дозволяють відтворити широкий частотний діапазон, що особливо важливо в академічному, джазовому чи поп-виконанні. Окрім жанрових особливостей, варто враховувати тембр голосу вокаліста, його об'ємність, наявність високих чи низьких обертонів, щоб підібрати мікрофон, який найкраще передасть індивідуальні характеристики голосу.

Окрему увагу приділено інтеграції Melodyne у цифрові аудіоробочі станції (DAW), зокрема використанню VST- або ARA-плагінів, що дозволяє більш точно та гнучко працювати з аудіоматеріалом. Melodyne підтримує синхронізацію з такими програмами як Studio One, Cubase, Logic Pro X, дозволяючи редагувати вокал без необхідності експорту та імпорту аудіофайлів.

Особливо важливим є навчання студентів навичкам корекції інтонації, ритмічних похибок, редагування формантів та експресивного фразування за допомогою інтерфейсу Melodyne. Розглядаються основні режими роботи з програмою (Melodic, Percussive, Polyphonic), а також етичні й естетичні аспекти корекції вокалу – баланс між технічною досконалістю та природністю виконання.

Інтерфейс Melodyne складається з нотної сітки, де візуалізуються окремі звуки у вигляді «блобів» – графічних елементів, які дозволяють змінювати висоту звуку, довжину, гучність, мікротональні нюанси. Це забезпечує інтуїтивне розуміння процесу редагування навіть на ранніх етапах вивчення.

Програмне середовище Melodyne дозволяє викладачам моделювати навчальні ситуації, в яких студенти можуть експериментувати зі звуком, тренувати слух і розуміння гармонії, а також поглиблювати знання щодо музичної акустики. Наприклад, студенти можуть проаналізувати інтервальні співвідношення у вокальній партії та порівняти їх із гармонійною основою твору.

Запропоновано методику викладання теми «Обробка вокалу в Melodyne» в межах навчальної дисципліни «Комп'ютерні системи в студійній практиці». До методики входить покрокове знайомство з інтерфейсом програми, виконання практичних вправ з інтонаційного редагування, ритмічної корекції, трансформації вокалу. Наприклад, студенти працюють із записом вокального фрагменту, ідентифікують неточності, а потім вносять зміни та слухають результат до і після.

У навчальному процесі доцільно поєднувати індивідуальну та групову форми роботи, що стимулює творче мислення та командну взаємодію. Важливо також розглядати конкретні кейси з професійної практики: редагування хорових партій, підготовка до лайв-виступу з попередньо відредагованим вокалом, створення альтернативних вокальних ліній.

Для підвищення мотивації студентів пропонується впровадження міні-проектів: створення власного треку з обробкою вокалу, підготовка мультитрекового проекту для YouTube або соціальних мереж. Такі проекти сприяють розвитку практичних навичок, впевненості у використанні сучасного програмного забезпечення та розумінню стандартів професійного саунд-дизайну.

На завершення варто зазначити, що інтеграція таких інструментів, як Melodyne, у навчальні плани не лише актуалізує зміст дисциплін, а й відкриває нові можливості для розвитку сучасного музиканта-артиста, який володіє як творчими, так і технологічними компетентностями.

РОЗВИТОК SOFT SKILLS ЯК КЛЮЧОВИЙ ЧИННИК ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРИРОДНИЧОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ТА ІННОВАЦІЙНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Арабаджи-Гіпенко Л. І.,

*кандидат біологічних наук, старший викладач
кафедри біології та фізичної реабілітації*

*Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького, м. Запоріжжя, Україна*

Сучасні процеси цифрової трансформації суспільства актуалізують потребу в оновленні концептуальних засад організації освітньої діяльності, зокрема у сфері природничої освіти. Підготовка конкурентоспроможного фахівця вже не обмежується засвоєнням теоретичних знань і професійних умінь. В умовах сучасної освіти дедалі більшої ваги набуває розвиток Soft Skills, що охоплюють навички комунікації, адаптації, креативності, критичного мислення та міждисциплінарної співпраці. Актуальні тенденції у сфері освіти свідчать про необхідність перегляду традиційних підходів до викладання освітніх компонентів природничого напрямку.

Поняття Soft Skills («м'яких» навичок) включає у себе гнучкі (некогнітивні) навички, які визначають особистісну ефективність та успішність у професійній і соціальній взаємодії. До них належать: емоційний інтелект, лідерство, адаптивність, тайм-менеджмент, уміння працювати в команді, навички публічного виступу, переконування, критичне та креативне мислення [1,2]. Згідно з доповідями міжнародних організацій (OECD), саме ці навички визначатимуть успішність фахівця у XXI столітті [4]. У сучасних умовах розвитку освіти важливого значення набуває забезпечення якісних освітніх послуг як основи професійного зростання фахівців та формування освітнього потенціалу держави. Теоретичні й практичні засади цієї проблематики висвітлено в наукових працях О. Боднар, Т. Борової, В. Кременя, Ю. Рашкевича, В. Ягупова, та ін. Цифровізація освітнього процесу стала ключовим напрямом досліджень таких науковців, як В. Биков, Р. Гуревич, М. Кадемія, Л. Карташова, В. Пономаренко, О. Спірін, З. Рябова, Г. Єльнікова, які акцентують увагу на впровадженні ІКТ та Digitalskills у педагогічну практику. У сучасному освітньому просторі, що формується під впливом глобалізаційних змін, актуальними є напрацювання зарубіжних науковців. Так, за результатами аналітичного огляду Х. Фернандеса-Батанеро, М. Монтенегро-Руеда, та ін., визначено актуальні виклики, серед яких – недостатній рівень цифрових компетентностей педагогів [3]. Таким чином, розвиток Soft Skills у цифровому середовищі розглядається як необхідна умова формування професійної компетентності сучасного педагога.

У природничій освіті, яка зосереджена на точності та логічному мисленні, розвиток Soft Skills довгий час залишався поза увагою. Проте міждисциплінарний характер сучасної науки вимагає інтеграції особистісних якостей у професійні компетентності. Наприклад, дослідницька діяльність потребує вміння аргументовано презентувати результати, взаємодіяти з колегами, шукати рішення у нових, непередбачуваних умовах. Цифровізація змінює не лише інструментарій, а й логіку організації освітнього процесу. Онлайн-платформи, віртуальні лабораторії, симуляційні середовища та колективні цифрові простори (Google Workspace, Microsoft Teams, Miro) виступають середовищем, де здобувачі освіти не тільки отримують інформацію, але й активно співпрацюють, розв'язують складні завдання та презентують проекти. Цей підхід стимулює розвиток комунікаційних, презентаційних і організаційних навичок. Інтеграція STEM/STEAM-підходів сприяє становленню міждисциплінарного мислення, що ґрунтується на поєднанні знань із різних галузей: природничих наук, технологій, інженерії, мистецтва та математики.

Використання цифрових платформ (Moodle, Zoom, Google Workspace) розвиває цифрову комунікацію, навички самоменеджменту та відповідальність. Активні форми навчання – проекти, кейси, дискусії, моделювання – стимулюють пізнавальну активність і соціальну взаємодію. Віртуальні лабораторії, у свою чергу, поєднують теоретичні знання з практикою наукового дослідження. У межах інтегрованих курсів природничого циклу доцільним є організація міжпредметних ролей, вирішення прикладних завдань і презентацію отриманих результатів.

Таким чином, розвиток Soft Skills виступає необхідною умовою модернізації природничої освіти в контексті цифрової трансформації та інноваційних освітніх змін. Інтеграція гнучких навичок у освітній процес природничих дисциплін формує ключові характеристики сучасної компетентної особистості, здатної до критичного мислення, ефективного спілкування, самоуправління та міждисциплінарної співпраці.

Література:

1. Коваль К. О. Розвиток «soft skills» у студентів – один з важливіших чинників працевлаштування. Вісник Вінницького політехнічного університету. 2015. № 2. С. 162–167.
2. Левіт Д., Євтухова Т. Розвиток soft skills у контексті сталого розвитку освіти. Освіта. Інноватика. Практика. 2024. Т. 12. № 1. С. 57–62. URL: <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol12i1-008> (дата звернення: 30.05.2025).
3. Рябова З.В., Єльникова Г.В. (2020). Професійне зростання педагогів в умовах цифрової освіти. Інформаційні технології і засоби навчання, 80(6), 369-385. <https://doi.org/10.33407/itlt.v80i6.4202> (дата звернення: 30.05.2025).
4. OECD. *Social and Emotional Skills for Better Lives: Findings from the OECD Survey on Social and Emotional Skills 2023*. – Paris: OECD Publishing, 2024. – Режим доступу: <https://doi.org/10.1787/35ca7b7c-en> (дата звернення: 30.05.2025).

ІНТЕГРАЦІЯ SOFT SKILLS В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ТУРИЗМУ ТА РЕКРЕАЦІЇ

Арсененко І. А.,

кандидат географічних наук, доцент, доцент кафедри географії та туризму

Донець І. А.,

кандидат географічних наук, доцент, доцент кафедри географії та туризму

Донченко Л. М.,

кандидат географічних наук, доцент, доцент кафедри географії та туризму

*Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького, м. Запоріжжя, Україна*

Сучасний ринок праці у будь-якій сфері вимагає від фахівців не лише ґрунтовних професійних знань (hard skills), але й високого рівня розвитку м'яких навичок (soft skills), таких як комунікабельність, адаптивність, емоційний інтелект, критичне мислення, здатність до командної роботи та інших.

В умовах глобалізації, динамічного розвитку туристичного ринку та зростання конкуренції, здобувачі вищої освіти за спеціальністю ІЗ «Туризм та рекреація» галузі знань І Транспорт та послуги мають бути підготовленими до багатофункціональної професійної діяльності, де soft skills відіграють ключову роль.

Метою даного дослідження є обґрунтування ролі soft skills у підготовці здобувачів спеціальності «Туризм та рекреація» та визначення педагогічних умов, методів і засобів формування м'яких навичок, як необхідної складової їх професійної компетентності.

Розглядаючи soft skills, визначаємо комплекс особистісних якостей, комунікативних та соціальних навичок, які забезпечують управління емоціями, ефективну міжособистісну взаємодію, прийняття рішень та адаптацію до нових умов в професійній діяльності. Вони не є специфічними для окремої професії, але визначають ефективність діяльності в будь-якій сфері, у т.ч. сфері туризму та рекреації. Ключові soft skills для туристичної галузі включають: комунікативну компетентність; лідерські здібності; емоційний інтелект; навички вирішення конфліктів; міжкультурну компетентність; командну роботу; тайм-менеджмент; креативне мислення тощо [2, 3, 4].

У контексті спеціальності «Туризм та рекреація», soft skills стають критично важливими з огляду на клієнтоорієнтований характер професійної діяльності. Робота з вітчизняними та іноземними туристами вимагає високої гнучкості, емпатії, дипломатії та міжособистісної ефективності. Недостатній розвиток м'яких навичок у фахівців призводить до зниження якості сервісу, конфліктів із клієнтами та зменшення конкурентоспроможності підприємства.

У закладах вищої освіти науково-педагогічні працівники можуть використовувати різні методичні підходи до формування soft skills у здобувачів. Однак, у сучасній освітній парадигмі компетентнісний підхід набуває домінуючого значення. Зазначимо, що на наш погляд ефективними методами формування soft skills є: проєктне навчання, що стимулює розвиток командної роботи, лідерства, аналітичного мислення; рольове модулювання та ділові ігри, сприяє тренуванню емоційного інтелекту, набуттю навичок ведення переговорів; вирішення задач та застосування кейсів, дозволяє відпрацьовувати поведінку в умовах реальних викликів та форс-мажорних обставин; інтернаціоналізація освіти (академічна мобільність, викладання іноземною мовою), забезпечує розвиток міжкультурної комунікації; залучення до волонтерських та соціальних проєктів, формує соціальну відповідальність і здатність до співпраці. Важливо також створювати інтегроване освітнє середовище для розвитку особистості, а не забезпечувати лише здобуття фахової підготовки бакалавра або магістра з туризму та рекреації.

Формування soft skills у здобувачів спеціальності «Туризм та рекреація» в умовах воєнного стану та повоєнної відбудови України набуває принципово нової ваги. Ситуація, в якій опинилась країна, радикально змінює як соціальне замовлення на фахівців, так і вимоги до їхніх особистісних якостей. Йдеться не просто про розвиток професійних умінь, а про підготовку стресостійких, етичних, емпатійних, гнучких і соціально відповідальних фахівців, здатних працювати в умовах невизначеності, відновленні туристичних дестинацій, значного психологічного навантаження та роботи з травмованими групами населення тощо [1].

Відповідність soft skills та видів діяльності фахівців з туризму та рекреації в умовах воєнного стану та повоєнної відбудови України, подано у таблиці 1, яку структуровано за чотирма показниками: Soft skill, опис навички, вид професійної діяльності (приклад застосування), приклад освітніх компонентів які можуть її формувати.

Запропонована таблиця 1 є багатофункціональною, її зручно використовувати в освітньо-професійних програмах підготовки здобувачів вищої освіти за спеціальністю J3 «Туризм та рекреація», а саме: при розробці робочих програм або силабусів у розділі «формування soft skills»; при складанні методичних рекомендацій до практичних занять або тренінгів, виробничих або навчальних практик, організації самостійної роботи; проведенні акредитації освітньої програми (приклад компетентнісного підходу). Окрім того, визначені soft skills та види діяльності майбутніх фахівців з туризму та рекреації не є остаточними, вони можуть змінюватися та доповнюватися відповідно до умов дії воєнного стану та повоєнної відбудови туристичних дестинацій України.

Таблиця 1

Відповідність soft skills та видів діяльності фахівців з туризму та рекреації в умовах воєнного стану та повоєнної відбудови України

Soft skills «М'які навички»	Опис навички	Вид професійної діяльності (приклад застосування)	Приклад освітніх компонентів, які можуть її формувати
Соціальна відповідальність та етика	Усвідомлення впливу на суспільство, дотримання етичних норм	Робота з громадами, збереження культурної спадщини, дотримання прав людини під час організації турів	«Soft skills у туризмі», «Соціальна відповідальність бізнесу», «Етика туризму», «Сталий розвиток туризму», «Етнокультурне країнознавство»

Продовження таблиці 1

Міжкультурна компетентність	Усвідомлення та повага до культурних відмінностей	Робота з міжнародними туристами, волонтерами, гуманітарними організаціями	«Soft skills у туризмі», «Міжнародний туризм», «Крос-культурні комунікації в туризмі», «Культурна спадщина України та світу»
Емоційний інтелект, емпатія	Усвідомлення і регуляція власних емоцій; здатність відчувати емоційний стан інших і надавати підтримку	Робота з клієнтами, які пережили втрату чи стрес; надання допомоги туристам або ВПО, які переживають травматичні події. Робота з туристами із особливими потребами	«Soft skills у туризмі», «Психологія туризму», «Етика ділового спілкування», «Менеджмент персоналу», «Соціальна робота в туризмі», «Адаптивний туризм»
Комунікативна компетентність	Уміння ефективно спілкуватися усно та письмово	Проведення оглядових і тематичних екскурсійних програм для ВПО, комунікація з волонтерами	«Soft skills у туризмі», «Організація екскурсійної діяльності», «Комунікації в туризмі», «Психологія комунікацій», «Діловий етикет, професійна та корпоративна етика в туризмі», «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)»
Кризова комунікація	Здатність оперативно, точно та спокійно інформувати у складних ситуаціях	Повідомлення клієнтів про зміни маршрутів, загрози, надання вказівок у випадку надзвичайних ситуацій	«Soft skills у туризмі», «Кризовий менеджмент у туризмі», «PR та комунікації в туризмі», «Інформаційна безпека»
Критичне мислення	Аналіз ситуації, обґрунтоване прийняття рішень	Вибір безпечного маршруту при зміні безпечної ситуації	«Soft skills у туризмі», «Кризовий менеджмент у туризмі», «Стратегічний менеджмент», «Логістика в туризмі»
Відповідальність	Усвідомлення наслідків своїх дій, надійність у виконанні завдань	Дотримання графіків обслуговування туристів, відповідальність за безпеку групи	«Soft skills у туризмі», «Етика туризму», «Організація туризму», «Менеджмент туризму»
Дисциплінованість	Уміння організовано працювати за встановленими правилами і стандартами	Своєчасне виконання процедур безпеки, регламентів при обслуговуванні туристів	«Soft skills у туризмі», «Безпека та форс-мажорні обставини в туризмі», «Управління кадрами туристичних підприємств», «Організація туристичних подорожей»
Адаптивність	Гнучкість у змінених умовах, готовність до нового	Актуалізація маршрутів у звільнених регіонах, робота з новими типами та видами туризму	«Soft skills у туризмі», «Стратегія розвитку національного туризму», «Туристичні дестинації та регіональний розвиток туризму і рекреації», «Інноваційні технології в туризмі та рекреації», «Проектування туристичних маршрутів», «Географія туризму», «Географія рекреації та рекреаційні комплекси світу»

Закінчення таблиці 1

Стресостійкість	Робота під тиском, у складних або невизначених умовах	Робота у прифронтових регіонах, планування евакуаційних турів	«Soft skills у туризмі», «Безпека та форс-мажорні обставини в туризмі», «Поводження в екстремальних умовах», «Цивільна безпека»
Лідерські якості	Мотивація інших, організація командної роботи	Керування туристичною фірмою, координація евакуаційних ініціатив	«Soft skills у туризмі», «Менеджмент туризму», «Психологія управління», «Лідерство в організації»
Командна робота	Співпраця в колективі для досягнення мети	Спільне планування подій, проєктів з місцевими громадами	«Soft skills у туризмі», «Управління проєктами», «Організація туризму», «Ділова гра»
Тайм-менеджмент	Раціональне управління часом та ресурсами	Оптимізація турів, логістика заходів у постконфліктних регіонах	«Soft skills у туризмі», «Менеджмент часу», «Логістика туристичних послуг», «Організація туристичних подорожей»
Креативне мислення	Генерація нових ідей, нестандартне вирішення проблем	Розробка нових турпродуктів, зокрема військово-патріотичного, екологічного чи відновлювального туризму	«Soft skills у туризмі», «Маркетинг туризму», «Івент-менеджмент», «Креативні індустрії в туризмі»
Самопрезентація	Уміння представити себе, свої ідеї або проєкти у вигідному світлі	Проведення презентацій туристичних послуг, виступи перед аудиторією, участь у форумах	«Soft skills у туризмі», «PR у туризмі», «Івент-менеджмент», «Основи реклами та просування турпродукту»
Робота з інформацією	Збір, аналіз, систематизація та критичне осмислення інформації	Оновлення туристичної інформації, робота з відгуками клієнтів, моніторинг безпекової ситуації	«Soft skills у туризмі», «Інформаційні технології в туризмі», «Маркетингові дослідження», «Статистика та аналітика в туризмі»
Цифрова комунікація	Здатність ефективно використовувати цифрові канали для професійної взаємодії	Ведення онлайн-блогів, комунікація з клієнтами в соцмережах, розробка турпродукту онлайн	«Soft skills у туризмі», «Цифровий маркетинг», «Інформаційні технології в туризмі», «Інтернет-комунікації»

Таким чином, soft skills є невід'ємною складовою для професійної підготовки здобувачів вищої освіти за спеціальністю «Туризм та рекреація». Цілеспрямоване формування «м'яких навичок» повинно бути інтегрованим у структуру освітньо-професійної програми, відображене в навчальних планах, практичній підготовці та позааудиторній діяльності. Розвиток soft skills забезпечить випускникам адаптивність, конкурентоспроможність і здатність до сталого професійного зростання в умовах невизначеності та особливостей функціонування сучасного туристичного ринку.

Література:

1. Арсененко І. А. Підготовка фахівців туристичної індустрії в Україні: безпека, охорона праці та мотивація в умовах невизначеності / І. А. Арсененко, І. А. Донець, Л. М. Донченко, Т. М. Дюжикова, О. З. Байтеряков // Actual scientific research in the modern world // Journal. – Pereiaslav, 2025. – Issue 3(118) – P. 120-125.

2. Кашинська О. Формування soft skill competencies майбутніх фахівців з туризму та готельно-ресторанної справи за допомогою сучасних інструментів віртуального навчання. URL : <https://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/handle/123456789/7965> (дата звернення: 29.05.2025)

3. Мединська С. І. Компетентнісний підхід до підготовки фахівців галузі туризму та індустрії гостинності для підвищення їх конкурентоспроможності на національному та міжнародному ринках. URL : <https://pedpsy.duan.edu.ua/images/PDF/2019/2/27.pdf> (дата звернення: 29.05.2025)

4. Савельєва І. В. Soft skills як ключові компетентності персоналу туристичних підприємств та їх розвиток через освітні програми у закладах вищої освіти. URL : <https://www.daemmt.odesa.ua/index.php/daemmt/article/view/380/328> (дата звернення: 29.05.2025)

ПСИХОЛОГІЧНА ПРОСВІТА ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Бабаян Ю. О.,

*кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології
та педагогічної освіти ПЗВО «Міжнародний класичний університет
імені Пилипа Орлика» м. Миколаїв, Україна*

У ХХІ столітті стрімкий розвиток технологій, динаміка соціальних змін, нестабільність ринку праці та інтенсифікація комунікацій зумовили нові виклики для вищої освіти. У цих умовах професійна успішність дедалі більше залежить не лише від наявності фахових знань, а й від м'яких навичок – здатності працювати в команді, ефективно спілкуватися, критично мислити, керувати емоціями, адаптуватися до змін. Саме ці компетентності входять до переліку ключових навичок, визначених Європейською Комісією як обов'язкові для кожного громадянина впродовж життя.

Водночас результати численних досліджень свідчать про недостатній рівень сформованості soft skills у студентської молоді. Причини цього – як у перевантаженості академічним матеріалом, так і в низькому рівні психологічної культури та самоусвідомлення. У цьому контексті психологічна просвіта виступає не як факультативний компонент, а як необхідна складова університетського освітнього простору, що забезпечує системну роботу зі свідомим розвитком особистісних і соціальних компетентностей здобувачів освіти.

М'які навички (soft skills) – це комплекс особистісних, соціально-комунікативних та емоційних характеристик, які забезпечують результативну взаємодію з іншими людьми, здатність до адаптації в мінливому середовищі, розвиток самосвідомості, етичне ставлення та ефективну командну співпрацю [3]. На відміну від твердих навичок (hard skills), що пов'язані з професійними знаннями та спеціалізованими вміннями, soft skills є універсальними і необхідними в усіх галузях діяльності.

Формування м'яких навичок базується на розвитку емоційного інтелекту (уміння розпізнавати й регулювати емоції), міжкультурної чутливості, відкритості до інновацій і здатності до конструктивного діалогу. Незважаючи на те, що ці навички складно формалізувати або оцінити традиційними методами, їх можна цілеспрямовано розвивати через практичну діяльність, спостереження, групову взаємодію, проектну роботу, рефлексивні техніки й участь у творчих ініціативах [1].

У цьому контексті психологічна просвіта розглядається як ефективний інструмент розвитку емоційного інтелекту, рефлексивності, саморегуляції, комунікативних та міжособистісних умінь здобувачів вищої освіти. Психологічна

просвіта – це система цілеспрямованих інформаційних, навчальних і виховних заходів, спрямованих на підвищення психологічної грамотності здобувачів освіти, розвиток навичок самопізнання, емоційної регуляції, міжособистісного розуміння та внутрішнього психологічного ресурсу [2].

У сучасній вищій школі психологічна просвіта виконує кілька важливих функцій:

- інформаційну – ознайомлення студентів із психологічними знаннями, що мають практичне застосування в особистому, професійному та суспільному житті;
- профілактичну – запобігання емоційному вигоранню, тривожності, конфліктам, соціальній ізоляції;
- розвивальну – формування навичок емоційної саморегуляції, конструктивного спілкування, вирішення конфліктів, рефлексії;
- виховну – сприяння становленню морально-емоційної зрілості, толерантності, відповідального ставлення до себе та інших.

Психологічна просвіта охоплює систематичне інформування, консультування, групову роботу та навчання студентів основам психологічної культури, що включає розуміння власних емоцій і поведінкових стратегій, а також усвідомлену побудову взаємодії з іншими. Ці складові безпосередньо корелюють із ключовими soft skills: критичним мисленням, командною роботою, управлінням емоціями, здатністю до ефективного спілкування та вирішення конфліктів.

У процесі психологічної просвіти застосовуються інтерактивні методи: тренінги, кейс-аналізи, рольові ігри, обговорення життєвих ситуацій, самостереження та групова рефлексія. Такі методики сприяють не лише засвоєнню знань, а й формуванню життєвих стратегій, що базуються на етичності, емпатії, відповідальності та здатності діяти конструктивно в міжособистісних і професійних ситуаціях.

Європейська освітня практика акцентує на інтеграції психологічної просвіти у всі рівні університетського життя: від адаптаційних курсів до міждисциплінарних навчальних модулів. Такий підхід визнаний ефективним у профілактиці академічного вигорання, зниженні тривожності та розвитку стійкості до стресу серед студентів. Водночас психологічна просвіта зміцнює відчуття самоцінності, покращує командну динаміку і загальну психологічну безпеку в освітньому середовищі [3].

Таким чином, психологічна просвіта виконує не лише підтримувальну або інформативну функцію, а є потужним засобом формування базових soft skills, необхідних майбутнім фахівцям для успішного функціонування у швидкозмінному суспільстві знань. Її інтеграція у структуру вищої освіти повинна розглядатися як стратегічний напрям розвитку особистісного потенціалу кожного студента.

Психологічна просвіта, інтегрована в навчальний процес, сприяє підвищенню якості освіти через розвиток емоційного інтелекту, саморегуляції, емпатії, рефлексивного мислення та навичок конструктивної взаємодії. Вона допомагає студентам не лише краще розуміти себе, а й ефективніше діяти в міжособистісних, навчальних і професійних ситуаціях. Відтак дослідження теоретичних і практичних засад організації психологічної просвіти у вищій школі має не лише наукову, а й прикладну цінність.

Це дослідження є важливим кроком до побудови цілісної моделі особистісно орієнтованої освіти, в основі якої – формування компетентного, емоційно зрілого,

соціально відповідального випускника, здатного діяти у складному багатофакторному соціокультурному середовищі.

Література:

1. Миценко В., Русановська Т. Принципи формування soft skills у студентів вищої освіти: теоретичні та практичні аспекти. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2022. № 208. С. 192–196.

2. Никоненко Ю.П. Основи психологічної просвіти та профілактики: навч.-метод. Посібник. Київ, 2017. 192 с.

3. Lippman L.H., Ryberg R., Carney R., Moore K.A. Workforce connections: key «soft skills» that foster youth workforce success: toward a consensus across fields. Washington, DC : Child Trends Publication, 2015. 56 p.

4. Pearson E., Richardson A. Fostering Psychological Literacy and Student Well-Being Through the First-Year Course. *Psychology Learning and Teaching*. Vol. 23.

ДОВІРА ПІД ЧАС КРИЗИ. ЯК ВІЙНИ 2014 ТА 2022 РОКІВ ЗМІНИЛИ РІВЕНЬ ДОВІРИ УКРАЇНЦІВ ДО ДЕРЖАВНИХ ІНСТИТУЦІЙ?

Бабенко К. Є.,

*доктор економічних наук, доцент, професор кафедри менеджменту і туризму
Житомирського економічно-гуманітарного інституту Університету «Україна»,
м. Житомир, Україна*

Бабенко Є. М.,

*студентка 2го курсу ННІ «Каразінська школа бізнесу»
Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

Упродовж останніх десяти років Україна пережила дві ключові хвилі збройного протистояння: початок збройного конфлікту на Донбасі в 2014 році та повномасштабне вторгнення у лютому 2022 року.

Довіра до держави та її інституцій є критично важливою для функціонування демократії. Тому активне формування довіри як на інституційному, так і на індивідуальному рівнях є важливим процесом для становлення демократичних держав. У цих тезах ми визначаємо інституційну довіру як впевненість громадськості в тому, що ці інституції діють відповідно до нормативних очікувань суспільства, а довіру на індивідуальному рівні ми трактуємо як загальну довіру до інших людей.

Довіра є основою суспільного договору й тією силою, що тримає демократії разом. Вона сприяє співпраці між людьми, підсилює підприємницький потенціал територій, зміцнює соціальну згуртованість, полегшує реалізацію політик і заохочує громадську участь.

Без довіри суспільства розпадаються, внутрішні конфлікти підсилюються. Брак довіри здатен також підсилювати популізм, підриваючи стабільність і функціонування суспільств у періоди геополітичної конфронтації.

Національна ідентичність і відчуття належності також відіграють важливу роль у стійкості суспільства в часи кризи – особливо в умовах, які характеризуються мовною, релігійною або регіональною різноманітністю, як у випадку України.

Після початку війни на Донбасі у 2014 році багато дослідників фіксували коливання в рівні довіри до центральних і регіональних органів влади, а також зміни в ідентифікації громадян. Активна фаза бойових дій у 2014–2015 роках супроводжувалася зростанням недовіри до силових і виконавчих структур у східних областях, де відбувалися обстріли й атаки на цивільні об'єкти. Проте в середньому по країні рівень довіри до урядових структур залишався низьким (приблизно 25–30 %) у цей період [4].

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну у 2022 році суттєво вплинуло на внутрішню динаміку українського суспільства, державні інституції та

інфраструктуру. Це призвело до появи близько 6,5 мільйонів внутрішньо переміщених осіб у 2022 році, кількість яких на кінець 2023 року залишалася близько 3,7 мільйонів [8], створивши додаткове навантаження на місцеві громади (громади), райони та області та пов'язані з ними інституційні структури.

За даними дослідження [4], станом на серпень 2022 року 94 % опитаних вважали себе громадянами України, тоді як у 2021 році аналогічне твердження підтверджували лише 76 %. Це свідчить про глибоку єдність та консолідацію національної ідентичності в умовах зовнішньої загрози. Дослідження також виявили зростання у довірі до органів влади під час повномасштабного вторгнення [2] та достатньо високий рівень довіри громадян до механізмів розподілу державної допомоги між громадянами [1].

Знищення інфраструктури та економічної активності внаслідок триваючої війни після 2022 року особливо загостило ці виклики у прифронтових регіонах. Анексія Росією чотирьох українських регіонів спрямована на силове географічне перекроювання України і, відповідно, зміщення відчуття національної належності, особливо серед тих, хто змушений був покинути анексовані території і, ймовірно, більше не має доступу до своїх домівок і малої батьківщини. Попри ці виклики [3] зазначає, що в умовах триваючої російської військової агресії відчуття національної ідентичності та належності серед українців зросло.

Україна традиційно характеризується дослідниками як держава з низьким рівнем інституційної довіри – типова ознака молодих демократій [5]. Однак суспільна стійкість України у відповідь на російське вторгнення суперечить цим оцінкам. Можливо, як передбачала класична теорія конфлікту, нація об'єдналася перед екзистенціальною загрозою. Проте нещодавні дослідження [7] показують, що хоч рівень довіри до національних інституцій різко зріс після повномасштабного вторгнення, він досить швидко повернувся до довоєнного рівня. Крім того, українці продовжують демонструвати стабільно високий рівень довіри до Збройних сил, а також прихильність до демократичних цінностей і чітке прагнення зберегти Україну демократичною державою [6]. Це свідчить про те, що інституційна довіра в Україні є надзвичайно контекстуальною і залежить від обставин.

Проте пілотне опитування, проведене авторами наприкінці 2023-початку 2024 року виявило «парадоксальний» феномен. У східних областях України, які опинилися в безпосередній близькості до лінії фронту, у 2022 році спостерігалось:

– зростання довіри на індивідуальному рівні та одночасне зниження суб'єктивного відчуття національної приналежності. Це можна пояснити ситуацією, коли мешканці східних регіонів України, які були вимушені переїжджати, інколи втратили житло й близьких, відчували емоційну втому та своєрідне «віддалення» від почуття національної приналежності.

У західних областях, навпаки, хоча вони були відносно безпечнішими з точки зору бойових дій, паралельно фіксувалося падіння довіри до окремих центральних інституцій. І це легко можна пояснити, якщо взяти до уваги кількість внутрішньо переміщених осіб на заході України та пов'язані із цим побутові проблеми (зростання цін на продукти та житло, проблеми із житлово-комунальним сектором, обумовлені надвеликою кількістю людей тощо).

Таким чином, українська нація, перебуваючи під постійним тиском зовнішньої загрози, демонструє стабільне функціонування внутрішніх механізмів довіри:

у районах активних бойових дій внутрішнє згуртування сильніше, ніж зовнішня національна ідентичність, а у «спокійніших» регіонах посилюється відчуття належності до держави.

Водночас, регіональні відмінності у довірі в Україні під час конфліктів 2014 та 2022 років є помітними. У східних регіонах, попри постійну небезпеку, підвищилася довіра до місцевих інституцій через ефект солідарності, але водночас знизилася суб'єктивне відчуття національної приналежності через травматичні події. У західних регіонах зросла національна ідентичність при менш вираженій довірі до центральної влади, водночас місцева влада користується високим рівнем довіри.

Необхідно і надалі приділяти багато уваги дослідженням та забезпеченню системного діалогу між центральними органами влади, громадськими організаціями й місцевими громадами для зміцнення довіри на всіх рівнях.

Література:

1. CEDOS. (2022). Employment, social protection, housing: The population's attitude towards government programs of socioeconomic support and the need for them. \ [Електроний ресурс]. 2022. – URL: <https://cedos.org.ua/en/researches/employment-social-protection-housing-the-populations-attitude-towards-government-programs-of-socioeconomic-support-and-the-need-for-them/> (дата звернення 25.05.2025).
2. KIIS. Dynamics of trust in social institutions in 2021–2022. 2023. – \ [Електроний ресурс]. – 2023. – URL: [<https://kiis.com.ua/?lang=eng&cat=reports&id=1174&page=1>] (дата звернення: 25.04.2025)
3. Kulyk V., National Identity in Time of War: Ukraine after the Russian Aggressions of 2014 and 2022/Problems of Post-Communism 71(1):1-13. 2023. DOI: 10.1080/10758216.2023.2224571
4. Melnyk O., Shevchuk M., Kulyk V., Petrusha Z. War, solidarity and welfare attitudes: Survey evidence from the war in Ukraine \ [Електроний ресурс] // Journal of European Public Policy. 2023. – DOI: 10.1080/13501763.2025.2463640. – URL: [<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13501763.2025.2463640>](дата звернення: 25.05.2025).
5. Inglehart R, Welzel C. Modernization, Cultural Change, and Democracy: The Human Development Sequence. Cambridge University Press. 2005. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511790881>
6. Onuch, O. (2022). Why Ukrainians Are Rallying Around Democracy. Journal of Democracy 33(4), 37-46. <https://dx.doi.org/10.1353/jod.2022.0045>.
7. UNICEF Ukraine. Report: Psychosocial Support and Trust Building in Displaced Communities \ [Електроний ресурс]. 2022. – URL: [<https://www.unicef.org/ukraine/reports/psychosocial-support-and-trust-displaced-communities>] (дата звернення: 31.05.2025).
8. UNHCR. Global Trends Report. \ [Електроний ресурс]. 2023. – URL: [<https://www.unhcr.org/global-trends-report-2023>] (дата звернення: 25.05.2025)

ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЗАСОБАМИ ГІМНАСТИКИ

Бабюк С. М.,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри теорії і методики фізичного виховання

Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

м. Кам'янець-Подільський, Україна

У сучасній системі освіти фізична культура розглядається не лише як засіб фізичного вдосконалення, але й як потужний інструмент формування соціальних, емоційних і комунікативних навичок – soft skills. З-поміж численних напрямів фізичної активності саме гімнастика заслуговує на окрему увагу, оскільки вона поєднує точність, координацію, ритм, витонченість і самоконтроль, що сприяє формуванню як фізичних, так і особистісних якостей здобувачів освіти. Фізична культура, як галузь знань і вид освітньої діяльності, має потужний потенціал для розвитку soft skills [2]. Сюди належать навички ефективного комунікації, командної роботи, тайм-менеджменту, емоційної стійкості, креативного мислення та лідерства. Завдяки динамічному й кооперативному характеру фізичного виховання саме тут створюються унікальні умови для практичного формування зазначених якостей.

Аналіз наукових джерел дає підстави говорити про міждисциплінарний підхід до вивчення впливу фізичної активності на розвиток soft skills. Сучасні дослідження підтверджують, що ефективний розвиток soft skills у процесі фізичного виховання має ґрунтуватися на парній або командній взаємодії, що сприяє формуванню довіри, навичок активного слухання та здатності до узгодження дій у колективі [3]. Водночас у практиці тренінгів із розвитку м'яких навичок дедалі частіше використовують рухову активність як засіб формування емоційного інтелекту. Особливий акцент робиться на важливості цього підходу для розвитку просоціальної поведінки, емоційної врівноваженості, самоповаги та комунікативних умінь здобувачів освіти [1]. У цьому контексті фізичну активність можна розглядати як динамічне середовище, що слугує «лабораторією» для становлення особистісного потенціалу. Водночас у науковому та практичному середовищі залишається невирішеною проблема недостатньої розробленості педагогічних стратегій щодо формування вказаних навичок через засоби гімнастики у межах фізичного виховання. У центрі уваги перебувають гуманістичні цінності освіти, які передбачають формування рефлексивності, емоційної врівноваженості та вміння взаємодіяти з іншими.

Гімнастика, як вид спорту, що потребує глибокої концентрації, точності та довіри до власного тіла, ідеально підходить для реалізації цих цілей. Зокрема, вправи

з гімнастики, особливо у форматі командної акробатики, сприяють розвитку відповідальності, взаємодопомоги, координації дій з партнером. Вони вимагають від здобувачів освіти зосередженості, емоційної стабільності, вміння долати страх і підтримувати один одного. Участь у групових гімнастичних композиціях сприяє не лише фізичному розвитку, а й формуванню лідерських навичок, почуття довіри, поваги до інших та розуміння важливості командного успіху.

Упровадження гімнастичних вправ у структуру уроків фізичної культури дозволяє моделювати ситуації, в яких здобувач освіти повинен приймати рішення в умовах обмеженого часу, швидко адаптуватися до змін і нести відповідальність за загальний результат. Цей процес тісно пов'язаний із розвитком стресостійкості, креативності, критичного мислення й емоційного інтелекту. Не менш важливо інтегрувати позааудиторні формати: спортивні заходи, майстер-класи, тренінги, які моделюють нестандартні ситуації й сприяють рефлексивному аналізу власних дій. Відзначимо ефективність таких підходів як проектне навчання, ігрофікація, крос-функціональна взаємодія в контексті фізичної культури, що значно стимулює розвиток гнучких навичок у молоді.

У сучасних умовах освітньої трансформації, обумовленої викликами війни, цифровізацією та змінами соціального середовища, інтеграція гімнастики в освітній процес може стати ефективним засобом формування просоціальної поведінки. Створення безпечного, підтримуючого середовища в межах фізичного виховання, де здобувач освіти може виявити себе як особистість, вчиться рефлексії, прийняттю себе й інших – один із пріоритетів сучасної педагогіки. Особливої уваги заслуговує парна гімнастика, яка передбачає взаємодію між учасниками, узгодження ритму рухів, довіру та підтримку. Такі вправи формують навички комунікації, вміння домовлятися, діяти синхронно, що є основою розвитку soft skills. Ці компоненти посилюються через рефлексивний аналіз після виконання вправ, коли здобувачі освіти обговорюють труднощі, успіхи, емоції та знаходять шляхи до самовдосконалення.

Окрім того, важливим компонентом є естетична складова гімнастики. Робота над правильним положенням тіла, пластичністю рухів і музично-ритмічною координацією сприяє формуванню емоційного самовираження, впевненості в собі та почуття власної гідності. Почуття краси руху, досягнення гармонії між тілом і внутрішнім станом підтримує формування позитивного образу «Я». У практичній площині це може реалізовуватись через варіативні модулі з ритмічної гімнастики, художньої гімнастики або елементи фітнес-гімнастики. Створення гімнастичних номерів, участь у спортивних святах або показових виступах сприяє розвитку публічної комунікації, подоланню страху сцени, вміння презентувати себе та працювати в команді. Такі активності є особливо цінними у формуванні цілісної особистості, здатної до соціальної адаптації та самореалізації.

Таким чином, засоби гімнастики можуть розглядатися як не лише спосіб фізичного розвитку, а і як потужний педагогічний інструмент, що сприяє цілісному формуванню особистості – комунікабельної, відповідальної, стресостійкої, здатної до співпраці та самореалізації в соціально зміненому світі.

Література:

1. Малімон Л.Я. Тренінг розвитку soft skills : метод. вказівки до практ. занять. Луцьк : ВНУ ім. Лесі Українки, 2023. 22 с.

2. Soltyk O., Bazylchuk O., Dutchak Y., Khimich V., Dobrovitska O. Formation of Professional Skills of Future Teachers of Physical Culture / Revista Românească pentru Educație Multidimensională. 2022, Vol. 14, Issue 1, P. 406-425. URL: <https://doi.org/10.18662/rrem/14.1/526> (дата звернення: 17.05.2025).

3. Synytsia A., Koval I., Kuzhelnyi S., Dzhemesiuk S., Kudin S., Kuzhelnyi A., Zhlobo T., Zhula L. The role of physical education in shaping soft skills and self-regulation in senior students: an economic perspective / SPORT TK – EuroAmerican Journal of Sport Sciences. 2025. Vol. 14. Article 6. URL: <https://revistas.um.es/sportk/article/view/644821/375821> (дата звернення: 25.05.2025).

РОЗВИТОК SOFT SKILLS У КОНТЕКСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Бабюк Т. Й.,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри теорії та методик дошкільної освіти

Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

м. Кам'янець-Подільський, Україна

У сучасних умовах розвитку технологій дедалі актуальнішою стає потреба у підготовці висококваліфікованих фахівців, які повинні не лише володіти ґрунтовними теоретичними знаннями та практичними навичками, а й бути здатними творчо вирішувати професійні завдання в умовах цифровізації та інформаційного впливу. Інформаційне суспільство висуває нові вимоги до професійної діяльності, де ключову роль відіграють м'які навички, так звані некогнітивні або гнучкі навички – soft skills [3; 5]. Проте їх розвиток залишається другорядним у багатьох освітніх програмах. Однак саме soft skills сприяють ефективній професійній реалізації, забезпечують адаптацію в динамічному середовищі та дозволяють швидко реагувати на виклики часу [2]. Аналіз ринку праці підтверджує, що випускники, які володіють розвиненими соціальними навичками, мають вищі шанси на успішне працевлаштування та кар'єрне зростання.

Наукові джерела засвідчують, що формування soft skills є пріоритетним завданням сучасної педагогіки вищої освіти. Так, дослідники О. Абрамова, О. Пуляк, А. Терещук, О. Василенко, І. Корчак, В. Прокопенко, А. Зінченко, М. Саприкіна, G. Mitchell та ін. розкривають теоретичні засади й методичні підходи до формування гнучких навичок, акцентуючи увагу на важливості менторства, емоційного інтелекту, критичного мислення, самоаналізу та комунікативної взаємодії. Особливе місце серед soft skills займає емоційний інтелект, що включає самосвідомість, саморегуляцію, емпатію та вміння налагоджувати ефективну взаємодію з іншими [5]. До «м'яких» навичок відносять лідерські якості та вміння працювати у команді, вміння навчати та проводити переговори, вміння ставити та досягати поставлених цілей, управління часом, цілеспрямованість, презентаційні навички, навички ефективної комунікації, стресостійкість, креативність, творчий підхід до вирішення завдань та аналітичні здібності, тощо [3; 5]. До soft skills належать індивідуальні, комунікативні й управлінські навички. Саме ці складові є визначальними для успішної професійної реалізації у сфері педагогіки та інших галузей.

Згідно з результатами досліджень, опублікованими А. Зінченко і М. Саприкіною, найбільш затребуваними серед українських роботодавців є навички роботи в команді, вирішення складних завдань, аналітичне мислення, гнучкість, відповідальність, ініціативність та комунікабельність. Під час четвертої промислової

революції особливу цінність набувають стратегічне мислення, управління змінами та ІТ-грамотність [3, с. 10].

З метою якісної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти у закладах вищої освіти України, у Стандартах вищої освіти передбачено обов'язкове формування soft skills як складника загальних і фахових компетентностей. Серед них: уміння спілкуватися державною та іноземною мовами, володіння ІКТ, здатність до міжособистісної комунікації, критичного мислення, самоорганізації, прийняття рішень у складних умовах. Враховуюче вищезазначене, у процесі викладання освітніх компонентів за спеціальністю Дошкільна освіта з метою формування формування soft skills використовуються інтерактивні методи (робота в парах, рольові ігри, кейс-методи, ділові ігри, майстер-класи), інформаційно-комунікативні технології (відеоконференції, мультимедійні презентації, інтерактивні платформи), тренінги, проєктна діяльність, міні-дослідження проблемних тем.

Серед ефективних засобів активізації освітнього процесу продовжують зберігати свою актуальність ігрові технології. Практичний досвід засвідчує, що навчальні ігри сприяють застосуванню набутих знань у професійно орієнтованих ситуаціях, активізують творчий потенціал здобувачів вищої освіти та стимулюють розвиток їхньої особистості. У цьому контексті особливо продуктивними є інтерактивні методи навчання, які передбачають спільну діяльність і взаємодію, зокрема: роботу в парах, аналіз професійних ситуацій, моделювання рольових сценаріїв з управлінських питань у дошкільній освіті, проведення майстер-класів типу «Формування кар'єрного портфоліо», ділових ігор «Організація методичної діяльності в ЗДО», розробку анкет для молодих фахівців, дискусії з участю запрошених експертів, метод інтерв'ю.

До форм активного навчання належать і тренінгові заняття, спрямовані на розвиток практичних умінь, наприклад, складання організаційних документів закладу дошкільної освіти, планування методичної роботи, підготовка мультимедійної презентації на тему «Ефективні моделі взаємодії ЗДО з родинами вихованців», розробка матеріалів для сайту закладу дошкільної освіти, тощо [1; 4]. Сучасним і ефективним є кейс-метод, який орієнтований на розвиток комунікативних, аналітичних та креативних здібностей майбутніх фахівців. Він полягає в розгляді й аналізі конкретних педагогічних ситуацій з метою формування рішень, обґрунтованих логікою та знаннями. Як правило, кейси включають навчально-методичні матеріали, які потребують осмислення та творчого опрацювання, а також підсумкові завдання для самоконтролю. Під час практичних занять успішно застосовуються міні-кейси, які дозволяють здобувачам освіти глибше опрацювати ключові теми.

Суттєве місце в модернізації освітнього процесу займають і сучасні цифрові технології, зокрема засоби відеозв'язку, що дають змогу проводити відеоконференції, гостьові лекції, міжкафедральні зустрічі. Також активно впроваджуються інформаційно-комунікаційні технології та інтерактивні цифрові ресурси.

Важливу роль у формуванні соціокультурної комунікації відіграє діяльність університетської бібліотеки, яка реалізує інформаційно-просвітницькі, виховні та соціально-педагогічні функції. Залучення здобувачів освіти до проєктної діяльності в цьому середовищі сприяє розвитку широкого спектра затребуваних

навичок – аналітичних, дослідницьких, комунікативних, організаційних, а також навичок рефлексії, що мають ключове значення для професійного зростання.

Зазначені форми й методи формують високий рівень комунікативної компетенції, сприяють активізації творчого підходу до вирішення професійних завдань, розвивають самостійність та ініціативність, удосконалюючи та розвиваючи гнучкі навички.

Таким чином, застосування комплексного підходу до розвитку гнучких навичок у процесі підготовки здобувачів вищої освіти дозволяє не лише адаптувати їх до вимог ринку праці, а й сформувати вміння критично мислити, налагоджувати ефективну взаємодію та ухвалювати зважені рішення в умовах постійних змін. Розвиток soft skills у здобувачів вищої освіти – це не лише нагальна потреба часу, а й стратегічний напрямок підвищення якості підготовки конкурентоспроможних фахівців. Інтеграція інноваційних освітніх технологій, поєднання формального й неформального навчання, міждисциплінарний підхід та рефлексивні практики мають стати основою ефективного формування особистісного потенціалу майбутніх професіоналів.

Література:

1. Абрамова О., Пуляк О., Терещук А. Формування м'яких навичок у здобувачів освіти через застосування тренінгових технологій / Вісник післядипломної освіти: зб. наук. праць. НАПН України ДЗВО «Ун-т менедж. освіти»; голов. ред. В. Олійник; редкол. : О. Галус [та ін.]. Київ : Юстон, 2021. Вип. 18(47). С. 10–29. URL: [https://doi.org/10.32405/2218-7650-2021-18\(47\)-10-28](https://doi.org/10.32405/2218-7650-2021-18(47)-10-28) (дата звернення 17.05.2025).

2. Василенко О.М., Корчак І.М. Формування у студентів-психологів soft skills як чинник їх успішної майбутньої професійної діяльності / Психологічні травелогі. 2021. №2. С. 17–24.

3. Зінченко А., Саприкіна М. Навички для України 2030: погляд бізнесу / За ред М.Саприкіної. Київ : ТОВ «Видавництво «Юстон», 2016. 36 с. URL: https://careerhub.in.ua/wp-content/uploads/navichki_2030.pdf (дата звернення 14.05.2025).

4. Прокопенко В. Окремі аспекти формування soft skills у здобувачів медичної освіти засобами гуманітарних дисциплін / Розвиток гнучких умінь (soft skills) у процесі освітньої діяльності: теорія і практика : матеріали II всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції. Глухів, 2024. С. 76–78. URL: <https://repository.pdmu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/0f6d9ae2-5e59-4661-b970-bc2286be1ae1/content> (дата звернення: 19.05.2025).

5. Mitchell G. Essential soft skills for success in the 21st century workforce as perceived by Alabama business/marketing educators: dissertation abstract. Alabama, 2008. 134 p. URL: http://etd.auburn.edu/bitstream/handle/10415/1441/Mitchell_Geana_57.pdf (дата звернення: 20.05.2025).

SOFT SKILLS ЯК НЕОБХІДНИЙ СКЛАДНИК ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Багрій Т. Є.,

*викладач кафедри освітології та педагогіки мистецтв
Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького
м. Запоріжжя, Україна*

У сучасних умовах розвитку суспільства майбутньому фахівцю для реалізації завдань, покладених на нього державою і суспільством, необхідно володіти не тільки професійними знаннями, вміннями та навичками, а й швидко та якісно реагувати на зміни та потреби суспільства, мати досить високий рівень сформованості навичок «soft skills». Сьогодні професіонал своєї справи не тільки якісно виконує свою роботу, а й прагне її вдосконалити, для цього він займається саморозвитком та самовдосконаленням, а також опановує додаткові види діяльності.

Ринок праці диктує свої вимоги, і для роботодавців важливі як професійні компетенції працівників, так і ті, які в психології називають соціальними навичками – soft skills (м'які навички). До них відносяться вміння планувати свою діяльність, вільно адаптуватися в умовах сьогодення, швидко знаходити потрібну та достовірну інформацію, аналізувати її, використовуючи логічне, творче та критичне мислення, вміння переконувати, активно шукати й знаходити креативний підхід до успішного вирішення проблемних ситуацій у професійній сфері, лідерські якості та вміння працювати в команді, людяність, толерантність, ввічливість у спілкуванні. У наукових дослідженнях найчастіше виокремлюються три категорії soft skills:

– соціально-комунікативні: комунікативні навички; міжособистісні навички, групова робота, лідерство, соціальний інтелект, відповідальність, етика спілкування;

– когнітивні: критичне мислення, навички вирішення проблем, новаторське (інноваційне) мислення, управління інтелектуальним навантаженням, навички самоосвіти, інформаційні навички, тайм-менеджмент;

– атрибути особистості й складові емоційного інтелекту: емоційний інтелект, чесність, оптимізм, гнучкість, креативність, мотивація, емпатія [2, с. 44].

У ЗВО України не приділяється належної уваги розвитку «soft skills», навчальні програми більшою мірою містять освітні компоненти, які спрямовані на засвоєння здобувачами вищої освіти знань фундаментальних та спеціальних дисциплін, навичок практичної підготовки. Та тільки «ефективне застосування соціально психологічних умінь та навичок (soft skills) у збалансованому поєднанні з професійними знаннями є одним з головних показників становлення

висококваліфікованого спеціаліста, здатного об'єктивно оцінювати умови діяльності, активно шукати і знаходити креативний підхід до вирішення завдань на робочому місці» [3, с.5].

Науковці виділяють такі основні методи розвитку soft skills:

– самонавчання – самостійне вивчення інформації про моделі успішної поведінки;

– пошук зворотного про успішність своєї поведінки в аспекті розвитку конкретного досвіду;

– навчання на досвіді інших, робота з наставником;

– фонові тренінги – вправи, розвиваючі певні компетенції;

– кейс-методи;

– поєднання навчання та професійної діяльності (дуальна освіта) [1, с.33].

Більшість дослідників термін «soft skills» трактує як систему мотиваційних характеристик, навичок, знань та умінь, необхідних професіоналу XXI ст. (у тому числі представнику творчої професії), до яких можна віднести особисту продуктивність, планування, комунікацію, критичне мислення.

У процесі фахової підготовки в майбутнього вчителя музичного мистецтва до професійної діяльності розвиваються такі компетенції soft skills:

– творче мислення (завдяки набуття досвіду творчої діяльності);

– критичне мислення (активна мисленнева діяльність у процесі слухання й виконання музики);

– емоційний інтелект (у процесі вивчення та виконання музичних творів з подальшим аналізом яскравих музичних образів);

– мовленнева діяльність (бажання висловити в розповіді отримані враження від яскравої емоційної образності);

– соціальна активність (організація концертної виконавської діяльності);

– мотивація (прагнення до творчої діяльності як умова самореалізації і саморозвитку);

– комунікативність (колективна взаємодія, зокрема, на заняттях хорового класу).

Слід зазначити, що комунікативні soft skills складають системоутворювальну основу професійної діяльності вчителя, тому їх розвиток у процесі навчання особистісно значущий для майбутнього фахівця.

Література:

1. Дроздова Ю. В., Дубініна О. В. Концептуальні підходи до визначення Soft Skills у сучасних освітніх та професійних моделях. «Soft skills – невід'ємні аспекти формування конкурентоспроможності студентів у XXI столітті»: тези міжвузівського науково-методичного семінару, м. Київ.: Київ. нац. торг.- екон. ун-т, 2020. – 90 с.

2. Технології формування Soft Skills в системі професійної підготовки педагога : навчальний посібник [Електронний ресурс] / уклад. Т. Й. Бабюк, Н. Г. Каньоса, С. М. Бабюк. Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О.В., 2023. 222 с.

3. Кохан О. М. Soft skills як необхідний компонент конкурентоспроможності майбутніх фахівців. *Soft skills – невід'ємні аспекти формування конкурентоспроможності студентів у XXI столітті*. Київ.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2020. – 90 с.

ОСОБЛИВОСТІ ТЕХНОЛОГІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ІНДУСТРІЇ ТУРИЗМУ

Баєв В. В.,

*кандидат економічних наук, доцент кафедри туристичного та готельного бізнесу
Національного університету харчових технологій,
м. Київ, Україна*

Дистанційна освіта відкриває широкі можливості для туристичної освіти та підвищення кваліфікації фахівців у галузі туризму, ресторанного та готельного сервісу. Дистанційне навчання стає все більш популярним серед українських абітурієнтів, особливо у зв'язку з новими умовами та викликами, які постали перед освітньою системою країни. Така форма навчання передбачає використання сучасних технологій: онлайн-платформ для навчання, відеолекцій, вебінарів, електронних підручників та інших ресурсів. Здобувачі мають доступ до навчальних матеріалів у зручний для них час, можуть спілкуватися з викладачами та одногрупниками через чати, форуми та відеоконференції [1].

В умовах воєнного стану, виходячи із безпекових міркувань, дистанційна форма освіти може запроваджуватися як єдино можлива форма здобуття освіти на всій території України або в окремих місцевостях, або у визначених закладах освіти.

За роки незалежності було ухвалено ряд законів щодо інформатизації суспільства, зокрема Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття), Закон України «Про Національну програму інформатизації», «Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні», «Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти» та ін.

Виклики сучасного суспільства, зокрема воєнний стан в Україні, вносять свої корективи в систему дистанційної освіти. Вона стає більш затребуваною, зростає актуальність проблем, пов'язаних з організацією навчання різних вікових груп здобувачів освіти, з вибором інтернет-платформ для організації освітньої діяльності учнів, поєднанням традиційних методів навчання зі специфічними для дистанційної освіти. Методика проведення дистанційних занять знаходиться у процесі становлення, а принципи дистанційного навчання та його особливості стали серйозними викликами для системи освіти в цілому [2].

У сучасній туристичній освіті зростає інтерес до впровадження нових форм освіти з використанням технологій віддаленого доступу. Раціональне поєднання традиційних форм навчання з новими формами – дистанційне навчання, що значно підвищує ефективність, мобільність та якість освітнього процесу. Таке навчання представляє для вузів України важливе та актуальне завдання, яке тісно пов'язане з проблемою інформатизації сегмента туристської освіти в цілому.

Основними характеристиками дистанційної освіти в туристичній індустрії для студентів у цьому випадку виступають:

1. Детальне планування діяльності учня (постановка завдань, цілей, розробка навчальних матеріалів).

2. Інтерактивність (між тим, хто навчається і викладачем, між навчальним і навчальним матеріалом, групове навчання).

3. Мотивація (організація самостійної пізнавальної діяльності учнів)

4. Модульна структура дистанційної освіти (навчений повинен мати можливість чітко усвідомлювати свій поступ від модуля до модуля).

Будь-яка освіта потребує певної організаційно-інформаційної підтримки.

Складовими дистанційної освіти для студентів туристичного профілю є:

1. Навчальний заклад (випускна кафедра), що здійснює необхідні та достатні для освітнього процесу функції організаційної підтримки;

2. Інформаційні ресурси – навчальні курси, довідкові, методичні та інші матеріали;

3. Засоби забезпечення технології дистанційної освіти (організаційні, технічні, ресурсні, програмні та ін.);

4. Викладачі, які займаються дистанційними курсами;

5. Здобувачі.

Процес розробки дистанційних курсів для підготовки фахівців індустрії туризму можна поділити на дві важливі складові:

– розробка навчально-методичного наповнення та загальний дизайн курсу. Де важливим аспектом є логічна побудова курсу та окремих його частин, проектування структури понятійного апарату та інструментальної складової курсу, проміжного та підсумкового контролю, обговорень тощо;

– створення та розміщення матеріалів в електронному вигляді, формування системи переходів та посилян, реалізація контролю, комунікаційних заходів тощо [3].

Складовими дистанційного навчального курсу дисциплін туристичного спрямування є:

– інформаційні ресурси;

– засоби спілкування;

– система тестування;

– система адміністрування.

Дослідники проблематики впровадження технології дистанційної освіти у систему вищої освіти виділяють найважливіші вимоги, яким має відповідати комплексне інформаційно-аналітичне та навчально-методичне забезпечення самостійної навчальної діяльності студентів:

– системність, що передбачає комплексне забезпечення самостійної навчальної діяльності учнів;

– систематичність та послідовність у навчанні;

– адаптованість, можливість «індивідуальної траєкторії навчання»;

– дидактична новизна, що досягається за рахунок використання засобів візуалізації, технології гіпертексту та організації інтерактивної взаємодії з учнями;

– інтегрованість із уже виданими та використовуваними в освітньому процесі підручниками, навчальними посібниками, базами даних тощо;

– розширення та оновлення функцій комплексу та видів його забезпечення, а також нарощування інформаційного фонду, створюваного у вигляді системи баз даних;

– мобільність, що дозволяє використовувати дидактичні засоби комплексу при різних конфігураціях технічних засобів, здійснювати реалізацію, забезпечувати віддалений доступ та роботу у розподілених мережах;

– надійний захист інформації, що дозволяє організувати паралельне розмежування доступу до даних та функцій, захист даних, включаючи засоби авторизації інформації, що вводиться та коригується, реєстрації користувачів [3].

Виконання цих вимог при реалізації комплексного інформаційно-аналітичного та навчально-методичного забезпечення дозволить надати всебічну підтримку навчальній та педагогічній діяльності викладачів та здобувачів, майбутніх спеціалістів туристичної індустрії.

Література:

1. Дистанційне навчання в Україні у 2025 році. URL: <https://abiturients.info/uk/abiturientu/vuzu/distanciyne-navchannya-v-ukrayini-u-2025-roci>

2. Гнатюк О. В. Особливості дистанційного навчання учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану. Гуманістичні парадигми: збирання матеріалів наукових доповідей на Міжнародній науково-практичній конференції (Київ, 22 квітня 2022 року). Інститут психології імені Г.П. З. Костюка НАПН України, м. Київ, Україна, С. 35-40. ISBN 978-1-77192-443-6 URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/732434/1/%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82.pdf>

3. The Haworth Hospitality Press® and The Haworth Reference Press™, imprints of The Haworth. Press, Inc., 10 Alice Street, Binghamton, NY 13904-1580. URL:

4. https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9781136407000_A23844853/preview-9781136407000_A23844853.pdf

ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ, ЯК ЗАПОРУКА СТАЛОСТІ ТА РОЗВИТКУ УНІВЕРСИТЕТУ

Бакуліч О. О.,

*кандидат технічних наук, професор кафедри менеджменту
Національного транспортного університету,
м. Київ, Україна*

В умовах формування європейської науково-освітньої мережі й транснаціонального інтелектуального простору все більшої актуальності набуває інтернаціоналізація вищої освіти. Інтернаціоналізація – це процес інтеграції міжнародного, міжкультурного та глобального вимірів у діяльність університету. Інтернаціоналізація є важливим чинником реформування вищої освіти, а в сучасних умовах – запорукою сталості та розвитку університету.

Вивчаючи роботи зарубіжних авторів, що займаються дослідженням інтернаціоналізації вищої освіти, найбільш частими є посилання на таких авторів, як Philip Altbach, Burton Clark, Jane Knight, Barbara M. Kehm, Ulrich Teichler, Peter Scott, Marijk van der Wende, Hans de Wit. Основні теми досліджень з інтернаціоналізації вищої освіти охопили мобільність студентів і викладачів, взаємовплив систем вищої освіти, інтернаціоналізацію змісту навчання й інституційних стратегій, аспекти співробітництва та конкуренції, національної і наднаціональної політики стосовно міжнародного виміру вищої освіти [2]. Крім того, ці дослідження мають тенденцію бути тісно пов'язаними з іншими аспектами, такими як управління, політика, фінансування. До дослідження аспектів та характеристик інтернаціоналізації вищої освіти у своїх працях звертаються й українські вчені, зокрема: дослідження процесів інтернаціоналізації вищої освіти на глобальному рівні (М. Дебич, С. Курбатов, О. Нітенко, А. Сбруєва, І. Степаненко); параметрів інтернаціоналізації вищої освіти на континентальному рівні, модернізації Європейського простору вищої освіти й реформування системи вищої освіти України (В. Зінченко, С. Калашнікова, О. Локшина, В. Луговий, А. Сбруєва, Ж. Таланова); державної політики щодо підтримки інтернаціоналізації вищої освіти на національному рівні (А. Вербицька); моделей інтернаціоналізації інституційного освітнього простору (Ж. Чернякова).

Однією з невід'ємних передумов надання університетом сучасної освіти є активізація його міжнародної діяльності. Особливого значення в умовах міжнародної економічної та соціально-культурної інтеграції для закладів вищої освіти набуває стратегія інтернаціоналізації діяльності, яка дозволяє не тільки забезпечити мобільність студентів, академічного та адміністративного персоналу, а й сформувати соціокультурне мотиваційне середовище, що сприятиме професійному зростанню співробітників університету, підвищенню якості освіти, динамічному розвитку досліджень та інновацій, зростанню обсягу експорту освітньо-наукових послуг.

Участь у міжнародній академічній мобільності науковців, викладачів та студентів, стимулювання виконання спільних із зарубіжними партнерами наукових досліджень, розробка сучасних спільних освітніх програм, донесення наукових здобутків світовій науковій спільноті забезпечують реалізацію механізму інтеграції українських університетів до глобального наукового та освітнього середовища і становлять сутність його політики інтернаціоналізації.

Під інтернаціоналізацією розуміється об'єднання ресурсів, компетентностей та зусиль усіх структурних підрозділів у формування репутації й авторитету закладу вищої освіти (далі – ЗВО) на національній та міжнародній арені шляхом реалізації міжнародно-орієнтованих заходів із підвищення якості в сфері навчання. Стратегічними завданнями інтернаціоналізації є:

- підвищення рівня конкурентоспроможності університету та його структурних підрозділів на міжнародній арені;
- підвищення привабливості ЗВО та його структурних підрозділів для іноземних студентів, науковців, науково-педагогічного персоналу викладачів та інших співробітників;
- активна участь у проектах міжнародного співробітництва у сфері освіти та науки;
- інтеграція науковців у міжнародне дослідницьке співтовариство з метою підвищення якості їх наукових досліджень та викладання;
- формування соціокультурного мотиваційного середовища, що сприятиме професійному зростанню співробітників університету, підвищенню якості освіти, динамічному розвитку досліджень та інновацій, зростанню обсягу експорту освітньо-наукових послуг;
- активізації мобільності у навчанні та наукових дослідженнях.

Для визначення впливу інтернаціоналізації вищої освіти на сталий розвиток університету варто запровадити показники інтернаціоналізації ЗВО.

Показники інтернаціоналізації поділяються на кількісні (абсолютні та відносні) й якісні.

Кількісні показники інтернаціоналізації ЗВО	
Абсолютні показники	Відносні показники
<ul style="list-style-type: none"> – кількість іноземних студентів; – кількість студентів, що пройшли навчання за кордоном; – Кількість програм спільних та подвійних дипломів; – кількість студентів, що отримали спільні та подвійні дипломи; – кількість студентів, які брали участь у науково-освітніх заходах за кордоном; – кількість студентів, які брали участь у міжнародних науково-освітніх заходах в університеті; – кількість іноземних викладачів та дослідників; – кількість проведених міжнародних заходів (конференцій; круглих столів; презентацій); 	<ul style="list-style-type: none"> – частка іноземних студентів; – кількість студентів на одного викладача; – частка іноземних науково-педагогічних працівників; – частка викладачів, які отримали вчений ступінь за кордоном; – частка студентів, що працевлаштовані через 2, 5 та 10 років після отримання диплому: в Україні та за кордоном; у компаніях з іноземним власником; у компаніях, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність; – частка дисциплін, які викладаються іноземною мовою; – кількість публікацій на одного науково-педагогічного працівника; – частка публікацій з міжнародним співавторством;

<p>семинарів, майстер-класів та робочих нарад); – місце університету у міжнародних рейтингах; – місце ЗВО в міжнародній наукометричній базі Scopus, Google Scholar та інших; – кількість цитувань в міжнародній наукометричній базі Scopus, Google Scholar та інших; – індекс Гірша (h-індекс) ЗВО; – кількість публікацій працівників за кордоном; – кількість спільних міжнародних публікацій; – кількість публікацій іноземних авторів у виданнях ЗВО; – імпакт-фактор наукових видань Університету за даними міжнародних наукометричних баз даних; – кількість програм, що отримали міжнародну акредитацію</p>	<p>– частка доходів від міжнародної освітньої діяльності; – дохід від досліджень на одного науково-педагогічного працівника; – частка іноземних доходів від дослідницької діяльності; – співвідношення чисельності виданих докторських дипломів (кандидатів та докторів наук) до чисельності академічних працівників; – співвідношення чисельності виданих докторських дипломів (кандидатів та докторів наук) до бакалаврських дипломів.</p>
<p>Якісні показники інтернаціоналізації</p>	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ рівень володіння студентами іноземними мовами та їх використання; ▪ ступінь задоволення студентів рівнем інтернаціоналізації освітніх програм; ▪ ступінь задоволення випускників отриманими глобальними та фаховими компетенціями; ▪ оцінка можливостей інтернаціоналізації викладацької діяльності; ▪ оцінка якості інтернаціоналізації наукової діяльності кафедр, факультетів та інститутів; ▪ оцінка ефективності реалізації стратегії інтернаціоналізації. 	

Література:

1. Про вищу освіту: Закон України від 01 липня 2014 р. № 1556-VII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
2. Нітенко О.В. Інтернаціоналізація вищої освіти як фактор розвитку університету. Освітологічний дискурс, 2015, № 2 (10)
3. Стратегія інтернаціоналізації Національного транспортного університету http://vstup.ntu.edu.ua/publiczna_info/int_strat_ukr.pdf
4. Collections. – [Електронний ресурс] <https://www.crl.edu/collection>
5. Comparing Education Statistics Across the World // Global Education Digest: Montreal, UNESCO Institute for Statistics, 2011. – 312 p. – [Електронний ресурс] <https://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/global-education-digest-2011-comparing-education-statistics-across-the-world-en.pdf>

РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ТРАНСФОРМАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Барабась Д. О.,

*кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту,
Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана,
м. Київ, Україна*

Навчальний процес в останнє десятиріччя змінюється кардинально. І вагомим поштовхом таких змін стало, серед іншого, бурхливе поширення використання штучного інтелекту (ШІ) науковцями, викладачами, студентами тощо. У ширшому контексті ця тенденція обіцяє суспільству як неабиякі вигоди, так і вагомі проблеми. До перспективних напрямів застосування ШІ в освітній галузі можна віднести:

- Формування адаптивних навчальних платформ, що сприяють індивідуалізації навчання, поширенню інтелектуального репетиторства, спрощенню вивчення іноземних мов тощо. До 2028 року ринок ШІ-асистентів, за прогнозами, сягне \$46 мільярдів [1];

- Автоматизація рутинних функцій, включаючи оцінювання та аналіз навчальних результатів, адміністративні процеси (наприклад, реєстрація учнів, управління розкладом, складання звітів), мовний переклад тощо [2];

- Диверсифікація освіти шляхом створення віртуальних навчальних просторів або симуляцій, де студенти можуть вивчати матеріал в інтерактивній формі. Це також може бути корисним для студентів з обмеженими можливостями. За прогнозами, ринок технологій доповненої та змішаної реальності досягне \$620,2 млрд до 2032 року [1];

- Удосконалення взаємодії зі студентами: допомога в доступі до освіти в віддалених або слаборозвинутих районах; надання доступу до онлайн-курсів, інтерактивних матеріалів та відео-уроків; аналіз емоційного стану студентів через відстеження міміки, тону голосу або текстів, що допоможе викладачу краще розуміти потреби студентів і, при необхідності, надавати їм підтримку;

- Удосконалення змісту освіти шляхом: надання викладачам рекомендацій щодо методики викладання; допомоги в аналізі успішності студентів; аналізу зворотного зв'язку від студентів і вдосконалення на основі цього навчального контенту (автоматичне вдосконалення тестів, завдань або навіть створення персоналізованих підручників).

Тобто, в ідеалі завдяки ШІ працювати викладачам буде легше та продуктивніше, навчатись же студентам буде більш цікаво і знову ж таки результати такого навчання невпинно зростатимуть. Однак у сучасних реаліях учасники, які використовують ШІ в навчальному процесі, стикаються з широким колом обмежень, проблем і ризиків:

1. Ефективне використання ШІ потребує висококваліфікованих викладачів і високоякісних навчальних матеріалів.

1.1. Підготовка педагогів. Викладачі можуть не мати достатньої кваліфікації для ефективного використання ШІ в навчанні. Тож вони потребують підвищення кваліфікації та підтримки, щоб максимально ефективно застосовувати технології.

1.2. Адаптація навчальних планів. Впровадження ШІ потребує оновлення навчальних програм і методик, що є складним і затратним процесом. До того ж шкільні системи та контент повинні постійно адаптуватися до змін технологій.

2. Підвищується залежність учасників навчального процесу від технологій.

2.1. Технічні неполадки. При використанні ШІ в освіті зростає негативний вплив на навчальний процес технічних збоїв або проблем з інфраструктурою, особливо у випадку віддаленого навчання.

2.2. Технічна нерівність. Не всі студенти або навчальні заклади мають всебічний доступ до необхідних технологій, що може призвести до цифрового розриву. Це створює несправедливі умови для навчання.

3. Неоднозначні психологічні та соціальні наслідки надмірної автоматизації.

3.1. Зниження соціальних навичок. Надмірна автоматизація може призвести до зменшення живого спілкування між студентами та викладачами, що погіршує розвиток соціальних навичок, емоційного інтелекту та здатності до співпраці.

3.2. Обмежена креативність штучного інтелекту. ШІ здатен ефективно допомагати з відтворенням існуючих знань, але він малоефективний при виконанні творчих або нестандартних завдань. Брак людської інтуїції та креативності може бути обмеженням для певних освітніх ситуацій.

3.3. Заміна вчителя. Хоча ШІ може допомогти в персоналізації навчання, існують побоювання щодо заміни людей в освітньому процесі, що може призвести до скорочення робочих місць або зниження ролі вчителя.

4. Морально-етичні аспекти.

4.1. Непрозорість алгоритмів. Алгоритми, на яких базуються системи ШІ, часто є складними і непрозорими. Це ускладнює розуміння логіки прийняття рішень (наприклад, щодо оцінки) і знижує довіру до ШІ.

4.2. Створення упереджень. ШІ може відображати або навіть посилювати упередження в навчальних матеріалах або алгоритмах оцінки. Це потенційно спричинюватиме нерівні можливості для студентів з різних соціальних, етнічних чи культурних груп.

4.3. Збирання та оброблення персональних даних. Застосування ШІ передбачає обробку значної кількості інформації про студентів, що породжує занепокоєння щодо захисту їхньої конфіденційності [2]. Дані про успішність, поведінку, навіть емоційний стан студентів можуть бути вразливими до витоків чи зловживань.

5. Можливість зловживань та маніпуляцій.

5.1. Вплив на навчальну оцінку. Алгоритми штучного інтелекту здатні впливати на процеси оцінювання та ухвалення рішень, сприяючи маніпуляції. Наприклад, системи автоматичної оцінки тестів можуть упереджено оцінювати роботи студентів.

5.2. Списування. Використання чат-ботів для допомоги в навчанні може сприяти списуванню чи використанню автоматичних рішень, що знижує академічну добросовісність.

5.3. Плагіат. ШІ допомагає швидко створювати тексти, які виглядають як оригінальні, але насправді базуються на існуючих ідеях або фразах. Тому часто студенти використовують ШІ для написання робіт, не додаючи власних оригінальних ідей або належних цитат. До того ж ШІ не має вбудованих механізмів для перевірки того, чи є конкретний текст оригінальним або вже був використаний кимось іншим. Це ставить користувачів у ситуацію, коли вони можуть не усвідомлювати, що їхній текст насправді є плагіатом, бо дуже схожий на інші роботи.

ШІ невідворотно прийшов до нашого життя. І мова може йти лише про те, як максимізувати відповідні вигоди за мінімізації реальної шкоди та потенційних ризиків. Поки що великі перспективи застосування ШІ в освіті врівноважуються вагомими вимогами до додаткової підготовки учасників освітнього процесу та суттєвими недоліками некваліфікованого або зловмисного використання. Окреслені проблеми вимагають розвитку більш етичних, прозорих та інклюзивних систем штучного інтелекту, а також належної підготовки та підтримки для викладачів і студентів.

Література:

1. Штучний інтелект, змішана реальність і токенизація – ключові тренди звіту Mastercard Emerging Tech Trends 2024. 11 березня 2024 р. Url: <https://www.mastercard.com/news/eemea/uk-ua/розділ-новин/прес-релізи/uk-ua/2024/штучний-інтелект-змішана-реальність-і-токенизація-ключові-тренди-звіту-mastercard-emerging-tech-trends-2024> (дата звернення: 20.05.2025).

2. Шулікін Д. Штучний інтелект: тренди, перспективи, ризики. Світ. 19.06.2024 р. Url: <https://svit.kpi.ua/2024/06/19/штучний-інтелект-тренди-перспективи-2> (дата звернення: 20.05.2025).

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ РОЗВИТКУ SOFT SKILLS У СТУДЕНТІВ: ЄВРОПЕЙСЬКІ КЕЙСИ

Батарейна І. О.,

*старший викладач кафедри дошкільної освіти і соціальної роботи
факультету соціально-педагогічної та мистецької освіти
Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького,
м. Запоріжжя, Україна*

Інноваційні технології відкривають нові можливості для більш інтерактивного, залученого та ефективного розвитку soft skills у студентів. Європейські університети активно експериментують з різними технологіями, демонструючи успішні кейси впровадження VR, онлайн-платформ, гейміфікації, ШІ та соціальних мереж. Кожна технологія має свої переваги та обмеження у контексті розвитку конкретних soft skills. Важливим є не лише впровадження технологій, але й розробка педагогічно обґрунтованих методик їх використання. Успішний досвід європейських університетів може бути корисним для модернізації системи вищої освіти в Україні в частині розвитку soft skills [3].

Зростаюча важливість soft skills у сучасному світі та на ринку праці є беззаперечною і зумовлена кількома ключовими факторами:

1. *Технологічний прогрес та автоматизація*: розвиток штучного інтелекту (ШІ) та автоматизація рутинних завдань призводять до того, що багато технічних навичок стають менш затребуваними. Натомість, soft skills, які важко автоматизувати, набувають особливої цінності. До них належать критичне мислення, креативність, емоційний інтелект, комунікація та вміння вирішувати складні проблеми. У майбутньому працівники все більше взаємодітимуть з технологіями, і вміння ефективно співпрацювати з машинами, розуміти їхні можливості та обмеження, а також застосовувати людську емпатію та інтуїцію стануть критично важливими.

2. *Глобалізація та різноманітність робочих команд*: сучасний бізнес стає все більш глобальним, а команди – різноманітними за культурним, національним та професійним походженням. У цьому контексті навички міжкультурної комунікації, емпатія, толерантність та вміння ефективно працювати в мультикультурному середовищі є ключовими для успіху. Здатність налагоджувати стосунки, будувати довіру та ефективно співпрацювати з людьми, які мають різні погляди та досвід, стає вирішальною.

3. *Швидкі зміни та невизначеність*: сучасний світ характеризується постійними змінами в технологіях, ринках та бізнес-моделях. У цій динамічній обстановці адаптивність, гнучкість, здатність до навчання та швидкого перенавчання (learnability) стають надзвичайно важливими. Вміння критично мислити,

аналізувати складну інформацію та приймати обґрунтовані рішення в умовах невизначеності є ключовими для успішної кар'єри.

4. Орієнтація на клієнта та якість обслуговування: у багатьох галузях успіх бізнесу залежить від здатності будувати міцні стосунки з клієнтами та надавати високоякісне обслуговування. Навички ефективної комунікації, емпатія, вміння розв'язувати конфлікти та орієнтація на потреби клієнта є незамінними в цій сфері.

5. Лідерство та управління командами: для лідерів усіх рівнів емоційний інтелект, вміння мотивувати та надихати команду, ефективно делегувати завдання, надавати зворотний зв'язок та розв'язувати конфлікти є критично важливими для досягнення цілей організації. У майбутньому лідери повинні будуть не лише керувати, але й надихати, підтримувати розвиток своїх команд та створювати інклюзивне робоче середовище [5].

Європейські університети активно використовують різноманітні інноваційні технології для розвитку soft skills у студентів, серед яких найбільш ефективними вважаються:

1. Симуляції та віртуальна реальність (VR):

Створення імерсивних навчальних середовищ, що імітують реальні професійні ситуації. Це дозволяє студентам безпечно практикувати комунікацію, переговори, публічні виступи, командну роботу та лідерство. VR також ефективний для розвитку емпатії та міжкультурної компетентності через моделювання різних соціальних контекстів. Університет Падерборна (Німеччина) розробляє VR-інтегровані навчальні середовища для покращення соціальних та комунікативних навичок студентів. Маастрихтський університет (Нідерланди) використовує VR у проблемно-орієнтованому навчанні для розвитку різних професійних та академічних навичок, включаючи публічні виступи та командну роботу. Програма «VR for Future Skills» в Ірландії використовує VR для розвитку комунікації, командної роботи, адаптивності, лідерства та критичного мислення.

2. Гейміфікація та навчальні ігри:

Підвищення мотивації та залученості студентів, створення інтерактивного навчального досвіду. Ігри та гейміфіковані завдання можуть ефективно розвивати критичне мислення, вирішення проблем, креативність, співпрацю та комунікацію. У рамках програми Erasmus+ була розроблена серйозна гра «Compete!», спрямована на навчання студентів soft skills, таких як креативне розв'язання проблем, ефективна комунікація, управління стресом та командна робота. Дослідження показують, що гейміфікація позитивно впливає на мотивацію студентів та сприяє розвитку навичок, корисних у реальному житті.

3. Платформи та інструменти для онлайн-співпраці:

Сприяння розвитку комунікації, командної роботи, навичок організації та управління проектами. Спільні онлайн-документи, дошки для брейнштормінгу, інструменти управління завданнями (наприклад, Trello, Asana, Miro) дозволяють студентам ефективно працювати разом незалежно від їхнього місцезнаходження. Європейський університетський альянс Circle U. розробляє інструменти та методи для безпечної онлайн-співпраці, особливо для студентів, які перебувають у зоні ризику. Багато європейських університетів використовують LMS (Learning Management Systems) з вбудованими інструментами для співпраці та комунікації.

4. Штучний інтелект (ШІ) для персоналізованого зворотного зв'язку:

Надання студентам індивідуалізованого та детального зворотного зв'язку щодо їхніх soft skills, таких як комунікація та аргументація. Інструменти на базі ШІ можуть аналізувати письмові та усні виступи, виявляти сильні та слабкі сторони. Платформа Spotiself (розроблена в рамках European Education Area) використовує ШІ для персоналізованого кар'єрного консультування студентів, що включає оцінку та розвиток soft skills. FeedbackFruits розробляє інструменти на основі ШІ для надання зворотного зв'язку щодо академічного письма та участі в дискусіях.

5. Соціальні мережі та онлайн-форуми:

Створення платформ для неформального спілкування, обміну думками та досвідом, розвитку навичок аргументації та активного слухання. Університети створюють закриті групи та форуми для обговорення навчальних матеріалів, проєктів та обміну ідеями, що сприяє розвитку комунікативних навичок та налагодженню професійних зв'язків.

Важливо зазначити, що ефективність цих технологій залежить від педагогічного дизайну та способу їх інтеграції в навчальний процес. Успішне впровадження вимагає ретельного планування, підготовки викладачів та врахування потреб студентів [4].

Навчальні ігри та гейміфіковані елементи стають потужним інструментом у європейських університетах для розвитку ключових soft skills, таких як критичне мислення, вирішення проблем та креативність [2]. Їхня інтерактивність та здатність залучати студентів в активний процес навчання сприяють глибшому розумінню та засвоєнню матеріалу, а також розвитку необхідних навичок.

Приклади використання навчальних ігор та гейміфікованих елементів:

1. *Симуляційні ігри з розгалуженим сюжетом:* студенти потрапляють у віртуальні сценарії, що вимагають прийняття рішень у складних ситуаціях. Кожен вибір призводить до певних наслідків, що спонукає до критичного аналізу, оцінки варіантів та прогнозування результатів. Наприклад, бізнес-симуляції, де студенти керують віртуальними компаніями, вимагають стратегічного мислення та вирішення проблем у конкурентному середовищі.

2. *Ігри-головоломки та логічні завдання:* ці ігри спеціально розроблені для тренування критичного мислення та здатності до логічного аналізу. Вони можуть включати дедуктивні завдання, пошук закономірностей, розв'язання складних пазлів, що вимагають нестандартних підходів та креативності.

3. *Ігри з елементами рольової гри (RPG):* студенти беруть на себе певні ролі та взаємодіють у віртуальному світі, де їм необхідно вирішувати проблеми, домовлятися, співпрацювати та проявляти креативність у рамках заданого контексту. Такі ігри можуть бути використані для розвитку комунікативних навичок, вміння працювати в команді та знаходити нестандартні рішення.

4. *Гейміфіковані навчальні модулі:* включення ігрових елементів, таких як бали, значки, таблиці лідерів, рівні складності та винагороди, у традиційні навчальні матеріали. Це може підвищити мотивацію студентів до виконання завдань, стимулювати їхню активність та заохочувати до експериментів і творчого підходу. Наприклад, онлайн-курси можуть використовувати систему балів за правильні відповіді та виконані завдання, а також відкривати нові рівні складності після досягнення певних результатів.

5. *Ігри на основі сценаріїв (Scenario-based games)*: студентам пропонуються реалістичні ситуації, що вимагають застосування знань та навичок для вирішення конкретних проблем. Ці ігри часто фокусуються на розвитку практичних навичок та здатності приймати рішення в умовах обмеженої інформації.

Однак важливо зазначити, що ефективність гейміфікації залежить від ретельного дизайну гри, її відповідності навчальним цілям та контексту. Невдало розроблена або невміло інтегрована гра може мати обмежений або навіть негативний вплив на навчання. Тому ключовим є поєднання ігрових механік з педагогічно обґрунтованими завданнями та чіткими навчальними результатами [1].

Отже, у сучасному світі, де технології швидко змінюють ландшафт ринку праці, soft skills стають не просто бажаними, а необхідними для успішної кар'єри та особистісного зростання. Роботодавці все більше цінують кандидатів, які володіють цими навичками, оскільки вони сприяють ефективній комунікації, співпраці, адаптивності, вирішенню проблем та побудові позитивних робочих відносин – факторам, які є ключовими для успіху будь-якої організації в довгостроковій перспективі.

Література:

1. Климович Ю.Ю. Формування soft-skills як компонента професійної компетентності студентів-філологів у контексті онлайн-освіти. Теорія і методика професійної освіти. Випуск 34. Т. 2. 2021. С. 66–70.

2. Коваль К. О. Розвиток «soft skills» у студентів – один з важливих чинників працевлаштування. Вісник Вінницького політехнічного інституту. 2015. № 2. С. 164–169.

3. Ткаченко І.В., Денека М.Т., Дещенко О.М. Сучасні інноваційні тенденції у впровадженні soft skills у вищій школі: перспективи та потенціал. Педагогічна Академія: наукові записки, (6). 2024. URL: <https://doi.org/10.57125/pedacademy.2024.05.29.06>

4. Ясна І. Softskills: універсальні навички європейського рівня. Матеріали міжвузівського науковометодичного семінару «Soft skills – невід'ємні аспекти формування конкурентоспроможності студентів у XXI столітті». Київ: нац. торг.-екон. ун-т. 2020. 90 с. URL: <https://studway.com.ua/soft-skills/>

5. Soft skills – навички XXI століття. Що найбільш за все цінують роботодавці: збірник тез Всеукраїнського науково-практичного вебінару за підсумками дослідно-експериментальної роботи з теми «Формування м'яких навичок (soft skills) майбутніх кваліфікованих робітників в освітньому середовищі закладу професійної (професійно-технічної) освіти» 07.11.2024 р. / за наук. ред. професора Л. М. Сергеевої. Чернівці, Видавничий дім «Букрек», 2024. 50 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743632/>

ЗНАЧЕННЯ SOFT SKILLS У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ПРАВООХОРОНЦІВ В УКРАЇНІ

Бахмат І. В.,

*викладач кафедри кримінально-правових дисциплін
Навчально-наукового інституту права та правоохоронної діяльності
Львівського державного університету внутрішніх справ,
м. Львів, Україна*

У сучасній правоохоронній системі України все більшого значення набувають soft skills («м'які» або «гнучкі» навички) – це надпрофесійні, неспеціалізовані навички, що пов'язані з комунікативністю, етикою, креативністю, критичним мисленням, самоконтролем, стресостійкістю, вмінням врегулювання конфліктів тощо. Hard skills («тверді» навички) – це вузько професійні навички, що необхідні для виконання посадового функціоналу, їх можна продемонструвати (наприклад, знання законів та іноземної мови, рівень фізичної підготовки, вміння користування зброєю працівниками правоохоронних органів).

Словник Collins English Dictionary визначає термін «soft skills» як бажані якості для деяких форм роботи які не залежать від набутих знань: вони включають здоровий глузд, здатність працювати з людьми і позитивне, гнучке ставлення [6].

Сучасному правоохоронцю мають бути притаманні як hard skills так і soft skills навички, щоб ефективно виконувати завдання та функції поліції. При цьому «жорсткі» навички гарантують тільки 15% успіху, в той час як інші 85% залежать від «м'яких» навичок [2]. Здатність поліцейського налагодити довірливі відносини з громадою, поводитися стримано й коректно в стресових ситуаціях, вміти взаємодіяти з людьми, вирішувати конфлікти з дотриманням норм закону та етичних норм, багато в чому визначає успішність правоохоронця на службі. Після реформи поліції 2015 року акцент на soft skills навичках сприяв різкому підвищенню довіри населення до поліції, що є критично важливими для побудови позитивного іміджу правоохоронних органів та належного виконання ними своїх функцій. Розвиток soft skills в майбутніх правоохоронців прямо впливає на результативність правоохоронної діяльності.

На думку С. Шестакової, м'які навички є особливо актуальними для представників людиноцентристських професій, особистісні, професійні та корпоративні успіхи в яких тісно пов'язані з рівнем сформованості навичок комунікації і володіння публічним мовленням, умінням здійснювати ефективний мовленнєвий вплив на адресата мовлення, переконувати, аргументувати [5].

Ключовими гнучкими навичками можна назвати наступні: професіоналізм; надійність; вміння справлятися з невизначеністю; стресостійкість; вміння планувати і мислити стратегічно; здатність ефективно співпрацювати з іншими, як в команді так і через нетворкінг; високі навички писемного і усного спілкування;

навички роботи з інформаційними технологіями; креативність і впевненість; високі навички тайм-менеджменту; готовність вчитися і брати на себе відповідальність [3].

Основними методами розвитку soft skills слід вважати: самонавчання – самостійне вивчення інформації про моделі успішної поведінки; пошук зворотного про успішність своєї поведінки в аспекті розвитку конкретного досвіду; навчання на досвіді інших, робота з наставником; фонові тренінги – вправи, розвиваючі певні компетенції; кейс-методи; поєднання навчання та професійної діяльності (дуальна освіта) [1].

Серед soft skills навичок, які вважаються необхідними для працівників правоохоронних органів, можна виділити такі ключові компетентності, як комунікативність та ефективна комунікація; емоційний інтелект та самоконтроль; етика та професійна доброчесність; критичне мислення та вирішення проблем; лідерство і командна робота; навички врегулювання конфліктів.

Комунікативність та ефективна комунікація – це здатність чітко висловлювати свої думки, вміння слухати співрозмовника і знаходити спільну мову з різними людьми є необхідною та важливою навичкою поліцейського. Вміння спілкуватися (як усно, так і письмово) державною мовою закріплене серед загальних компетентностей стандарту підготовки правоохоронців. Сучасний поліцейський має володіти розвиненими комунікативними навичками та вмінням переконувати. Це включає як вербальне, так і невербальне спілкування, навички активного слухання і ведення діалогу в конфліктних ситуаціях.

Правоохоронець у своїй діяльності повинен розуміти власні емоції та емоції оточуючих, а також вміти керувати ними. Емоційний інтелект охоплює здатність співчувати (емпатія), володіти собою під тиском, управляти стресом і будувати позитивну взаємодію. Вважається, що такі якості, як співчуття, емпатія, повага до інших, критично важливі для роботи в поліції. В українських навчальних програмах питання розвитку емоційної стійкості та самоконтролю теж присутні: зокрема, під час спеціалізованих курсів із кризових перемовин курсанти відпрацьовують навички саморегуляції, управління стресом та роль емоційного інтелекту в подоланні кризових ситуацій.

Додержання етичних норм, повага до прав людини і високий моральний характер – це невід’ємні риси сучасного правоохоронця, тому в освітніх програмах значна увага приділяється питанням службової етики. Майбутнім офіцерам прищеплюють усвідомлення цінностей демократичного суспільства та принципів верховенства права. Для формування цих якостей у вишах МВС викладаються дисципліни з професійної етики та деонтології.

У ситуаціях, коли необхідно оперативно приймати рішення, правоохоронцю потрібне аналітичне і критичне мислення. Ця навичка допомагає оцінювати обстановку з різних боків, відокремлювати факти від припущень та обирати найкращий план дій. Критичне мислення називають однією з професійно важливих якостей поліцейського, поряд із умінням логічно аргументувати і знаходити причинно-наслідкові зв’язки. У навчальному процесі важливо, щоб будь-яка ситуація представляла когнітивний конфлікт, який стає викликом для мислення студентів [4]. В профільних вишах розвиток критичного мислення інтегрується через вивчення таких дисциплін, як логіка чи аналіз доказів, а також через практичні

кейси і ситуаційні завдання. Поліцейський має володіти критичним розумом, розсудливістю та навичками вирішення проблем – без цього неможливо ефективно протидіяти сучасним загрозам.

Майбутні правоохоронці часто виконують завдання у складі підрозділів, тому здатність діяти злагоджено в команді є обов'язковою. Вміння керувати людьми, брати на себе відповідальність і проявляти ініціативу також цінується, особливо для тих, хто з часом обійматиме керівні посади. Під час навчання в курсантів свідомо розвивають лідерські якості та навички командної взаємодії – з цією метою в програми включають групові проекти, рольові ігри та тренінги з командного лідерства. Згідно з освітніми стандартами, здатність адаптуватися і діяти в нових ситуаціях, приймати обґрунтовані рішення та працювати в команді належать до ключових загальних компетентностей випускника-правоохоронця.

Робота поліцейського часто пов'язана із розв'язанням спорів, деескалацією напружених ситуацій, переговорів із правопорушниками чи постраждалими. Тому навички медіації, переговорів та ефективного вирішення конфліктів є надзвичайно важливими. Курсантів навчають оцінювати розвиток конфліктної ситуації і обирати найкращий підхід: від спокійного переконання і деескалації – до обґрунтованого застосування сили, якщо уникнути його неможливо. В українській практиці дедалі більшого поширення набувають тренінги з ненасильницької комунікації та врегулювання конфліктів.

Українські заклади вищої освіти, що готують кадри для правоохоронних органів поступово перебудували свої програми з урахуванням розвитку м'яких навичок. Існує державний стандарт спеціальності 262 «Правоохоронна діяльність», де поряд із фаховими результатами прописано перелік загальних компетентностей випускника. Серед них прямо названо: здатність спілкуватися державною мовою (усно й письмово), уміння використовувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології, здатність навчатися і оновлювати знання, адаптуватися до нових ситуацій, приймати обґрунтовані рішення, працювати в команді тощо. Таким чином, на рівні освітніх стандартів soft skills закладені як обов'язковий компонент підготовки правоохоронців. Традиційні лекції доповнюються інтерактивними формами роботи, які дозволяють курсантам відпрацювати поведінкові навички на практиці. Навчання майбутніх поліцейських будується на засадах студентоцентрованого та компетентнісного підходу, з активним використанням практичних занять і тренінгів. Зокрема, застосовуються такі методи: проблемне навчання, дискусії і мозкові штурми, робота в малих групах над спільними проектами, вирішення ситуаційних завдань, ділові та рольові ігри, що моделюють типові ситуації з практики правоохоронців. Окремо практикуються тематичні тренінги та семінари з розвитку особистісних якостей. Також під час навчання приділяють увагу фізичній та психологічній підготовці, які тісно пов'язані з soft skills: колективні спортивні заняття й стройова підготовка розвивають командний дух і лідерські якості, а тренування з тактики вчать витримці та швидкому прийняттю рішень під тиском. До викладання окремих практичних курсів залучаються чинні працівники поліції та психологи, які діляться реальним досвідом комунікації на службі. Таким чином, навчальні методики зорієнтовані не на пасивне засвоєння теорії, а на формування поведінкових моделей та практичних навичок, необхідних у правоохоронній діяльності. В освітніх закладах МВС запроваджено

поточний і підсумковий контроль, де окрім перевірки знань з права чи тактики враховується вміння курсантів спілкуватися, працювати в команді, їхня відповідальність і дисциплінованість.

Soft skills відіграють дедалі більшу роль у системі підготовки майбутніх правоохоронців України. Комунікабельність, емоційний інтелект, етичність, критичне мислення, лідерство, вміння розв'язувати конфлікти – всі ці якості сьогодні є такими ж необхідними для поліцейського, як і знання законів чи володіння зброєю. Українські освітні заклади для поліції та інших силових структур інтегрували розвиток м'яких навичок у свої навчальні плани через спеціальні курси, інтерактивні методики і практичні тренінги.

Література:

1. Дроздова Ю., Дубініна О. Концептуальні підходи до визначення «soft skills» у сучасних освітніх і професійних моделях. *«Soft skills – невід'ємні аспекти формування конкурентоспроможності студентів у XXI столітті»* – 2020: Збірник тез доповідей міжвузівського науково-методичного семінару (м. Київ, 21 лютого 2020 року), (с. 31-34). Київ: КНТЕУ.

2. Зайцева І. SOFT SKILLS – невід'ємні аспекти формування конкурентоспроможності студентів у XXI століття. *«Soft skills – невід'ємні аспекти формування конкурентоспроможності студентів у XXI столітті» -2020: Збірник тез доповідей міжвузівського науково-методичного семінару* (м. Київ, 21 лютого 2020 року), (с. 34-37). Київ: КНТЕУ.

3. Хоменко, О. Роль SOFT SKILLS у підготовці майбутніх правоохоронців. *«Молодий вчений»*, 6 (94).<https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-6-94-5>

4. Черушева Г. Концептуальні підходи до визначення «SOFT SKILLS» у сучасних моделях управлінської компетентності. *«Організаційна психологія. Економічна психологія.№1.(28)/2023, (с.128-137)*

5. Шестакова С. Використання інтерактивних методів навчання для формування Soft skills у студентів юридичного профілю. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, № 2 (96). С.224–233.

6. Workforce connections: Key soft skills that foster youth work-force success / L. H. Lippman, R. Ryberg, R. Carney, K. A. Moore. Text: electronic // Child Trends. 2015. URL: http://www.childtrends.org/wp-content/uploads/2015/06/2015_24WFCSoftSkills.pdf

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ В ОСВІТІ: ОСОБЛИВОСТІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ

Бегаль Т. О.,

доктор філософії з культурології,

старший викладач кафедри готельно-ресторанного та туристичного бізнесу

Київського національного університету культури і мистецтв,

м. Київ, Україна

Інтеграція штучного інтелекту (ШІ) в освітній процес є однією з найдинамічніших тенденцій сучасної цифрової трансформації вищої освіти. Це явище передбачає широке впровадження інтелектуальних цифрових технологій у навчальне середовище з метою підвищення якості освітнього процесу, покращення взаємодії між викладачами та студентами, а також створення нових можливостей для персоналізованого навчання.

Актуальність застосування штучного інтелекту в освіті підтверджують численні наукові дослідження, серед яких публікації Дубняк В.М. [2], Візнюк І.М. [1], Колесніков А.П., Карапетян О.М [3], Панухник О. [4].

Завдяки системам штучного інтелекту з'являються принципово нові інструменти для аналізу освітніх даних, автоматизованого оцінювання знань, формування індивідуальних освітніх траєкторій, а також адаптивного навчання. Такі технології дозволяють оперативну і точно реагувати на потреби кожного здобувача освіти, створюючи максимально ефективно, доступно й інклюзивне навчальне середовище. Освіта стає більш гнучкою, технологічно обґрунтованою та зорієнтованою на індивідуальні можливості особистості.

Крім того, системи на базі ШІ мають потенціал для вдосконалення науково-дослідної роботи, зокрема шляхом швидкого збору, класифікації та аналізу наукової інформації, генерації гіпотез, візуалізації даних, а також підтримки написання текстів на основі великомасштабних мовних моделей. Інтеграція штучного інтелекту з технологіями Big Data, SMART-даними та принципами FAIR значно підвищує ефективність функціонування освітніх сервісів, зокрема систем генерації текстів і адаптації навчального контенту. Сучасні інформаційні трансформації, пов'язані зі стрімким розвитком штучного інтелекту, відкривають нові можливості для удосконалення освітнього процесу. Використання інструментів ШІ в навчанні сприяє як оптимізації діяльності науково-педагогічних працівників, так і підвищенню якості освітніх послуг. Водночас для повноцінної реалізації потенціалу штучного інтелекту необхідним є впровадження методичних заходів, спрямованих на адаптацію освітніх програм до нових цифрових викликів, зокрема через запровадження відповідних навчальних дисциплін, орієнтованих на цифрову грамотність і практики роботи з ШІ.

Штучний інтелект виступає потужним інструментом для підвищення ефективності викладацької діяльності. Завдяки можливості автоматичного реагування на запити студентів через вебінтерфейси, чат-боти або електронну пошту, значно зменшується навантаження на викладача, що дозволяє зосередитися на більш складних педагогічних завданнях. Такі цифрові асистенти забезпечують своєчасність зворотного зв'язку, сприяючи підтримці постійної комунікації між викладачем і здобувачами освіти.

Окрім цього, моделі штучного інтелекту можуть бути використані як інструменти для генерації окремих елементів навчальних матеріалів, презентацій, публікацій чи дослідницьких текстів, що істотно прискорює підготовчі процеси. Хоча ці матеріали потребують подальшого редагування та наукового опрацювання, використання ШІ як попереднього генератора дозволяє ефективніше розподіляти часові та інтелектуальні ресурси викладача.

Застосування штучного інтелекту сприяє також трансформації характеру викладацької праці – від рутинного виконання ручних або одноманітних когнітивних завдань до фокусування на аналітичних, творчих і взаємодійних компонентах. Це створює умови для оновлення методик викладання, включення інтерактивних форм навчання, зокрема через індивідуалізовані опитування, кейс-методи та проектну діяльність.

Особливу цінність становить здатність ШІ забезпечувати персоналізоване навчання. На основі аналізу даних про академічну активність студентів, моделі можуть адаптувати зміст і формат матеріалу під потреби та рівень підготовки кожного здобувача освіти. У такий спосіб формується інклюзивне освітнє середовище, що враховує індивідуальні траєкторії розвитку, полегшує доступ до навчального контенту, знижує бар'єри в комунікації та підвищує залученість студентів до навчального процесу.

Отже, впровадження технологій штучного інтелекту в освітню діяльність має значний позитивний потенціал. За умови методично грамотного й етично обґрунтованого використання, ШІ може слугувати інструментом підвищення якості навчання, розвитку цифрових компетентностей та формування нової культури академічної взаємодії в умовах цифрової доби [2].

Однак активне використання ШІ в освітньому процесі супроводжується низкою негативних наслідків, які потребують глибокого осмислення. Насамперед, спостерігається тенденція до зниження ролі викладача як активного суб'єкта педагогічної взаємодії. Внаслідок автоматизації багатьох елементів навчального процесу зменшується потреба в особистісному контакті між учасниками освітнього середовища, що позначається на якості засвоєння знань, моральному авторитеті викладача та формуванні соціальних компетентностей здобувачів освіти. Водночас помітним є погіршення навичок критичного мислення в осіб, які регулярно користуються інструментами штучного інтелекту для розв'язання навчальних завдань. Надмірна залежність від автоматизованих рішень призводить до зниження когнітивної активності, ослаблення здатності до аналітичного мислення, а також втрати мотивації до самостійного здобуття знань. Формується поверхнева модель засвоєння інформації, що базується на швидкому доступі до результату, а не на глибокому розумінні предмета.

Іншою проблемою є надмірна персоналізація навчального процесу, реалізована через адаптивні алгоритми, які аналізують стиль і рівень знань кожного студента. Такий підхід може сприяти комфортному навчальному середовищу, однак при цьому знижується інтенсивність пізнавальних зусиль, що необхідні для розвитку мислення. Замість подолання труднощів, здобувач освіти навчається уникати їх, що суперечить самій сутності освіти як процесу виходу за межі звичного. Використання чат-ботів та інших інструментів ШІ, що виконують функції педагогічних помічників, також потребує критичної оцінки. Хоча вони забезпечують швидкий доступ до інформації, генерують завдання відповідно до рівня підготовки, існує ризик формування освітньої пасивності. У такому контексті студенти дедалі частіше вдаються до готових рішень, не включаючись у процес самостійного пошуку знань. Це створює передумови для зниження якості навчання, а також загрожує дотриманню принципів академічної доброчесності.

Особливу небезпеку становить неетичне або юридично не врегульоване застосування штучного інтелекту в освітньому середовищі. Йдеться про випадки порушення прав інтелектуальної власності при використанні текстів, створених генеративними моделями, без належного авторського внеску. Також актуальним залишається питання безпеки персональних даних студентів, які можуть бути зібрані й проаналізовані без їхньої згоди або належного контролю [5].

Отже, впровадження штучного інтелекту в освіті, незважаючи на його численні функціональні переваги, супроводжується низкою соціальних, етичних та когнітивних ризиків. Для забезпечення сталого розвитку освітнього процесу необхідним є формування нормативної бази, розвиток цифрової етики та збереження гуманістичного підходу в освіті, що передбачає активну роль особистості як суб'єкта пізнання.

Література:

1. Візнюк І. М. Використання штучного інтелекту в освіті / І. М. Візнюк та ін. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблем. 2021. Випуск 59. С. 14-22. DOI : <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2021-59-14-22>.
2. Дубняк М.В. Проблеми використання GhatGPT у науковій діяльності: роль етичних і правових норм / М.В. Дубняк // Створення, охорона, захист і комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності : матеріали VI Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, присвяченої Міжнар. дню інтелектуальної власності (Київ, 26 квіт. 2023 р.).
3. Колесніков А. П., Карапетян О. М. Штучний інтелект : переваги та загрози використання. Ефективна економіка. 2023. № 8. DOI : <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.8.9>
4. Панухник О. Штучний інтелект в освітньому процесі та наукових дослідженнях здобувачів вищої освіти: відповідальні межі вмісту ШІ. Галицький економічний вісник. 2023. Том 84. № 4. С. 202-211. DOI : https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2023.04.202.
5. Foltynek, T., Bjelobaba, S., Glendinning, I. et al. ENAI Recommendations on the ethical use of Artificial Intelligence in Education. Int J Educ Integr. 19, 12 (2023). <https://doi.org/10.1007/s40979-023-00133-4>

SOFT SKILLS У КОНЦЕРТМЕЙСТЕРСЬКІЙ ПРАКТИЦІ. ВПЛИВ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА ФОРМУВАННЯ АНСАМБЛЕВОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Березовенко О. Г.,

*провідна концертмейстерка Київської муніципальної академії музики ім. Р. Глієра,
лауреатка міжнародних та всеукраїнських конкурсів,
членкиня Національної всеукраїнської музичної спілки,
м. Київ, Україна*

Співпраця між концертмейстером та солістом є важливою складовою у створенні цілісного образу твору. Звичайно, це потребує багато спільної роботи. У цьому творчому процесі становлення ансамблю часто виникає багато питань, пов'язаних з відчуттям ансамблевої взаємодії виконавців: умови для розкриття виконавських можливостей соліста, шляхи досягнення відчуття ансамблю, важливі налаштування у спільній роботі концертмейстера і соліста, розвиток емоційного інтелекту у формуванні цілісного музичного образу, подолання ансамблевих труднощів у творах. А саме, як виконавці розуміють концепцію твору, розкривають задум композитора, наскільки емоційно наповнюють своє виконання. В ансамблі і піаніст і соліст отримують справжню уяву про співуче, вокальне поєднання звуків – *belcanto*, про виразне фразування, ладове інтонування, про чітку, емоційну вимову слова, а також знайомляться з різними типами голосів та їх технічними можливостями, з поняттям діапазон, регістр, теситура та багато іншого.

У ансамблевому виконанні концертмейстеру треба бути уважним до таких налаштувань як темп, метроритм, динаміка, форма твору та його художній зміст. Обов'язково необхідно враховувати усі позначки автора у нотному тексті. Від вірного взятого темпу залежить розкриття образу, запропонованого автором. Тут треба звернути увагу на розмір, який теж допоможе точніше визначитись з темпом, а також відчутти жанрову основу твору. Наприклад, тридольні розміри підкажуть такі жанрові основи як вальс чи мазурка, тарантела чи баркарола, і, це, безумовно вплине на характер виконання. Отже, визначення темпу і жанрової основи твору є одним з перших кроків на шляху розкриття образу вцілому. Також, потрібно звертати увагу на такі важливі позначки у нотному тексті як *accelerando* і *ritardando*, *stringendo* і *rallentando* – вони орієнтують виконавців у зміні темпу та руху. А такі налаштування, як *dolce*, *animato*, *grazioso*, *cantabile*, *con fuoco* підкажуть зміни у характері твору.

Проте, є ще один засіб виразності, який в нотах зовсім не позначається – це агогіка. Тобто – відхилення від основного темпу – прискорення чи уповільнення. Агогіка пов'язана з фразуванням мелодії, з артикуляцією та динамікою. Цей термін, до речі, і перекладається з грецької як рух. Але ці відхилення від темпу повинні відбуватись без порушення авторської концепції, тобто при умові збереження

темпу вцілому. Наприклад, найважливіші за змістом слова можна підкреслити агогічним акцентом, тобто так, як ми робимо це у своїй мові – зовсім невимушено. І коли дозволяються такі відхилення у виконанні, тоді не порушується основний темп, а, навпаки збагачується виразними агогічними нюансами, що також допомагає відчути характер та відтворити музичний образ твору. Таким чином ми можемо спільно з солістом розкрити композиторську ідею твору, дотримуючись принципів ансамблевого виконання.

Акомпануючи співаку, концертмейстеру необхідно пам'ятати про виразне значення цезур, які дають можливість вільного взяття дихання. Відомо, що дихати з вокалістом треба разом і саме це спільне дихання дає концертмейстеру відчуття ансамблю з вокалістом, що є дуже важливим у створенні саме цілісного музичного образу.

Також треба приділяти увагу визначенню стильових і жанрових ознак твору та періоду часу його створення. Це теж допоможе знайти шляхи втілення художнього образу у виконанні. Важливо, коли концертмейстер і соліст саме разом будують концепцію та драматургію твору і, тим самим, створюють його індивідуальну художню інтерпретацію.

У цьому розмаїтті завдань важливо зазначити, що концертмейстер повинен володіти не тільки піаністичною майстерністю та педагогічними навичками, але й створювати зручну для соліста психологічну атмосферу як у повсякденній роботі над твором, так і при виконанні його на концерті. Часто концертмейстеру перед виходом на сцену необхідно налаштувати соліста: для усунення нервування, підбадьорення, надання віри у власні сили, тобто допомогти психологічно. І саме тут важливу роль може відігравати розвиток емоційного інтелекту. До речі, цій темі зараз приділяється багато уваги, вона досить нова і активно втілюється у абсолютно різних галузях. Термін цей став відомим лише у 90-х роках ХХ століття.

Емоційний інтелект – це здатність розуміти, усвідомлювати і управляти своїми емоціями, аналізувати та вміти виражати їх. А також це вміння регулювати свій емоційний стан і управляти емоційним станом інших людей, співпереживати і розвивати їхні сильні сторони. Тобто, розвиваючи свій емоційний інтелект, ми стаємо уважніші до себе, своїх відчуттів, бажань і потреб і, водночас, це дозволяє краще відчувати і розуміти інших людей.

Тут важливо як ми оцінюємо та виражаємо емоції, що про них знаємо, як ними керуємо та як на їх основі приймаємо рішення. Тому що, емоції – це така ж інформація, як вчинки, слова і жести. Цю інформацію ми зчитуємо та використовуємо, щоб обґрунтувати свої дії.

Від рівня емоційного інтелекту залежить наскільки людина здатна відчувати емпатію, тобто уявляти себе на місці іншого та розуміти як він відчувається. Тому, розвинений емоційний інтелект – це саме те, що дозволяє оцінити емоції свої та інших людей і, в концертмейстерській практиці, дозволяє допомогти солісту не тільки перед виступом, але й відчувати його емоційний стан під час виконання. Це досить корисна навичка для всіх, хто працює на сцені, а, головне, дуже ефективно допомагає відчути ансамбль концертмейстера і виконавця.

Таким чином, стає зрозуміло наскільки багато різноманітних задач стоїть перед концертмейстером у його роботі. Адже, саме концертмейстер створює всі умови для розкриття виконавських можливостей соліста. Тому відносини з кожним

виконавцем треба будувати, в першу чергу, на довірі та створювати комфортний клімат для творчої плідної співпраці.

Отже, мистецтво концертмейстера, мистецтво ансамблевої гри вимагає високої майстерності і особливого покликання.

Відомий французький композитор Франсуа Куперен у своєму трактаті «Мистецтво гри на клавесині» писав: « Не має нічого приємнішого, ніж бути хорошим акомпаніатором. Ніщо не поєднує нас так з іншими музикантами, як спільне виконання різноманітних творів ».

Література:

1. Строчан Н. Специфіка концертмейстерської роботи в контексті творчої співпраці із солістом. – Київ, 2016.
2. Молчанова Т. Мистецтво піаніста – концертмейстера у культурно – історичному контексті: історія, теорія, практика. Монографія. – Львів: Ліга Прес, 2015. – 558с.
3. Гоулман Д. Емоційний інтелект. – Харків: Vivat, 2023.
4. Хессон Дж. Кишенькова книжка емоційного інтелекту. – Харків: Фабула, 2020.
5. Куперен Ф. Мистецтво гри на клавесині («L art de toucher le clavecin»), 1716.

РЕФЛЕКСІЯ ЯК ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Березюк Т. П.,

*кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри вікової та педагогічної психології
Рівненського державного гуманітарного університету,
м. Рівне, Україна*

Сучасна система вищої освіти знаходиться в процесі глибоких трансформацій, зумовлених суспільними викликами, кризовими явищами та потребою у формуванні фахівця нового покоління, здатного до реалізації когнітивної гнучкості, автономного прийняття управлінських рішень та стратегій особистісного і професійного розвитку в парадигмі безперервного навчання. Одним із ключових психологічних чинників, *що забезпечують якісний професійний саморозвиток, є рефлексія*. Саме вона лежить в основі усвідомленого ставлення до власної навчальної діяльності, дає змогу оцінити результати, визначити індивідуальні освітні потреби та коригувати особисту траєкторію професійного становлення. Рефлексія тісно пов'язана з такими важливими детермінантами, як *критичне мислення, самооцінка, цілепокладання й самомотивація*.

Враховуючи значущість формування суб'єктної позиції у здобувачів вищої освіти, розвиток *рефлексивної компетентності* розглядається як ключова передумова готовності до концепції безперервного професійного розвитку, здатності до адаптивного функціонування в умовах динамічного організаційно-соціального середовища та ефективного використання індивідуального ресурсного потенціалу. Саме тому проблема рефлексії як чинника професійного саморозвитку в умовах вищої освіти є надзвичайно актуальною та потребує теоретичного аналізу й практичного осмислення.

Рефлексія – це складна психічна діяльність, що охоплює процеси усвідомлення, самоаналізу й осмислення власних дій, мотивів, думок, станів і поведінки з метою їх удосконалення, самопізнання та саморозвитку. Вона є важливою умовою цілепокладання, самоконтролю, а також ключовим механізмом професійного зростання, оскільки сприяє формуванню здатності до критичного осмислення власного досвіду, прийняття рішень та адаптації в умовах постійних змін. Виділяють *особистісну рефлексію* (усвідомлення власних емоцій, цінностей, мотивів, що забезпечує формування Я-концепції), *професійну рефлексію* (здатність ставити цілі професійного зростання та знаходити оптимальні засоби їх досягнення), *когнітивну рефлексію* (зосередження на процесах мислення, навчання та прийняття рішень) [2 с. 21].

З огляду на це, рефлексія виконує ключову функцію в *становленні професійної ідентичності та розвитку когнітивно-аналітичних здібностей* здобувача вищої

освіти. Саморефлексивна активність сприяє підвищенню рівня самосвідомості, формуванню здатності до метакогнітивного аналізу власної освітньої траєкторії, а також до оперативного коригування дій відповідно до змін у професійному середовищі. Таким чином, рефлексія постає як системна soft skill, що забезпечує ефективне самоуправління, адаптивність та готовність до безперервного особистісного і професійного зростання.

Тісний функціональний зв'язок рефлексії з розвитком критичного мислення й адекватної самооцінки простежується у здатності особистості здійснювати когнітивну деконструкцію усталених суджень, здійснювати аналітичну оцінку власної позиції та критично осмислювати її релевантність у змінному соціально-професійному контексті. Рефлексивна активність активізує метакогнітивні процеси, стимулює свідомий вибір стратегій поведінки, сприяє індивідуалізації освітньої траєкторії та самовдосконаленню. У свою чергу, самооцінка формується як продукт інтегративного аналізу особистісного досвіду, що забезпечує основу для ефективного цілепокладання, самоменеджменту та емоційної саморегуляції в освітньому процесі.

Таким чином, рефлексія постає як базовий психологічний механізм особистісної самодетермінації, критичного переосмислення знань і практик, а також розвитку здатності до самонавчання (lifelong learning), що є ключовим чинником сталого професійного зростання здобувача вищої освіти.

Рефлексія в здобувачів вищої освіти в умовах змішаного навчання формується через усвідомлений самоаналіз навчальної діяльності, що підтримується поєднанням цифрових інструментів, зворотного зв'язку й інтерактивних методів. Педагогічні умови, як-от проектна та імітаційна діяльність, складання індивідуальних освітніх траєкторій, використання аналітичного програмного забезпечення, створюють можливості для розвитку прогностичної компетентності, критичного мислення та особистісної відповідальності, що є основою професійного становлення здобувачів [1].

Водночас ефективне формування рефлексивної культури здобувачів неможливе без рефлексивної позиції самого викладача. *Рефлексивна практика* [5] є важливою складовою професійного зростання педагога, оскільки забезпечує осмислення власного досвіду, сприяє розвитку критичного мислення, здатності до самокорекції та адаптації до змін в освітньому середовищі. Такий підхід підвищує якість взаємодії зі здобувачами та дозволяє педагогічному процесу бути гнучким і персоналізованим.

Рефлексія у здобувачів вищої освіти сприяє усвідомленню власних сильних і слабких сторін, що є *першочерговим етапом самопізнання та професійного зростання*. Усвідомлення особистих ресурсів і обмежень дає змогу ефективно формувати цілі та коригувати свою навчальну діяльність, розвивати навички самоконтролю й самокорекції. Завдяки рефлексивним процесам відбувається не лише оцінка минулого досвіду, але й планування майбутніх дій із урахуванням професійних вимог і особистісних потреб. У цьому контексті рефлексія виступає основою *безперервного навчання (lifelong learning)*, що є ключовою компетентністю сучасного фахівця, здатного адаптуватися до швидких змін у професійній сфері та підтримувати власний розвиток протягом життя [3; 4]. Саморефлексія також стимулює критичне мислення і формує здатність до самостійного

прийняття рішень, що є важливими складовими успішної професійної діяльності.

Отже, рефлексія постає системоутворювальним психологічним чинником професійного саморозвитку здобувачів вищої освіти, забезпечуючи інтеграцію когнітивних, мотиваційних та регуляторних компонентів особистісного функціонування. Її ключова роль полягає в активізації самопізнання, формуванні усвідомлених освітніх цілей, розвитку метакогнітивних стратегій та здатності до критичної оцінки власної діяльності в умовах динамічного освітнього й професійного середовища.

Рефлексивна компетентність, як інтегральна складова soft skills, безпосередньо впливає на готовність до автономного прийняття рішень, самоменеджменту, а також до реалізації принципу lifelong learning. Її розвиток підвищує ефективність адаптаційних механізмів, сприяє формуванню суб'єктної позиції та забезпечує гнучкість професійного зростання в контексті сучасних викликів.

У практичній площині це зумовлює необхідність цілеспрямованого впровадження психолого-педагогічних технологій, орієнтованих на формування саморефлексії, внутрішньої мотивації, відповідального ставлення до навчальної діяльності та здатності до саморегуляції, що є основою сталого професійного розвитку особистості здобувача вищої освіти.

Література:

1. Лесик А. С., Попова О. І. Формування рефлексивної та прогностичної компетентностей здобувачів вищої освіти у контексті змішаного навчання. *Вісник освіти та науки*. Київ, 2024. № 11 (29). С. 1305–1315. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-11\(29\)-1305-1315](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-11(29)-1305-1315).
2. Матохнюк Л. О., Гальчевська Н. А. Рефлексія як системоутворювальний механізм безперервного професійного розвитку педагога. *Габітус*. 2022. Вип. 38. С. 20–24.
3. Mezirow, J. *Transformative Dimensions of Adult Learning*. San Francisco: Jossey-Bass, 1991. 247 p.
4. Schon, D. A. *The Reflective Practitioner: How Professionals Think in Action*. New York: Basic Books, 1983. 380 p.
5. Tarrant, P. *Reflective Practice and Professional Development*. London: Sage Publications Ltd, 2013. 232 p.

EMOTIONAL LITERACY AS AN ESSENTIAL COMPONENT OF SOFT SKILLS

Berestok O.,

*Assistant Professor of Foreign Languages Department
of Sumy National Agrarian University
Sumy, Ukraine*

In today's interconnected world, soft skills such as communication, teamwork, and adaptability are highly valued in both personal and professional settings. Among these, emotional literacy stands out as a foundational skill that enhances interpersonal effectiveness and leadership capabilities. Emotional literacy refers to the ability to recognize, understand, and manage one's own emotions, as well as empathize with the emotions of others (Steiner, 2003).

This article explores the significance of emotional literacy as a critical component of soft skills, supported by relevant literature.

Understanding Emotional Literacy

Emotional literacy goes beyond basic emotional intelligence (Goleman, 1995); it involves the capacity to articulate emotions accurately and respond to them constructively. According to Claude Steiner (2003), emotional literacy consists of five key abilities:

Self-awareness – Recognizing one's own emotions.

Self-regulation – Managing emotional responses appropriately.

Empathy – Understanding others' emotions.

Social skills – Building healthy relationships through emotional communication.

Motivation – Channeling emotions toward positive outcomes.

These skills contribute significantly to conflict resolution, leadership, and collaboration, making emotional literacy indispensable in the workplace and daily life.

Emotional Literacy and Soft Skills Development

Soft skills encompass a range of interpersonal abilities that facilitate effective human interaction. Emotional literacy strengthens these skills in several ways:

1. Enhanced Communication

A study by Salovey and Mayer (1990) found that individuals with high emotional literacy communicate more effectively because they can express their feelings clearly and interpret emotional cues from others accurately. This reduces misunderstandings and fosters better teamwork.

2. Improved Leadership

Leaders who are emotionally literate create more inclusive and motivating work environments. Goleman (1998) argues that emotionally intelligent leaders excel in inspiring trust, managing stress, and resolving conflicts—qualities essential for organizational success.

3. Conflict Resolution

Emotionally literate individuals can navigate disagreements constructively by understanding differing perspectives and responding with empathy (Bradberry & Greaves, 2009). This ability is crucial in maintaining workplace harmony.

4. Resilience and Adaptability

Emotionally literate people cope better with stress and change, as they can regulate their emotions and maintain a positive outlook (Lopes et al., 2006). This resilience is vital in fast-paced professional environments.

Cultivating Emotional Literacy

Developing emotional literacy requires intentional practice.

Some effective strategies include:

Self-reflection – Regularly assessing one’s emotional responses.

Active listening – Paying attention to verbal and non-verbal emotional cues.

Mindfulness practices – Enhancing emotional awareness through meditation or journaling.

Feedback-seeking – Learning from peers and mentors about emotional interactions.

Emotional literacy is not just an adjunct to soft skills but a core element that enhances communication, leadership, and conflict resolution. As research by Goleman (1995), Steiner (2003), and others demonstrates, individuals who cultivate emotional literacy perform better in collaborative environments and lead more effectively. In an increasingly complex and emotionally demanding world, prioritizing emotional literacy is essential for personal and professional growth.

References:

1. Bradberry, T., & Greaves, J. (2009). *Emotional Intelligence 2.0*. TalentSmart.
2. Goleman, D. (1995). *Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ*. Bantam Books.
3. Goleman, D. (1998). *Working with Emotional Intelligence*. Bantam.
4. Lopes, P. N., et al. (2006). "Emotional Intelligence and Social Interaction." *Personality and Social Psychology Bulletin*, 30(8), 1018-1034.
5. Salovey, P., & Mayer, J. D. (1990). "Emotional Intelligence." *Imagination, Cognition and Personality*, 9(3), 185-211.
6. Steiner, C. (2003). *Emotional Literacy: Intelligence with a Heart*. Personhood Press.

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ SOFT SKILLS ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ «ЕКОНОМІКА» У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Бицюра Ю. В.,

кандидат економічних наук,

*доцент кафедри менеджменту та інноваційних технологій
соціокультурної діяльності, маркетингу і економіки*

*Українського державного університету імені Михайла Драгоманова,
м. Київ, Україна*

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується глибокими трансформаціями економічних процесів під впливом цифровізації, глобалізації та переходу до економіки знань. У цих умовах змінюються вимоги до професійної підготовки економістів. Окрім глибоких теоретичних знань і професійних умінь (Hard Skills), важливого значення набувають м'які навички (Soft Skills), серед яких – комунікація, критичне мислення, командна робота, емоційний інтелект, навички прийняття рішень і самоменеджменту [1].

Особливу актуальність питання розвитку Soft Skills набуває у контексті спеціальності «Економіка» в Україні. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 051 «Економіка» для бакалаврського рівня чітко визначає ключові компетентності випускника, серед яких важливе місце займають саме м'які навички, що формуються в процесі навчання [2].

Попри формальне закріплення значення Soft Skills у державних стандартах вищої освіти, існують численні проблеми щодо їх реального розвитку:

– Дисбаланс між теоретичною і практичною підготовкою. Навчальні програми залишаються переважно орієнтованими на набуття академічних знань, тоді як розвиток Soft Skills часто має фрагментарний характер [3].

– Відсутність чітких методик формування м'яких навичок. Заняття рідко спрямовані на тренування здатності до критичного мислення, адаптивності, міжособистісної взаємодії чи соціальної відповідальності.

– Низький рівень компетентності викладачів у питаннях розвитку Soft Skills. Переважна більшість викладачів зосереджена на передачі знань, а не на розвитку поведінкових і комунікативних навичок студентів [4].

– Недооцінка важливості м'яких навичок самими студентами. Брак розуміння зв'язку між Soft Skills і успішною професійною кар'єрою знижує мотивацію до розвитку таких компетентностей.

– Формалізований підхід до практичної підготовки. Тренування навичок ділового спілкування, публічних виступів, роботи в команді обмежене здебільшого написанням рефератів або формальними презентаціями.

Відповідно до Стандарту вищої освіти за спеціальністю 051 «Економіка» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти [2], до Soft Skills, які повинні бути сформовані у студентів, належать:

1. Здатність реалізувати права і обов'язки як члена суспільства; усвідомлення цінностей демократії, прав і свобод людини.
2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні і наукові цінності, вести здоровий спосіб життя.
3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
4. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
5. Здатність до усного та письмового спілкування державною мовою.
6. Здатність до спілкування іноземною мовою.
7. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.
8. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації.
9. Здатність до адаптації та дій в новій ситуації.
10. Здатність до критичності і самокритичності.
11. Здатність приймати обґрунтовані рішення.
12. Навички міжособистісної взаємодії.
13. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

Розглянемо приклади практик розвитку Soft Skills в Україні:

– Київська школа економіки (KSE) активно впроваджує інтегровані проєктні завдання, де студенти працюють над реальними кейсами з компаніями-партнерами, розвиваючи навички аналітичного мислення, командної роботи і презентацій [5].

– Львівська бізнес-школа УКУ в рамках навчальних програм впровадила модулі «Лідерство» та «Критичне мислення», де студенти тренуються приймати рішення у ситуаціях невизначеності [6].

– Національний університет «Києво-Могилянська академія» активно розвиває навички публічних виступів і дебатів через спеціальні міждисциплінарні курси.

В розвинутих країнах формування Soft Skills у студентів відбувається набагато активніше:

– Гарвардський університет (США): широко застосовуються кейс-метод, симуляції, рольові ігри, що сприяє розвитку критичного мислення та здатності працювати в команді [7].

– Оксфордський університет (Велика Британія): у програмах з економіки діє спеціальна сесія Soft Skills Development Week, яка охоплює теми лідерства, міжособистісної комунікації, самоменеджменту [8].

– Університет Маннгейма (Німеччина): студентів залучають до міждисциплінарних стартап-проєктів, що дозволяє розвивати адаптивність, креативність і навички колективної роботи [9].

Визначимо основні шляхи вирішення вищезазначених проблем:

1. Комплексна інтеграція розвитку Soft Skills у навчальні програми через обов'язкові курси з критичного мислення, комунікацій, етики бізнесу.

2. Розробка практично орієнтованих методик навчання – кейс-методи, дебати, тренінги, проєктна робота.

3. Підвищення кваліфікації викладачів за спеціальними програмами щодо розвитку Soft Skills у студентів.

4. Активна співпраця із роботодавцями для впровадження практико-орієнтованих завдань, стажувань і воркшопів.

5. Створення освітніх середовищ, що стимулюють неформальне навчання – студентські клуби, стартап-інкубатори, дебатні турніри.

6. Моніторинг і оцінювання рівня Soft Skills у студентів за допомогою сучасних психометричних інструментів.

Успішна підготовка економістів нового покоління неможлива без розвитку у них Soft Skills, які забезпечують адаптивність, критичне мислення, комунікабельність та відповідальність. В Україні розпочато окремі ініціативи щодо інтеграції м'яких навичок у навчальні програми, однак для досягнення системних змін необхідне комплексне оновлення змісту освіти, методик викладання і підвищення кваліфікації викладачів. Упровадження кращих міжнародних практик, а також активна співпраця із бізнесом здатні суттєво посилити конкурентоспроможність українських випускників на глобальному ринку праці.

Література:

1. World Economic Forum. The Future of Jobs Report 2020. URL: <https://www.weforum.org/reports/the-future-of-jobs-report-2020>

2. Міністерство освіти і науки України. (2018). Стандарт вищої освіти. Спеціальність 051 Економіка для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (Наказ МОН України від 13.11.2018 р. №1244). URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/051-Ekonomika-bakalavr.28.07-1.pdf>

3. Морозова М. Розвиток soft skills у майбутніх фахівців економічних спеціальностей. Актуальні питання гуманітарних наук. 2021. Вип. 42(2). С. 185-189.

4. Коваль К. О. Розвиток «soft skills» у студентів – один з важливіших чинників працевлаштування. Вісник Вінницького політехнічного університету. 2015. № 2. С. 162–167.

5. Київська школа економіки (KSE). Освітні програми. URL: <https://university.kse.ua/bakalavrat?gclid=undefined>

6. Львівська бізнес-школа УКУ. Навчальні програми. URL: <https://lvbs.com.ua/education/programs>

7. Harvard University. Department of Economics. Academic Programs. URL: <https://economics.harvard.edu/undergraduate>

8. University of Oxford. Economics and Management Programme. URL: <https://www.economics.ox.ac.uk>

9. Universität Mannheim. School of Business Administration and Economics. URL: <https://www.bwl.uni-mannheim.de/en>

ФОРМУВАННЯ М'ЯКИХ НАВИЧОК У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ КУРСУ «ВАЛЕОФІЛОСОФІЯ ТА ВАЛЕОЛОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ РЕЛІГІЇ»

Білик В. Г.,

*доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри здоров'язберезувальної освіти та фізичної рекреації
факультету фізичного виховання, спорту і здоров'я
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова,
м. Київ, Україна*

Мегалінська Г. П.,

*кандидат біологічних наук, доцент,
доцент кафедри здоров'язберезувальної освіти та фізичної рекреації
факультету фізичного виховання, спорту і здоров'я
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова,
м. Київ, Україна*

Білик Ж. І.,

*кандидат біологічних наук,
доцент кафедри здоров'язберезувальної освіти та фізичної рекреації
факультету фізичного виховання, спорту і здоров'я
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова,
м. Київ, Україна*

При підготовці студентів спеціальностей «Здоров'я людини та фізична рекреація», «Здоров'я людини та реабілітологія», «Здоров'я людини та психологія» вивчається курс «Валеофілософія та валеологічний потенціал релігії». Валеофілософія або «мудрість» здоров'я розглядає питання світогляду, теорії та методології здоров'я. Тому за думкою, Кулініченко В.Л. [1], початком валеофілософії є концепція людини, при цьому розуміння людини включає три основних напрямки: гуманістичний, морально-етичний та християнський. Кожен з цих напрямків пропонує свій шлях побудови і збереження здоров'я, але всі вони можуть бути основою для формування м'яких навичок. Гуманістична валеофілософія заснована на вивченні внутрішніх параметрів цінностей людини і розглядає необхідною умовою для здоров'я духовний ріст, розвиток самоактуалізації особистості. Морально-етична валеофілософія базується на основних принципах моралі та етики. Християнська валеофілософія орієнтується на християнський образ людини, християнське розуміння його сутності і природи, здоров'я розглядається як шлях, наближений до Абсолюту.

Доцільно акцентувати увагу на формування soft skills при вивченні теми: «Валеологічний потенціал християнства та 10 заповідей Божих». Перші дві заповіді:

«Я Господь-Бог твій. Да не буде в тебе інших Богів перед моїм обличчям. Не роби собі кумира та не служи йому» [2] формують такі «м'які» навички, як властивість приймати рішення і вирішувати проблеми, чітко ставити завдання і формувати цілі, позитивно мислити та оптимістично відноситися до життя. Ці заповіді покладені в основу лікувальної програми людей із шкідливими звичками, «12 кроків» [3]. Перераховуємо перші три кроки: «1. Ми визнаємо свою безсилість перед шкідливою звичкою і визнаємо, що ми загубили контроль на собою. 2. Ми прийшли до переконання, що тільки сила більш могутня, ніж ми може повернути нам здоровий глузд. 3. Приймаємо рішення передати волю і наше життя Богу, як ми його розуміємо». Також 6 та 7 крок цієї програми формується відповідно до перших трьох заповідей: «6. Ми готуємо себе до того, щоб Бог позбавив нас наших недоліків. 7. Просимо Бога виправити наші недоліки». 8 крок цієї програми уособлює квінтесенцію «м'яких» навичок відносно індивідуальних якостей (навичку приймати рішення та вирішувати проблеми, навичку ставити завдання і формулювати цілі, навичку позитивного мислення і оптимізму та навичку орієнтуватися на кінцевий результат)[4]. Восьмий крок полягає у складанні списку всіх тих людей, кому було завдано шкоди та спробувати нівелювати свою провину перед ними. Цей крок виховує таку комунікаційну якість як вміння взаємодіяти з різними типами людей та вміння дружньо спілкуватися з іншими. Програма «12 кроків» дає найбільший коефіцієнт видуження при лікуванні алкоголізму, ніж інші засоби.

Заповідь про необхідність відпочинку та духовного розвитку (Четверта заповідь) пропонує «шість днів працювати і робити всякі справи свої, а день сьомий присвячувати Богу». Валеологічний зміст цієї заповіді – це збереження здоров'я, шляхом використання рекреації, нівелювання втоми та вдосконалення духовної складової людини. Втома може призводити до порушення нервової регуляції в організмі людини та до зниження імунітету. Порушення цієї заповіді може стимулювати виникнення інфекційних хвороб. Дотримання цієї заповіді сприяє формуванню таких м'яких навичок як навичка чітко планувати та керувати часом, та навичка передбачити та запобігти ризикам. Навичку дружньо спілкуватися та мати гарні манери та навичку вислуховувати і приймати до уваги усі точки зору формує п'ята заповідь, яка закликає «Поважати батька та матір твою, щоб тобі було добре і щоб продовжилися дні твої на землі». Таку м'яку навичку, як вміння взаємодіяти з різними типами людей, виховує шоста, сьома, восьма Заповіді, а саме: «5. Не вбивай 6. Не чужолож. 7. Не кради. 8. Не свідчи неправдиво проти ближнього твого.» Шоста та дев'ята Заповідь (6. Не чужолож. та 9. Не пожадай жінки твого ближнього.) є фундаментом для збереження здоров'я сечостатевої системи, також вони сприяють формуванню таких soft skills таких як навичка дружнього спілкування, навичка взаємодії з різними типами людей, навичка вислуховувати та приймати до уваги усі точки зору, навичка враховувати культурні і міжнаціональні особливості та навичка передбачати та запобігати ризикам. Ці заповіді можуть допомогти вирішити такі глобальні проблеми сучасності як поширення ВІЛ/СНІДУ, хламідіозу, уреоплазмозу, мікоплазмозу, гепатиту В та С, генітального герпесу.

Таким чином, вивчення Заповідей Божих на семінарах з валеофілософії – це підґрунтя для валеопрфілактики та формування «м'яких» навичок.

Література:

1. Кулініченко В.Л. Основи валеофілософії. Валеологія: становлення і шлях розвитку. Севастополь: Лаукар, 1999. 19 с.
2. Біблія: друга книга Мойсея, Глава 20
3. Alcoholics anonymous (Fourth edition). Львів: Друкарня СПД Мойса С.В., 2021. 192 с.
4. Коваль К.О. Розвиток soft skills у студентів – один з важливих чинників працевлаштування. *Вісник Вінницького Політехнічного Інституту*. 2015. № 2. С.162 – 166.

БАГАТОМОВНІСТЬ У КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ УКРАЇНСЬКИХ ЗВО

Білоцерковець М. А.,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри теорії та практики романо-германських мов,

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

Багатомовна компетентність або багатомовність як здатність використовувати різні мови належним чином та ефективно для спілкування, що базується на вмінні розуміти, висловлювати та інтерпретувати поняття, думки, почуття, факти та погляди як в усній, так і в письмовій формі (аудіювання, говоріння, читання та письмо) у відповідному діапазоні соціальних та культурних контекстів, відповідно до індивідуальних бажань чи потреб, є однією з восьми ключових компетентностей для навчання протягом усього життя, визначених Радою Європейського Союзу у 2018 році.

Загалом соціально-комунікативні навички (м'які або гнучкі навички) відіграють вирішальну роль у вивченні іноземної мови, оскільки вони значною мірою сприяють здатності студента ефективно спілкуватися, співпрацювати та адаптуватися в мультикультурному та багатомовному середовищі.

Дане дослідження сфокусоване на складному взаємозв'язку між розвитком м'яких навичок та оволодінням мовою. Аналізуючи вплив м'яких навичок, таких як комунікація, критичне мислення, емпатія та культурна обізнаність, на результати вивчення мови, автори мають на меті пролити світло на важливість інтеграції навчання м'яким навичкам у освітні програми ЗВО, щоб поглибити позитивний вплив м'яких навичок на оволодіння іноземною мовою, міжкультурну компетентність та загальний успіх у навчанні.

Соціально-економічні, соціально-політичні та культурно-інформаційні чинники в Україні, поступова переорієнтація свідомості суспільства із пострадянського на західний цивілізаційний простір, культурна трансформація та зміна парадигми цінностей спонукали українське суспільство до інтеграції до Європейського Союзу. У 2022 році Україна отримала статус кандидата на членство в Європейському Союзі. Окрім низки політичних та економічних реформ, необхідних для виконання критеріїв членства в ЄС, Україна стикається з викликами соціально-культурної трансформації українського суспільства, серед яких – впровадження практик багатомовної освіти.

Багатомовність є вимогою часу та невід'ємним компонентом сучасного ринку праці загалом та освітнього процесу зокрема, оскільки забезпечує академічну та професійну мобільність, дає змогу шукати необхідну інформацію з різних джерел та різними мовами тощо. Завдяки розвитку багатомовної освіти учасники навчального процесу отримують унікальну можливість спілкуватися з колегами та

партнерами з різних країн, обмінюватися ідеями та досвідом, що сприяє розвитку їхньої міжкультурної компетентності та відкриває нові горизонти для особистісного та професійного зростання.

Наразі в Україні багатомовна освіта розвивається шляхом удосконалення методів викладання дисциплін, внесення змін до навчальних планів та програм курсів у зв'язку з модернізацією системи викладання іноземних мов.

Протягом останнього десятиліття вища освіта в Україні була реструктуризована з метою інтеграції в європейський освітній простір відповідно до принципів студентоцентрованого навчання, забезпечення якості, доступності та інклюзії. У Стратегічному плані Міністерства освіти і науки України до 2027 року зазначено, що одним із принципів, що регулюють освітню політику, є європейська інтеграція та глобалізація, спрямовані на навчання особистості для участі в глобалізованому світі, здатної до міжкультурної комунікації, а це, у свою чергу, вимагає популяризації володіння іноземними мовами.

Іншомовна підготовка у концепції української освіти, зокрема вищої освіти, потребує змін та вдосконалення, переорієнтації на багатомовну освіту.

Серед завдань багатомовної освіти в Україні вчені виділяють наступні: набуття комунікативних навичок кількома мовами; сприяння усвідомленню мови як феномену культури; сприяння формуванню позитивної мотивації до оволодіння нерідними мовами тощо.

Удосконалення методик викладання іноземних мов є ключовим напрямком вищої освіти та державної політики, що відіграє ключову роль в інтеграції України в європейську спільноту.

У 2019 році Міністерство освіти і науки України розробило «Концепцію розвитку англійської мови в університетах». Згідно з Концепцією, всі випускники повинні досягти рівня B2 з англійської мови за Загальноєвропейськими рекомендаціями щодо володіння англійською мовою (CEFR). Державна політика щодо розвитку англійської мови у вищих навчальних закладах України стосується викладання англійської мови як іноземної (EFL), англійської мови для спеціальних цілей (ESP); викладання основних дисциплін англійською мовою (англійська як засіб навчання для українських студентів); викладання освітніх програм англійською мовою для іноземних студентів (англійська як засіб навчання для іноземних студентів).

У багатьох вищих навчальних закладах України активно впроваджується двомовна освіта (переважно англійською мовою) з метою інтеграції університетів та їхніх випускників у міжнародний науковий та освітній простір. Наразі активно розробляється двомовна технологія професійної підготовки майбутніх спеціалістів (тобто навчання студентів професійних дисциплін частково або повністю іноземною мовою). Але, як стверджують науковці, комплексної концепції двомовної професійної освіти в Україні ще не розроблено; поки що визначено лише окремі аспекти двомовного навчання у вищій школі.

Література:

1. Шапран Д., Мацнева Є. Університет як інституціональне середовище розвитку білінгвізму. Інтелект. Особистість. Цивілізація. 2017. Вип. 15. С. 26-36. URL: http://elibrary.donnuet.edu.ua/886/1/shapran_matsneva_article_15_10_2017-converted.pdf

2. Міністерство освіти і науки України. Стратегічний план діяльності МОН до 2027 року «Освіта Переможців». 2024. URL: <https://mon.gov.ua/strategichniy-plan-diyalnosti-mon-do-2027-roku>

3. Міністерство освіти і науки України. Концепція розвитку англійської мови в університетах. 13 липня 2019 року. URL: <https://mon.gov.ua/news/mon-stvorilo-kontseptsiyu-rozvitku-angliyskoi-v-universitetakh-riven-v1-obov'yazkova-umova-vstupu-v2-vipusku-vikladannya-profilnikh-distiplin-inozemnoyu-ta-movni-skriningi>

4. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

5. Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30.09.2019 № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>

6. Council of the European Union (2018). Overview of decisions and discussions. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/631761/EPRS_STU\(2019\)631761_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/631761/EPRS_STU(2019)631761_EN.pdf)

7. Bilotserkovets M. A., Fomenko T. M. Embracing opportunities for multilingual learning environment in European and Ukrainian HEIs. *Innovations in education and science in the context of European integration: Scientific monograph. Volume 1*. Riga, Latvia : "Baltija Publishing", 2025. 562 p. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-557-0-14>

8. Multilingual education: A key to quality and inclusive learning. Last update: 22 February 2024. URL: <https://www.unesco.org/en/articles/multilingual-education-key-quality-and-inclusive-learning>

ІНСТРУМЕНТИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ДИЗАЙНУ В ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Бовш Л. А.,

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту готельно-ресторанного бізнесу
Державного торговельно-економічного університету
м. Київ, Україна*

Пандемія COVID-19, а згодом і повномасштабна війна в Україні стали потужними тригерами трансформації освітнього процесу, зокрема активного впровадження дистанційного навчання. В цих умовах зросла потреба у створенні гнучких, адаптивних і ефективних освітніх моделей, здатних забезпечити якісне навчання незалежно від фізичного місцезнаходження здобувача освіти. Одним із перспективних підходів до удосконалення дистанційного формату стало використання інструментів інтелектуального дизайну. Цей підхід дозволяє не лише адаптувати зміст навчання до індивідуальних потреб, а й забезпечити когнітивну, емоційну та технологічну підтримку учнів в умовах невизначеності. Тому є важливим у дослідженні механізмів формування *soft skills* здобувачами вищої освіти.

Інтелектуальний дизайн в організації дистанційного навчання розглядається як цілісний підхід до побудови освітнього середовища, орієнтований на адаптацію змісту, форми й інструментів до когнітивних та емоційних потреб здобувачів освіти. Такий підхід передбачає інтеграцію теоретичних основ педагогічного дизайну, когнітивної психології, цифрових технологій та аналітики навчальних даних [1].

Для імплементації інструментів інтелектуального дизайну в освітні технології дистанційного навчання дослідимо ключові інтерпретації терміну. Існують такі наукові підходи до трактування терміну:

- 1) підхід до навчання як до процесу інтелектуального проектування із застосуванням технологій [2];
- 2) інструмент аналітики навчання, адаптивних систем і інтелектуальних середовищ у створенні освітнього дизайну [3];
- 3) сукупність інтелектуальних систем, що включають штучний інтелект, для підтримки індивідуалізованого навчання [4];
- 4) модель, що відповідає науковим доказам [1].

Компіляція представлених наукових поглядів та власного досвіду наукових досліджень [5] дозволяє трактувати інтелектуальний дизайн як *цілісний процес проектування освітнього середовища, що поєднує принципи педагогічного дизайну, когнітивної психології та цифрових технологій (зокрема, інструментів штучного інтелекту), з метою персоналізації навчання, підвищення когнітивної залученості*

здобувача освіти та адаптації навчального контенту до його потреб в умовах динамічного середовища.

Спираючись на наведене трактування визначимо ключові інструменти інтелектуального дизайну в організації дистанційного навчання (табл. 1).

Таблиця 1

Інструмент / Платформа	Принцип реалізації інтелектуального дизайну	Характеристика та можливості
Khan Academy	Адаптивне навчання, персоналізація	Аналізує прогрес учня, підлаштовує завдання, надає пояснення згідно з потребами
Coursera / edX	Персоналізовані траєкторії, аналітика навчання	Вбудована система рекомендацій, інтерактивні тести, автоматичне оцінювання
Moodle + H5P	Гнучкий дизайн контенту, мультимедійність	Інтеграція інтерактивного контенту (вікторини, відео, симуляції) до LMS Moodle.
Google Classroom + AI Plugins	Інтеграція ШІ-асистентів, спільна робота	Автоматичне коментування, нагадування, формування рекомендацій щодо навчання
ChatGPT / Copilot (OpenAI) / Grok	Підтримка самонавчання, рефлексії, когнітивна допомога	Допомога в поясненні складних понять, створення планів, інструкцій, прикладів
Kahoot / Quizizz	Емоційна залученість, ігрові механіки	Використання гейміфікації для закріплення знань у формі вікторин і командних ігор
Mentimeter / Padlet	Зворотний зв'язок, візуалізація мислення	Візуальні карти думок, опитування, обговорення для колективної взаємодії.
Zoom + Breakout Rooms	Соціальна взаємодія, колаборація	Групова робота, проекти, дискусії – моделювання реального освітнього середовища
Canva for Education / Microsoft PowerPoint / Google Slides	Візуальний дизайн, індивідуалізація контенту, мультимедійність	Створення привабливих навчальних матеріалів, інфографік, презентацій, робочих аркушів, подача контенту через слайди, відео, схеми, анімації
Canva Whiteboards / Miro / Jamboar	Ментальні карти, спільна розробка, дизайн-мислення	Співпраця в реальному часі, створення візуальних схем, ідей, концептуальних карт

[1-4; 6-7].

Цифрові інструменти, наведені у табл. 1, демонструють можливості для побудови персоналізованого, емоційно залученого та когнітивно підтримуваного освітнього середовища, зокрема в дистанційному навчанні. Водночас, AI-асистенти (ChatGPT, Copilot, Grok, Gemini тощо) сприяють індивідуалізованому поясненню матеріалу та розвитку навичок самонавчання. Важливу роль у формуванні візуального та емоційного компонентів навчального процесу відіграють такі платформи як Canva, PowerPoint, Prezi, а також інтерактивні дошки типу Miro чи Jamboard, що забезпечують гнучкість, творчість і можливість колаборативної взаємодії. Поєднання різних типів інструментів дозволяє створити комплексну систему інтелектуального дизайну, яка відповідає вимогам гнучкого

дистанційного навчання в умовах постійних викликів – пандемічних, воєнних чи соціально-економічних.

В умовах дистанційного навчання зростає значущість ролі викладача не лише як транслятора знань, а насамперед як дизайнера освітнього середовища. Такий підхід передбачає проактивне проектування ним освітньої траєкторії – від структурування контенту до вибору цифрових інструментів і створення когнітивно-емоційної підтримки для здобувачів освіти.

Викладач виступає архітектором навчального досвіду, що забезпечує:

- адаптацію навчального матеріалу до рівня підготовки, стилів і темпів навчання здобувачів;
- інтеграцію цифрових платформ і сервісів, які реалізують принципи мульти-модальності, гейміфікації, зворотного зв'язку;
- модерацію взаємодії в синхронному та асинхронному форматах;
- створення інклюзивного, безбар'єрного освітнього середовища.

Відтак, в організації дистанційного навчання викладач стає фасилітатором, наставником і аналітиком, який спирається на дані про навчальний прогрес, цифрові індикатори залученості й інструменти штучного інтелекту. Його діяльність тісно пов'язана з концепцією дизайн-мислення в освіті, що орієнтована на глибоке розуміння потреб здобувачів освіти, експериментування та постійне вдосконалення навчального процесу. Як дизайнер освітнього середовища він створює структурований й адаптивний навчальний простір з урахуванням потреб здобувачів освіти. Як фасилітатор – сприяє активному навчанню, формуванню навичок самоосвіти та взаємодії. Як наставник – надає емоційну та навчальну підтримку, зокрема в умовах невизначеності. І, врешті, як аналітик – використовує інструменти аналітики навчального прогресу, адаптує підходи до якісної подачі матеріалу та здійснення навчання, організації онлайн-взаємодії.

Таким чином, виконання цих ролей вимагає від викладача не лише фахової компетентності, але й *soft skills* – креативності й гнучкості мислення, а також здатності працювати в умовах змін і стресу. Саме мультифункціональність педагога забезпечує успіх у вивченні здобувачем певної дисципліни в умовах дистанційного навчання.

Література:

1. Miller J. *Intelligent Design: A Scientific Choice. Apologetics pres.* URL: <https://surl.lu/rtoiz> (дата звернення: 14.04.2025).
2. Laurillard, D. *Teaching as a Design Science: Building Pedagogical Patterns for Learning and Technology.* Routledge, 2012. URL: <https://surl.li/zovasy>
3. Bower, M. *Design of Technology-Enhanced Learning: Integrating Research and Practice.* Emerald Publishing, 2017. DOI:10.1108/9781787141827
4. Peleschyshyn A., Korzh R., Trach O., Tsiutsiura M. Building of Information Activity Management System of Higher Educational Establishment in the Social Environments of the Internet. *Proceedings of the 3rd International Conference on Advanced Information and Communications Technologies (AICT).* pp. 58-61 (2019).
5. Бовш Л., Расулова А., Расулов Р. Дизайн-менеджмент як концепція ефективного проектування бізнесу. *Міжнародний науково-практичний журнал Товари та ринки.* 51, 3 (вересень 2024), 40–59. Doi: [https://doi.org/10.31617/2.2024\(51\)03](https://doi.org/10.31617/2.2024(51)03)

6. Ковтанюк І. І., Тарасова О. Ю. та Закарлюка І. С. 2025. Можливості веб-сервісу Canva для створення навчальних відеороликів для підвищення ефективності навчального процесу у перевернутому навчанні. *Матеріали семінару СТЕ* [онлайн], 12, стор.108–175. URL: <https://doi.org/10.55056/cte.928>.

7. Осаульчик О.Б. можливості ефективної інтеграції медіаосвіти в сучасний освітній простір вищої школи (на прикладі дистанційного викладання іноземних мов). *Інноваційна педагогіка*, №39, С. 67-71. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2021/39/39_2021.pdf

ФОРМУВАННЯ МЕДІАКОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ЗАПОРУКА РОЗВИТКУ ЇХНІХ SOFT SKILLS: ДОСВІД УКРАЇНСЬКИХ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЗВО

Богомаз О. Ю.,

*доктор філософії в галузі освіта/педагогіка,
старший викладач кафедри методології та методики суспільних дисциплін
Історичного факультету
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова,
м. Київ, Україна*

У сучасному світі, де інформація поширюється зі швидкістю світла, а соціальні мережі стали невіддільною частиною нашого життя, медіакомпетентність перетворюється з простого набору знань на критично важливу “soft skill”. Це вже не тільки вміння відрізнити фейкові новини від достовірних фактів. Це комплексне розуміння того, як медіа впливають на нас, як формуються наративи та як ефективно використовувати цифрові інструменти для досягнення своїх цілей. Успішна кар’єра в будь-якій галузі сьогодні неможлива без медіакомпетентності, адже вона лежить в основі ефективної комунікації, критичного мислення та адаптивності.

На відміну від “hard skills”, таких як програмування чи знання іноземної мови, які є вимірюваними та специфічними для певної професії, “soft skill” охоплюють особистісні якості та міжлюдські вміння. Медіакомпетентність ідеально вписується в цю категорію. Її суть полягає у вмінні аналізувати інформацію, ставити під сумнів її джерела, виявляти приховані мотиви та маніпуляції. Це вимагає аналітичних здібностей та неупередженого погляду, що є ключовими для вирішення проблем у будь-якій сфері. Медіакомпетентність також нерозривно пов’язана з комунікацією: це вміння чітко та ефективно висловлювати свої думки, адаптувати повідомлення для різних аудиторій та розуміти контекст інформації. В епоху цифрових медіа це також означає здатність формулювати меседжі для соціальних мереж, електронних листів чи онлайн-презентацій.

Медіакомпетентність постає як ключова якість особистості, що виходить далеко за межі простого споживання контенту. Її можна визначити як інтегрований комплекс знань, умінь і ставлень, необхідних для ефективної та відповідальної взаємодії з різноманітними медіа в цифровому середовищі. Як зазначає німецький професор Білефельдського університету Д. Бааке є автором терміна медіакомпетентність, наділивши його чотирма аспектами: критичний підхід, використання медіа, організація медіа і знання медіа [3]. До 70-х років ХХ століття він використовував у своїх працях більш загальний термін комунікативної компетентності і критично ставився до терміна «медіакомпетентність», тому що

вважав його «порожнім». Він розкритикував той факт, що термін не говорить про те, яку медійну грамотність слід уявляти собі конкретно і як вона передається [3].

Привертає увагу визначення медіакомпетентності Національної асоціації освіти з медіаграмотності в США: «Медіакомпетентність дає людям змогу одночасно критичними мислителями та творчими авторами все більш широкого кола повідомлень, що використовують зображення, мову та звук. Це вміння застосування навичок медіакомпетентності до мас-медіа, оскільки комунікаційні технології трансформують суспільство, впливають на наше розуміння кожного з нас, наших спільнот та наших різних культур, роблячи медіакомпетентність важливою життєвою навичкою нового тисячоліття» [2].

Європейська Комісія у своєму документі “Recommendations on Media Literacy in the Digital Environment” (2009) також підкреслює багатовимірність медіакомпетентності, включаючи в неї технічні, когнітивні, соціальні та етичні аспекти. До її складових зазвичай відносять: аналітичні навички (ідентифікація джерел, розпізнавання маніпуляцій, оцінка достовірності), навички виробництва контенту (створення медійних повідомлень у різних форматах), комунікативні навички (ефективне поширення інформації, взаємодія в онлайн-середовищі) та етичне розуміння (відповідальне ставлення до інформації та інших користувачів) [4].

Розвиток медіакомпетентності безпосередньо впливає на формування низки ключових “soft skills”, які є життєво важливими для успішної кар’єри та особистісного розвитку у XXI столітті. Наприклад, критичне мислення – наріжний камінь медіакомпетентності – є також основою для ефективного вирішення проблем. Здобувачі вищої освіти, які навчаються аналізувати медійні наративи та виявляти упередження, автоматично розвивають здатність до глибокого аналізу ситуацій та пошуку нестандартних рішень у професійному житті. Комунікативні навички значно підсилюються через медіакомпетентність, адже вона вчить не лише сприймати інформацію, а й ефективно її формулювати та поширювати в цифровому просторі, розуміючи свою аудиторію та обираючи відповідні канали.

О. Волошенюк, В. Іванов у своїх дослідженнях наголошує, що вміння “читати” та “писати” медіатексти є запорукою успішної взаємодії в сучасному інформаційному суспільстві [1, с.37]. Співпраця також посилюється, оскільки медіакомпетентність включає навички ефективної взаємодії в онлайн-командах, обміну інформацією та спільного створення контенту, що є необхідним у багатьох професіях сьогодення. Нарешті, адаптивність є природним наслідком розвитку медіакомпетентності: постійні зміни в медіатехнологіях та інформаційних потоках вимагають від індивіда гнучкості та готовності до безперервного навчання.

Що стосується порівняльного аналізу найкращих практик і викликів у викладанні медіаграмотності у закладах вищої освіти для формування медіакомпетентності, то тут спостерігаються як спільні тенденції, так і певні відмінності між українським та європейським досвідом. В Європейському Союзі медіаграмотність вже давно інтегрована в освітні стратегії на різних рівнях, часто як міждисциплінарний компонент. Наприклад, у Великій Британії та країнах Скандинавії існують розроблені національні програми з медіаграмотності, а університети, такі як Університет Шеффілда чи Університет Осло, активно впроваджують курси з цифрової та медійної грамотності, нерідко з акцентом на медіакомпетентність, критичний аналіз, виробництво контенту та цифрову безпеку. Активно використовуються

проектні методи, кейс-стаді, співпраця з медіаорганізаціями. Викликами є швидкість змін у медіасередовищі, необхідність постійного оновлення навчальних програм та підготовки викладачів.

В Україні питання медіаграмотності набуло особливої актуальності в умовах інформаційних війн та гібридних загроз для формування медіакомпетентності. Завдяки зусиллям громадянського суспільства, міжнародних донорів та окремих освітніх установ, медіаграмотність поступово інтегрується в освітній процес. Існують ініціативи, такі як проекти Академії української преси (АУП) та Ради Європи, які розробляють навчальні посібники та проводять тренінги для викладачів. Деякі українські ЗВО, наприклад, Київський національний університет імені Тараса Шевченка та Національний університет «Києво-Могилянська академія», Український державний університет імені Михайла Драгоманова пропонують окремі курси з медіаграмотності або впроваджують її елементи у викладання журналістики, соціології, міжнародних відносин. Порівняно з Європою, українська система освіти ще знаходиться на етапі імплементації комплексних підходів до медіакомпетентності, проте усвідомлення її важливості зростає, що дає підстави для оптимістичних прогнозів щодо подальшого розвитку.

Отже, медіакомпетентність стала ключовою “soft skill”, яка визначає успіх людини в професійному та особистому житті, допомагаючи орієнтуватися у складному інформаційному просторі та бути конкурентоспроможним фахівцем у будь-якій галузі.

Література:

1. Медіаосвіта та медіаграмотність : підручник / ред.-упоряд. В. Ф. Іванов, О. В. Волошенюк ; за наук. ред. В. В. Різуна. – Київ : Академія української преси ; Центр вільної преси, 2012. – 352 с.
2. Національна Асоціація Освіти з Медіаграмотності США (NAMLE). – Режим доступу: <https://namle.net/community> (дата звернення: 31.05.2025)
3. Baacke, D. Medienpädagogik. Tübingen: Niemeyer, 1997.
4. Recommendations on Media Literacy in the Digital Environment : документ / European Commission. – 2009. – URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52009SC0160> (дата звернення: 29.05.2025).

«SOFT SKILLS» ЯК ДЕТЕРМІНАНТА УСПІШНОГО СТАРТАП-ПРОЄКТУВАННЯ

Боднарчук Т. Л.,

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки підприємства*

*Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка,
науковий співробітник ДУ «Інститут економіки
та прогнозування НАН України», Україна*

За сучасних умов цифровізації та глобальної конкуренції, ефективність стартапів дедалі більше залежить не лише від технологічних чи фінансових чинників, а й від рівня розвитку «soft skills» у засновників та членів команди. Гнучкі навички стають не менш важливими, ніж технічна компетентність чи інноваційна ідея. У цьому контексті постає питання: наскільки «soft skills» впливають на успішність стартап-проєктування та як їх розвивати?

«Soft skills» – це нематеріальні, міжособистісні та поведінкові навички, що визначають здатність людини ефективно взаємодіяти з іншими, адаптуватися до змін і вирішувати складні завдання [1, с. 86]. На відміну від «hard skills» (жорстких, технічних навичок), «soft skills» є більш гнучкими й загальними, але не менш значущими. До них належать такі:

- комунікаційні навички,
- емоційний інтелект,
- критичне мислення,
- командна робота,
- тайм-менеджмент,
- креативність або творче мислення,
- лідерські здібності,
- адаптивність до змін.

Для успішного стартап-проєктування необхідне формування у членів команди належних гнучких навичок. Зокрема, здатність до якісної комунікації визначає успішність взаємодії в команді, з інвесторами, клієнтами та партнерами. Презентація ідеї, вміння переконати аудиторію, вести переговори – усе це критично важливо для стартапу на всіх етапах життєвого циклу. У стартапах, де ресурси обмежені, а обсяги завдань великі, особливо важливою є злагоджена командна взаємодія [2]. Вміння домовлятися, слухати та підтримувати одне одного підвищує стійкість команди до стресу та ризиків.

Лідер стартапу має не лише задавати напрямок розвитку, а й мотивувати команду, бути джерелом енергії та натхнення. Для цього необхідно розвивати емоційний інтелект – здатність розуміти власні емоції та емоції інших, управляти ними і приймати обґрунтовані рішення в умовах невизначеності [2]. Вміння мис-

лити критично та адаптуватися до змін – ще один ключовий «soft skill», що забезпечує життєздатність стартапу. Успішні проекти часто змінюють свої бізнес-моделі, продукти, канали дистрибуції. Це вимагає гнучкості й відкритості до нового.

Наявність чи відсутність відповідних гнучких навичок у засновників і членів команди стартапу впливає на його успішний запуск та реалізацію, дозволяє мінімізувати об’єктивні ризики (табл. 1).

Таблиця 1

Взаємозв’язок ключових «soft skills» із ризиками стартап-проектів

Soft skills	Тип ризику, який допомагає мінімізувати	Приклад практичного впливу
Комунікація	Репутаційний, комунікаційний, партнерський	Чітка презентація, зацікавлення інвестора, отримання коштів на реалізацію проекту
Командна робота	Внутрішні конфлікти, зниження продуктивності та ефективності роботи команди, провал проекту	Узгодження ролей, відсутність дублювання функцій, ефективніша розробка MVP
Лідерство	Втрата мотивації команди, криза довіри	Нагнення команди у періоди кризи та невизначеності, збереження цілеспрямованості
Емоційний інтелект	Вигорання, поглиблення конфліктів, помилки у прийнятті рішень	Своєчасне вирішення проблемних питань, покращення клімату у команді
Критичне мислення	Невдала бізнес-модель, низька конкурентоспроможність	Аналіз ринку, валідація гіпотез, уникнення збитків
Адаптивність	Відставання від ринку, повільне реагування на зміни	Швидке тестування, адаптація до потреб клієнта
Тайм-менеджмент	Затримка релізів	Дотримання плану і графіку

Складено автором.

Розвиток «soft skills» у стартап-команди передбачає системну роботу, яка включає такі напрями:

1. Освітні програми та тренінгова підготовка: регулярне проведення тренінгових занять на теми лідерства, емоційного інтелекту, публічних виступів тощо.

2. Менторство та коучинг: співпраця з досвідченими підприємцями, які можуть поділитися практичними інструментами.

3. Практичні завдання та командна робота: проектна діяльність, спринти, участь у хакатонах, інкубаторах, акселераторах, ефективний тимбілдинг [3].

4. Зворотний зв’язок: формування культури відкритої комунікації у команді, що дозволяє коригувати поведінку та підвищувати ефективність взаємодії.

Таким чином, «soft skills» є визначальним чинником успішного стартап-проекування. Вони дозволяють командам краще комунікувати, швидше адаптуватися до змін, ухвалювати ефективні рішення та будувати довготривалі партнерства. У зв’язку з цим розвиток гнучких навичок має бути стратегічним пріоритетом для молодих підприємців і стартап-команд, а також – обов’язковим компонентом освітніх програм у сфері підприємництва та інновацій.

Література:

1. Здолбіцька Н. В., Лавренчук С. В. Hard та soft skills як важлива складова успішного стартапу в галузі інформаційних технологій. *Технічні вісті*. 2020. №1(51), № 2(52). С. 85–87.
2. Alshebami A. Soft skills in action: Enhancing entrepreneurial growth through commitment and bricolage strategies. *Problems and Perspectives in Management*. 2025. Vol. 23, No. 1. P. 45–56. DOI: 10.21511/ppm.23(1).2025.05.
3. Aledo Ruiz M. D. Development of soft skills and entrepreneurial intention in university students. *Technological and Entrepreneurial Review*. 2023. Vol. 7(1). P. 30–41.

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК ОСНОВА СТІЙКОГО НАУКОВОГО РОЗВИТКУ

Бражник Л. В.,

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Полтавського державного аграрного університету,
м. Полтава, Україна*

Наразі стрімко змінюється сучасне освітнє середовище, питання академічної доброчесності набуває особливої ваги. Розвиток науки, освіти та суспільства загалом неможливий без дотримання принципів чесності, прозорості та відповідальності у створенні й поширенні наукової інформації. Академічна доброчесність виступає не лише етичним імперативом, а й фундаментальною основою стійкого наукового розвитку.

Академічна доброчесність передбачає створення оригінальних досліджень, сумлінне використання чужих ідей із належним цитуванням, достовірне подання результатів та відмову від будь-яких форм обману – плагіату, фальсифікації, фабрикації даних. У контексті цифровізації освіти та науки, коли інформація стає надзвичайно доступною, виклики для академічної етики лише зростають [1]. Саме тому сьогодні актуальність академічної доброчесності виходить за межі індивідуальної відповідальності та стає системною вимогою до всієї освітньо-наукової спільноти.

Кожен крок наукового пошуку має базуватися на правді та об'єктивності, а не на прагненні до швидких публікацій, грантів чи визнання. Справжній дослідник усвідомлює, що недобросовісність у науці – навіть невелика – знецінює не лише його особисті результати, а й підриває репутацію цілої наукової спільноти.

Особиста відповідальність передбачає готовність визнавати власні помилки, відкритість до критики та постійне вдосконалення методів дослідження. У науці немає дрібниць: навіть одна неправдива цифра чи некоректне формулювання може призвести до серйозних наслідків.

З однієї сторони генеративний штучний інтелект (ГШІ) у науковому осередку відкриває нові горизонти для досліджень, значно розширюючи можливості обробки даних, моделювання складних процесів і створення інноваційних рішень. ГШІ допомагає науковцям автоматизувати рутинні завдання, аналізувати великі обсяги інформації, виявляти приховані закономірності та прогнозувати результати із високою точністю. Його використання прискорює темпи наукового прогресу, сприяє міждисциплінарним відкриттям і дозволяє розв'язувати завдання, які ще нещодавно вважалися неможливими.

Однак паралельно із впровадженням ГШІ зростає важливість дотримання принципів академічної доброчесності. Використання автоматичних інструментів

не може і не повинно замінювати особисту відповідальність дослідника за достовірність отриманих результатів, оригінальність роботи та етичність методів дослідження. ГШІ – це потужний інструмент, але рішення щодо інтерпретації даних, формулювання висновків та визнання внеску інших учених мають залишатися в руках дослідника.

Дотримання академічної доброчесності в умовах використання ГШІ означає:

- відверте зазначення використаних технологій і алгоритмів;
- критичний аналіз і валідацію результатів, а не бездумне їх використання;
- уникнення маніпулювання даними або приховування процедур їх обробки.

Для стійкого наукового розвитку важливо не лише впроваджувати нові технології, але й формувати культуру відповідального їх використання. Наука повинна залишатися простором чесного пошуку істини, незалежно від того, які інструменти використовуються [2].

Порушення принципів доброчесності підриває довіру до результатів досліджень, дискредитує наукову спільноту, завдає шкоди міжнародному авторитету освітніх закладів і країн загалом. Натомість розвиток культури академічної чесності сприяє підвищенню якості знань, формуванню критичного мислення, розвитку інновацій та інтеграції у світовий освітній простір.

Стійкий науковий розвиток неможливий без надійних знань, перевірених методів і відкритого обміну ідеями. Тільки тоді, коли дослідники діють відповідально, коли студенти усвідомлюють цінність самостійної роботи, коли університети реально підтримують принципи доброчесності, наука здатна бути рушійною силою суспільного прогресу.

Отже, основними напрямками стійкого наукового розвитку в контексті академічної доброчесності є:

1. Формування довіри до науки.
2. Розширення участі українських учених у міжнародних дослідницьких програмах (Horizon Europe, Erasmus+ тощо).
3. Перехід від формального «публікаційного змагання» до реальної інноваційної діяльності.
4. Етичне використання новітніх технологій.
5. Культивування академічної доброчесності серед студентів і молодих науковців.

Таким чином, академічна доброчесність – це не лише етичний обов'язок науковців, але й стратегічна необхідність для забезпечення сталого розвитку науки й освіти в Україні та світі. Лише на основі чесності, довіри і поваги можливо будувати майбутнє, яке базуватиметься на справжніх знаннях і глибоких відкриттях.

Література:

1. Слободянюк О. М. Роль науково-педагогічного колективу у формуванні культури академічної доброчесності студентів. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2018. № 6. С. 134-139. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vvpi_2018_6_18. (дата звернення: 29.04.2025).
2. Доценко І. О. Академічна доброчесність у системі забезпечення якості вищої освіти. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2022. № 32. С. 31-42. URL : <http://pedosv.kpnu.edu.ua/article/view/259218/255858>. (дата звернення: 29.04.2025).

РОЗВИТОК *SOFT SKILLS* ПІД ЧАС РІЗНИХ ФОРМ ВЗАЄМОДІЇ НА УРОЦІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Братиця Г. Г.,

*кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри німецької мови
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський*

Формування *Soft Skills* (соціальних, емоційних, міжкультурних навичок) на заняттях з іноземних мов є одним із ключових завдань поряд з розвитком комунікативної компетентності, тобто сучасне навчання іноземних мов виходить за межі виключно граматичного та лексичного матеріалу. Так, дійсно, такий комплекс міжособистісних та позапредметних компетентностей, до яких належать: вміння працювати в команді, комунікативність, емпатія, здатність до вирішення конфліктів, саморефлексія та міжкультурна чутливість [5] є виключно важливими та є життєво необхідними для успішної міжособистісної комунікації, зокрема (особливо) в умовах іншомовного спілкування.

Про це говориться і у Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти (GER), де вказується, що метою навчання іноземних мов є не лише мовна, а й *інтерактивна* здатність діяти в полікультурному суспільстві [3].

Основними формами взаємодії на уроці є, поряд із виконанням поставлених завдань самостійно (індивідуальною) роботою, робота у парах, групах, активності для всієї групи. не потрібно також забувати, що взаємодія відбувається й у форматі «викладач-студент» [1]. Кожна така форма співпраці планується викладачем заздалегідь ще на етапі планування уроку:

– Парна робота є поширеним методом у комунікативному підході і передбачає інтенсивне мовне використання у безпечному середовищі та сприяє розвитку таких навичок, як активне слухання, взаємна повага та конструктивне зворотня рефлексія. Під час створення та відтворення діалогів, у рольових іграх студенти розвивають мовну гнучкість, вчаться взаємодії та спільному вирішенню завдань та проблем, які можуть виникати в межах та поза межами аудиторії.

– Особливо добре сприяє формуванню командної взаємодії, навичкам вирішення конфліктів і організованості саме робота у групах. При цьому вчаться визначати спільну мету, розподіляти завдання, ухвалювати рішення. Підготовка та проведення проєктів та ведення дискусій формують відповідальність та сприяють інтеграції різних поглядів [6].

– У форматі загальнокласного обговорення учні мають змогу вдосконалити аргументацію та впевненість у спілкуванні. Зіткнення з іншими точками зору розвиває толерантність, критичне мислення та повагу до інших [2].

– Щодо взаємодії з викладачем, потрібно наголосити на виключно важливій ролі у формуванні зразків мовної та соціальної поведінки. Викладач виступає

мовною моделлю, зразком та прикладом майбутньої моделі викладання. В залежності від того, чи існує зворотний зв'язок з боку викладача, буде залежати рефлексія учня над власною комунікативною поведінкою [4].

Для ефективного розвитку Soft Skills у навчанні іноземних мов необхідно дотримуватися таких дидактичних принципів, як створення автентичних комунікативних ситуацій (моделювання співбесід, міжкультурних контактів, повсякденних рутин, що можуть траплятися в іншомовному середовищі), міжкультурне навчання, рефлексивні вправи – аналіз процесів співпраці, власної участі у взаємодії, зміна ролей – як-от у театральних методиках чи дебатах. Всі ці методи сприятимуть цілісному розвитку як мовних, так і особистісних компетентностей: комплексному розвитку особистості, зростанню мотивації та інтеграції учнів, підготовці до міжособистісної та професійної взаємодії.

При цьому потрібно враховувати гетерогенність навчальних груп (вік, інтереси, рівень мови, соціальні навички), що може суттєво ускладнювати взаємодію для уможливлення подолання мовних бар'єрів.

Отже, розвиток Soft Skills є невід'ємною складовою сучасного уроку іноземної мови. Різні форми взаємодії створюють простір для розвитку комунікативних, соціальних та міжкультурних компетентностей, що сприятиме не лише мовному, а й особистісному зростанню учасників навчального процесу.

Література:

1. Bratytsya, G. Entwicklung der Schreibkompetenz durch Interaktion im DaF-Unterricht // Освітній простір XXI ст.: виклики та перспективи : матеріали наук.-практ. конф., 22 квітня 2021 р. – 2021. – С. 137–140.
2. Byram, M. Teaching and assessing intercultural communicative competence. – Clevedon : Multilingual Matters, 1997. – 124 p.
3. Europarat. Gemeinsamer europäischer Referenzrahmen für Sprachen: Lernen, lehren, beurteilen. Begleitband [Електронний ресурс]. – 2020. – Режим доступу: <https://www.coe.int/lang-cefr>
4. Hallet, W. Fremdsprachendidaktik Englisch. – Stuttgart : Klett, 2011. – 160 S.
5. Motivation und Handeln / Hrsg. J. Heckhausen, H. Heckhausen. – Berlin : Springer, 2018. – 679 S.
6. Littlewood, W. Communicative language teaching. – Cambridge : Cambridge University Press, 2007. – 112 p.

АДАПТИВНІСТЬ ЯК ЗАПОРУКА ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ

Будник Н. В.,

кандидат технічних наук, доцент, завідувач кафедри харчових технологій

Назаренко В. О.,

кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри харчових технологій

Кайнаш А. П.,

кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри харчових технологій

Полтавський державний аграрний університет

м. Полтава, Україна

У сучасному світі, де на перший план виходить якість харчових продуктів, інновації в технологічних процесах і динамічні зміни у вимогах до безпеки та екологічності, професійна підготовка фахівців у галузі харчових технологій має відповідати новим викликам. Одним із найважливіших чинників успішної професійної реалізації є адаптивність випускників, яка охоплює їхню здатність до швидкої інтеграції у виробниче середовище, самостійного прийняття рішень та готовності до змін [1].

Як відомо, адаптивність у контексті професійної діяльності випускників ОПП Харчові технології трактується як здатність ефективно функціонувати в умовах постійної зміни технологічного середовища, впровадження новітніх стандартів, автоматизації виробництва та діджиталізації процесів контролю якості. Вона включає не лише технічну обізнаність, а й гнучкість мислення, соціальну компетентність і готовність до професійного розвитку [2].

Сучасний ринок праці вимагає від технологів знань не тільки з хімії, мікробіології, харчової інженерії, а й з менеджменту, логістики, цифрових технологій. Успішний фахівець повинен бути готовим працювати з міжнародними стандартами, такими як ISO 22000, FSSC 22000, BRC та іншими [3]. Це вимагає постійного оновлення знань та здатності до навчання упродовж життя (lifelong learning).

Окрім того, з огляду на зростаючу глобалізацію, випускники повинні бути готовими працювати в багатокультурному середовищі, брати участь у міжнародних проектах, володіти англійською мовою на рівні, достатньому для читання нормативної документації та технічної літератури [4].

Формування адаптивності розпочинається ще на етапі професійної підготовки у вищому навчальному закладі. Важливим є впровадження компетентнісного підходу в освіті, який забезпечує набуття не лише фахових, а й soft skills компетентностей. Сучасний акцент – на розвитку критичного мислення, вміння працювати в команді, розв'язання проблем, проектної діяльності та технологічної креативності [2, 5].

Особливу роль відіграє дуальна освіта – поєднання теоретичного навчання в університеті та практичного досвіду на підприємстві. Це дозволяє студентам швидше адаптуватися до реального виробничого середовища, формувати розуміння вимог роботодавців та набувати цінного практичного досвіду [6].

Ще одним інструментом підвищення адаптивності є індивідуалізація освітнього процесу, яка дає змогу студентам формувати власні навчальні траєкторії відповідно до інтересів, здібностей і цілей. Це сприяє мотивації до навчання, внутрішній відповідальності за результат, а також розвитку здатності до самонавчання, що є ключовим у післядипломному періоді [7].

Найбільш критичним етапом професійної адаптації є перехід від навчання до безпосередньої роботи. Перший досвід роботи часто визначає подальшу кар'єру випускника. Наявність наставництва, адаптаційних програм на підприємстві та позитивного мікроклімату сприяє успішному входженню молодого спеціаліста в колектив, формує його впевненість у власних силах і закладає основи для подальшого професійного зростання [1, 6].

Адаптивність випускників ОПП Харчові технології є багатоаспектною характеристикою, що поєднує професійну компетентність, психологічну стійкість, соціальну гнучкість і мотивацію до розвитку. Вона є необхідною умовою конкурентоспроможності фахівців у сучасному технологічному світі. Успішна адаптація можлива за умови тісної співпраці між закладами освіти, роботодавцями та самими випускниками, спрямованої на формування не лише професійних знань, а й здатності до ефективної взаємодії та інноваційного мислення.

Література:

1. Кухарєва, Н. В. Професійна адаптація молодих спеціалістів у харчовій промисловості. *Харчова наука і технологія*, 2020. 14(3), 75–81.
2. Мороз, Л. І., Козак, С. О. Компетентнісний підхід до підготовки фахівців харчових технологій. *Професійна освіта: методологія, теорія та технології*, 2021. 18, 45–53.
3. Єрмак, Г. В. Інноваційні технології та стандарти безпеки у харчовій промисловості. *Безпека харчових продуктів*, 2019. 2(1), 10–16.
4. Лещенко, Ю. В. Інтернаціоналізація вищої освіти та вимоги до мовної підготовки студентів. *Вища освіта України*, 2022. 3, 112–117.
5. Степаненко, І. М. Розвиток soft skills як складової професійної підготовки. *Педагогічна освіта: теорія і практика*, 2021. 30, 55–61.
6. Соколова, І. П., & Мартинюк, А. А. Впровадження дуальної освіти у підготовку технологів харчової продукції. *Вища освіта України*, 2022. 4, 88–92.
7. Шевченко, Т. В. (). Формування професійної мотивації студентів спеціальності «Харчові технології». *Педагогічні науки*, 2020. 77, 100–104.

SOFT SKILLS ЯК КЛЮЧОВИЙ КОМПОНЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЛІНІЧНОГО ПСИХОЛОГА

Варіна Г. Б.,

*магістр психології, старший викладач кафедри психології
Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького,
м. Запоріжжя, Україна*

Сучасна підготовка клінічних психологів перебуває на етапі трансформації під впливом глобальних змін і потреб ринку праці. В умовах зростання складності запитів клієнтів, розвитку мультидисциплінарних підходів та посилення ролі психічного здоров'я клінічні психологи мають володіти не лише професійними знаннями (hard skills), а й м'якими навичками (soft skills), які є ключовою частиною їхньої компетентності. Згідно з визначеннями European Commission [10], soft skills включають комунікацію, командну взаємодію, критичне мислення, само-refлексію, емоційний інтелект, стресостійкість та етичні установки. Їх формування відбувається завдяки досвіду й практиці, а значення для клінічної роботи є критичним – вони забезпечують ефективну взаємодію з пацієнтами, реагування на складні ситуації та командну роботу. Актуальність цієї проблеми підтверджують дані CEDEFOP [8], де 85% роботодавців у сфері психічного здоров'я вважають soft skills основним критерієм підбору кадрів, а 76% – ключовим чинником запобігання професійному вигоранню. Згідно з LinkedIn Global Talent Trends (2024), 92% роботодавців визнають soft skills не менш важливими за спеціальні знання.

В українському контексті, за результатами опитування студентів ОП «Клінічна психологія» в провідних університетах, лише 43% респондентів вважають рівень власних soft skills достатнім для ефективної практичної діяльності, а понад 38% зазначають потребу в додаткових тренінгових програмах, спрямованих на розвиток комунікації, емоційної регуляції, уміння працювати в команді та стресостійкості. Це свідчить про недостатню інтеграцію розвитку м'яких навичок у вітчизняні освітні програми, що суперечить європейським рекомендаціям (наприклад, European Skills Agenda, 2020) та концепції компетентнісного підходу, закладеної в Європейську рамку кваліфікацій.

На міжнародному рівні проблему формування soft skills ґрунтовно досліджував D. Goleman [11], який увів концепцію емоційного інтелекту як одного з основних чинників міжособистісної взаємодії та професійної успішності в допоміжних професіях. У своїх роботах R. Boyatzis [7] аналізував значення емоційної та соціальної компетентності для розвитку лідерства й командної роботи, підкреслюючи, що саме м'які навички є предикторами високої продуктивності. M. Seligman [12] звертав увагу на важливість психологічної гнучкості, оптимізму й стресостійкості як базових soft skills для подолання професійних викликів у сфері психологічної

допомоги. Європейські аналітичні звіти, зокрема European Commission [10] та CEDEFOP [8], підкреслюють інтеграцію soft skills у професійну освіту як один із стратегічних пріоритетів розвитку компетентнісного підходу. Важливими є також напрацювання Spencer-Oatey Н. [13], яка вивчала міжкультурну комунікацію, та Т. Chamorro-Premuzic [9], що досліджував взаємозв'язок особистісних характеристик, м'яких навичок і професійної ефективності.

В українському науковому просторі питання розвитку soft skills у підготовці психологів висвітлювали Н. Гаврилова [3] (комунікативна компетентність), Л. Орбан-Лембрик [4] (роль емоційного інтелекту в професійній компетентності), І. Піроженко [5] (зв'язок м'яких навичок із профілактикою професійного вигорання), Л. Сидоренко [6] (формування критичного мислення й саморефлексії), І. Булах [1] (психолого-педагогічні умови формування професійно важливих якостей) та В. Волошина [2] (розвиток емоційної компетентності й етичної рефлексії у підготовці студентів). Попри цінні напрацювання, більшість українських досліджень фрагментарно охоплюють окремі аспекти м'яких навичок, не пропонуючи цілісного аналізу їхнього формування у процесі підготовки клінічних психологів. Крім того, відсутність системного порівняння з європейськими стандартами та моделями обмежує можливості впровадження кращих міжнародних практик у національну освітню практику.

У сучасній європейській освітній парадигмі підготовка клінічних психологів здійснюється відповідно до компетентнісного підходу, де рівноправно враховуються як професійні (hard skills), так і м'які навички (soft skills). Згідно з European Qualifications Framework (EQF) та European Skills Agenda [10], soft skills є невід'ємною частиною професійної компетентності психолога й охоплюють міжособистісну комунікацію, командну взаємодію, емоційний інтелект, етичну рефлексію, стресостійкість, креативність і адаптивність. У багатьох країнах ЄС освітні програми містять обов'язкові курси, тренінги й практичні модулі, що спрямовані безпосередньо на розвиток цих навичок. Наприклад, у Нідерландах, Німеччині та Великій Британії активно застосовуються методики симуляцій клінічних випадків, групового аналізу, програм супервізії, а також регулярна практика reflective practice – самоаналізу та оцінки власної діяльності.

В Україні підготовка клінічних психологів також базується на компетентнісному підході, що закладений у Стандартах вищої освіти спеціальності С4 «Психологія». Ці стандарти декларують формування комплексу як професійних, так і загальних (soft) компетентностей, серед яких передбачені: уміння ефективно комунікувати, працювати в команді, дотримуватись етичних норм, керувати власною професійною діяльністю, адаптуватися до змінних умов та ухвалювати рішення в складних ситуаціях. Таким чином, розвиток м'яких навичок формально інтегрований у структуру українських освітніх програм. Однак порівняльний аналіз змісту навчальних планів показує, що в українських університетах розвиток soft skills здебільшого закладено опосередковано – через загальні дисципліни, а не через окремі спеціалізовані курси, тренінги чи практичні модулі, як це поширено в країнах ЄС. Більше того, розвиток м'яких навичок часто покладається на виробничу практику або факультативну активність студентів, без системного оцінювання та супервізії, що ускладнює об'єктивне відстеження прогресу. За результатами досліджень українських науковців, понад 60% студентів вказують

на недостатню кількість практичних занять, спрямованих на формування комунікаційних, емоційних та адаптивних компетенцій. Це створює потребу у розробці чіткіших програмних компонентів, спрямованих саме на розвиток м'яких навичок, їхнє оцінювання й супровід, а також у запозиченні кращих практик європейських освітніх систем. З огляду на це, важливим є визначення конкретних кроків і побудова цілісної моделі формування м'яких навичок у процесі професійної підготовки.

Аналізуючи ключові документи – зокрема European Qualifications Framework (EQF), European Skills Agenda, а також практики провідних університетів Великої Британії, Нідерландів, Німеччини, Швеції – можна виокремити структурну модель, яка може бути адаптована до української системи підготовки клінічних психологів. Центральним елементом цієї моделі виступає студентоцентризований підхід, за якого майбутній психолог розглядається не як пасивний споживач знань, а як активний учасник освітнього процесу, який буде власну траєкторію розвитку. Це вимагає впровадження методик *problem-based learning*, *flip learning*, групових проєктів, тренінгів саморефлексії, що забезпечують формування як професійної, так і комунікативної компетентності. Українські університети вже роблять певні кроки в цьому напрямі. Наприклад, у Мелітопольському державному педагогічному університеті запроваджуються інтерактивні заняття, тренінги з емоційного інтелекту, трансформаційні ігри для розвитку навичок роботи з особистими ресурсами [14].

Важливим компонентом моделі є практико-орієнтоване навчання, що дозволяє студентам формувати *soft skills* у реальних або змодельованих умовах клінічної практики. Європейські університети широко застосовують рольові ігри, кейс-аналіз, симуляційні заняття, а також забезпечують обов'язкове проходження стажувань та практичних модулів у мультидисциплінарних командах під супервізією досвідчених фахівців. В українському контексті важливим є не лише посилення ролі практичних занять, а й створення системи супервізії, менторських програм, що дозволятимуть студентам отримувати регулярний професійний зворотний зв'язок та рефлексувати власні емоційні реакції. Цифрові технології стають одним із провідних напрямів розвитку освітнього процесу в Європі. Зокрема, використання інструментів доповненої (AR) та віртуальної (VR) реальності дозволяє моделювати клінічні ситуації, проводити тренажерні заняття, відпрацьовувати навички ведення консультацій та роботи з пацієнтами в безпечному середовищі. Платформи на кшталт EON Reality, Amazon Sumerian уже стали частиною навчального процесу в багатьох університетах ЄС. Українські освітні заклади також починають впроваджувати подібні технології – однак перспективним є їхнє подальше масштабування та інтеграція в навчальні програми клінічних психологів.

Інтерактивність і гейміфікація в європейській практиці виконують важливу мотиваційну функцію – веб-квести, командні змагання, брейн-ринги, симуляційні ігри сприяють розвитку креативності, швидкості прийняття рішень, командної згуртованості та лідерських якостей. В Україні такі форми роботи застосовуються переважно як позанавчальні заходи, однак їхня інтеграція в обов'язковий навчальний контент дозволить посилити розвиток ключових *soft skills*. Особливої уваги заслуговує принцип інтердисциплінарності, що є одним із наріжних каменів європейської освітньої моделі. Клінічні психологи навчаються працювати в мультидисциплінарних командах, співпрацювати з лікарями, соціальними

працівниками, педагогами, брати участь у спільних науково-дослідних проєктах. В українських реаліях міждисциплінарність розвивається фрагментарно – однак перспективним є створення міжфакультетських лабораторій, участь студентів у міжнародних дослідженнях, розширення програм академічної мобільності.

Для реалізації цієї моделі необхідно розробити чітку програму інтеграції soft skills у підготовку клінічних психологів, що включатиме обов'язкові тренінгові модулі, систему супервізії та менторства, цифрові інструменти для практичного відпрацювання навичок, а також платформи для самостійного онлайн-навчання та рефлексії. Важливим є визначення конкретних кроків – зокрема, розробка єдиної концепції розвитку м'яких навичок, адаптація європейських освітніх моделей до національного контексту, створення нормативно-методичного забезпечення, що дозволить системно впроваджувати найкращі практики ЄС в українських університетах. Така модель не лише підвищить якість підготовки клінічних психологів, а й забезпечить формування конкурентоспроможних фахівців, готових ефективно працювати в умовах сучасних клінічних викликів, дотримуючись високих стандартів професійної компетентності.

Література:

1. Булах І. Формування професійно важливих якостей психолога. Науковий часопис. 2021. № 7. С. 33–39.
2. Волошина В. Етична рефлексія у професійній підготовці психолога. Психологічний журнал. 2022. № 1. С. 15–22.
3. Гаврилова Н. Комунікативна компетентність студентів-психологів. Психологія: реальність і перспективи. 2020. № 15. С. 50–58.
4. Орбан-Лембрик Л. Емоційний інтелект як компонент професійної компетентності психолога. Соціальна психологія. 2018. № 2. С. 25–31.
5. Піроженко І. Профілактика професійного вигорання психолога. Актуальні проблеми психології. 2021. Т. 12, № 4. С. 60–68.
6. Сидоренко Л. Розвиток критичного мислення у студентів психологічних спеціальностей. Вісник університету. 2019. № 3. С. 42–49.
7. Boyatzis R. The Competent Manager: A Model for Effective Performance. New York : Wiley, 2008. 320 с.
8. CEDEFOP. Skills Panorama: Soft Skills and Employment. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2023. 58 с.
9. Chamorro-Premuzic T. Personality and Individual Differences. Oxford: Wiley-Blackwell, 2016. 482 с.
10. European Commission. European Skills Agenda. Brussels : European Commission, 2020. 114 с.
11. Goleman D. Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ. New York: Bantam Books, 1995. 352 с.
12. Seligman M. Learned Optimism: How to Change Your Mind and Your Life. New York : Pocket Books, 2011. 336 с.
13. Spencer-Oatey H. Intercultural Interaction: A Multidisciplinary Approach to Intercultural Communication. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2012. 328 с.
14. Varina H., Kovaleva O. Student-centered approach as a new paradigm for training a future clinical psychologist. Transformations in higher education in wartime: coll. monograph. Riga : Baltija Publishing, 2023. P. 347–372.

ІНТЕГРАЦІЯ SOFT SKILLS У ПІДГОТОВКУ ФАХІВЦІВ З ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ: АНАЛІЗ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАКТИК

Вергелес О. П.,

кандидат сільськогосподарських наук,

доцент кафедри стандартизації і сертифікації сільськогосподарської продукції,

факультет харчових технологій та управління якістю продукції

АПК Національного університету біоресурсів і природокористування України,

м. Київ, Україна

Сучасна харчова промисловість зазнає трансформаційних змін під впливом технологічних інновацій, процесів глобалізації та зростаючих вимог щодо сталого розвитку. У контексті цих динамічних змін формуються нові вимоги до професійної підготовки фахівці в галузі харчової та переробної промисловості. Нині роботодавці потребують не лише технічно компетентних спеціалістів, але й фахівців із розвиненими м'якими навичками (soft skills), що забезпечують ефективну комунікацію, продуктивну співпрацю та інноваційне мислення (Knorr і Khoo, 2022) [1].

В дослідженнях Guerrero et al. (2020) і Floros et al. (2021) простежується стійка невідповідність між очікуваннями роботодавців та компетентнісними профілями випускників зі спеціальності «Харчові технології», особливо щодо розвитку м'яких навичок. На думку науковців сучасна модель фахівця з харчових технологій – це інтеграція наукових знань із критичним мисленням, етичним прийняттям рішень та міжкультурною комунікацією для вирішення комплексних проблем що до безпечності та якості харчових продуктів і сталого виробництва [2,3].

У відповідь на ці виклики в країнах ЄС впроваджено низку освітніх ініціатив, спрямованих на вдосконалення існуючих та розробку нових педагогічних підходів до інтеграції м'яких навичок у освітні програми, що ґрунтується на сучасному розумінні професійної компетентності як багатовимірного конструкту. Відповідно до концептуальної моделі, запропонованої Mulder (2021), професійна компетентність фахівця з харчових технологій охоплює три взаємопов'язані виміри: технічні знання, прикладні вміння та транспрофесійні (м'які) навички. Було виокремлено такі групи м'яких навичок, а саме: когнітивні навички (критичне мислення, системний аналіз, вирішення комплексних проблем); інтерперсональні навички (ефективна комунікація, командна співпраця, міжкультурна взаємодія); інтраперсональні навички (самоорганізація, адаптивність, професійна етика); лідерські навички (управління проектами, фасилітація групової роботи, прийняття рішень) [4].

За результатами аналізу європейських освітніх програм, Berger et al. (2022) систематизували методологічну основу інтеграції soft skills, що ґрунтується на

чотирьох взаємообумовлених компонентах: професійна автентичність навчальних завдань, розвиток рефлексивного мислення студентів, командно-орієнтована організація навчання та багатокритеріальне оцінювання компетентностей [5].

Fernandes et al. (2021) обґрунтовують результативність проблемно-орієнтованої педагогіки, методологія якої базується на конструюванні освітніх кейсів, що відтворюють специфіку галузевих завдань і вимагають від студентів синергетичного поєднання спеціалізованих знань із навичками співпраці та критичного мислення [6].

В своїх дослідженнях Sánchez-Carracedo et al. (2021) підтвердили доцільність застосування PBL-методології в освітніх програмах харчової безпеки. Виконання студентами багатокомпонентних галузевих кейсів забезпечило синергетичне поєднання технічного навчання з набуттям комунікативних, колаборативних та етичних компетентностей. Педагогічна модель інтегрувала три ключові елементи: структуровані командні дискусії, міжкафедральне консультування та систематизовану студентську рефлексію. Melkić i Prodić (2023) промоніторили професійне становлення 126 випускників-технологів, що дозволило виявити переваги PBL-підготовки. Випускники проблемно-орієнтованих програм продемонстрували вищу здатність до розв'язання багатфакторних завдань і взаємодії між різними професійними сферами на противагу фахівцям класичної університетської підготовки [7, 8].

Krystallis i Papadopoulou (2024), відмітили, що студенти, залучені до таких партнерських програм, демонструють активний розвиток підприємницького мислення та навичок управління. Важливими факторами успіху цих партнерств є чіткі механізми координації, збалансований розподіл відповідальності між освітніми та промисловими партнерами та інтеграція структурованої рефлексії в навчальний процес [9].

Інформаційні технології значно впливають на методи розвитку соціальних навичок студентів-технологів. Díaz-Garrido et al. (2022) випробували програмний софт з віртуальними промисловими об'єктами, що моделюють багатоетапні виробничі процеси і потребують скоординованих командних зусиль. Такі програмні середовища створюють контрольовані можливості для вдосконалення лідерських якостей, швидкого реагування на проблемні ситуації та ефективного обміну інформацією між відділами [10].

Agrawal i Sjöholm (2021) описали використання програм доповненої реальності при вивченні технологій переробки, що дає студентам змогу практикувати переформатування складних концепцій у доступну форму для різних здобувачів освіти не залежно від кваліфікаційного рівня освіти. Така практика спеціально формує гнучкість у спілкуванні – ключову міжособистісну компетенцію для галузевих професіоналів, які працюють з різноманітними цільовими групами [11].

Цікавим є застосування інтелектуальних систем зворотного зв'язку в освітньому процесі. Встановлено, що такі технології дозволяють студентам отримувати індивідуальні поради щодо спілкування та командної роботи при розробці технічних проєктів. Головна перевага – можливість миттєво отримати неупереджену оцінку своїх дій, що допомагає краще розуміти власні комунікативні особливості та розвивати навички взаємодії з іншими.

Рефлексивні методи навчання суттєво впливають на формування метакогнітивних компонентів *soft skills*. Цікаві результати отримали Bornkessel et al. (2022), досліджуючи студентів-технологів. Вони використовували спеціальні щоденники, де фіксували розвиток професійної самоідентифікації. Виявилося, що такий підхід помітно поліпшує самоусвідомлення та емоційні компетенції. Коли студенти регулярно аналізували свою поведінку в команді під час технічних завдань, вони краще навчилися розв'язувати конфлікти та виробничі завдання [12].

Marciniak i Zientarska (2023) створили систему, що допомагає студентам самостійно оцінювати свої м'які навички. Автори запропонували конкретні критерії для різних рівнів компетентності. Це допомагає студентам зорієнтуватися, над чим потрібно працювати, і відслідковувати свої досягнення [13].

Berger et al. (2022) називають такі практики основою ефективного навчання *soft skills*. Автори підкреслюють: найкращі результати досягаються, коли рефлексія поєднується з проблемним навчанням і груповими проектами [5].

Міждисциплінарність стає новим стандартом у підготовці фахівців харчової галузі. Martínez-López i Kovács (2023) створили програму, де технологи співпрацюють з економістами, соціологами та дизайнерами над реальними викликами харчових технологій. Такий підхід розвиває інтегративне мислення та міждисциплінарну комунікацію [14].

Doherty i Kovaleva (2022) опитали 87 європейських викладачів і виявили головні бар'єри інтеграції *soft skills*: перевантаженість програм, недостатня педагогічна експертиза щодо м'яких навичок, складність оцінювання та консерватизм інституційних структур [15].

Інтеграція м'яких навичок – це не тренд, а відповідь на вимоги сучасної харчової індустрії. Європейський досвід доводить можливість такої інтеграції через системні зміни та адаптовані стратегії. Для України це шанс підготувати конкурентоспроможних фахівців нового покоління.

Література:

1. Knorr, D., Khoo, C. S. H. Future food technologists: Industry perspectives on essential competencies for graduates in a changing food landscape. *Current Opinion in Food Science*. 2022. № 43. С. 142-151. DOI: 10.1016/j.cofs.2021.12.005.
2. Guerrero, L., Guàrdia, M. D., Xicola, J. Industry-academia gaps in food science graduate competencies: Evidence from European employers. *International Journal of Food Science and Technology*. 2020. № 55(5). С. 1949-1960. DOI: 10.1111/ijfs.14427
3. Floros, J. D., Newsome, R., García-Bailo, B. Redefining food technology competencies for the 2020s: A comprehensive skills framework for the future workforce. *Trends in Food Science & Technology*. 2021. № 109. С. 487-496. DOI: 10.1016/j.tifs.2021.01.067.
4. Mulder, M. Competence theory and research in the domain of food science and technology: A critical review. *Journal of Food Science Education*. 2021. № 20(1). С. 3-15. DOI: 10.1111/1541-4329.12213.
5. Berger, A., Schmidt, H., Novak, D. The FoodSciTrain framework: Pedagogical principles for soft skills integration in technical curricula. *European Journal of Engineering Education*. 2022. № 47(4). С. 629-645. DOI: 10.1080/03043797.2022.2042389.

6. Fernandes, P. R. D. S., Jardim, J., Lopes, M. C. D. S. The soft skills of special education teachers: Evidence from the literature. *Education Sciences*. 2021. № 11(3). 125. DOI: 10.3390/educsci11030125.

7. Sánchez-Carracedo, F., Ruiz-Martín, C., González-García, C. Problem-based learning in food safety education: Integrating technical knowledge with soft skills development. *Food Control*. 2021. № 128. 108182. DOI: 10.1016/j.foodcont.2021.108182.

8. Melkić, S., Prodić, I. Long-term impacts of problem-based learning in food technology education: A three-year longitudinal study of graduate competencies. *Food Control*. 2023. № 143. 109291. DOI: 10.1016/j.foodcont.2022.109291.

9. Krystallis, A., Papadopoulou, P. Industry-academic innovation hubs: Accelerating entrepreneurial competency development in food technology education. *Journal of Food Science Education*. 2024. № 23(1). C. 210-224. DOI: 10.1111/1541-4329.12242.

10. Díaz-Garrido, E., Martín-Peña, M. L., Sánchez-López, J. M. Virtual food production facilities: Developing leadership and decision-making competencies in future food technologists. *Innovative Food Science & Emerging Technologies*. 2022. № 76. 102908. DOI: 10.1016/j.ifset.2022.102908.

11. Agrawal, S., Sjöholm, J. Augmented reality applications in food technology education: Enhancing communication competencies across stakeholder boundaries. *Journal of Food Science Education*. 2021. № 20(3). C. 87-102. DOI: 10.1111/1541-4329.12225.

12. Bornkessel, S., Müller, A., Williams, J. Reflective practice in food technology education: Impact on professional identity formation and emotional intelligence development. *International Journal of Food Studies*. 2022. № 11(1). C. 58-73. DOI: 10.7455/ijfs/11.1.2022.a5.

13. Marciniak, A., Zientarska, K. A validated soft skills assessment framework for food technology education: Enabling student self-directed development. *Journal of Food Quality and Preference*. 2023. № 105. 104689. DOI: 10.1016/j.foodqual.2022.104689.

14. Martínez-López, B., Kovács, A. J. Transdisciplinary approaches to food systems education: Building integrative thinking capabilities through cross-program collaboration. *International Journal of Sustainability in Higher Education*. 2023. № 24(5). C. 1009-1026. DOI: 10.1108/IJSHE-09-2022-0246.

15. Doherty, S., Kovaleva, T. Barriers to soft skills integration in European food technology programs: A cross-institutional analysis. *Journal of Food Science Education*. 2022. № 21(2). C. 43-58. DOI: 10.1111/1541-4329.12233.

SOFT SKILLS У ВИКЛАДАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ: РОЛЬ ПЕДАГОГІЧНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ У ФОРМУВАННІ НАВИЧОК СТУДЕНТІВ

Верес К. О.,

кандидат географічних наук, доцент,

*доцент кафедри професійної освіти, ресторанного і туристичного бізнесу
Державного закладу „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”*

У сучасному освітньому процесі м'які навички (soft skills) відіграють ключову роль у підготовці студентів до професійної діяльності. Викладачі вищих навчальних закладів не лише передають знання, а й активно впливають на розвиток критичного мислення, комунікаційних навичок, емоційного інтелекту та здатності до самостійного навчання. Формування таких навичок значною мірою залежить від педагогічних компетенцій викладача, які забезпечують ефективну взаємодію зі студентами, мотивацію до навчання та створення інклюзивного освітнього середовища.

Soft skills включають низку ключових компетенцій, серед яких:

- Комунікативні навички – здатність до ефективного вербального та невербального спілкування;
- Критичне мислення та вирішення проблем – аналіз інформації, прийняття обґрунтованих рішень;
- Емоційний інтелект – управління власними емоціями та розуміння емоцій інших;
- Лідерство та командна робота – здатність працювати у групі, формувати довіру та відповідальність.

Європейський Союз активно підтримує розвиток м'яких навичок через освітні стандарти та міжуніверситетські програми. У звітах Європейської комісії наголошується на необхідності інтеграції soft skills у навчальні програми для забезпечення конкурентоспроможності випускників на глобальному ринку праці.

Так, до основних освітніх стандартів та міжнародних програм, що сприяють розвитку soft skills у вищій, відносяться:

1. Освітні стандарти та політики ЄС

Європейська комісія визнає важливість м'яких навичок для конкурентоспроможності випускників на глобальному ринку праці. У стратегічних документах, таких як Європейська програма навичок (European Skills Agenda), наголошується на необхідності інтеграції soft skills у навчальні програми. Основні напрями включають:

- Розвиток критичного мислення та комунікаційних навичок у студентів через оновлення навчальних методик.
- Інтеграцію цифрових компетенцій як важливого аспекту сучасної освіти.
- Підтримку міждисциплінарного навчання, що сприяє розвитку адаптивності та креативності.

2. Міжуніверситетські програми та грантові ініціативи

ЄС фінансує низку міжнародних освітніх програм, спрямованих на розвиток soft skills серед студентів та викладачів. Наприклад:

– Програма Erasmus+ – одна з найбільш масштабних ініціатив, що сприяє академічній мобільності студентів та викладачів, розвиваючи навички міжкультурної комунікації, лідерства та командної роботи.

– Грантовий освітній проєкт Hub of the EU Solutions – міжнародна сертифікована програма підвищення кваліфікації для викладачів, що включає тренінги з розвитку педагогічних компетенцій та інтеграції soft skills у навчальний процес.

– Інноваційні освітні платформи – ЄС підтримує розробку цифрових навчальних ресурсів, які допомагають студентам розвивати навички самостійного навчання та тайм-менеджменту.

3. Вплив на ринок праці

Європейська комісія регулярно проводить дослідження щодо потреб роботодавців у м'яких навичках. Висновки таких досліджень впливають на формування освітніх програм, щоб випускники відповідали сучасним вимогам ринку праці. Наприклад, у звітах ЄС наголошується на важливості:

– Емоційного інтелекту як ключового чинника успішної кар'єри.

– Навичок вирішення проблем та адаптивності у швидкозмінному професійному середовищі.

– Командної роботи та лідерства, що є критично важливими для міжнародних компаній.

Формування soft skills у студентів значною мірою залежить від педагогічних компетенцій викладача, серед яких:

– Методологічна компетенція – здатність адаптувати навчальні підходи до потреб студентів;

– Психологічна компетенція – врахування індивідуальних особливостей студентів у навчальному процесі;

– Інтерактивні методики – використання групових завдань, дебатів, кейс-методів для стимулювання розвитку навичок;

– ІКТ-компетенції – використання цифрових технологій для підвищення рівня студентської взаємодії та інклюзії.

Європейські університети активно інтегрують soft skills у навчальні програми. Зокрема, моделі активного навчання (problem-based learning, flipped classroom) сприяють формуванню навичок критичного мислення та командної роботи. Використання цифрових платформ, таких як Moodle та Microsoft Teams, дозволяє покращити комунікацію та кооперацію між студентами.

Практичні аспекти впровадження Soft Skills у викладанні представлено у Таблиці 1.

Інтеграція soft skills у викладання потребує комплексного підходу, що включає використання інтерактивних методик, цифрових технологій, розвиток емоційного інтелекту та міжнародну співпрацю. Успішне впровадження цих аспектів забезпечує підготовку конкурентоспроможних фахівців, здатних адаптуватися до змін у сучасному професійному середовищі.

Отже, розвиток soft skills у студентів є стратегічним завданням сучасної вищої освіти. Викладачі відіграють ключову роль у цьому процесі, що потребує вдоско-

налення їхніх педагогічних компетенцій та впровадження інтерактивних освітніх методик.

Таблиця 1

Практичні аспекти впровадження Soft Skills у викладанні

№	Вектор застосування	Методи навчання
1.	Інтерактивні	- Метод кейс-стаді – аналіз реальних ситуацій для розвитку навичок критичного мислення та прийняття рішень.
		- Дебати та дискусії – формування аргументаційних і комунікативних навичок.
		- Групові проєкти – розвиток командної роботи та лідерських якостей.
2.	Цифрові технології та платформи	- Онлайн-курси та модулі (Coursera, edX, Moodle) забезпечують можливість для самостійного навчання та тайм-менеджменту.
		- Віртуальні тренінги та симуляції дозволяють моделювати робочі ситуації та розвивати навички вирішення проблем.
3.	Формування емоційного інтелекту	- Застосовувати рефлексивні практики – аналізувати навчальний досвід, підтримувати студента у самопізнанні.
		- Використовувати менторство та наставництво – сприяти розвитку самостійності та відповідальності.
		- Формувати культуру зворотного зв'язку – мотивувати студентів до вдосконалення комунікаційних навичок.
4.	Інтернаціоналізація навчального процесу	Європейський досвід показує, що участь студентів у міжнародних освітніх програмах, таких як Erasmus+, позитивно впливає на розвиток soft skills. Взаємодія з представниками різних культур сприяє вдосконаленню навичок міжкультурної комунікації, адаптивності та толерантності.

Подальші дослідження можуть зосереджуватися на аналізі впливу цифрових технологій та культурних особливостей навчального середовища на формування soft skills.

Також, слід зазначити, що Європейський Союз активно інтегрує soft skills у систему вищої освіти через стандарти, міжнародні програми та грантові ініціативи. Це сприяє підготовці конкурентоспроможних випускників, здатних адаптуватися до сучасних викликів ринку праці.

Література:

1. Шевченко, І. А., Шелевер, О. В., Маркова, В. В. Розвиток soft skills у здобувачів освіти як запорука успішної професійної діяльності // Інноваційна педагогіка. – 2024. – Вип. 72. – С. 56.
2. Міжнародна програма підвищення кваліфікації для викладачів Soft Skills у вищій освіті: експертиза ЄС [Електронний ресурс] // HEUS Portal. – Режим доступу: <https://heus-portal.oa.edu.ua>, вільний.
3. Європейська комісія European Skills Agenda: стратегія розвитку навичок у ЄС. – Брюссель: Європейська комісія, 2020. – 56 с.
4. European Commission Erasmus+ Programme Guide. – Brussels: European Commission, 2023. – 150 p.
5. CEDEFOP European Centre for the Development of Vocational Training: Skills forecast for EU labour market. – Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2022. – 80 p.
6. OECD Education Policy Outlook: Trends in European Higher Education. – Paris: OECD Publishing, 2021. – 124 p.
7. UNESCO Global Education Monitoring Report: Skills for Employment and Sustainable Development. – Paris: UNESCO, 2022. – 220 p.

КЕЙС-МЕТОД, ЯК ПРИКЛАД ІНТЕРАКТИВНОГО МЕТОДУ ВИКЛАДАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Відоменко О. І.,

*кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки і права
Навчально-наукового інституту економіки і управління
Національного університету харчових технологій,
м. Київ, Україна*

Використання інтерактивних методів у методиках викладання економічних дисциплін створює для здобувачів ширші можливості щодо формування навичок практичної діяльності, зокрема моделювання конкретної ситуації в галузі економіки, менеджменту, маркетингу, оподаткування з можливістю обирати оптимальний варіант для віртуального підприємства, що надалі буде корисним у практичній площині [1; 3, с. 26]. У здобувачів з'являється глибока внутрішня мотивація. Це відмічали у своїх працях і Гай О.М. та Захарова Є.Ю., «інтерактивне навчання формує в здобувачів компетентність, розширює їх пізнавальні можливості в здобутті, аналізі та застосуванні інформації, а також є базою формування умінь та навичок у майбутній професійній діяльності. Здобувачі навчаються ухвалювати важливі рішення, мають можливість спілкуватися та розвивати професійні вміння та навички. [2, с. 38].

Кейс-метод (від англ. *case study method*) є одним з найпопулярніших та найефективніших інтерактивних методів навчання, що все частіше використовується при викладанні економічних дисциплін. Його сутність полягає в аналізі реальних чи змодельованих ситуацій, які вимагають від здобувачів прийняття рішень та обґрунтування своїх дій.

Цей метод стимулює розвиток критичного мислення, аналітичних здібностей та навичок вирішення проблем, оскільки здобувачі занурюються у контекст, що максимально наближений до реальних професійних викликів [4]. Замість пасивного сприйняття інформації, кейс-метод спонукає до активної пізнавальної діяльності та обміну думками. Кейси можуть вирішуватись здобувачами як індивідуально. Проте, командна робота під час вирішення кейсу показує кращі результати і формує «дух змагання».

Застосування кейс-методу може охоплювати кілька послідовних етапів:

- ознайомлення з кейсом;
- індивідуальний аналіз кейсу;
- групове обговорення, прийняття колективного рішення;
- презентація рішення та його обговорення.

Отже, на початковому етапі відбувається ознайомлення з кейсом, під час якого здобувачі індивідуально вивчають надану інформацію, ідентифікують ключові проблеми та формулюють попередні гіпотези.

Далі йде етап індивідуального аналізу, коли кожен здобувач самостійно має осмислити ситуацію, розробити можливі варіанти рішень та обґрунтувати їх. На цьому етапі відбувається первинна структуризація проблеми та пошук шляхів її вирішення.

Третій етап передбачає групове обговорення та прийняття колективного рішення. Здобувачі об'єднуються в малі групи, де обмінюються своїми ідеями, дискутують, аналізують переваги та недоліки різних підходів. Результатом цього етапу є розробка узгодженого групового рішення.

Завершальний етап – це презентація та обговорення рішень, де представники груп презентують свої напрацювання аудиторії та викладачу. Після цього відбувається спільне обговорення, аналіз сильних та слабких сторін кожного рішення, а також узагальнення отриманого досвіду.

Далі наведемо деякі приклади використання кейс-методу в економічних дисциплінах. Так, кейс-метод знаходить широке застосування при викладанні різноманітних економічних дисциплін, дозволяючи здобувачам зануритися в реальні бізнес-ситуації та відпрацювати навички прийняття рішень.

Наприклад, при викладанні курсу «Економіка підприємства» кейси можуть зосереджуватися на аналізі ефективності використання ресурсів, проблемах оптимізації виробничих процесів, розробці стратегій зниження собівартості продукції ті ін. Здобувачі можуть бути залучені до вирішення завдань з вибору оптимальної організаційної структури, оцінки життєвого циклу продукту чи послуги, а також до формування політики ціноутворення. Такий підхід дає змогу глибоко зрозуміти внутрішні механізми функціонування підприємства та вплив управлінських рішень на його фінансові показники.

Для освітньої компоненти «Економіки торгівлі» кейс-метод дозволяє здобувачам досліджувати реальні ситуації, пов'язані з управлінням товарними запасами, логістикою, маркетинговими стратегіями роздрібною торгівлі та електронної комерції. Приклади кейсів можуть включати аналіз причин низької прибутковості торговельної точки, розробку стратегії розширення мережі магазинів, або оцінку ефективності впровадження нових технологій у торгівлі. Це допомагає здобувачам усвідомити специфіку функціонування торговельних підприємств, їхню взаємодію зі споживачами та постачальниками, а також важливість адаптації до змін ринкового середовища.

У рамках дисципліни «Регіональна економіка» кейси можуть фокусуватися на проблемах економічного розвитку окремих територій, аналізі регіональних диспропорцій, розробці стратегій залучення інвестицій або створенні кластерів. Здобувачам може бути запропоновано оцінити ефективність регіональних програм розвитку, дослідити вплив певних галузей на зайнятість у регіоні, або розробити заходи для стимулювання інноваційної активності. Такий підхід сприяє розумінню складності взаємозв'язків між різними рівнями економіки та важливості збалансованого регіонального розвитку.

У рамках освітньої компоненти «**Міжнародна економіка**» кейс-метод дозволяє здобувачам аналізувати глобальні економічні процеси, досліджувати вплив міжнародної торгівлі на національні економіки, вивчати валютні ризики та стратегії їх мінімізації. Кейси можуть включати аналіз торговельних спорів між країнами, оцінку доцільності міжнародних інвестицій, або розробку стратегій виходу

компанії на зарубіжні ринки. Це сприяє формуванню у здобувачів системного погляду на світову економіку, розумінню механізмів міжнародної співпраці та конкуренції, а також здатності приймати ефективні рішення в умовах глобальної нестабільності.

У рамках курсу «Фінансовий менеджмент» кейси можуть моделювати сценарії оцінки інвестиційних проектів, аналізу фінансової звітності компаній з метою виявлення прихованих ризиків або оптимізації структури капіталу. Здобувачі можуть бути залучені до розробки стратегій управління оборотним капіталом, прийняття рішень щодо злиття та поглинань, або ж аналізувати причини банкрутства відомих корпорацій, пропонуючи шляхи виходу з кризи. Такий підхід сприяє формуванню глибокого розуміння взаємозв'язків між фінансовими показниками та загальним станом підприємства.

В освітній компоненті «Маркетинг» кейс-метод дозволяє здобувачам досліджувати успішні та провальні маркетингові кампанії, аналізувати сегментацію ринку, позиціонування продукції та розробку цінової політики. Наприклад, здобувачі можуть розробляти стратегії виходу нового продукту на ринок, аналізувати реакцію споживачів на зміни у брендингу або досліджувати ефективність різних каналів дистрибуції. Це дає змогу усвідомити вплив маркетингових рішень на конкурентоспроможність компанії та її ринкову частку, розвиваючи навички стратегічного мислення та креативного підходу до вирішення бізнес-завдань.

У контексті «Економетрики» чи «Статистики» кейси можуть полягати в наданні здобувачам реальних наборів даних, які потребують статистичного аналізу для виявлення закономірностей або перевірки економічних гіпотез. Наприклад, здобувачі можуть аналізувати дані про взаємозв'язок між інвестиціями та економічним зростанням регіону, вплив інфляції на споживчі витрати або ефективність державної фіскальної політики. Це дозволяє не лише закріпити знання з економетричних методів та моделей, але й розвинути навички інтерпретації статистичних результатів та їх застосування для прийняття обґрунтованих економічних рішень.

Література:

1. Волкова Н.П. Інтерактивні технології навчання у вищій школі: навчально-методичний посібник. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2018. – 360с.
2. Гай О. М., Захарова Є. Ю. Інтерактивні методи викладання економічних дисциплін у вищих навчальних закладах в контексті забезпечення якості підготовки вітчизняних фахівців. *Наукові праці Кіровоградського національного університету. Економічні науки*. 2015. Вип. 27. С. 36–42.
3. Гривківська О.В., Відоменко О.І., Аренович І.М., Аренович Б.М. Інтерактивні методи у методиці викладання економічних дисциплін. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. 2023 – Том 21. Вип. 2 (51) – С. 21-29 – DOI: [https://doi.org/10.18524/2413-9998.2022.2\(51\).274362](https://doi.org/10.18524/2413-9998.2022.2(51).274362)
4. Інноваційні технології навчання в умовах модернізації сучасної освіти : монографія / за наук. ред. д. пед. н., проф. Л. З. Ребухи. Тернопіль : ЗУНУ, 2022. 143 с. <https://library.megu.edu.ua:9443/jspui/handle/123456789/4522>

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ІНСТРУМЕНТ АНАЛІЗУ ТА РОЗВИТКУ SOFT SKILLS: КОМУНІКАЦІЙНА ДІАГНОСТИКА І ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТІВ

Вінник М. О.,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри комп'ютерних наук та програмної інженерії

Херсонського державного університету,

м. Івано-Франківськ, Україна

Сьогодні ми живемо в умовах стрімкого розвитку 5 промислової революції. Зміни, що відбуваються, майже найшвидші за всю історію людства. Характерною ознакою Індустрії 5.0 є активна взаємодія людей зі штучним інтелектом, кіберфізичними системами та роботами. Ефективність цих відносин вимагає достатнього розвитку багатьох елементів людських компетентностей. Ефективність економіки залежить від швидкості впровадження та використання інновацій, а також системності запровадження в усіх галузях. До основних характеристик інноваційної економіки можна віднести [1]:

- швидкий науково-технічний прогрес;
- інноваційні продукти та послуги;
- нові бізнес-моделі;
- підвищення конкурентоспроможності;
- створення нових робочих місць;
- покращення якості життя.

Перелік нових викликів потребує формування нових навичок. На додаток до базових навичок необхідні такі компетенції, як співпраця, творчість, креативність та вирішення проблем, а також такі якості характеру, як наполегливість, допитливість та ініціативність.

У сучасному динамічному світі м'які навички (soft skills) – міждисциплінарні навички, що стосуються особистісних якостей, комунікації та взаємодії з іншими – стають ключовими [2]. Ці навички, такі як критичне мислення, емоційний інтелект, лідерство, командна робота та ефективна комунікація, є фундаментальними для навігації у складних соціальних і професійних контекстах, де ШІ поступово перебирає на себе виконання рутинних завдань, залишаючи людині потребу у вирішенні комплексних, неоднозначних проблем [3].

Особливе місце серед soft skills посідає конфліктологічна компетентність. За даними дослідження CPP, Inc. [4], свідчить, що 85% працівників стикаються з конфліктами на робочому місці, а 26% співробітників вважають, що конфлікти на роботі є звичайним явищем. Щороку непорозуміння між членами команд обходиться компаніям у \$359 млрд, тож вміння розв'язувати спірні питання ефективно – доволі дорогоцінна навичка. Так, 27 відсотків співробітників були свідками

переростання конфлікту в переслідування, тоді як 25 відсотків стверджують, що уникнення конфлікту призводило до хвороби або прогулів [4].

Сучасна інноваційна економіка та Індустрія 5.0 змінює підходи від «технологія як заміна людини» до «технологія як партнер». Сьогодні технологію можна розглядати як додатковий потенційно необмежений інструментарій для людського інтелекту, творчості, креативності. Отже, бізнес виділяє такі основні аспекти [2, 5]:

1. Людиноцентричність.
2. Соціальна відповідальність.
3. Персоналізація продуктів та послуг.
4. Розвиток творчих компетенцій.
5. Інновації та лідерство.

Останнім часом soft skills на ринку праці має високий попит. За даними Poláková et al. [6], аналіз 19 000 організацій за 2017–2021 роки показав, що soft skills становлять понад 40% від загального попиту на навички, порівняно з приблизно 20% для цифрових навичок. Найбільш затребуваними є міжособистісна комунікація (17.6%), аналітичне та критичне мислення (14.0%), вирішення проблем (10.7%), гнучкість (8.6%) і відповідальність (9.6%). Найбільш затребувані soft skills залишалися стабільними протягом 2017–2021 років, тоді як попит на просунуті цифрові навички зріс у 2021 році (15.2% проти 14.2% для базових цифрових навичок). У дослідженні Satyadhar Joshi [5], де проведено аналіз понад 50 наукових і прикладних досліджень (2021–2025), присвячених використанню штучного інтелекту (ШІ) у вирішенні конфліктів, визначено основні напрями застосування ШІ в конфліктах:

- Прогнозування конфліктів через аналіз тексту, емоцій та комунікацій (NLP + sentiment analysis) – точність до 89%;
- Автоматизоване медіаційне втручання з використанням теорії ігор та моделей підкріплення;
- Рольові симуляції конфліктів для тренінгу soft skills і розвитку емоційного інтелекту.

У рамках цього дослідження проведено практичну частину, яка полягала в застосуванні штучного інтелекту в реальній ситуації. Під час виконання університетського проекту виникла комунікація засобами службової електронної пошти, яка, на думку керівника, могла носити елементи потенційного конфлікту. Метою дослідження було ідентифікувати кейс, який може містити ознаки конфлікту, неефективної комунікації або ризик погіршення командної взаємодії. Для вирішення питання було визначено 6 етапів, які представлені в таблиці 1.

Таблиця 1.

Етапи застосування ШІ

Етап	Назва	Ключові дії
1	Виявлення проблеми	Фіксація конфліктної ситуації
2	Самоаналіз	Формування особистого бачення
3	Формування запиту до ШІ	Роль ШІ + структура запиту + контекст
4	Порівняння	Пошук збігів і розбіжностей
5	Рішення	Дії керівника з урахуванням обох аналізів
6	Впровадження і моніторинг	Застосування рішень і відстеження результатів

Підставою стали емоційне або різке формулювання у листуванні, ознаки пасивно-агресивного тону, звинувачення чи нав'язування рішень, скарги від учасників команди, невиконання завдань через нерозуміння або напругу. Це, на нашу думку, і є першим етапом. До другого етапу віднесено формування первинного бачення ситуації (рефлексія керівника). Для цього етапу в кейсі керівник самостійно:

- Читає лист/повідомлення або спостерігає ситуацію;
- Фіксує: хто залучений, що сталося, що виглядає «не так», що стало причиною (на власну думку), яку відповідь дали б інтуїтивно.

Ціллю цього етапу є створення аналітичної карти ситуації, на яку потім буде «накладено» аналіз ШІ для порівняння.

До 3 етапу віднесено формування запиту до ШІ. Саме правильно сформований запит може отримати не просто фактологічний аналіз, а якісний психологічний, етичний та комунікативний розбір ситуації. Ось як сформовано запит:

1. Роль ШІ (контекст): *«Ти – досвідчений керівник, психолог і фахівець із конфліктної комунікації.»*

2. Опис ситуації: *«Ось приклад листа, отриманого мною від одного члена команди до іншого...»*

3. Завдання:

- Проаналізувати стиль, тон, емоційне забарвлення.
- Надати психологічний портрет автора.
- Оцінити відповідність корпоративній етиці.
- Запропонувати відповідь керівника.
- Сформувати алгоритм дій.

4. Ваш коментар: *«Ось моє бачення ситуації: [...]. Я хочу порівняти його з твоїм і зосередитися на тих позиціях, де наші висновки не збігаються.»*

Для аналізу кейсу було використано 5 моделей штучного інтелекту (ChatGPT, Gemini, Grok, Claude, Copilot) для порівняння.

На четвертому етапі отримуємо результати ШІ та порівнюємо результати між собою.

Дії керівника:

- Отримати відповідь ШІ (в ідеалі – структуровану);
- Порівняти з власною аналітикою;
- Що збігається (можна вважати підтвердженням);
- Де є розбіжності (увага! тут може бути точка зростання або переосмислення);
- Виокремити 3 ключові зони для подальших дій: ризики / комунікаційні помилки / можливості покращення.

На п'ятому етапі ми повинні прийняти управлінське рішення.

На основі інтегрованого аналізу (людського та ШІ):

1. Визначити ціль втручання: деескалація / корекція комунікації / підтримка окремого члена команди / перегляд процесів.

2. Вибрати формат дій: індивідуальна розмова / фасилітація зустрічі / письмова відповідь / ініціювання тренінгу.

3. Стратегічно зафіксувати результат: зміна правил комунікації / узгодження ролей / план дій на майбутнє.

Шостий етап – це етап впровадження рішень і спостереження та моніторингу:

- Втілюєте відповідь або заходи;
- Моніторинг реакції команди (поведінка, емоційний стан, продуктивність).
- За потреби – повторний запит до ШІ через кілька днів для оцінки динаміки.

Отже, у цьому дослідженні проаналізовано потенціал використання штучного інтелекту як ефективного інструменту для аналізу та розвитку soft skills, насамперед у сфері комунікаційної діагностики та вирішення конфліктних ситуацій у командах. Практичне застосування розробленої шестиступеневої моделі підтвердило, що інтеграція особистого управлінського досвіду з точністю й системністю штучного інтелекту дозволяє швидко виявляти та ефективно усувати комунікаційні непорозуміння, запобігати потенційним конфліктам і суттєво покращувати якість командної взаємодії.

Особливу увагу приділено гібридним рішенням, які поєднують людське мислення та ШІ. Важливим виявилось й те, що ШІ ефективно аналізує емоційні особливості, тональність повідомлень та психологічний портрет учасників взаємодії, надаючи керівникові додаткові данні для ухвалення правильних управлінських рішень.

Наступні кроки цього напрямку варто спрямувати на глибше вивчення можливостей різних моделей штучного інтелекту, розширення спектра компетенцій, які вони охоплюють, та подальше вдосконалення запропонованих алгоритмів. Саме таке комплексне застосування технологій і людського досвіду дозволить успішно відповідати на виклики, які ставить перед нами Індустрія 5.0.

Література:

1. Кривов'язюк І. В. Інноваційна економіка : навч. посіб. / І. В. Кривов'язюк. – Київ : Кондор-Видавництво, 2016. – 384 с.
2. World Economic Forum. The future of jobs: Employment, skills and workforce strategy for the fourth industrial revolution [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу: <https://www.weforum.org/reports/the-future-of-jobs> – Назва з екрана.
3. Šajbidorová K., Šajbidor M. Impact of Artificial Intelligence on Soft Skills Development: A Systematic Review // Journal of Education and Information Technologies. – 2023. – Vol. 28, No. 5. – P. 6543–6560.
4. Workplace Conflict and How Businesses Can Harness It to Thrive [PDF-документ]. – CPP Inc., 2008.
5. Joshi S. Artificial Intelligence in Conflict Resolution: A Comprehensive Review of Techniques and Applications // Preprints [Електронний ресурс]. – 2025. – DOI: 10.20944/preprints202505.0375.v1 – Режим доступу: <https://doi.org/10.20944/preprints202505.0375.v1> – Назва з екрана.
6. Poláková M., Horváthová Suleimanová J., Madzik P., Copuš L., Molnárová I., Polednová J. Soft skills and their importance in the labour market under the conditions of Industry 5.0 // *Heliyon*. – 2023. – Vol. 9, No. 8. – e18670. – DOI: <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e18670>.

SOFTS KILLS У ДИСТАНЦІЙНОМУ НАВЧАННІ ЗДОБУВАЧІВ ТЕХНОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Вітряк О. П.,

*кандидат технічних наук, доцент кафедри ресторанних і крафтових технологій
Державного торговельно-економічного університету,
м. Київ, Україна*

Ткаченко Л. В.,

*Кандидат технічних наук,
доцент кафедри технології м'ясних, рибних та морепродуктів
Національного університету біоресурсів та природокористування,
м. Київ, Україна*

Проведення занять для здобувачів вищої освіти у сучасних умовах носить творчий характер. Навчально-педагогічні працівники шукають більш ефективні методи і форми проведення занять, вивчають передовий педагогічний досвід. Різноманітність відомих способів викладання матеріалу під час проведення занять вимагає від викладачів певної системи і порядку у виборі методів та прийомів навчання.

Складна ситуація в Україні останніми роками, зокрема пандемія COVID-19, повномасштабне вторгнення РФ на територію України, відобразилася на формах викладання освітніх компонентів у закладах вищої освіти. Навчальні заклади перейшли на дистанційний або змішаний формати навчання.

Педагогічні здібності викладача характеризуються вмінням перетворити складний навчальний матеріал у доступний та зрозумілий для здобувачів, викликати зацікавленість до предмету, спонукати до виявлення активної самостійної думки. І це стосується як проведення аудиторних занять, так і навчання у дистанційній системі.

Науковці (Діденко, 2021) виділяють три групи softskills («м'яких» або «гнучких» навичок), а саме: комунікативні, особистісні та професійні навички. Зупинимось на особливостях формування зокрема професійних навичок у здобувачів технологічних спеціальностей, що має неабиякі труднощі в умовах дистанційного навчання.

Специфіка підготовки здобувачів вищої освіти зі спеціальності «Харчові технології» складається у тому, що згідно навчальному плану такі дисципліни як «Технологія харчових виробництв», «Технології продукції ресторанного господарства» та ін. мають лабораторні заняття. Як правило, всі лабораторні заняття з певної навчальної дисципліни об'єднуються в єдину систему і носять назву «лабораторний практикум», що дає змогу скомбінувати лабораторні заняття з практичними для детальнішого оволодіння матеріалом.

Проведення лабораторних занять потребує спеціально обладнаних навчальних лабораторій з використанням устаткування та приладів, які пристосовані до завдань навчального процесу. Отже, засвоєння студентами таких дисциплін у системі дистанційного навчання має певні особливості.

Освітні компоненти технологічного спрямування зазвичай вивчаються здобувачами протягом двох семестрів. Поряд з тим часто використовуються базові теоретичні знання та практичні навички з інших курсів як «Харчова хімія», «Мікробіологія» тощо. На жаль, в системах дистанційного навчання після закінчення планового спілкування з викладачем будь-якого курсу протягом семестру здобувач виключається зі списку активних користувачів матеріалами дисципліни і не може увійти в «Курс» при зміні пароля для нових груп студентів. Такі особливості організації дистанційного навчання виключають можливість здобувачам повернутися в знайомі їм розділи минулих курсів, якщо потрібне повторення пройдених матеріалів.

Тому викладачам доцільно рекомендувати здобувачам зберігати важливі для подальшого навчання розділи освітніх компонентів у відповідних обсягах на власних носіях інформації. Найбільш привабливими засобами збереження різних файлів у даний час є «хмарні технології». Хмарні сервіси пропонують великі обсяги і доступні будь-якому користувачеві комп'ютера, планшета і смартфона. Застосування хмарних технологій можна вважати обов'язковим доповненням до будь-якої системи дистанційного навчання, які значно розширюють перспективу мати навчальні матеріали будь-яких курсів завжди під рукою, застосовувати їх в повсякденній практичній діяльності і доповнювати тематичні бібліотеки новинками, знайденими самостійно.

Творчий підхід до викладення матеріалу дисципліни полягає у створенні і використанні у навчальному процесі тематичних презентацій, файлів лекцій, різних методичних вказівок для виконання лабораторних і практичних завдань. Віртуальні навчальні посібники для студентів дистанційного формату можуть містити навчальні відеоролики, що сприятиме ефективному засвоєнню найбільш складних питань в технологіях харчових продуктів. Звісно це не замінить практичні навички з проведення досліджень технологічних показників сировини, напівфабрикатів та готової продукції в умовах лабораторії. Тому, важливо в навчальному процесі залишити аудиторні практичні та лабораторні заняття і проводити їх у змішаному форматі, із дистанційним залученням здобувачів, які не мають можливості бути присутніми на занятті (знаходяться за кордоном або в іншому місті).

Аудиторний та змішаний формати комунікацій роблять можливим живе спілкування з викладачами та однокурсниками, безпосередню участь у різних заходах, конференціях і проєктах, що розвиватиме емоційний інтелект здобувачів вищої школи.

Дослідники (Гарага, 2020; Шевченко, Шелевер, Марченко, 2024) зазначили декілька аспектів, які сприяють розвитку особистісних якостей майбутнього фахівця, зокрема, використання інтерактивного навчання (дискусії, дебати, рольові ігри та групові проєкти), практичний досвід (стажування, практика, волонтерські програми), менторство та наставництво (залучення досвідчених фахівців галузі для викладання), розвиток емоційного інтелекту (тренінги, комунікації), підтримка інновацій та творчості, культурний та особистісний розвиток.

Водночас, невід’ємною складовою навчального процесу, у тому числі дистанційного, є систематичний контроль за якістю засвоєння знань, а також, розвинення навичок самостійної роботи, творчого мислення студентів, бажання і вміння вчитися. Будь-яка форма контролю: тестування, усне чи письмове опитування, дискусія чи, навіть, підготовка презентації або есе. Важливим є те, що викладач має навчити студентів правильній організації праці, працювати систематично, а не періодично перед семестровим контролем.

Отже, формування soft skills у здобувачів є важливою складовою підготовки студентів зі спеціальності «Харчові технології» в умовах дистанційного навчання, що сприятиме розвитку їхніх комунікативних, професійних та особистісних здібностей для здійснення ефективної професійної діяльності у майбутньому.

Література:

1. Діденко Ж. Формування м’яких навичок («soft skills») на заняттях англійської мови у майбутніх менеджерів в умовах дистанційного навчання. Актуальні питання гуманітарних наук. Вип. 35 (2), 2021. С.267-271. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/35-2-41>
2. Гарага А. В. Формування “Soft Skills” студентів університету – перспективний напрям підвищення якості вищої освіти. Економічний вісник університету. Вип. 47, 2020. С.46–52. http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2020_47_10.
3. Шевченко І.А., Шелевер О.В., Маркова В.В. Розвиток soft skills у здобувачів освіти як запорука успішної професійної діяльності. Інноваційна педагогіка. Вип. 72. 2024. С.269-272. <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/72.54>

МІСЦЕ І РОЛЬ ҐЕНДЕРНОГО КОУЧИНГУ В СИСТЕМІ ПРАКТИЧНОЇ ЛІДЕРСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ СЛУХАЧІВ ВВНЗ

Вітченко А. О.,

доктор педагогічних наук, професор,

професор кафедри суспільних наук навчально-наукового інституту воєнної історії

Національного університету оборони України,

м. Київ, Україна

Лідерський статус сучасного військового керівника безпосередньо залежить від його здатності налагоджувати конструктивні міжособистісні стосунки і службову комунікацію з підлеглими, надихати і розвивати їх, гуртувати особовий склад у міцний колектив, сприяти кар'єрному зростанню військовослужбовців незалежно від їх статевої приналежності. Звідси пояснюється нагальність використання гендерного коучингу в системі практичної лідерської підготовки слухачів ВВНЗ, що забезпечуватиме за стандартом НАТО формування у майбутніх офіцерів-лідерів готовності до гендерної інтеграції, передбаченої директивою Vi-Strategic Command Directive 040-001 [1].

Більшість дослідників виявляють чітко окреслену тенденційність у розумінні гендерного коучингу як способу подолання станової нерівності у спорті. Свідченням цього є зосередженість на таких аспектах, як конструкція гендеру в роботі жінок-тренерів (Н. Теберг), коучинг самоефективності жінок-тренерів (Н. Свім, Х. Вокер, Р. Турік, Л. Джардж). Цілу низку досліджень присвячено питанням удосконалення теорії і практики гендерного навчання (Ж. Ахкіре), відпрацюванню ефективних підходів до планування та організації гендерного тренінгу (І. Мунк, Т.Т. Клеппе, А. Холвіківі та ін.).

Лише в поодиноких наукових розвідках пропонується програмно-цільовий підхід до підготовки військових керівників-лідерів на засадах гендерної рівності. Прикладом цього може слугувати праця доктора Упсальського університету і Академії Фольке Бернадотта Луїзи Олссон і капітана Збройних Сил Швеції Анни Бьорссон «Гендерний тренінг для лідерів: шведська програма гендерного тренера», в якій презентовано ексклюзивну навчальну програму «Гендерний тренер». Програму створено для того, щоб «зміцнити здатність вищого керівництва краще розуміти та практично запроваджувати WPS (мається на увазі резолюція Ради Безпеки ООН про жінок, мир і безпеку – прим. автора) та гендерну рівність через їхні функціональні ролі та основні цілі їхніх організацій» [2]. Слідом за своїми попередниками Л. Олссон і А. Бьорссон визначили гендерний тренінг як діяльність із розбудови особистісного потенціалу, сприяння рефлексії та дискусії, хоча при цьому використали термін «особистий гендерний коуч» («personal gender coach»), формально його витлумачивши як «старшого фахівця з питань WPS та гендерної рівності» [2]. Отже, автори наукових розвідок фактично ототожнюють поняття

«тренер» і «коуч», не розмежують тренінг і коучинг, не визначають специфіку ґендерного коучингу, не розкривають операційно-інструментальні підходи до його розроблення.

У сучасній університетській практиці ґендерного навчання використовуються «елементи тренінгу, дискусії, ґендерний аналіз, перегляд та обговорення відеоматеріалів на ґендерну тематику, розгляд життєвих ситуацій крізь призму ґендеру, педагогічні спостереження, організація творчих справ», упроваджуються такі інтерактивні технології, як кемпи, квести, флеш-моби тощо [3, с. 60]. Разом з тим критичного осмислення заслуговують тлумачення інноваційних інтерактивних технологій ґендерної освіти як «нових освітніх практик, спрямованих на поширення ідеї ґендерної рівності та підвищення рівня ґендерної чутливості шляхом активної взаємодії учасників» [3, с. 60]. Хибними вважаємо спроби ототожнення технології з методом навчання на прикладі технології Open Space («Відкритий простір») [3, с. 60], технології і технік групової психологічної роботи [4, с. 95], інтерактивної технології з окремими видами занять [5, с. 44]. Наявність вищевизначених проблемних питань і недоліків зумовлює необхідність розкриття сутності ґендерного коучингу і технологічних підходів до його практичного впровадження у систему практичної лідерської підготовки слухачів ВВНЗ.

Ґендерний коучинг становить собою один із типів лідерського коучингу як технології інтенсивного тренування, основне призначення якого полягає у формуванні практичного досвіду спостереження за службовою та військово-професійною взаємодією військовослужбовців різних статей, відпрацюванні умінь підтримувати ґендерну рівність і паритет у міжособистісних відносинах, кар'єрному розвитку підлеглих [6, с. 19–20].

Ґендерному коучингу належить провідна роль у системі практичної лідерської підготовки слухачів ВВНЗ, що підтверджується його спрямуванням на вирішення цілої низки пріоритетних освітньо-виховних завдань:

1. Актуалізація попередньо засвоєних знань з військового ґендеру, набутого досвіду спостережень за службовою і військово-професійною взаємодією військовослужбовців різних статей.

2. Відпрацювання вмінь долати ґендерні стереотипи, підтримувати ґендерну рівність і паритет у міжособистісних відносинах, кар'єрному розвитку підлеглих.

3. Розвиток аналітизму, критичного мислення, партнерської ґендерної комунікації.

4. Формування ґендерної культури поведінки у військовому колективі, заснованої на ґендерній чутливості, гнучкості, виваженості та коректності.

5. Виховання командного духу і почуття ґендерної рівності.

Цільове призначення ґендерного коучингу недоцільно обмежувати лише відпрацюванням спеціальних практичних умінь (навичок, досвіду), пов'язаних із упровадженням ґендерного підходу. Він допомагатиме слухачам суттєво активізувати процеси само- і взаємопізнання, покращити міжособистісні відносини та навчальну кооперацію.

Ґендерний коучинг має трикомпонентну структуру, що підпорядковується реалізації його освітньо-виховної мети (рис. 1).

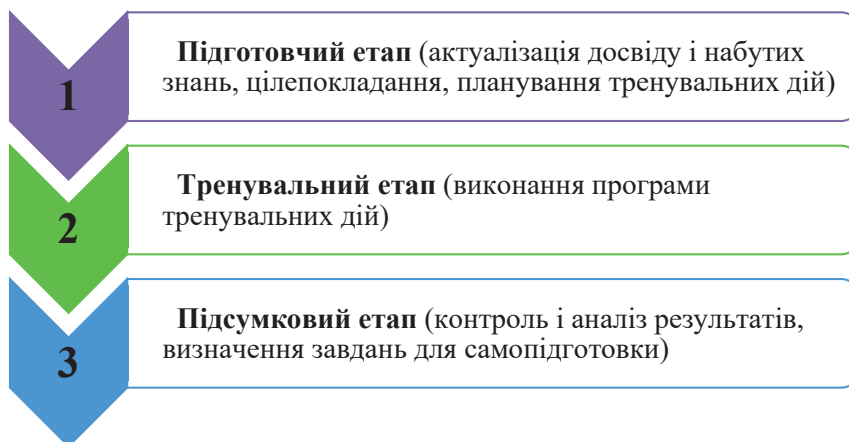

Рис. 1. Структура гендерного коучингу

Технологічність гендерного коучингу забезпечується шляхом алгоритмізації та інструменталізації інтенсивного тренування слухачів.

Інструменталізація гендерного коучингу передбачає виокремлення таких методів, прийомів, форм і засобів, видів інтенсивного тренування, що відповідатимуть андрагогічній специфіці навчання дорослих учнів та забезпечуватимуть досягнення очікуваних прикладних результатів. На думку зарубіжних дослідників (Айко Холвіківі та Крістін Валасек), методи гендерного навчання «повинні заохочувати активну участь здобувачів освіти, наприклад, тематичні дослідження, групові дискусії, засновані на сценаріях завдання...» [7, с. 88].

Ефективність проведення гендерного коучингу для дорослих учнів безпосередньо залежить від характеру їх навчально-пізнавальної діяльності, який має відзначатися проблемністю, практичною та розвивальною спрямованістю, дискусійністю. Саме цим пояснюється необхідність включення у тренування практичних ситуативних вправ і завдань, пов'язаних з критичним осмисленням та обговоренням сучасного контенту, де висвітлюється гендерна проблематика.

Гендерний коучинг в умовах військового андрагогічного процесу передбачає не лише багаторазове виконання дорослими учнями практичних вправ і завдань для відпрацювання відповідних умінь (навичок, досвіду) конструктивного вирішення порушених гендерних проблем. Вкрай важливо розвивати у слухачів культуру професійної лідерської комунікації, здатність визначати успіхи в командній роботі, належним чином оцінювати спільні досягнення, визначати перспективи подальшого особистісного зростання.

Література:

1. Bi-Strategic Command Directive 040-001. Integrating Gender Perspective into the NATO Command Structure. URL: https://www.act.nato.int/wp-content/uploads/2023/05/Bi-SCD_040-001.pdf (дата звернення: 30.04.2025).

2. Olsson L. & Björsson A. Gender Training for Leaders: The Swedish Gender Coach Program. Washington : Georgetown Institute for Women, Peace and Security, 2017. URL:

<https://giwps.georgetown.edu/wp-content/uploads/2017/10/The-Swedish-Gender-Coach-Program.pdf> (дата звернення: 30.04.2025).

3. Байдюк Н. В. Використання інноваційних інтерактивних технологій гендерної освіти у процесі професійної підготовки майбутніх педагогів. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. Серія : Педагогіка та психологія. 2019. Вип. 1 (9). С. 59–62.

4. Ткалич М. Г., Шутько Д. О. Гендерно-орієнтовані технології розвитку професійної самоактуалізації персоналу: розробка тренінгової програми. *Організаційна психологія. Економічна психологія*. 2017. № 4 (11). С. 93–98.

5. Левицька Л. Формування гендерної культури студентської молоді у закладах вищої освіти України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Серія : Педагогіка. 2018. № 2 (8). С. 42–45.

6. Вітченко А., Карпенко І. Освітньо-професійний коучинг у системі практичної лідерської підготовки слухачів ВВНЗ. *Військова освіта* : збірник наук. праць НУОУ. 2024. № 2 (50). С. 15–34. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-1775/2024-02/15-34>

7. Гендерне навчання військовослужбовців : посіб. Женева: ДКЗС, Консорціум ПЗМ, 2016. 214 с.

TEAMWORK AND COLLABORATION IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING

Voitenko I.,

*Lecturer of Foreign and Ukrainian Philology Department
of Lutsk National Technical University
Lutsk, Ukraine*

Language training methods describe teamwork as an effective means of teaching learners to communicate in a foreign language. Learning processes and outcomes can be taken to a new level if students form communities, in which they collaboratively discuss various topics and brainstorm ideas. It helps create a favourable environment in which learners feel free to take risks and make mistakes.

When a teacher supervises students while they speak a foreign language in front of the audience, they often feel too self-conscious and inhibited to freely discuss the topics they feel strongly about. However, by working in small teams with their fellow students learners immerse themselves in foreign-language communication and overcome invisible barriers preventing them from speaking fluently.

Collaborative learning offers a hands-on approach to practicing foreign language communication. Through teamwork, students are more likely to effectively learn topic-specific vocabulary because the autonomy and sense of freedom it provides make the learning process more engaging and enjoyable. However, while collaboration encourages active participation and makes language practice more exciting, it does not automatically guarantee the use of newly introduced vocabulary or advanced grammatical structures. Often, students prefer to stay within their “comfort zone” relying on familiar words and forms. To ensure that new vocabulary and grammar are actively practiced, teachers should set clear minimum requirements, prompting students to incorporate the new material into their dialogues and monologues.

Classroom and extracurricular activities aimed at equipping students with the above-mentioned interpersonal soft skills should include work in pairs, small and large groups, where students must cooperate with each other, and any individual work should include an interactive component. Group work practices create the necessary environment for the development of tolerance and inclusion in student groups, contribute to the formation of organisational skills and abilities to work harmoniously and effectively in groups. That means to express their position clearly and accurately, persuade, listen to the opinions of others, negotiate, compromise, actively listen and speak in turn, taking into account certain time constraints allocated between participants.

However, it is necessary to take a thoughtful approach to forming pairs and groups of students who will perform a specific task together, as students usually prefer to work with those who belong to their comfort zone in everyday life. Constant regrouping of students will allow each of them to interact with many others, build relationships and

negotiate with students with different temperaments, points of view, behaviour styles and socio-cultural experiences. Teachers should also ensure that students try out different roles and, accordingly, different functions in pairs or groups (leader, organiser, moderator, performer, etc.). Pair and group work not only helps develop a range of communication skills, but also stimulates the development of emotional intelligence, because by consciously observing the behaviour and emotions of others, students become more literate, begin to better distinguish emotions, interpret them correctly, respond appropriately and build communication in accordance with their partner's emotional state [1]

Individual forms of work in class also require appropriate attention and are a promising arena for the formation of soft skills, as individual work contributes to the development of personal cross-cutting skills (responsibility, organisation, creativity, digital and media literacy, etc.).

Thus, the harmonious development of personal and interpersonal skills is possible through the balanced inclusion of different types of work (individual, pair, group) in the context of the lesson. However, it is not only the organisational forms of work in the lesson that have the necessary potential, but also the content of the course itself.

Thus, the methods of organising student activities and the tasks assigned to them should be aimed not only at developing language competences, but also at forming appropriate personal and interpersonal skills. For example, students can be offered interesting tasks in the context of problem-based learning or moral dilemmas. One of the most effective methodological tools for building soft skills is the project method and the case method, which involve a series of interactive tasks (identifying the subject and discussing possible ways to solve the problem, searching for and collecting material, analysing information, discussing ways to present the final results, presenting the project/conclusions). Obviously, soft skills are best developed through direct communication. Foreign language teachers should introduce elements of discussion and debate into their lessons and use methods such as 'Microphone', 'Circle of Ideas', 'Aquarium', 'Take a Stand' etc., which, being communicative and problem-solving in nature, instil the ability to cooperate, express oneself clearly and convincingly, listen actively, form one's own point of view, work together and learn from each other.

The formative assessment of students' foreign language speaking skills constitutes an integral aspect of the educational process. It is imperative that students be actively engaged in monitoring their own progress, as this fosters a greater sense of ownership and accountability for their learning outcomes [3]. To facilitate this, instructors should design assignments that enable a comprehensive assessment of learners' oral proficiency, such as tasks requiring the delivery of structured monologues and participation in dialogues. Moreover, incorporating peer assessment can further promote learner autonomy, provided that students are equipped with clearly defined evaluation criteria to guide their assessments.

The evaluation of speaking skills presents greater challenges compared to the assessment of grammar, listening, or reading comprehension, as oral proficiency cannot be measured solely through traditional testing methods or the computation of test scores. Effective assessment of speaking performance necessitates the application of specific, well-articulated criteria.

These criteria can be categorized into four principal domains: voice control (including aspects such as volume, speech rate, intonation, and clarity); non-verbal communication (such as posture, gestures, and eye contact); the structural organization of speech (specifically the presence of an introduction, body, and conclusion); and overall communicative effectiveness (encompassing topic selection, language use, lexical range, and the achievement of the communicative objective) [4]. It is important to note that certain criteria, such as loudness and clarity, are inherently subjective and therefore challenging to assess with complete objectivity. Furthermore, extralinguistic elements like posture, gestures, and topic choice, while important for effective communication, do not directly reflect linguistic competence in the target language.

References:

1. Корнюш, Г. (2020). Developing students' soft skills in the context of teaching foreign languages at higher education institutions. *Teaching Languages at Higher Educational Establishments at the Present Stage. Intersubject Relations*, (36), 99-110. <https://doi.org/10.26565/2073-4379-2020-36-08>
2. Купцова, Т. А. Особливості розвитку soft skills у процесі вивчення іноземної мови в умовах глобальних викликів століття, Закарпатські філологічні студії. – Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2022. – Т.1, Вип. 24. – С. 149–154.
3. Hatipoglu, C. (2021). Assessment of Language Skills: Productive Skills. In S. Inal & O. Tunaboynu (Eds.), *Language Assessment Theory with Practice* pp. 167-211.
4. Valoojerdy, Z. K. (2022). An Investigation of the Effect of Different Feedback-based Assessments on Oral Performance and Attitudes of Iranian EFL Learners. *Journal of Education and Culture Studies*, 6(3), pp. 75-99.

ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ SOFT SKILLS ПРИ ПІДГОТОВЦІ ЕКОЛОГІВ

Волошина Н. О.,

*доктор біологічних наук, професор,
завідувач кафедру екології та туризму природничого факультету
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова,
м. Київ України*

В сучасних реаліях технологічних, соціальних і кліматичних змін питання виживання людства нерозривно пов'язано із «зеленим» переходом і підготовкою фахівців, спроможних реалізувати визначені цілі Сталого розвитку. Реформи в сфері захисту довкілля формують нові виклики пов'язані із широким спектром питань з декарбонізації ключових секторів економіки, зеленого відновлення енергетичного сектору за принципами «build back better» та «build back greener», оцінкою екологічних втрат внаслідок збройної агресії РФ, інтеграцією екологічної складової у післявоєнну відбудову, відновлення природно-заповідних територій та їх збільшення до показника 30 % за стандартами ЄС, ремедіація орних земель, управління відходами, зокрема, тими що утворилися під час руйнування інфраструктурного і житлового фонду через військові дії та багато інших [1, 2].

Розвиток компетентностей soft skills формуються впродовж усього життя та обумовлені особистісними якостями людини, водночас, є невід'ємною складовою професійної підготовки майбутніх фахівців, особливо важливих в умовах воєнного часу, післявоєнного відродження, відбудови суспільства [3].

Серед загальних компетентностей визначених стандартами вищої освіти України усіх рівнів спеціальності 101 Екологія, галузі знань 10 Природничі науки визначено такі, що допомагають ефективно взаємодіяти з різними соціальними групами, організаціями та державними інституціями; спілкуватися державною та іноземною мовами; використовувати інформаційні і комунікаційні технології та ін. Водночас, освітній процес підготовки майбутніх фахівців потребує інноваційних підходів і модифікацій при викладенні матеріалу, що дозволило би формувати компетентності soft skills в процесі опанування та поглиблення фахових компетентностей.

Проведення аудиторних занять та підготовка завдань для самостійної і індивідуальної роботи здобувачів вищої освіти вимагає пошуку підходів, які би мотивували студентів до саморозвитку, примноження моральних, культурних, наукових цінностей і досягнень суспільства, спонукали до генерування нових ідей.

Успішне поєднання підходів до формування компетентностей soft skills і hard skills було реалізовано при викладанні освітнього компоненту «Оцінка впливу на довкілля» (ОВД) для першого (бакалаврського) освітнього рівня вищої освіти за освітньо-професійною програмою «Екологія» в Українському державному

університеті імені Михайла Драгоманова. Зокрема, при вивченні теми «Гласність і громадське обговорення при оцінці впливу на довкілля» здобувачам освіти було запропоновано участь в імітаційній сесії [4]. Між студентами було розподілено ролі учасників громадського обговорення: суб'єкт господарювання (замовник ОВД), організатор громадських слухань, представники територіальних органів самоврядування, засобів масової інформації, представники Департаменту екології та захисту довкілля Державних обласних адміністрацій або центрального органу виконавчої влади у сфері захисту довкілля – Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, представники громадськості (жителі громади, представники громадських організацій та інші зацікавлені сторони) [5].

У процесі підготовки до імітаційної сесії студенти самостійно ознайомилися із Порядком проведення громадських слухань при оцінці впливу на довкілля, формами реєстрації учасників і виступів на громадських слуханнях, реєстрації письмових зауважень та пропозицій, що надійшли упродовж громадських слухань, протоколу громадських слухань; повідомленням про плановану діяльність; звітом з ОВД; прикладами пропозицій та зауважень від громадськості; документами оприлюдненими в Єдиному державному реєстрі з оцінки впливу на довкілля (е-ОВД) онлайн-сервісу ЕкоСистема; онлайн-записами проведених громадських слухань за аналогічними проектами проектами.

Під час заняття з дотриманням усіх відповідних процедур та регламенту була проведена імітаційна сесія громадських слухань, що дозволила здобувачам освіти бути повністю залученими у процедуру її проведення; самостійно заповнювати реєстраційні форми; презентувати проєкт ОВД; брати участь у публічних виступах, взаємодії «питання-відповідь», у дискусії та висловленні вмотивованої позиції щодо обговорюваного питання.

Такий вид проведення аудиторного заняття окрім набуття професійних компетентностей заохочує студентів до розвитку та поглиблення власних гнучких компетентностей, якими має володіти фахівець, задіяний у процедурі, а також виявляти прогалини, які потребують набуття додаткових знань і навичок.

Із ключових компетентностей *soft skills*, які актуалізуються під час імітаційної сесії визначено наступні:

– *комунікація* – чітко та переконливо доносити власну думку, пояснювати складні екологічні аспекти простими словами, вести професійну дискусію, писати звіти, пропозиції та зауваження до звіту; проявляти гнучкість у відповідях;

– *тайм-менеджмент* – модерація організатором громадських слухань; вміння дотримуватися дедлайнів і регламенту, строків оприлюднення повідомлення про плановану діяльність, пропозицій та зауважень громадськості, звіту з ОВД, зауважень до звіту, відповідей на питання у письмовій формі тощо.

– *критичне мислення* – уміння аналізувати отриману інформацію, виявляти проблеми на місцевому, локальному та глобальному рівнях від наслідків господарської діяльності, підготовленість до складних або провокаційних питань;

– *емпатія* – розуміння потреб, проблем і страхів місцевих мешканців різних громад з урахуванням етичного підходу до довкілля; уміння слухати та реагувати на запити й занепокоєння громадськості; повага до різних точок зору й культурна чутливість;

– *соціальна відповідальність* – здатність спілкуватися з представниками різних соціальних, вікових і професійних груп населення, з експертами з інших галузей знань або видів економічної діяльності, здатність приймати рішення у невизначеній ситуації;

– *командна робота* – здатність працювати в команді, підтримувати або обґрунтовано відхиляти ініціативи колег;

– *керування конфліктами* – здатність згладжувати напругу, працювати з неогодую та запобігати ескалації; медіація між громадськістю, бізнесом та владою;

– *адаптивність і гнучкість* – здатність оцінювати наслідки своїх дій (короткострокові та довгострокові), діяти в новій ситуації та невизначених умовах, швидко ухвалювати обґрунтовані рішення у складних ситуаціях, а також оволодівати сучасними знаннями;

– *публічний виступ і переконливість* – вміння аргументовано презентувати проєкт, наводити приклади, використовувати візуальні матеріали, впевнена поведінка під час виступів перед великою аудиторією в офлайн, онлайн та змішаному форматі.

Обсяг аудиторних занять передбачений навчальним планом підготовки за освітньо-професійною програмою «Екологія» не дозволяє у повній мірі забезпечити формування *soft skills*, які є необхідними при проведенні процедур передбачених професійною екологічною діяльністю і потребує поєднання теоретичного навчання, самостійної роботи та практичних навичок, а також поглибленої підготовки шляхом формального, неформального та інформального навчання.

Серед вибірових дисциплін із загальноуніверситетського каталогу для вибору здобувачам освіти запропоновано наступні освітні компоненти, які дозволяють набути компетентностей *soft skills*, а саме освітні компоненти: «Стрес-менеджмент», «Культура міжособистісного та ділового спілкування», «Майстерність публічного мовлення», «Мистецтво перемовин» та ін.

Також, доступні безкоштовні онлан-платформи, навчальні курси, семінари, вебінари, круглі столи, дискусійні панелі Міндовкілля, де обговорюються особливості проведення процедури оцінки впливу на довкілля, новації, найпоширеніші помилки під час її проведення, збираються пропозиції від розробників звітів ОВД та громадськості.

Практичний досвід участі у громадських слуханнях на реальних засіданнях в якості спостерігача або учасника, а також волонтерство у громадських екологічних організаціях є важливим для набуття досвіду, забезпечує розуміння власних прав і обов'язків як члена суспільства, дає можливість усвідомлювати цінності громадянського суспільства, прав та свобод людини і громадянина в Україні.

Участь у обговоренні екологічних питань на професійних форумах, в онлайн-спільнотах, соціальних мережах дозволяє набути компетентності *soft skills* спрямовані на набуття практики публічного мовлення, спілкування на екологічні теми державною та іноземною мовами усно і письмово. Запис власних виступів на відео для подальшого аналізу, тренінги, фасилітації – розвивають усне спілкування, надають впевненості та формують навички міжособистісної взаємодії.

Таким чином, впровадження імітаційних сесій під час аудиторних занять освітнього компонента «Оцінка впливу на довкілля», де моделюються екологічні

процедури, є важливим і дієвим чинником формування гнучких та професійних компетентностей у майбутніх екологів. Зокрема, під час проведення громадських слухань, що включає процедура оцінки впливу на довкілля, здобувач освіти є активним його учасником у різних соціальних і професійних ролях. Такий досвід виявляє прогалини у необхідних у професійній діяльності компетентностях soft skills під час тайм-менеджменту, публічних виступів, дискусій, модерації, конфліктних ситуаціях, прояву емпатії тощо і спрямовує на здобуття необхідних знань і навичок у процесі формальної, неформальної та інформальної освіти.

Література:

1. Зварич Р. Масна О. “Зелений енергетичний перехід в концепції післявоєнної відбудови України”. *Вісник Економіки*. 2023. № 3. С. 170-81. URL: <https://doi.org/10.35774/visnyk2023.03.170> (дата звернення: 16.05.2025).

2. Офіційний веб-сайт Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України URL: <https://mepr.gov.ua/> (дата звернення: 16.05.2025).

3. Грань Н.С., Замороцька В.В. Soft skills як складник підготовки майбутнього фахівця у закладі вищої освіти / *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»*. 2023. №28. С. 328-331. DOI: 10.36074/grail-of-science.09.06.2023.52 (дата звернення: 16.05.2025).

4. Волошина Н.О. Робоча програма навчальної дисципліни (силабус) «Оцінка впливу на довкілля» URL: <https://prf.udu.edu.ua/%d0%ba%d0%b0%d1%84%d0%b5%d0%b4%d1%80%d0%b0%d0%b5%d0%ba%d0%be%d0%bb%d0%be%d0%b3%d1%96%d1%97/> (дата звернення: 15.05.2025).

5. Волошина Н.О. Волошин О.Г. Оцінка впливу на довкілля: навчальний посібник. К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова. 2019. 150 с. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/34907> (дата звернення: 15.05.2025).

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ «ШІСТЬ КАПЕЛЮХІВ МИСЛЕННЯ» У ВИКЛАДАННІ ПСИХОЛОГІЇ

Вольнова Л. М.,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри психосоматики та психології здоров'я, Факультет психології

Українського державного університету імені Михайла Драгоманова,

м. Київ, Україна

Сучасне викладання психології потребує інтерактивних, критично-орієнтованих методів, які сприяють розвитку мислення, формуванню психологічної культури та навичок рефлексії. Метод «Шість капелюхів мислення» Е. де Боно є ефективним інструментом розвитку так званого дивергентного, або паралельного мислення, що дозволить здобувачам освіти розглядати явища з різних позицій. Застосування цього методу в процесі вивчення дисциплін психологічного циклу допоможе майбутнім фахівцям як глибше осмислювати теоретичні питання, так і формувати практичні навички багатостороннього аналізу ситуацій і прийняття виважених рішень.

Вперше сутність цього методу, як способу оптимізації групового мислення та подолання ригідності думок (мозку), була розкрита Едвардом де Боно у 1985 році у книзі «Six Thinking Hats» [3]. Наразі у науковій та прикладній літературі цей метод широко досліджується: в контексті освіти (для творчого вирішення проблем у студентів, Б. Хаас, 2024 [6]; з метою прийняття рішень щодо кар'єри в рамках підтримки старшокласників, М.-Х. Грос, М. Вах, 2016 [5]; розвитку креативного мислення у школярів, В.В. Павленко, 2016 [1]; а також навичок письма та креативності учнів, які вивчають англійську як іноземну мову, У. Пунтшо, Д. Вангді, 2020 [9]), психологічного консультування й супервізії (К.С. Лі, Д.Г. Екштейн, С. Серрес, Ю.Ф. Лін, 2008 [7]), менеджменту та командоутворення (Ш. Аїтал, П.М. Суреш Кумар, 2017 [2]; А.С. Маккей, Р.Рейтер-Палмон, 2023 [8]) тощо. У вітчизняній педагогіці та психології цей метод теж відомий, однак описаний здебільшого як варіант рольової гри на розвиток мислення у молодших школярів, рідше – для дослідження альтернативних точок зору під час коучингових сесій. У вищій освіті його застосування мало обґрунтоване.

Поряд із цим, згідно з Е. де Боно, «латеральне мислення» – це такий спосіб мислення, що сприяє вирішенню складної проблеми (яких багато у психології) за допомогою нетрадиційних методів або елементів, які зазвичай не охоплюються логічним чи вертикальним мисленням [3]. З огляду на ті можливості, який відкриває цей метод, ми спробували його застосувати при роботі зі студентами – майбутніми психологами, працюючи над різними дискусійними питаннями, а також проблемними кейсами. При цьому при спиралися на стандартне розуміння «6 капелюхів мислення» з акцентом на певний стиль мислення, який символізує

кожен капелюх. Для цього було, крім ідей де Боно, використано питання-підказки, запропоновані С. Дханал та К.Т. Верн Лінг [4]. Отже:

– білий капелюх «подає» об'єктивну інформацію. Які факти у мене є? Які дані ще мені потрібно? Яка інформація про проблему/клієнта доступна? Як я можу отримати потрібні мені відомості?

– червоний капелюх «оперує» емоціями та інтуїцією. Як я ставлюся до цього? Як це вплине на мене? Що відчуває клієнт з цього приводу?

– чорний капелюх – це про критику й обережність. Що тут не так? Чи це в контексті моєї стратегії/цілей? Які слабкі сторони? Які «підводні камені»? Чи узгоджується це з цінностями клієнта? Чи має клієнт для цього ресурси?

– жовтий капелюх «розкриває» позитивне бачення, можливості. Як це допоможе мені/клієнту? Чому це спрацює? Які сильні та позитивні сторони мене/клієнта/варіанту дій? Чому, на мою думку, ідея гарна?

– зелений капелюх символізує креативність, альтернативи. Що можливо? Як мені подолати труднощі з «чорним капелюхом»? Якими альтернативними способами я можу скористатися при роботі з клієнтом?

– синій капелюх – організаційний; той, хто його представляє, здійснює моніторинг структури і логіки обговорення. Для чого ми тут? Що ми зробили уже? Що нам робити далі?

Наведемо нижче кілька *варіантів використання методу шести капелюхів під час вивчення психологічних дисциплін.*

1) *для обговорення теоретичних питань.* Наприклад, у рамках дисципліни «Реабілітаційна психологія» нами було організовано дискусію на тему «Використання штучного інтелекту (ШІ) в контексті психологічної реабілітації». За логікою методу здобувачі освіти проаналізували:

– факти про впровадження ШІ в психології (білий капелюх);

– своє ставлення до цієї теми, зокрема в контексті того, що ШІ – це певний конкурент психолога (червоний);

– потенційні ризики (чорний), як для клієнтів, які ним користуються (проблеми емпатії), так і для психологів (як-от, щодо знецінення їхньої роботи);

– перспективи й переваги ШІ (жовтий), наприклад, доступність й анонімність для клієнтів чи можливості мобільних застосунків для першої психологічної допомоги, медитацій тощо;

– креативні ідеї щодо інтеграції ШІ (зелений), наприклад функції чат-бота у вирішенні організаційних питань (час консультації і т.д.);

– формування цілісної позиції (синій): ШІ не можна ігнорувати, але можна спробувати інтегрувати у свою роботу.

2) *при формуванні навичок здійснення вибору* (як власного, так і сприяння клієнту). Так, обговорюючи проблему шкідливих звичок у рамках курсу «Психологія здоров'я», здобувачі освіти спробували уявити себе на місці особи, яка має обрати: залишитися зі звичкою чи позбутися її. При цьому ми запропонували студентам спочатку попрацювати в парах, «примірявши» на себе кожен із капелюхів при аналізі власної шкідливої звички. Далі провели групову рефлексію про те, який з капелюхів дозволив виявити найбільш слабкі місця при спробі дотримуватися здорового способу життя. Як результат:

– деякі студенти вказали, що не знали, що солодке лише тимчасово тонізує, а потім викликає ще більший спад енергії (білий);

– дехто зазначив, що при обговоренні відчував сором за власну звичку або ж пережив бажання її відстоювати «наперекір усьому» (червоний);

– майже всі зауважили, що називати негативні наслідки було досить легко (чорний), тобто розуміння їх є, але до змін не веде;

– додатково при роботі з жовтим капелюхом ми запропонували студентам застосувати «Квадрат Декарта», розглянувши переваги і неприємні наслідки як відмови від шкідливої звички, так її залишення. І саме так було виявлено те, що найбільше тримає людину зі звичкою;

– обговорення в парах допомогло побачити ті варіанти заміни звички, які для себе студент поки не бачив (зелений),

– зібрати все в узагальнений план дій (синій) допомогло загальне обговорення.

3) *при роботі з практичними кейсами.* Вивчаючи тему «Інтерактивні методи викладання психології» зі студентами-магістрами ми спробували розглянути кейс клієнтки, яка, з її слів, перебуває в аб'юзивних стосунках, але не готова їх розривати. Спочатку здобувачам освіти було важко перебудуватися, бо вони звикли у таких ситуаціях відразу генерувати ідеї: що робити? Однак поступовий покроковий аналіз вдався:

– Білий капелюх: студенти передусім зафіксували всі факти, які відомі з кейсу, а також наголосили, що треба дізнатися більше про те, що саме відбувається в сім'ї, чи справді це аб'юз, які є прояви насильства тощо;

– Червоний капелюх виявився важким, бо спочатку проявилися власні переживання студентів, зокрема, їх тривога за клієнтку, відчуття обурення щодо дій чоловіка та нерозуміння бажання жінки залишитися в стосунках; однак далі пішов аналіз можливих емоцій клієнтки, її страхів та прив'язаності;

– Чорний капелюх передбачив обговорення ризиків продовження таких стосунків і студенти прийшли до думки, що, хоча психолог не дає порад, але в цьому випадку клієнтці варто прямо озвучити небезпеки, особливо, якщо виявляться факти фізичного насильства;

– Жовтий капелюх посприяв кращому пізнанню студентами дій жінки, усвідомленню, що дають ці стосунки клієнтці, її аргументів «за»;

– Зелений капелюх активізував ідеї щодо можливих напрямів роботи саме з жінкою (налагодження підтримки, робота з самооцінкою, посилення ресурсів), однак потім студенти обговорили необхідність супервізії для себе (адже мобілізується занадто багато емоцій), а також консультацій з дотичними фахівцями (соціальний працівник, юрист) для того, щоб зрозуміти і свої можливості, і варіанти дій для клієнтки;

– На завершення (синій капелюх) здобувачі освіти прийшли до висновку, що такий неоднозначний кейс став більш зрозумілим, знизилосся його емоційне навантаження та активізувалась саме професійна, раціональна складова (спільне з клієнткою формулювання наступних кроків, визначення меж допомоги тощо).

Підсумовуючи, хочемо підкреслити, що метод «Шість капелюхів» є універсальним інструментом, оскільки дозволяє поєднати когнітивну та емоційну складові мислення, а саме таку навичку треба розвивати майбутнім психологам. Переконані, що інтеграція його у викладання психологічних дисциплін є доречною,

оскільки дозволить не лише активізувати процес навчання, але й сприятиме розвитку аналітичного та емпатійного мислення, а також формуванню навичок багатовекторного вивчення теоретичних проблем та практичних ситуацій (як у групі, так і в парах). Це робить метод цінним для підготовки майбутніх фахівців у сфері психології. Перспективним питанням вважаємо дослідження умов навчання клієнтів використанню методу шести капелюхів мислення у самостійному прийнятті рішень.

Література:

1. Павленко В. В. Метод Едварда де Боно «Шість капелюхів мислення» як засіб розвитку креативного мислення у школярів. *Сучасні тенденції і пріоритети компетентнісного підходу в підготовці майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти* : зб. наук.-метод. праць / за заг. ред. В.Є. Литнєва, Н.Є. Колесник, Т.В. Завязун. Житомир : «Полісся», 2016. У 3-х ч. Ч.1. С. 73–78. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/20852/1/1..PDF>
2. Aithal P. S., & Suresh Kumar P. M. Lateral thinking in managerial decision making through Six Thinking Hats technique. *International Journal of Scientific Research and Modern Education*, 2017, Vol. 2, Is.1, P.53-58. <http://dx.doi.org/10.5281/ZENODO.438149>
3. Bono Edward de. Six Thinking Hats, Penguin Ed., 2016. 192 p.
4. Dhanapal S., & Ling Wern K. T. Six Thinking Hats: a study to understand the reasons and extent of their application in the english language classroom. *Journal of English Language and Literature*. June 2014. Vol.1. Is.3. P.82. <http://dx.doi.org/10.17722/jell.v1i3.53>
5. Gros M.-H., & Wach M. The Edward de Bono's six thinking hats technique applied to academic making-decision. *Orientation Scolaire et Professionnelle*, 2016. Vol.45. Is.1. P. i-xix. <https://doi.org/10.4000/osp.4739>
6. Haas B. Effects of the Six Thinking Hats Method on creative problem solving in undergraduate honors students : A dissertation submitted ... degree of Dr of Philosophy in Special Education and Child Development. Charlotte, 2024. 177 p. URL: <http://hdl.handle.net/20.500.13093/etd:3825>
7. Li C.-S., Eckstein D. G., Serres S., & Lin Y.-F. Six thinking hats for group supervision with counselor interns. *Journal of Humanities & Social Sciences*, 2008. Vol.2, Iss.2. URL: www.scientificjournals.org/journals2008/articles/1385.pdf
8. McKay A.S., & Reiter-Palmon R., Chapter 14 – Training and development *Handbook of Organizational Creativity* (Second Edition) / Ed.: R. Reiter-Palmon, S.Hunter. Academic Press, 2023, P. 193-206. <https://doi.org/10.1016/B978-0-323-91841-1.00018-X>.
9. Phuntsho U., & Wangdi D. The effect of using Six Thinking Hats strategy on the development of writing skills and creativity of seventh grade EFL students. *i-manager's Journal on English Language Teaching*, 2020. Vol.10, Is.2. P. 27-35. <https://doi.org/10.26634/jelt.10.2.16453>

ДЕЛІБЕРАТИВНА ДЕМОКРАТІЯ В ЄС: СТАНОВЛЕННЯ, ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Воронов М. М.,

кандидат юридичних наук, доцент,

*завідувач кафедри конституційного і муніципального права юридичного факультету
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*

Деліберативна демократія як концепція виникла з метою розширення меж представницької демократії через впровадження публічних обговорень важливих суспільно-політичних питань у міжвиборчий період. В Європейському Союзі (ЄС) увага до таких підходів почала зростати в контексті подолання «дефіциту демократії» та відчуженості громадян від інститутів ЄС. Після криз довіри, що виявилися зокрема під час ратифікації Європейської Конституції у 2005 році, Європейська Комісія (Єврокомісія) ініціювала Plan D (Democracy, Dialogue, Debate) – план дій, спрямований на залучення громадськості до дебатів про майбутнє Європи. Основна ідея Plan D полягала у «кращому слуханні» та «кращому поясненні», тобто налагодженні діалогу з громадянами на місцевому рівні, доповнюючи стандартні консультації щодо політик більш широким обговоренням майбутнього ЄС. У межах Plan D було реалізовано кілька загальноєвропейських громадських проєктів, де громадяни з різних країн могли спільно обговорювати ключові питання розвитку Союзу [1]. Цей період став початком впровадження новаторських механізмів участі, які поклали основу для подальших деліберативних практик.

Важливим політико-правовим кроком стала імплементація принципів участі громадян у установчих договорах ЄС. Лісабонський договір (набрав чинності у 2009 р.) вперше закріпив у Договорі про ЄС положення про залучення громадян до формування політики. Стаття 11 ДЄС зобов'язує інституції ЄС підтримувати відкритий, прозорий і регулярний діалог із громадянським суспільством та давати громадянам можливість висловлювати і обмінюватися думками в усіх сферах діяльності Союзу [2]. Особливо значущою новелою стала норма про проведення Єврокомісією широких консультацій із заінтересованими сторонами для забезпечення узгодженості й прозорості дій ЄС. Також було запроваджено інструмент прямої участі – Європейська громадянська ініціатива (ЄГІ), що дозволяє за умови збору не менше 1 млн підписів громадян з кількох держав-членів офіційно звернутися до Єврокомісії із пропозицією нового законодавства [2]. Ці положення заклали правові підвалини для розвитку як партисипативної, так і деліберативної демократії в ЄС. Відтоді інститути ЄС поступово розвинули практики залучення громадян до формування політики на основі цих норм.

Правове забезпечення участі громадян у процесі прийняття рішень в ЄС ґрунтується на згаданій ст.11 ДЄС та пов'язаних положеннях установчих договорів.

Відповідно до них, Єврокомісія формалізувала процедури залучення заінтересованих сторін: зокрема, у межах ініціативи «*Краще регулювання*» встановлено стандарти проведення відкритих консультацій перед внесенням ключових законодавчих пропозицій. Такі консультації є обов'язковим елементом регуляторного циклу, покликаний забезпечити прозорість і врахування думки громадськості на ранніх етапах розробки політики. Комісія публікує «дорожні карти» і проекти документів, збираючи письмові відгуки громадян, експертів, громадських організацій та бізнесу, а узагальнені результати публікуються у звітах. Окрім того, в ЄС діють інструменти представництва інтересів громадянського суспільства при інституціях – наприклад, Європейський економічний і соціальний комітет та Комітет регіонів, які мають консультативні функції. Це забезпечує регулярний діалог з організованим громадянським суспільством, як того вимагає ст.11(2) ДЄС [2].

На рівні вторинного законодавства важливу роль відіграє регулювання Європейської громадянської ініціативи. Перший Регламент ЄС №211/2011 визначив порядок реєстрації та розгляду ЄГІ, а у 2019 р. набув чинності оновлений Регламент (ЄС) 2019/788, який спростив процедури та розширив можливості використання цього інструменту. Хоча ЄГІ не є класичним деліберативним механізмом (це скоріше інструмент прямої участі), її наявність стимулює загальноєвропейську дискусію щодо порушених ініціативами питань. Наприклад, успішна ініціатива «End the Cage Age» проти кліткового утримання сільськогосподарських тварин, яку підписали 1,4 млн громадян, спонукала Єврокомісію зобов'язатися підготувати законодавчу заборону кліток у тваринництві до 2027 року [3]. Отже, нормативно-правова база ЄС не лише гарантує громадянам право бути почутими, а й у деяких випадках надає їхнім вимогам формальний статус, що впливає на порядок денний ЄС.

Слід зазначити, що ЄС напрацював низку форматів залучення громадян до обговорення і вироблення рішень. Серед основних можна виділити такі:

- публічні консультації;
- громадянські діалоги;
- європейські громадянські панелі;
- конференція про майбутнє Європи.
- громадські форуми та асамблеї на місцевому і національному рівнях.

На нашу думку, в ЄС сформовано розгалужену екосистему форматів громадянської участі – від широких онлайн-консультацій до глибоких асамблей із випадковим відбором учасників. Інституції Союзу все більше експериментують з новими методами залучення громадян, прагнучі зробити процес ухвалення рішень більш інклюзивним, аргументованим і легітимним.

Деліберативна демократія в ЄС пройшла шлях від теоретичної концепції до конкретних механізмів, які вже впливають на політики і зміцнюють довіру в суспільстві. Історично ЄС, зіштовхнувшись із кризою легітимності, був змушений шукати нові способи «почути» своїх громадян – від публічних консультацій та діалогів у 2000-х до масштабної Конференції про майбутнє Європи у 2021–2022 рр. Правові основи, закладені в Лісабонському договорі (ст.11), надали громадянам право голосу в питаннях Союзу, а подальші ініціативи продемонстрували прагнення інституцій зробити цей голос реальним. На сьогодні в ЄС діє багаторівнева

система деліберативних інструментів: відкриті електронні консультації, громадянські панелі та асамблеї з випадковим відбором, загальноєвропейські форуми, громадянські ініціативи. Кожен із них має свої сильні та слабкі сторони, але всі разом вони збагачують європейську демократію, роблячи її більш інклюзивною та адаптивною.

Аналіз показує, що деліберативні формати спроможні генерувати якісні рішення, підвищувати легітимність політичних кроків та залучати громадян до управління. Водночас, їхній успіх не гарантований автоматично – він залежить від правильного дизайну процесу та політичної волі врахувати його результат. ЄС продемонстрував і успіхи (реалізація ряду громадянських рекомендацій, запуск нових постійних форм участі), і проблеми (вибіркове реагування на ініціативи, брак системності раніше). Втім, загальний вектор позитивний: деліберативна демократія поступово переходить у розряд «must-have» для сучасних демократій, як відзначено в Раді Європи [4], і ЄС є одним із піонерів цієї тенденції на наднаціональному рівні.

Для України досвід ЄС є надзвичайно цінним дороговказом. Впровадження європейських принципів участі є частиною євроінтеграційного шляху країни. Перші кроки вже зроблено, зокрема, ухвалено законодавство про консультації, реалізовано експериментальні громадянські асамблеї, діють електронні інструменти участі. Наступним кроком має бути інституційне закріплення цих механізмів, їх поширення від окремих випадків до повсякденної практики на всіх рівнях влади. Євроінтеграція прискорює ці процеси, адже вимагає від України відповідності високим стандартам демократії, транспарентності, підзвітності. Деліберативна демократія може стати для України і способом згуртувати суспільство навколо рішень у складні часи, і засобом підготовки до відповідальності членства в ЄС, де думка громадян враховується постійно, а не тільки раз на кілька років на виборах.

Таким чином, деліберативна демократія перестає бути екзотикою і в ЄС, і в Україні, натомість перетворюючись на невід'ємний атрибут зрілої політичної системи. ЄС, попри всі виклики, продовжує експериментувати та шукати оптимальні формули залучення своїх 450 мільйонів громадян до спільного управління. Україна, рухаючись до членства, має унікальний шанс увійти в ЄС не лише економічно чи законодавчо, а й ментально, тобто перейнявши культуру демократичного діалогу між владою і людьми. Реалізація запропонованих кроків сприятиме тому, що голос громадян звучатиме гучніше, а рішення прийматимуться мудріше як в Брюсселі, так і в Києві.

Література:

1. План D для демократії, діалогу і дебатів. Брюссель, 13.10.2005. URL: <https://eumonitor.eu>. (дата звернення: 19.05.2025).

2. Договір про Європейський Союз (консолідована редакція). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text (дата звернення: 19.05.2025).

3. European Parliament calls for end of caged farming by 2027. URL: <https://www.politico.eu/article/european-parliament-caged-farming-2027-deadline/> (дата звернення: 19.05.2025).

4. Deliberative democracy – from “nice-to-have” to essential for thriving democracies? Strasbourg, 26.03.2025. URL: <https://www.coe.int/en/web/deputy-secretary-general/-/deliberative-democracy-from-nice-to-have-to-essential-for-thriving-democracies> (дата звернення: 19.05.2025).

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ-МУЗИКАНТІВ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Врубель Г. Ф.,

*концертмейстер кафедри освітології та педагогіки мистецтва
Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького,
м. Запоріжжя, Україна*

Сьогодні в умовах соціальної та політичної кризи сучасного українського суспільства деструктивні відчуття та дисгармонійність все частіше стають звичними переживаннями майбутніх педагогів-музикантів, тому особливо гостро відчувається потреба у гармонізації психофізіологічних станів студентів, у переорієнтації їх навчальної та виховної діяльності у здоров'япідтримуюче гірло.

Володіючи великим потенціалом гармонізуючого впливу на внутрішній світ особистості, сучасна мистецька освіта потребує розробки нових підходів і методик навчання з застосуванням здоров'язберігаючих технологій. Згідно вимогам часу, усвідомлюючи значення музики з позиції стимулятора навчально-пізнавальної діяльності та засобу загального оздоровлення, особливої актуальності набуває розробка методик музичного навчання з використанням музикотерапії, яка базується на застосуванні саногенно-особистісного (оздоровчого) підходу до системи мистецької освіти в цілому.

Відповідно до Національної доктрини розвитку освіти в Україні та Міжгалузевої програми «Здоров'я нації» значна увага приділяється формуванню здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фахівців, орієнтації молоді на здоровий спосіб життя, систематичні заняття фізичними вправами та культуру дозвілля.

Питання здоров'язбережувальних компетентностей у своїх працях окреслили сучасні науковці О.Бутакова, М.Смирнов, Ш.Соколов, І. Чупаха та ін., сутнісні характеристики культури здоров'язбереження розглядали М. Дутчак, М. Безрук, М. Гончаренко, В. Єфімова, В. Зайцев, С. Крамський, А. Севрук. Наукові основи формування здоров'язбережувальної та валеологічної компетентності студентів представлені в працях В. Бабич, В. Бобрицької, Д. Вороніна, С. Присяжнюка. Багато науковців здійснювали дослідження проблеми використання музикотерапії у педагогічній практиці, серед яких: І. Волженцева, А. Золотарьова, Т. Львова, Г. Побережна, С. Руденко, Н. Яновська та інші. Проте вищезазначені дослідження не вичерпують усіх питань щодо розкриття проблем здоров'язбереження студентів та формування їх здоров'язбережувальної компетентності. Проблема використання музикотерапії поки що не знайшла належного наукового обґрунтування та практичного апробування у сфері педагогічної практики. Дане завдання

актуалізує необхідність вивчення наукових досліджень і відкриттів у сфері застосування музикотерапії, розуміння механізмів впливу музики на психофізіологію людини.

Вміння використовувати знання про здоров'язбережувальні технології, основи здорового способу життя, використання оздоровчих чинників навколишнього середовища для зміцнення здоров'я особистості, загартування організму, знання основних гігієнічних норм, вимог, рекомендацій – в цьому розкривається здоров'язбережувальна компетентність здобувачів вищої освіти. Особливої значимості набуває проблема виховання здоров'язбережувальної компетентності як світоглядна орієнтація студентів в освітньому просторі, це пояснюється пості ним погіршенням стану здоров'я, зумовленими несприятливими соціально-економічними умовами, складною екологічною ситуацією, низьким рівнем культури, інтенсифікацією навчального процесу, спрямованого тільки на інтелектуальний розвиток особистості, не приділяючи достатньої уваги здоров'ю, що призводить до неосвіченості з питань власного здоров'язбереження.

Формування здоров'язбережувальної компетентності – це багатофункціональна система; багатоаспектність медичних і гігієнічних засобів; сукупність методів та форм, засобів, які спрямовані на досягнення оптимальних результатів, спрямованих на збереження здоров'я. Було розроблено основні положення сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фахівців, до них відносяться:

1. Забезпечення високого рівня здоров'я студентів і виховання здоров'язбережувальної культури як сукупності свідомого ставлення студентів до здоров'я і життя людини.

2. Формування здоров'язбережувальної компетентності, що дозволить студенту самостійно і ефективно вирішувати завдання здорового способу життя, безпечності поведінки, завдання, які пов'язані з наданням елементарної долікарської, психологічної і кваліфікаційної допомоги.

3. Сприяння становленню культури здоров'я, вироблення стійких мотивів і навичок поведінки.

Прагнучи виховувати у майбутнього педагога-музиканта здоров'язбережувальну життєву позицію, педагог не повинен обмежуватися лише функцією інформатора, але має сприяти формуванню здоров'язбережувальних поглядів, мислення та свідомості, що необхідно для створення здоров'язбережувального середовища у закладах вищої освіти. Здоров'язбережувальні навчальні технології системно організована сукупність програм, прийомів, методів організації освітнього процесу, спрямовані на зміцнення і збереження здоров'я молоді; якісна характеристика педагогічних технологій за критеріями їх дії на здоров'я студентів і викладачів. Структурними компонентами здоров'язбережувальної компетентності є:

– Змістовий – наявність у студентів системи знань і уявлень про здоров'язбереження, здоровий спосіб життя;

– мотиваційно-ціннісний – ставлення до здоров'я, вплив на життєві плани і професійну орієнтацію;

– операційно-діяльнісний – ступінь включення студента в цілісну систему здорового способу життя та систему здоров'язбереження;

– емоційно-вольовий – психічна сфера життєдіяльності студента.

На основі досліджень виокремлено наступні головні підходи до визначення здоров'язбережувальних технологій:

- створення сприятливого для здоров'я освітнього середовища;
- забезпечення навчання з урахуванням індивідуальних, вікових і психофізіологічних особливостей студентів;
- оптимальне поєднання традиційних технологій навчання з принципами, методами і прийомами, спрямованими на збереження і підтримку здоров'я студентів;
- технології навчання здоров'я, здорового способу життя, формування здорової нації;
- навчально-методичний комплекс оздоровчо-фізкультурних і лікувально-профілактичних заходів.

У процесі формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фахівців виокремлено такі підходи:

- особистісний підхід передбачає використання комплексу принципів, методів, засобів, що розвивають здібності, формують індивідуальні якості і цінності студента;
- компетентнісний підхід ставить на перше місце не поінформованість студента, а вміння розв'язувати проблеми, що виникають у пізнавальній, технологічній і психічній діяльності, у сферах етичних, соціальних, правових, професійних, особистих взаємовідносин.

Сьогодні музична терапія є складовою різноманітних психолого-педагогічних та психотерапевтичних методик. Її роль в збереженні психічного та фізичного здоров'я є безперечною, а також вона попереджає емоційні розлади. В ході аналізу багатьох сучасних нейробіологічних та психологічних досліджень було з'ясовано, що вплив музики на людину здійснюється трьома чинниками: фізіологічним, вібраційним та психологічним.

Фізіологічний чинник музики здійснює вплив на дихальну, рухову та серцево-судинну системи людини. Біоритми здорової людини суворо синхронізовані, відразу проводити паралель з ритмічними тривалостями у музиці.

Вібраційний чинник полягає у стимулюванні обмінних процесів на рівні клітин людського організму. Виробленню певних ферментів і гормонів здатна сприяти точно підібрана звукова вібрація. Крім того, музика, як звукові хвилі, впливає і на коливання клітин головного мозку. Кожна людина має домінуючий біоритм головного мозку, який можна визначити за допомогою енцефалограми, і в процесі сприйняття музичного ритму біоритм головного мозку налаштовується на його частоту.

Психологічний чинник, здатний змінювати емоційно-психічний стан людини, викликати позитивні емоції та переживання, використовуючи асоціативні зв'язки та певні музичні образи. Адже гармонійний емоційний фон та позитивізм підвищують імунітет і стійкість до хвороб. Вивчаючи педагогічний потенціал музикотерапії, Г. Побережна зазначає: «адаптація до руйнівних умов існування (як ззовні, так і зсередини) можлива лише через набуття психокультури» [5, с. 9].

Сьогодні спостерігаються тривожні тенденції до погіршення стану здоров'я майбутніх педагогів-музикантів, тому набувають актуальності проблеми

впровадження інноваційних технологій, які б сприяли поліпшенню фізичного здоров'я і психічного розвитку молоді. Орієнтація викладачів на формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фахівців, здійснення взаємозв'язку розумового, фізичного та морального виховання в навчально-виховному процесі у закладах вищої освіти; проведення наукових досліджень щодо використання здоров'язбережувальних технологій і впровадження інформаційного досвіду роботи вищих європейських закладів освіти є основними напрямками реалізації ідей позитивного досвіду розвитку здоров'язбережувальних технологій.

Отже, на основі вивчення наукової літератури, ми дійшли до таких висновків:

- музикотерапія – це процес цілеспрямованого використання музики та звуків з метою гармонізуючого впливу на психофізіологічний стан особистості;
- вплив музики на людину здійснюється трьома чинниками: вібраційним, фізіологічним і психологічним;
- основні завдання застосування музикотерапії в педагогіці полягають у збереженні здоров'я та підвищення працездатності дітей, активізації зацікавленості та інтересу до музичних занять, посилення емоційності, вирішення проблем міжособистісного спілкування.

Подальший напрям роботи вбачаємо в розробці ідеї використання музикотерапії у системі підготовки майбутніх педагогів-музикантів.

Література:

1. Воскобойнікова Г.Л. (2015) Валеологічні аспекти соціального партнерства освітніх і медичних закладів у здоров'язберігаючій діяльності сучасного педагога. Вип. 24(34). Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Даргоманова. С. 115-117.
2. Дубагай О.Д. (2012) Фізичне виховання і здоров'я: навчальний посібник. Київ: УБС, НБУ, 270 с.
3. Золоторьова А (2011) Музично-теоретичні ігри як засіб оздоровлення молодших школярів. Мистецтво та освіта. №4. – С.28-41
4. Панасенко. Т.В. (2016) Формування у здоров'язберігаючій компетентності майбутніх вчителів початкової школи у вищих навчальних закладах I-II р.а. Молодий вчений. Львів, №9. С.11-17.
5. Побережна Г.І. (2008) Педагогічний потенціал музикотерапії. Мистецтво та освіта. №4. – С. 9-13.

НАВИЧКИ ЕФЕКТИВНОГО СПІЛКУВАННЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЕЛЕМЕНТ УСПІШНОЇ РОБОТИ СУЧАСНИХ ФАХІВЦІВ З РОЗРОБКИ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Гайша О. О.,

*старший викладач кафедри інженерних технологій
Міжнародного класичного університету імені Пилипа Орлика,
м. Миколаїв, Україна*

Воробей В. Ю.,

*старший викладач кафедри інженерних технологій
Міжнародного класичного університету імені Пилипа Орлика,
м. Миколаїв, Україна*

У сучасних умовах стрімкого розвитку цифрових технологій та штучного інтелекту (ШІ), коли дедалі більше процесів автоматизуються, людський фактор продовжує все ще залишатися вирішальним у сфері розробки програмного забезпечення. Попри зростаючі можливості алгоритмів машинного навчання, генеративних моделей та інтелектуальних систем підтримки розробки, саме живі розробники продовжують відігравати головну роль у створенні якісного, функціонального та інноваційного програмного продукту. ШІ може ефективно допомагати у вирішенні технічних завдань, проте здатність критично мислити, співпрацювати в команді, приймати нестандартні рішення та гнучко адаптуватися до змін залишається виключною прерогативою людини.

У професійній сфері програмування дедалі рідше зустрічаються проекти, які реалізуються однією особою (часто це невеликі ігри чи вузькоспеціалізовані корисні утиліти). Переважна більшість сучасних програмних рішень є результатом колективної роботи – командної взаємодії між програмістами, системними адміністраторами, тестувальниками, ІТ-дизайнерами, аналітиками, менеджерами проектів та іншими фахівцями. Така мультидисциплінарна співпраця вимагає не лише високого рівня професійної підготовки у кожного з учасників, а й наявності розвинених комунікативних навичок, що забезпечують ефективний обмін інформацією, узгодження дій і досягнення спільних цілей.

Особливість професійної діяльності програмістів полягає в тому, що більшість з них за характером мислення тяжіють до точних наук, аналітики та структурованих моделей сприйняття інформації. Багато хто з них проводить значну частину робочого часу у взаємодії з комп'ютером, а не з людьми. У зв'язку з цим для певної частки фахівців технічного профілю характерна певна відстороненість від комунікативних практик у звичайному розумінні, що може призводити до труднощів у живому спілкуванні, особливо в умовах великих команд, де необхідно постійно обмінюватися ідеями, узгоджувати рішення, формувати загальну стратегію дій.

Саме тому навички ефективного міжособистісного спілкування набувають особливої значущості у випадку, що розглядається. Комунікація стає не лише засобом передачі інформації, а й інструментом формування довіри, підтримки конструктивного клімату в команді та профілактики конфліктів. У рамках популярних методологій управління проектами, таких як Scrum, Kanban чи Agile в ширшому розумінні, комунікація є ключовою складовою кожного етапу проектного циклу – від збору вимог до обговорення результатів на ретроспективах. Вміння висловлювати свої думки чітко та аргументовано, слухати інших і правильно інтерпретувати їхню позицію, бути відкритим до конструктивної критики, толерантно ставитися до альтернативних точок зору – усе це є важливими складовими професійного етикету в сфері ІТ.

Беручи до уваги критичну важливість комунікативних навичок для майбутніх фахівців у галузі інформаційних технологій, актуальним є їх цілеспрямований розвиток ще в рамках освітнього процесу, зокрема у вищій школі. Важливо, щоб навчальні програми з підготовки програмістів, системних адміністраторів, тестувальників, ІТ-дизайнерів та інших представників ІТ-сфери передбачали не лише оволодіння технічними дисциплінами, але й систематичну роботу над формуванням навичок ефективної комунікації. На заняттях з програмування доцільно впроваджувати елементи командної роботи, групові обговорення, проектні завдання з обов'язковим обговоренням рішень, а також інтерактивні практики, які вимагають усної і письмової взаємодії між студентами. Викладачу доцільно стимулювати відкритий діалог, формувати у студентів культуру конструктивного зворотного зв'язку та вміння аргументовано захищати власну точку зору. Можна також інтегрувати в освітній процес тренінги з розвитку емоційного інтелекту, ділового етикету, технік активного слухання, а також моделювання типових ситуацій командної співпраці. Такий підхід дозволить не лише підготувати конкурентоспроможних фахівців, але й створити умови для формування зрілої професійної особистості, здатної ефективно діяти в сучасному цифровому середовищі.

Окремо варто наголосити на значенні емпатії та емоційного інтелекту. Ефективна комунікація неможлива без здатності розуміти емоційні стани співрозмовника, передбачати реакції команди, адаптувати свій стиль взаємодії відповідно до контексту спілкування. Це стає особливо актуальним у багатокультурних командах, які працюють у віддаленому або гібридному форматі, що часто і реалізується при розробці великого за обсягами програмного забезпечення. Крім того, у процесі колективної розробки виникає необхідність у регулярних зустрічах, презентаціях результатів, переговорах із замовниками, що потребує від ІТ-фахівця не лише технічної, але й риторичної компетентності.

Узагальнюючи вищевикладене, можна стверджувати, що навички ефективного спілкування є критично важливими для сучасних фахівців у сфері інформаційних технологій. Незалежно від того, йдеться про програміста, системного адміністратора, дизайнера інтерфейсів чи бізнес-аналітика – здатність до змістовного діалогу, конструктивного обговорення, командної взаємодії та емоційно збалансованої комунікації є запорукою не лише продуктивності конкретного проекту, а й довготривалого професійного зростання людини, як спеціаліста.

Література:

1. Сидорова М. Г., Байбуз О. Г., Лапець О. В. Аналіз необхідних комунікативних навичок при розробці програмного забезпечення // Актуальні проблеми автоматизації та інформаційних технологій. – 2021. – Т. 25. – С. 152–157.
2. Capretz L. F., Ahmed F. A Call to Promote Soft Skills in Software Engineering // Psychology and Cognitive Sciences Open Journal. – 2018. – Vol. 4, No. 1. – P. e1–e3. – DOI: <https://doi.org/10.17140/PCSOJ-4-e011.ir.lib.uwo.ca+1arXiv+1>
3. Maturro G., Raschetti F., Fontán C. Soft Skills in Software Development Teams: A Survey of the Points of View of Team Leaders and Team Members // 2015 IEEE/ACM 8th International Workshop on Cooperative and Human Aspects of Software Engineering (CHASE). – 2015. – P. 101–104. – DOI: <https://doi.org/10.1109/CHASE.2015.30.ejournal.unitomo.ac.id+2csecurity.kubg.edu.ua+2csecurity.kubg.edu.ua+2>
4. Schwartz P. The Most Important Skill Is Empathy, Working with Other People // Business Insider. – 2025. – May 29. – URL: <https://www.businessinsider.com/salesforce-skill-important-coding-empathy-engineer-peter-schwartz-2025-5.Instagram+3BusinessInsider+3aol.com+3>
5. Groeneveld W., Jacobs H., Vennekens J., Aerts K. Non-cognitive Abilities of Exceptional Software Engineers: A Delphi Study // arXiv preprint. – 2019. – arXiv:1910.09861. – URL: <https://arxiv.org/abs/1910.09861>.

НАВИЧКИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ – ОДИН З ЕЛЕМЕНТІВ СУЧАСНОГО НАБОРУ SOFT SKILLS?

Гайша О. О.,

*кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри інженерних технологій
Міжнародного класичного університету імені Пилипа Орлика
м. Миколаїв, Україна*

На сьогоднішній день штучний інтелект (ШІ) у вигляді великих мовних моделей (англ. Large Language Model – LLM) проникає все глибше практично в усі галузі, що вимагають від працівників в процесі їх роботи прикладання хоча б мінімальних інтелектуальних зусиль. Для навчання новим навичкам LLM застосовуються взагалі повсюдно, адже тепер для того, щоб дізнатися як, наприклад, повісити люстру не треба передивлятися довге відео на YouTube, а достатньо запитати це у штучного інтелекту, який в режимі діалогу пояснить усе до найменшого дріб'язкового аспекту, а також надасть посилання на пояснювальні зображення чи згенерує їх.

У попередньому реченні уже закладена основна суть думки, що використання штучного інтелекту на сьогоднішній день може розглядатися як елемент soft skills. Дійсно, одна людина для того, щоб дізнатися необхідну їй нову інформацію звернеться до ШІ (причому робить це на систематичній основі), а інша – шукає інформацію старими, перевіреними шляхами. Для самої людини, як шукача інформації (або для її роботодавця) це виливається у різний час виконання цієї, цілком конкретної задачі. Крім того, пошук інформації через пошукові системи типу Google також вимагає від користувача окремих навичок, пов'язаних із забезпеченням повноти (а не однобічності) отриманих знань, формування цілісної картини, яка враховує усі можливі аспекти проблеми, що аналізується. Для цього необхідно проаналізувати як мінімум декілька, а краще з десятків джерел, що видає пошукова система. У випадку ж використання нейронних мереж, які були навчені практично на всьому доступному в Інтернет обсязі інформації, агрегація даних уже виконується самим ШІ. Таким чином, відпадає необхідність у перерахуванні великої кількості різноманітних джерел, а інформацію людина уже може отримувати зконцентровано і узагальнено – по великій кількості випадків, описаних в загальнодоступних джерелах.

Очевидно, що для використання LLM, які, безперечно, відносяться до передових високотехнологічних засобів, потрібно мати певний рівень технічних компетенцій (тобто з одного боку використання ШІ можна віднести до hard skills). Відкидаючи очевидні навички типу вміння працювати на комп'ютері, тут можна згадати цілу швидко зростаючу галузь промпт-інженерії, коли користувачі LLM діляться між собою текстовими командами для них, які дозволяють отримати певний (гарний) результат генерації мережі. Але з іншого боку, уся ця галузь по

суті може розглядатися як малопотрібна, адже з самого початку засоби ШІ проєктувалися так, щоб спілкування з ними не потребувало якихось спеціальних навичок, а відбувалося в режимі живого діалогу. LLM де-факто виступає тут в ролі повноцінного співрозмовника, тому думка про необхідність використання якихось певних команд-промптів еквівалентна тому, що в процесі розмови з іншою людиною також будуть необхідними такі підказки. Насправді вміння ефективно виражати свої думки та наміри словами безпосередньо і відноситься до переліку soft skills, що, на думку авторів, зближує сам процес використання ШІ з тими навичками, які зазвичай розглядаються як м'які.

Звичайно, розглядаючи промпт-інженерію як спосіб отримати максимально ефективний результат із відповідей ШІ, який враховує технічні особливості його функціонування, можна стверджувати, що її застосування може надати певне підвищення продуктивності у використанні LLM. Але аналогічно можна сказати і про живе спілкування: деякі люди спеціально вивчають психологічні прийоми та технології, щоб намагатися більш ефективно спілкуватися з іншими людьми, маніпулювати ними, отримувати необхідні результати із більшою ймовірністю, тощо. Але переважна більшість членів нормального людського суспільства спілкуються звичайним (природним) чином, не застосовуючи спеціальних прийомів, і при цьому також можуть успішно отримувати необхідні їм результати (що по суті також відносять до soft skills). Дане порівняння у спілкуванні людини з людиною та людини з ШІ виступає ще одним підтвердженням тези, що ефективне використання ШІ на сьогодні можна відносити до soft skills.

Нарешті існує дуже специфічна навичка, яка починає інтуїтивно проявлятися у людей, що активно і систематично використовують LLM у своїй роботі – це вміння розпізнати галюцинації, які завжди існують при функціонуванні нейронних мереж. Дійсно, людина-користувач має бути завжди напоготові і безперервно аналізувати відповіді ШІ. Вміння, яке на нашу думку, також можна віднести до м'яких навичок, полягає у інтуїтивному розумінні того, що чергова надана відповідь є підозрілою і її слід перевірити у пошукових системах типу Google. Елементарними ознаками таких галюцинацій можуть бути надмірні узагальнення у відповіді моделі. Наприклад, якщо на питання про прізвища вчених, які займалися маловідомою науковою проблемою, LLM видає «Шевченко», «Бондаренко», «Коваленко», тощо, то ця ознака дозволяє користувачеві на автоматизмі розпізнати таку відповідь, як галюцинацію. Виділення та застосування подібних ознак і складає суттєву частину м'яких навичок, що відносяться до використання ШІ.

Таким чином, на думку авторів, повсюдне використання ШІ (у всіх галузях та аспектах життя сучасної людини) та його орієнтація, як інструмента, на живе спілкування, аналогічне до спілкування зі звичайною людиною, а також деякі технічні особливості в його роботі (як, наприклад, наявність галюцинацій) – все це в комплексі веде до того, що вміння ефективного використання ШІ саме по собі сьогодні вже можна відносити до soft skills, або принаймні до гібридних навичок, що лежать на стику hard та soft skills.

Література:

1. Xiao T., Zhu J. Foundations of Large Language Models [Електронний ресурс] / T. Xiao, J. Zhu. – 2025. – Режим доступу: <https://arxiv.org/abs/2501.09223>

2. Kamath U., Keenan K., Somers G., Sorenson S. Large Language Models: A Deep Dive: Bridging Theory and Practice / U. Kamath, K. Keenan, G. Somers, S. Sorenson. – Cham: Springer, 2024. – 472 с. – ISBN 978-3-031-65646-0. – DOI: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-031-65647-7_1

3. Burkov A. The Hundred-Page Language Models Book / A. Burkov, 2025. – 156 с. – ISBN 978-1-77804-272-0. – Режим доступу: <https://www.thelmbbook.com>

4. Mahapatra A. Developing Soft Skills in the Artificial Intelligence Era: Communication, Business Writing, and Composition Skills [Електронний ресурс] / A. Mahapatra // ResearchGate. – 2024. – Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/379836813_Developing_Soft_Skills_in_the_Artificial_Intelligence_Era_Communication_Business_Writing_and_Composition_Skills

5. Nalepa G. J., Kawulok M. Assessing Soft Skills Using Artificial Intelligence Tools [Електронний ресурс] / G. J. Nalepa, M. Kawulok // Annals of Computer Science and Information Systems. – 2021. – Vol. 27. – С. 411–418. – Режим доступу: https://annals-csis.org/Volume_39/drp/pdf/2063.pdf

6. Zacharoula S., Zoi A. Teaching Soft Skills to Students with Artificial Intelligence [Електронний ресурс] / S. Zacharoula, A. Zoi // IOSR Journal of Research & Method in Education (IOSR-JRME). – 2023. – Vol. 15, Issue 1, Ser. I. – С. 23–33. – Режим доступу: <https://www.iosrjournals.org/iosr-jrme/papers/Vol-15%20Issue-1/Ser-1/C1501012333.pdf>

7. Tang H., Wang Y. Enhancing Soft Skills through Artificial Intelligence Tools and Personalized Mentoring in Higher Education [Електронний ресурс] / H. Tang, Y. Wang // Education Sciences. – 2024. – Vol. 14, No. 7. – Article 699. – Режим доступу: <https://www.mdpi.com/2227-7102/14/7/699>

THE CONCEPT OF MEDIATION IN LANGUAGE TEACHING

Галайбіда О. В.,

*кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської мови
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

Mediation is the act of extracting meaning from visual or verbal texts in one language, code, dialect or idiom and relaying it in another, so as to facilitate communication [3]. It is the fourth mode of language activity presented in the Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment (CEFR) [2].

Mediation as a concept and process is covered in the research of Laurence Boulle, Michael T. Colatrella Jr., Anthony P. Picchioni [1], Bessie Dendrinou [3], A.Gadomska [4], B.North and E.Piccardo [5], Ingrida Eglė Žindžiuvienė [6], О.Пасічник [7], С.Сафарян, Л.Співакової [8] and many others.

The aim of the article is to consider mediation as communicative skill in mono- or bilingual communication and define mediation activities that provide successful intercourse.

Common European Framework of Languages (CEFL, 2001), the document which regulates teaching and learning foreign languages, defined four types of language skills: listening, reading, writing and speaking. 2020 CEFL edition reinterprets the user/learner as social agents and states that communicative language competence is activated in the performance of four language activities: *reception, production, interaction or mediation* [2, p.14]. *Receptive* activities include reading and following the media. *Productive* activities have an important function in many academic and professional fields (oral presentations, written studies and reports). *Interaction* (oral, written, online) is the key aspect of communication competence.

Mediation makes communication possible between persons who are unable, for whatever reason, to communicate with each other directly. It originates from the need to have something clarified, to interpret or reinterpret a message/text, etc. Mediation happens across languages (cross-linguistic mediation) or within the same language. Translation or interpretation, a paraphrase, summary or record, provides for a third party a (re)formulation of a source text to which this third party does not have direct access. Mediating language activities occupy an important place in the normal linguistic functioning of the societies [2, p.14].

In mediation, the user/learner acts as a social agent who creates bridges and helps to construct or convey meaning, sometimes within the same language, sometimes across modalities (e.g. from spoken to sign language or vice versa, in cross-modal communication) and sometimes from one language to another (cross-linguistic mediation). So, scholars distinguish intralinguistic, interlinguistic mediation.

In mediating activities, the language user is not concerned to express his/her own meanings, but simply to act as an intermediary between interlocutors who are unable to understand each other directly, normally (but not exclusively) speakers of different languages. Examples of mediating activities include spoken interpretation and written translation as well as summarising and paraphrasing texts in the same language, when the language of the original text is not understandable to the intended recipient. Linguistic and cultural mediation relies on collaborative processes and demands cultural awareness.

CEFR (Section 4.4) presents types of mediation activities:

– oral mediation: simultaneous interpretation (conferences, meetings, formal speeches, etc.); consecutive interpretation (speeches of welcome, guided tours, etc.); informal interpretation of foreign visitors in own country or of native speakers when abroad; in social situations for friends, family, clients, foreign guests, etc.; of signs, menus, notices, etc.

– written mediation: exact translation (e.g. of contracts, legal and scientific texts, etc.); literary translation (novels, drama, poetry, libretti, etc.); summarising gist (newspaper and magazine articles, etc.) within L2 or between L1 and L2; paraphrasing (specialised texts for lay persons, etc.) [2, p. 87].

In mediating activities, the language user is not concerned to express his/her own meanings, but simply to act as an intermediary between interlocutors who are unable to understand each other directly, normally (but not exclusively) speakers of different languages.

Laurence Boule [1] states that mediation skills can be learned and taught and suggests practical implementation of this process in language classes at schools and universities. But in modern schooling process teacher predominately develop language competence but mediation skills, social-cultural values are still not adequately practiced in foreign language classes. Mediation strategies include such activities as adapting language, breaking down complicated information, amplifying a dense text or streamlining a text [6, p. 638]. It is necessary to develop a range of mediation activities for different level students and include them in the curriculum and modern textbooks.

So, mediation as language activity creates the space and conditions for communicating and learning. Interlocutors construct new meaning, collaborate to make sense of a text, or convey ideas and information to others. For conducting mediation activities it is necessary to develop soft skills of collaboration, communication, critical and creative thinking as they expand intercultural understanding.

Literature:

1. Boule L. Mediation: skills and techniques / Laurence Boule, Michael T. Colatrella Jr., Anthony P. Picchioni. Carolina Academic Press. 2020. 369 p.

2. Common European Framework of Reference for Languages: learning, teaching, assessment. Companion volume with new descriptors. 2020. URL: <https://rm.coe.int/cefr-companion-volume-with-new-descriptors-2018/1680787989> (дата звернення 26.05.2025)

3. Dendrinou Bessie. Testing and teaching mediation. *Directions in Language Teaching and Testing*. 2018. Vol. 1. URL: https://rcl.enl.uoa.gr/directions/issue1_1f.htm (дата звернення 26.05.2025)

4. Gadomska A. Developing mediation skills at the tertiary level of education. *Neofilolog*, 2024. №1. P.170-191.

5. North B. and Piccardo E. Developing illustrative descriptors of aspects of mediation for the CEFR. Education Policy Division. Council of Europe. Strasbourg. 2016. URL: www.coe.int/lang-cefr (дата звернення 25.05.2025)

6. Žindžiuvienė I.E. Mediation as a skill in foreign language classes in secondary education. *Society. Integration. Education*. Proceedings of the International Scientific Conference. 2023. Volume I. P. 633-643. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2023vol1.7108>

7. Пасічник О. Міжкультурна медіація – переосмислення місця і ролі рідної мови у навчанні іноземних мов. *Проблеми сучасного підручника*. 2019. № 2. С. 213–223. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1309-2019-22-213-223>(дата звернення 06.05.2025)

8. Сафарян, С.І., Співакова, Л.О. Основні чинники розвитку медіаційних навичок вчителя іноземної мови у післядипломній освіті. *Педагогічна Академія: Наукові Записки*. 2025. Вип. 17. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15302798> (дата звернення 16.05.2025)

ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ЛІСОВОМУ ГОСПОДАРСТВІ УКРАЇНИ

Герасимчук О. П.,

*кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри лісового господарства
Луцький національний технічний університет*

Сталість лісових екосистем України перебуває під загрозою через низку чинників – від незаконних рубок військових дій і лісових пожеж до змін клімату та біологічних шкідників та [1]. У сучасних умовах зростання антропогенного навантаження на ліси та прискорення кліматичних змін виникає потреба у нових підходах до управління лісовими ресурсами. Одним із перспективних напрямів є інтеграція штучного інтелекту (ШІ) – сучасних алгоритмів машинного навчання та аналітики великих даних – у практику лісового господарства.

Світовий досвід демонструє, що цифрові технології здатні суттєво підвищити ефективність і оперативність прийняття рішень у лісовій галузі [1]. Штучний інтелект вже використовується для моніторингу стану лісів з космосу, прогнозування пожеж, автоматизації обліку деревини тощо. Для України, яка має значний лісовий фонд (близько 16% території країни покрито лісами) і водночас стикається з проблемами незаконних рубок та застарілої інфраструктури обліку, застосування ШІ відкриває нові можливості.

Один з найважливіших напрямів застосування ШІ у лісовому господарстві є дистанційний моніторинг стану лісів за допомогою супутникових даних, дронів та алгоритмів штучного інтелекту. Сучасні геоінформаційні системи (ГІС) у поєднанні з технологіями дистанційного зондування Землі дозволяють відслідковувати зміни лісового покриву практично в реальному часі [1, 2]. Штучний інтелект використовується для автоматичної інтерпретації цих великих масивів даних: неймережі здатні розпізнавати на супутникових знімках ознаки рубок, пожеж чи хвороб дерев [1, 2]. Зокрема, алгоритми комп'ютерного зору можуть навчатися розпізнавати ділянки суцільних рубок або осередки всихання лісу за серіями зображень, виявляючи зміни, мало помітні для людини.

Використання ШІ для моніторингу дає змогу своєчасно виявляти небезпечні тенденції. Наприклад, на основі аналізу багаторічних даних можна прогнозувати ризики виникнення лісових пожеж або спалахів шкідників у певних районах [1, 2]. Таким чином, ШІ стає інструментом раннього попередження: він допомагає лісівникам зосередити зусилля саме там, де і коли загроза найбільш ймовірна.

Окремо слід відзначити можливості ШІ у моніторингу змін клімату та їхнього впливу на ліси. ШІ-моделі, треновані на кліматичних даних і даних про ріст деревостанів, здатні передбачати, як ті чи інші сценарії кліматичних змін вплинуть на лісові екосистеми (наприклад, зміни породного складу, продуктивності лісів,

поширення хвороб) [1, 2]. Це важливо для розробки адаптаційних стратегій і заходів з підвищення стійкості лісів до глобального потепління.

Штучний інтелект значно розширює можливості лісовпорядкування та обліку лісових ресурсів. Традиційно інвентаризація лісу (визначення запасу деревини, видовий склад, вік і стан насаджень) вимагала трудомістких польових робіт. Нині ж, завдяки даним аерофотозйомки, лідарного сканування та супутників, стає можливим оцінювати параметри насаджень дистанційно. Алгоритми машинного навчання здатні обробляти ці дані і автоматично виділяти характеристики дерев – висоту, діаметр, біомасу – з високою точністю [1]. В результаті формуються цифрові 3D-моделі лісів, які можна оновлювати набагато частіше, ніж класичні матеріали лісовпорядкування.

Прогнозування росту і динаміки лісів – ще одна задача, де ШІ проявляє свою ефективність. Створені моделі здатні навчатися на даних багаторічних спостережень і передбачати, як буде змінюватися запас деревини на ділянці, виходячи з поточних умов та заходів господарювання [1, 2]. Це дозволяє приймати науково обґрунтовані рішення щодо режимів рубок, планування лісовідновлення і доглядів. Залучення ШІ до таких розрахунків підвищує точність прогнозів і сприяє сталому лісокористуванню, коли обсяги заготівлі деревини узгоджуються з природним приростом.

Крім того, автоматизація рутинних процесів управління (наприклад, документообіг, звітність, контроль за виконанням робіт) може бути реалізована через інтелектуальні інформаційні системи. Застосування ШІ-агентів, що аналізують операційні дані підприємства, допомагає виявити вузькі місця і підвищити ефективність виробничих процесів. У перспективі на основі ШІ можливе створення цифрових двійників лісових господарств, які моделюватимуть різні сценарії управлінських рішень та їхній вплив на лісові екосистеми. Подібні підходи відповідають концепції «Smart Forestry» (розумного лісового господарства), що набуває популярності в Європі [1, 2].

Для України надзвичайно актуальним є завдання боротьби з незаконними рубками лісу та тіншовим обігом деревини. Штучний інтелект може суттєво посилити існуючі механізми контролю. Перш за все, це стосується супутникового виявлення самовільних рубок. У районах, де ведуться рубки, алгоритми комп'ютерного зору можуть автоматично знаходити підозрілі зміни лісового покриву для подальшої перевірки контролюючими органами на місці.

На сьогодні в Україні громадські ініціативи взяли на себе роль «цифрових наглядців». Яскравим прикладом є стартап Deep Green Ukraine – незалежна система моніторингу лісів, що використовує супутникові зображення та алгоритми ШІ для виявлення рубок [3]. Розробники Deep Green застосували нейронну мережу об'єктного розпізнавання, яку навчили на тисячах прикладів знімків лісу з вирубками. Ця система аналізує як оптичні знімки Sentinel-2, так і радарні дані Sentinel-1 (що особливо важливо, адже радар «бачить» вирубки незалежно від хмарності чи наявності снігу) [3]. Завдяки високій точності аналізу лише в Київській області було автоматично виявлено близько 36 тисяч рубок за останні три роки [3]. Нині Deep Green тестується також у Одеській, Львівській та Закарпатській областях [3]. Ця система не лише фіксує рубки, а й має юридичний модуль: на веб-платформі користувачі можуть переглядати потенційно незаконні рубки, генерувати

звернення до правоохоронних органів і відстежувати реакцію влади [3]. Такий досвід демонструє, як ШІ може залучати громадськість до охорони лісу та забезпечувати прозорість у сфері лісокористування.

Інший аспект – контроль легальності перевезення та збуту деревини. Тут ШІ допомагає автоматизувати облік заготовленої деревини і унеможливити підміну документів. З 2020 року в Україні запроваджено єдину електронну систему обліку деревини (ЕОД), що фіксує кожну партію через обов'язкову фотофіксацію: лісвники мають завантажити фото вантажівки з деревиною для отримання товарно-транспортної накладної. У 2024 р. цю систему почали доповнювати алгоритмами ШІ для автоматичної перевірки фото на коректність [4]. За даними Державного агентства лісових ресурсів, на вдосконалення функції фотоконтролю із застосуванням ШІ було виділено понад 3 млн грн, і очікується, що це дозволить скоротити витрати на ручну перевірку, яку раніше здійснювали близько десяти співробітників інформаційно-аналітичного центру [4]. Нейромережа в такій системі може розпізнати неякісні або фальшиві зображення (наприклад, фото з екрану замість реального, відсутність маркувальних бирок на колодах чи завантаження старих фото) [4]. Хоча впровадження цієї інновації ще триває і стикається з певними труднощами (наприкінці 2024 р. система працювала в тестовому режимі), загальний тренд очевидний – цифровізація і ШІ-аналіз поступово проникають у контрольні процедури лісового сектора.

Окремо слід згадати про ідентифікацію деревини та її походження – сферу, що набуває значення у зв'язку з виходом України на європейські ринки. Європейський Союз нещодавно ухвалив новий Регламент щодо запобігання вирубуванню лісів (EU EUDR), який зобов'язує імпортерів надавати докази законності походження деревини та продукції з неї [5]. Відповідно, постає питання експертизи: з якого виду деревини виготовлено той чи інший продукт? Традиційні методи визначення породи за мікроскопічною структурою деревини складні, потребують участі вузьких фахівців і багато часу. На допомогу приходить ШІ: у Німеччині в межах проєкту KI_Wood-ID розробляють систему машинного зору, яка здатна автоматично розпізнавати породу деревини за зразком з точністю, недосяжною раніше [5]. Нейронні мережі цієї системи тренуються на великій базі еталонних зразків різних порід, аналізуючи мікроскопічні особливості будови клітин (форму, розміри судин тощо) [5]. Перші результати обнадійливі: прототип KI_Wood-ID вже навчився розрізняти одинадцять листяних порід (у тому числі березу, бук, тополь) і готується до розширення на хвойні [5]. Така система зможе значно прискорити експертизу деревини, автоматично виявляючи невідповідності задекларованої сировини (скажімо, якщо під виглядом сосни намагаються експортувати цінний дуб тощо). У перспективі подібні технології можуть бути інтегровані й в українську практику – наприклад, у лабораторіях митниці чи лісових господарств для перевірки законності заготовленої деревини. Це стане важливим кроком до виконання Україною вимог EUDR та посилення боротьби з тіншовим експортом лісоматеріалів.

Військова агресія завдала значної шкоди українським лісам, зокрема від пожеж у зонах бойових дій. Для оцінки масштабів цих втрат була застосована наукова методика, що поєднала аналіз супутникових знімків зі штучним інтелектом. За даними дослідження, опублікованого в 2025 р., за перші два роки війни було

знищено близько 1600 км² лісу на території України [6]. Алгоритми машинного навчання допомогли проаналізувати великі обсяги супутникових даних і виділити ділянки, де сталися значні втрати лісового покриву внаслідок бойових дій і спричинених ними пожеж. Це не лише дозволило кількісно оцінити екологічні збитки, а й стало основою для створення системи раннього виявлення надзвичайних ситуацій у лісах [6, 7]. Отримані результати привернули увагу урядових структур до потреби в післявоєнному відновленні лісів та розвитку систем моніторингу. Залучення ШІ до оцінки воєнних впливів – приклад того, як технології можуть допомогти подолати наслідки війни для довкілля.

Європейський Союз активно впроваджує цифрові інновації в управління лісами, і цей досвід є цінним для України на шляху євроінтеграції. Окрім згаданого проєкту KI_Wood-ID у Німеччині, варто відзначити зусилля скандинавських країн. Фінляндія, приміром, реалізує концепцію повністю цифрового лісового менеджменту: усі дані лісового фонду зібрані в єдину інформаційну систему, а для інвентаризації застосовуються авіаційні та супутникові знімки, що обробляються ШІ для отримання актуальних карт лісів [8]. Фінський Лісовий центр експериментує з роботизацією лісозаготівельної техніки, і для цього їм потрібні надточні дані про кожне дерево – їх забезпечує штучний інтелект, аналізуючи лідар знімки та створюючи маршрути для роботизованих гарвестерів [8]. Такий підхід підвищує продуктивність і допомагає вирішити проблему браку робочої сили в лісовому секторі. Інший приклад – системи раннього виявлення лісових пожеж на основі ШІ, що встановлюються в південних регіонах Європи. Компанія Bosch розробила камерні сенсори з алгоритмами глибинного навчання, які цілодобово сканують лісові масиви і можуть розпізнати маленький стовп диму на відстані десятків кілометрів, завчасно попередивши про займання. Такі камери успішно працюють у лісах Німеччини та Іспанії, і їхній досвід може бути застосований в Україні.

Таким чином, як українські ініціативи, так і досвід ЄС, свідчать про поступовий перехід лісового господарства на новий – цифровий та інтелектуальний – рівень. Україна вже має перші успіхи в застосуванні ШІ для моніторингу та контролю, але поки що ці приклади мають локальний або пілотний характер. Для системного ефекту необхідне масштабування та інституціоналізація цих напрацювань на рівні всієї галузі.

Література:

1. Криштоп Є. А., Борисова В. Л. Розумне лісове господарство: використання ГІС та штучного інтелекту для сталого управління лісами // Лісівництво, переробляння деревини та землевпорядкування: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 29–30 жовтня 2024 р.). – Харків: Державний біотехнологічний ун-т, 2024. – С. 34–36. – Режим доступу: repo.btu.kharkov.ua (дата звернення: 11.05.2025).

2. Дячук П. П., Берднік І. В. Використання геоінформаційних систем і штучного інтелекту для захисту особливо цінних лісів України: огляд можливостей, виклики та правове забезпечення [Електронний ресурс]. – Київ: WWF-Україна, 2024. – 84 с. – Режим доступу: <https://wwf.ua/?15345816/GIS-and-AI-for-preserving-HCV-forests-of-Ukraine> (дата звернення: 11.05.2025).

3. Расулова О. «У тіні лісу. Як в Україні шукають вирубки за допомогою супутників» [Електронний ресурс] // LB.ua. – 05.05.2021. – Режим доступу: <https://lb.ua/>

society/2021/05/05/483879_tini_lisu_yak_ukraini_shukayut.html (дата звернення: 11.05.2025).

4. Вербовська М., Тузяк Н. «Це неправильно, але як є». Українські лісники навчилися обходити нову державну систему контролю вирубок – NGL.media [Електронний ресурс] // NV.ua. – 26.11.2024. – Режим доступу: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/lis-2024-yak-diye-nezakonna-virubka-de-obhodyat-sistemu-obliku-y-prodayut-drovapovini-ukrajini-50469405.html> (дата звернення: 11.05.2025).

5. Штучний інтелект у боротьбі з глобальною вирубкою лісів: нові можливості для деревообробної промисловості [Електронний ресурс] // Вісник лісової промисловості. – 06.09.2024. – Режим доступу: <https://bulletin.com.ua/europa/shtuchnyj-intelekt-u-borotbi-z-globalnoyu-vyrubkoju-lisiv-novi-mozhlyvosti-dlya-derevoobrobnoyi-promyslovosti/> (дата звернення: 11.05.2025).

6. Cazzolla Gatti R., Cortés Lobos R. B., Torresani M., Rocchini D. An early warning system based on machine learning detects huge forest loss in Ukraine during the war // *Global Ecology and Conservation*. – 2025. – Vol. 58. – e03427. – DOI: <https://doi.org/10.1016/j.gecco.2025.e03427>.

7. Jain P., Coogan S. C., Subramanian S. G., Crowley M., Taylor S., Flannigan M. D. A review of machine learning applications in wildfire science and management // *Environmental Reviews*. – 2020. – Vol. 28, No. 4. – P. 478–505. – DOI: <https://doi.org/10.1139/er-2020-0019>.

8. McQueen S. How Artificial Intelligence, Robots Enhance Forest Sustainability in Finland [Electronic resource] // *Esri Blog* – 16.12.2019. – Access mode: <https://www.esri.com/about/newsroom/blog/finland-enhances-forest-data-accuracy-for-automation> (accessed: 11.05.2025).

ДЕЯКІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ СФЕРОЮ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Гжибовська Т. С.,

*кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри
освітнього менеджменту та публічного управління*

*Навчально-наукового інститут природничо-математичних наук інформатики
та менеджменту,*

*ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»*

Ефективне управління освітою в умовах воєнного стану неможливе без комплексного моніторингу якості освітніх процесів. Організація та забезпечення моніторингу дозволяє своєчасно оцінювати ефективність впроваджених управлінських рішень, визначати проблемні аспекти освітнього процесу та адаптувати освітні стратегії до нових умов.

Дослідженню різних аспектів управління сферою освіти присвячено праці таких науковців як: І. Протасенко, І. Кривов'язюк, С. Бірбіренко, Б. Порфір'єв, В. Арнольд, О. Гризунова та ін. За останні роки особливості управління закладами освіти в умовах воєнного стану почали досліджувати О. Мармаза, Т. Сущенко, Н. Бібік, В. Маслов, Н. Протасова та ін.

Моніторинг якості освіти виступає одним із найефективніших засобів виявлення існуючих та попередження можливих проблем в освіті. Інтеграція моніторингових інструментів у систему управління освітою дозволяє не лише оперативно реагувати на виклики, а й забезпечувати відповідність освітнього процесу сучасним стандартам.

В 2017 році було створено Державну службу якості освіти України (далі – держслужба), що реалізує державну політику у сфері освіти, зокрема з питань забезпечення якості освіти, забезпечення якості освітньої діяльності, здійснення державного нагляду (контролю) за закладами освіти щодо дотримання ними законодавства [1]. Щорічно голова держслужби публічно звітує про результати роботи за попередній рік та на сайті організації публікуються усі дані.

18 лютого 2025 р. голова держслужби презентував звіт про результати роботи за 2024 рік та зазначив, що протягом 2024 року держслужба провела сертифікацію педагогічних кадрів, здійснила акредитацію та моніторинг освітніх та освітньо-професійних програм, реалізувала 8 загальнодержавних моніторингових досліджень щодо різних аспектів якості освіти [2].

Під час презентації звіту було надано інформацію про те, що протягом 2024 р. держслужбою було виділено квоту обсягом 4 тис. місць для проходження сертифікації педагогами закладів загальної середньої освіти. Квоту використали 2984 вчителі, з яких успішно пройшли сертифікацію лише 1478 осіб (50 %) [2]. Низький

рівень використання виділеної квоти може свідчити про відсутність достатньої мотивації або поінформованості серед вчителів щодо важливості сертифікації. Результати сертифікації можуть вказувати на обмежений рівень готовності педагогів до такої процедури або невідповідність існуючих компетентностей вимогам сертифікації, оскільки лише 50% учителів, які взяли участь у процесі, успішно його пройшли.

Аналізуючи наступну складову звіту – акредитація та моніторинг освітніх та освітньо-професійних програм – було встановлено, що акредитацію отримали 194 освітньо-професійні програми та проведено постакредитаційний моніторинг 63 освітньо-професійних програм, щодо яких раніше прийнято рішення про умовну (відкладену) акредитацію [2]. Такі результати свідчать про те, що система освіти в Україні проходить процес оновлення та вдосконалення, незважаючи на діючий воєнний стан. Проте наявність умовної акредитації для деяких програм демонструє, що частина закладів освіти стикається з труднощами в адаптації до нових стандартів, що потребує додаткових механізмів підтримки та вдосконалення управлінських процесів у сфері освіти.

Також під час презентації звіту було наголошено на тому, що протягом 2024 р. було проведено 8 загальнодержавних моніторингових досліджень у системі освіти з різних питань, а саме щодо якості освіти у закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану; підготовки закладів освіти до роботи у 2024/2025 н. р.; сформованості соціально-емоційних навичок в учасників освітнього процесу; базових аспектів організації освітнього процесу в закладах фахової передвищої та вищої освіти в умовах воєнного стану тощо [2]. Зокрема результати моніторингу щодо базових аспектів організації освітнього процесу в умовах воєнного стану (див. рис. 1) свідчать про те, що рівень задоволеності організацією освітнього процесу серед респондентів залишається високим, демонструючи позитивну динаміку порівняно з попереднім періодом. Індекси залишаються сталими порівняно з попередніми результатами, що підтверджує адаптацію закладів освіти до викликів воєнного стану. Респонденти відзначили, що нинішній рівень організації освітнього процесу в I семестрі 2024/2025 навчального року відповідає їхнім очікуванням або навіть перевищує їх. 39% здобувачів освіти та 36% викладачів оцінили рівень організації освітнього процесу найвищим балом. Тобто значна частина респондентів високо оцінює зусилля закладів освіти щодо забезпечення належної якості освітнього процесу в умовах сьогодення.

Високий рівень задоволеності, що відображено на рис. 1, який зберігається протягом кількох років, демонструє, що система освіти ефективно реагує на виклики, а заходи, спрямовані на підтримку якості освіти, працюють. Моніторинг у такому контексті є незамінним інструментом для оцінки ефективності управлінських рішень та своєчасного коригування освітніх стратегій.

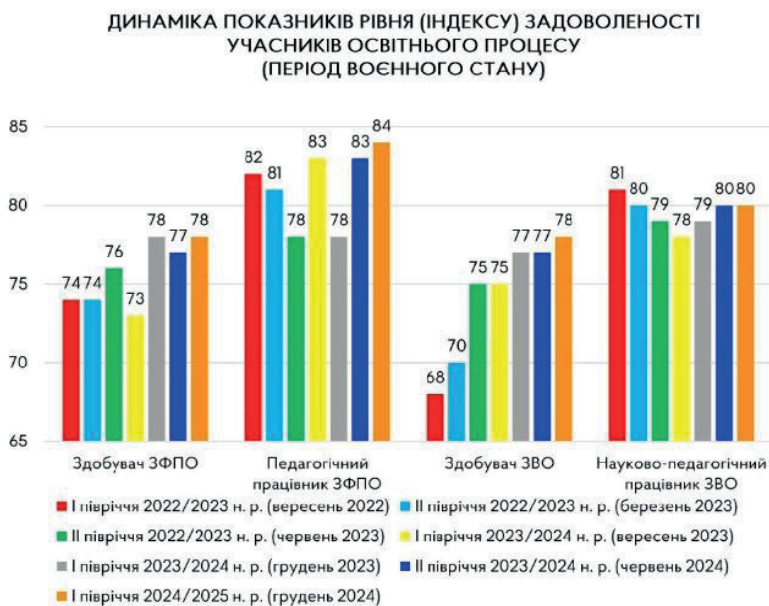

Рис. 1. Результати моніторингу щодо базових аспектів організації освітнього процесу в умовах воєнного стану [2]

Аналізуючи наведені зі звіту дані, можна резюмувати, що моніторинг якості освіти є ключовим елементом ефективного управління освітньою сферою, особливо в умовах воєнного стану. Він дозволяє не лише оцінювати поточний стан сфери освіти, а й визначати проблемні аспекти, прогнозувати виклики та розробляти дієві управлінські стратегії. Саме завдяки ефективному моніторингу можна забезпечити належну якість освіти, її доступність та відповідність суспільним потребам як в умовах воєнного стану, так і в умовах післявоєнного відновлення.

Література:

1. Державна служба якості освіти України. URL: <https://sqe.gov.ua/pro-nas/>
2. Публічний звіт Голови Державної служби якості освіти України за 2024 рік. URL: https://sqe.gov.ua/publicniy-zvit-sqe-2024/?utm_source=chatgpt.com

ФОРМУВАННЯ М'ЯКИХ НАВИЧОК ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕНЬ У ЛАБОРАТОРІЇ

Гловацький І. В.,

*завідувач лабораторією кафедри харчових технологій
Полтавський державний аграрний університет
м. Полтава, Україна*

Професіоналізм та його успіх у професії залежить від гармонійного поєднання твердих (технічних) та м'яких (соціальних) навичок.

Лабораторні роботи є невід'ємною складовою освітнього процесу для здобувачів вищої освіти, які навчаються на ОПП Харчові технології. Вони забезпечують практичне засвоєння теоретичних знань, формування професійних умінь і навичок, а також створюють умови для розвитку м'яких компетентностей, що є необхідними для успішної професійної діяльності.

Під час виконання лабораторних робіт студенти вивчають властивості сировини, опановують методи контролю якості продукції, технологічні процеси переробки та зберігання харчових продуктів. Це дозволяє краще зрозуміти взаємозв'язок між теоретичними положеннями та їх практичним застосуванням у виробничих умовах [1].

Окрім технічних знань, лабораторні заняття сприяють розвитку м'яких компетентностей: вміння працювати в команді, комунікативних навичок, критичного мислення, відповідальності, тайм-менеджменту, здатності до прийняття рішень та розв'язання проблем [2]. В умовах спільного виконання експериментів студенти навчаються розподіляти обов'язки, обговорювати результати, аргументовано відстоювати свою позицію, а також адаптуватися до змін [3].

У сфері харчових технологій відповідальність під час виконання лабораторних робіт відіграє ключову роль, адже йдеться про безпеку працівників, безпечність харчових продуктів, здоров'я споживачів та дотримання стандартів якості. Відповідальність проявляється у точному дотриманні методик досліджень, належному веденні документації, дотриманні санітарно-гігієнічних норм, а також у сумлінному ставленні до отриманих результатів.

Здобувачі вищої освіти повинні відповідально дотримуватись затверджених правил: від правильного відбору проб до точного виконання аналітичних методів. Навіть незначне відхилення від методики може призвести до хибних результатів, що, в умовах реального виробництва, потенційно ставить під загрозу життя і здоров'я людей [4].

У контексті харчової галузі особливе значення має дотримання санітарно-гігієнічних норм: чистота лабораторного посуду, стерильність умов, запобігання контамінації зразків. Недотримання цих вимог не лише спотворює результати, а й створює ризик поширення патогенних мікроорганізмів [5].

Відомо що відповідальність також передбачає етичне ставлення до результатів досліджень. Студенти повинні утримуватись від фальсифікації, підгонки результатів під очікування, а також визнавати власні помилки як частину навчального процесу. Така чесність формує базу для подальшої наукової та професійної доброчесності [6].

Крім того, принцип відповідальності включає турботу про безпеку – як особисту, так і колективну. Це означає дотримання правил роботи з хімічними речовинами, термічним обладнанням, високим тиском, електроприладами тощо. Нехтування інструкціями з техніки безпеки у харчових лабораторіях може призвести до серйозних травм або забруднення продукції [5].

Також, дослідники зобов'язані дотримуватись норм біобезпеки – правил роботи з небезпечними біологічними матеріалами, хімічними речовинами та обладнанням. Порушення таких норм може мати серйозні наслідки як для персоналу, так і для навколишнього середовища [6].

Розвиток soft skills, зокрема відповідальності, самоконтролю, етичного мислення та вміння діяти в кризових ситуаціях, значно підвищує загальну якість дослідження та сприяє формуванню етичної культури в науковій установі.

Таким чином, етичні норми та відповідальність не є формальностями – це фундаментальні принципи, які забезпечують безпечне, достовірне й морально обгрунтоване проведення наукових досліджень.

Розвиток м'яких компетентностей особливо важливий у контексті сучасного ринку праці, де роботодавці високо цінують не лише професійну підготовку, а й гнучкість, ініціативність та здатність до командної роботи [7]. Лабораторні заняття виступають ефективним інструментом для інтеграції технічної освіти з формуванням таких особистісних якостей.

Таким чином, лабораторні роботи у навчанні студентів ОПП Харчові технології виконують подвійну функцію: забезпечують фахову підготовку та сприяють розвитку м'яких компетентностей, які є ключовими для успішної професійної діяльності у сфері харчової промисловості [4].

Лтература:

1. Коваленко І. О. Лабораторні роботи як засіб формування професійних компетентностей у студентів технічних спеціальностей. Педагогіка і психологія. 2020. № 3. С. 45-50.
2. Андреева Т. М. М'які навички в освіті: теорія і практика. Київ: Освіта України, 2019. 152 с.
3. Шевченко Н. В. Командна робота у навчанні: методичні аспекти. Вища освіта України. 2021. №2. С. 67-72.
4. Пономаренко Р. В. Практична підготовка студентів у галузі харчових технологій: сучасні підходи. *Науковий вісник ХНТУСГ*. 2023. №4. С. 23-28.
5. Коваленко І. О. Гігієнічні вимоги до лабораторних досліджень у харчовій промисловості. *Безпека харчових продуктів*, 2020. №2. С. 41-46.
6. Бондаренко О. С. Основи біобезпеки та біозахисту: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2020. 184 с.
7. Іващенко Л. І. Попит на м'які навички в аграрному секторі: аналітичний огляд. *Економіка та суспільство*. 2022. №38. С. 110-115.

ДОБРОЧЕСНЕ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ: ПРАВНИЧА ОСВІТА

Гловюк І. В.,

*докторка юридичних наук, професорка, професорка кафедри
кримінально-правових дисциплін навчально-наукового інституту права
та правоохоронної діяльності
Львівського державного університету внутрішніх справ
м. Львів, Україна*

Штучний інтелект розвивається настільки стрімко, що вже немає питання, чи використовувати його в освіті та науці, але є питання стосовно забезпечення добродесного використання.

З закордонного досвіду можна навести декілька цікавих підходів у контексті правничої освіти. У статті з красномовною назвою «ШІ трансформація у правничому секторі починається у правничих школах» зазначено, що правничі школи можуть інтегрувати ШІ на трьох різних рівнях:

1. Зміст: Додавання курсів з етики та регулювання ШІ в різних регіонах є важливим, але це лише перший крок – навчальні програми з права повинні бути повністю переглянуті, щоб відповідати професії, яка дедалі більше керується ШІ. Вони також повинні бути проаналізовані, щоб визначити, як ШІ вплине на кожен юридичну дисципліну.

2. Методологія: Викладачі повинні робити свідомий вибір щодо того, коли студентам дозволяється використовувати інструменти ШІ, а коли ні. Вони також повинні розробляти дебати та завдання, знаючи, що студенти, ймовірно, використовуватимуть ШІ так само, як це роблять юристи-професіонали. І викладачі, і студенти повинні використовувати ШІ для підвищення ефективності навчання (більш точний зворотний зв'язок, дослідження тощо) і ставитися до нього як до союзника, а не як до супротивника.

3. Навички: штучний інтелект має бути інструментом, який покращує правовий аналіз, а його правильне використання має зміцнити здатність студентів оцінювати різні точки зору, будувати чіткі аргументи та ухвалювати обґрунтовані рішення [1].

Особливо багато викликів, як показує вже наявний досвід, спричинить рівень методології у частині поступової повної зміни характеру завдань та самостійних робіт.

Дослідники передбачають три конкретні сфери, в яких ШІ буде інтегрований у навчальні програми правничих шкіл: доктринальні курси (студенти повинні навчитися використовувати штучний інтелект для підтримки критичного мислення та оцінювання, співпраці та комунікації, оцінки та зворотного зв'язку. Це також передбачає більш конкретні інструкції щодо впливу штучного інтелекту

на право у вузьких сферах, таких як конфіденційність і захист даних, інтелектуальна власність, охорона здоров'я, кримінальне право та інші галузі практики); курси з юридичних досліджень та написання документів; курси зі штучного інтелекту [2]. Ці напрямки вже реалізуються.

Зокрема, в Університеті Сан-Франциско студенти навчаються: використовувати штучний інтелект у юридичному аналізі та оцінювати згенерований штучним інтелектом юридичний контент, зосереджуючись на ефективності, одночасно критично оцінюючи його результати на предмет помилок у міркуваннях, точності, ясності та структури; використовувати підказки для перегляду та покращення результатів роботи штучного інтелекту, будуючи сильніші аргументи та ефективніше юридичне письмо; прискорювати юридичні дослідження шляхом розширення традиційних методів за допомогою різноманітних юридичних платформ на основі штучного інтелекту; розглядати етичні питання, включаючи конфіденційність, упередженість та відповідальне використання нових технологічних інструментів [3]. Тобто ШІ використовується загалом як цілком доброчесний засіб для навчання, з розумінням, що він може допускати помилки та генерувати результати в певних недоліках. Відмітимо, що серед ключових міркувань при оцінці рішень ШІ для студентів-юристів наведені: достовірність, точність, безпечність [4].

На сучасному етапі розвитку ШІ та на перспективу, як видається авторці, правники-викладачі мають врахувати та змиритися з такими аспектами нової освітньої реальності:

1. Наразі ідентифікація автора тексту (людина чи ШІ) не є безпомилковою. Особисте спілкування з ChatGPT це беззаперечно продемонструвало. Невідомо, чи будуть колись програмні продукти, які це робитимуть безпомилково. Утім, присвоєння тексту ШІ без вказання на це є порушенням академічної доброчесності, яка тягне за собою відповідальність. Така відповідальність не може ґрунтуватися на припущенні щодо наявності порушення академічної доброчесності.

2. Враховуючи п. 1, при підготовці будь-яких видів завдань, самостійних робіт, контрольних заходів (крім ситуацій, коли вони виконуються без доступу до мережі Інтернет та електронних систем), слід враховувати, що вони можуть бути виконані за допомогою ШІ. Це особливо критичний аспект для кваліфікаційних робіт, у тому числі дисертацій.

3. Реагуючи на проблеми п. 2, стає очевидним, що завдання нової генерації мають бути як мінімум двох видів: а) ті, які «не піддаються» ШІ на конкретному етапі його розвитку (завдання має бути протестовано на найпоширеніших моделях, у тому числі платних версіях); б) із залученням ШІ (підготовка та оцінка промптів, оцінка відповідей, пошук помилок, уточнення промптів в ході виконання завдання, використання ШІ для виконання частини завдання, наприклад, пошуку інформації, порівняння результатів різних ШІ для одного завдання тощо). Це цілком суголосно думці, що використання ChatGPT в освітньому процесі (перш за все в гуманітарних науках) обумовить в майбутньому зосередження науково-педагогічних працівників на створенні творчих завдань (із відмовою від описових) [5, с. 26]. Завдання постійно еволюціонуватимуть з розвитком ШІ. У рекомендаціях МОН зазначено, що викладачі можуть сприяти уникненню порушень академічної доброчесності з боку здобувачів освіти під час застосування ШІ такими діями: надання здобувачів освіти структури письмового навчального

завдання із визначенням частин, які можуть бути виконані із застосуванням ШІ та вимогою відзначення ролі ШІ в процесі підготовки письмового навчального завдання (атрибуція ШІ); постійне оновлення письмових навчальних завдань на основі дослідження тенденцій розвитку ШІ; доповнення письмової оцінки усними презентаціями або індивідуальними співбесідами, щоб оцінити розуміння студентами матеріалу та їх здатність мислити критично; заміна традиційних письмових навчальних завдань (тести, реферати тощо) презентаціями, індивідуальними або груповими проектами, які вимагають творчого підходу й критичного мислення; створення письмових навчальних завдань, які здобувачі освіти зможуть виконати лише за умови застосування первинних (отриманих особисто) даних; створення письмових навчальних завдань з вигаданими кейсами, нетекстовими фрагментами тощо з метою уникнення застосування ШІ [6, с. 22].

4. Роль законодавства щодо регламентації використання ШІ має тенденцію «відставати» від розвитку ШІ та його практичного використання. Це, з одного боку, покладає відповідальність на правничі школи як суб'єктів створення та удосконалення політик (у широкому розумінні) добросесійного використання ШІ. На роль освітньої спільноти у цьому напрямку неодноразово наголошувалося [7, с. 166; 8, с. 511], на таку потребу вказує і МОН [6, с. 13]. Такі політики є [9; 10]. ChatGPT, до речі, на запит авторки цих тез сформулював та запропонував цікавий та логічний гайд для здобувачів щодо етичного використання ШІ.

Проект Закону України «Про академічну добросесійність» №10392 від 08.01.2024 [11] робить спробу оцінити використання ШІ з позицій академічної добросесійності. Зокрема, ст. 8 прописує, що особа не може вважатися автором академічного твору (частини академічного твору), якщо він сформований (згенерований) за запитом особи комп'ютерною програмою в автоматичному режимі. На перший погляд, якщо не враховувати реалії та можливості ШІ, все правильно. Утім, це положення зазнало слушної критики: «Де межа «методики формування»? – розмірковує експерт у питаннях штучного інтелекту, CEO Devgain Олександр Краковецький. – Чи потрібно вказувати операційну систему та версію білда, модель відеокарті, версію Microsoft Word, версію браузера й наявність плагінів, історію промптів, параметри та версію моделі, наявність чи відсутність платної підписки, розмір контекстного вікна тощо? Все це теоретично може впливати на результат генерування. Якщо я прогнав текст через Grammarly, чи вважатиметься фінальний результат усе ще моєю роботою? Чи правильно я розумію, що факт використання Google Translate, Grammarly, інших систем перевірки граматики тепер має фіксуватися?» [12]

Додаткові питання виникають, наприклад, якщо ШІ допоміг оформити перелік джерел (наприклад, переформатував у потрібний стиль цитування): частина тексту згенерована ШІ, отже, якщо формально підходити до цього питання, то це порушення академічної добросесійності. А якщо ШІ лише сформулював тему? А якщо лише план? А якщо вичитав і вказав, як краще переформулювати 2-3 вже написані людиною фрази? Відповідей немає. Утім, є положення: «При використанні в академічному творі частин, сформованих (згенерованих) комп'ютерними програмами, цей факт має бути зазначений автором (авторами) із зазначенням методики формування (генерування) або посиланням на відповідну комп'ютерну програму чи її опис» (ч. 6 ст. 8 проекту). Як видається, воно, по-перше, мало

синхронізується з попереднім абзацом цієї ж частини, який цитувався вище. По-друге, цікаве формулювання про частини твору. Тобто якщо 90 % виконане ШІ, а 10% людиною – хто буде автором? В проєкті немає відповіді і на це питання.

Якщо ж звернутись до ст. 24 проєкту, то там мова йде про те, що академічним плагіатом також є оприлюднення як результатів власної академічної діяльності текстів та/або результатів, сформованих (згенерованих) комп'ютерною програмою в автоматичному режимі, якщо цей факт не зазначено в академічному творі чи супровідних матеріалах до нього. Але знову ж виникає питання, як визначити авторство, якщо 90 % виконане ШІ, а 10% людиною? І чи допустиме це, наприклад, для кваліфікаційної роботи? А якщо автор не зазначив, що він використав онлайн-перекладач для іншомовних джерел, то це буде плагіатом чи ні? Україномовний текст же згенерований комп'ютерною програмою в автоматичному режимі!

Отже, наразі запитань стосовно добросовісного використання ШІ значно більше, аніж відповідей. Очевидно, що в основі добросовісного використання знаходиться усвідомлення важливості наявності власних знань та навичок, які залишаються з людиною тоді або якщо можливості скористатися ШІ не буде. Утім, прогрес беззаперечно вказує на потребу удосконалювати освітню діяльність через добросовісне використання ШІ з розумінням усіх викликів, які є та які будуть, без жодних гарантій, що законодавство та програми-ідентифікатори ШІ встигатимуть за самим ШІ.

Література:

1. Soledad Atienza. AI transformation in the legal sector begins in law schools. URL: <https://theconversation.com/ai-transformation-in-the-legal-sector-begins-in-law-schools-252007> (дата звернення: 28.04.2025)

2. Kristen Baginski, Celeste Pometto DiNicola. AI goes to law school. URL: <https://www.lexisnexis.com/community/insights/legal/b/thought-leadership/posts/ai-goes-to-law-school> (дата звернення: 28.04.2025)

3. The University of San Francisco School of Law Embeds GenAI Into Core Curriculum. URL: <https://www.usfca.edu/news/university-san-francisco-school-law-embeds-genai-core-curriculum> (дата звернення: 28.04.2025)

4. Madison Johnson. 3 Keys for Law Students Using AI. URL: <https://www.lexisnexis.com/community/amp-insights/82/3-keys-for-law-students-using-ai> (дата звернення: 28.04.2025)

5. Акімов М.О. Використання можливостей ChatGPT при підвищенні кваліфікації працівників національної поліції України. *Академічна добросовісність, відкрита наука та штучний інтелект: як створити добросовісне освітнє середовище*: збірник есе програми підвищення кваліфікації / упорядники: А. Артюхов, М. Віхляєв, Ю. Волк. 18 вересня – 18 жовтня 2023 року. – Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-345-6-3> (дата звернення: 28.04.2025)

6. Рекомендації щодо відповідального впровадження та використання технологій штучного інтелекту в закладах вищої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/news/2025/04/24/shi-v-zakladakh-vyshchoi-osvity-24-04-2025.pdf> (дата звернення: 29.04.2025)

7. Дроздов В.В. Академічна доброчесність vs ChatGPT: нові виклики для кодексів честі. *Академічна доброчесність, відкрита наука та штучний інтелект: як створити доброчесне освітнє середовище*: збірник есе програми підвищення кваліфікації / упорядники: А. Артюхов, М. Віхляєв, Ю. Волк. 18 вересня –18 жовтня 2023 року. – Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-345-6-63> (дата звернення: 28.04.2025)

8. Шевчук В.О. Особливості використання ChatGPT в освітньому середовищі. *Академічна доброчесність, відкрита наука та штучний інтелект: як створити доброчесне освітнє середовище*: збірник есе програми підвищення кваліфікації / упорядники: А. Артюхов, М. Віхляєв, Ю. Волк. 18 вересня –18 жовтня 2023 року. –Львів –Торунь : Liha-Pres, 2023. DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-345-6-211> (дата звернення: 28.04.2025)

9. Політика використання штучного інтелекту для академічної діяльності в КПІ ім. Ігоря Сікорського. URL: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/70b895b5-1339-4d51-975b-a6114035c950/content> (дата звернення: 28.04.2025)

10. Політика використання штучного інтелекту з у вищому навчальному закладі «Університет імені Альфреда Нобеля». URL: <https://duan.edu.ua/wp-content/uploads/2025/01/polityka-vukorystannya-shtuchnoho-intelektu.pdf> (дата звернення: 28.04.2025)

11. Проект Закону України «Про академічну доброчесність» №10392 від 08.01.2024. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43481> (дата звернення: 28.04.2025)

12. Аждо звільнення та відрахування: чи стане закон про академічну доброчесність захистом від обману. І чому він навряд чи зможе регулювати використання штучного інтелекту в академічних творах. URL: <https://mind.ua/publications/20275783-azh-do-zvylnennya-ta-vidrahuvannya-chi-stane-zakon-pro-akademichnu-dobrochesnist-zahistom-vid-obmanu> (дата звернення: 28.04.2025)

ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS У ДИСТАНЦІЙНОМУ НАВЧАННІ

Голубець І. М.,

кандидат культурології, доцент,

доцент кафедри готельно-ресторанного і туристичного бізнесу

Приватного вищого навчального закладу «Київський університет культури»,

м. Київ, Україна

В умовах глобалізації та технологічних змін навички, пов'язані з міжособистісною комунікацією, емоційним інтелектом та критичним мисленням, стали ще важливішими. Зі змінами в освіті, зокрема в дистанційному навчанні, потреба у розвитку soft skills стає дедалі актуальнішою. Soft skills дозволяють ефективно взаємодіяти між собою, адаптуватися до змін, вирішувати проблеми та працювати в команді, вони відіграють важливу роль в успіху фахівця [3].

Цифрові платформи та інструменти стали основним засобом для формування як hard, так і soft skills. Вони дозволяють створювати інтерактивні та адаптивні навчальні середовища, доступні в будь-який час і з будь-якої точки світу [1].

Hard skills можна чітко виміряти і сертифікувати, це технічні навички, а також вузькоспеціалізовані, що діють у сталих умовах і в межах однієї професії. Soft skills важче виміряти, але вони визначають здатність людини взаємодіяти з іншими людьми, успішно працювати в команді, вирішувати проблеми тощо, вони універсальні та допомагають досягти успіху в будь-якій сфері діяльності.

Ключове, на що варто звернути увагу в першу чергу – це комунікативні вміння. Особистість з сильними навичками міжособистісного спілкування вміє чітко сформулювати свої потреби, свої очікування до команди та оточення, а також уважно вислухати, як інші формулюють свої потреби і очікування.

Ще одна риса з набору soft skills – ситуаційна обізнаність, тобто здатність відстежувати як розвивається ситуація навколо, знати, вміти і розглядати різні способи реагування на неї такими діями, які дадуть найкращий результат для всіх залучених в цю ситуацію.

Іншою важливою особливістю soft skills є адаптивність або гнучкість, що означає вміння однаково добре працювати в різних ситуаціях, а також вміння перемикатися з однієї ситуації на іншу не перестаючи успішно виконувати всі завдання.

Здатність бути дипломатичним і тактовним, навіть коли присутні якісь розбіжності або конфлікти – ще один ключовий аспект з набору soft skills. Ця здатність означає вміння зберігати професійний тон і адекватну манеру поведінки навіть якщо є розчарування в ситуації, що склалася.

Особливу увагу варто приділити цифровим інструментам, які можуть бути ефективно інтегровані в освітній процес з метою розвитку комунікативних, лідерських, організаційних та аналітичних навичок. Цифрові навички – digital

skills – категорія, яка виникла у зв'язку з глобальною діджиталізацією та цифровізацією сучасного світу. З'явилися конкретні цифрові інструменти, які допомагають розвивати soft skills у дистанційному навчанні: платформи для навчання та тренінгів; ігрові платформи (gamification); інструменти для розвитку емоційного інтелекту; віртуальні командні проекти [5, 6].

Онлайн-курси (*Coursera, LinkedIn Learning*) пропонують численні тренінги, присвячені розвитку soft skills: курси з лідерства, комунікації, управління часом, навичок переговорів і ефективної презентації. Такі курси часто включають інтерактивні завдання та відео, що дозволяють студентам застосовувати теоретичні знання в практичних ситуаціях; візуалізувати та зберігати свої ідеї, створювати стратегічні плани, що тренує критичне мислення; включають завдання на саморозуміння, розпізнавання емоцій інших людей та їх управління, є чудовими інструментами для розвитку емоційного інтелекту [6].

Ігрові платформи (*Duolingo, Kahoot, Quizlet*) активно використовують елементи гейміфікації. Вивчення мов за допомогою ігор дозволяє розвивати комунікаційні навички та покращувати здатність до самовираження. Платформи для створення ігор та вікторин, можуть бути корисні для розвитку критичного мислення та здатності до швидкої реакції. Здобувачі освіти можуть змагатися один з одним, що допомагає стимулювати здорову конкуренцію [6].

Платформа для симуляцій та тренінгів *Mursion*, використовує віртуальних персонажів для навчання емоційному інтелекту та управлінню емоціями в складних ситуаціях (наприклад робота з клієнтами).

Платформи для проведення онлайн-зустрічей та обговорень (*Google Meet, Zoom*) допомагають розвивати навички командної роботи, координації та управління проектами в режимі реального часу [4].

Перевагами використання цифрових інструментів для формування soft skills є спроможність навчатися з будь-якої точки світу та у зручний для студента час, великий доступ до різних курсів та ресурсів, можливість не тільки вивчати матеріал, але й активно застосовувати його на практиці.

Проте у сучасному світі виникають і певні перепони на шляху до здобуття soft skills, оскільки досі зберігається нерівний доступ до цифрових ресурсів та є потреба в стабільному інтернет-з'єднанні. Онлайн-навчання не завжди може замінити живу комунікацію, що важливо для розвитку деяких soft skills, таких як невербальна комунікація та емпатія. Також не ватро забувати, що для успішного використання сучасних цифрових інструментів потрібна певна база знань у галузі інформаційних технологій, тобто важлива цифрова грамотність як студентів, так і викладачів

Тенденції розвитку та використання цифрових інструментів для формування soft skills свідчать про суттєвий вплив поєднання штучного інтелекту та віртуальної реальності. Вони можуть зробити формування soft skills більш індивідуалізованим, інтерактивним та наближеним до реальних життєвих і професійних ситуацій.

Для ефективного розвитку soft skills в умовах сучасної освіти важливою є активна взаємодія як педагогів, так і студентів у процесі інтеграції цифрових інструментів в освітні програми. Викладачам слід приділяти більше уваги впровадженню цифрових технологій у навчальний процес, зокрема через комбіновані

методи навчання, що поєднують онлайн-курси з практичними завданнями, такими як групові проекти. Крім того, важливо навчати студентів ефективно користуватися цими інструментами, щоб забезпечити не лише набуття знань, а й розвиток навичок комунікації, критичного мислення, роботи в команді та інших soft skills. Студентам рекомендується активно долучатися до виконання онлайн-завдань, брати участь у групових проектах і максимально використовувати можливості цифрових інструментів для самонавчання, самовдосконалення та практичного застосування своїх навичок у реальних життєвих та професійних ситуаціях.

Підсумовуючи, можна зазначити, що інтеграція цифрових інструментів у навчальний процес є ключовим фактором для ефективного розвитку soft skills, особливо в умовах дистанційного або змішаного навчання. Ці інструменти не лише урізноманітнюють освітній процес, але й відкривають нові можливості для формування навичок, які є критично важливими у сучасному світі – комунікації, критичного мислення, креативності та співпраці.

Загалом цифрові інструменти адаптують освітнє середовище до вимог часу, водночас формуючи нові педагогічні підходи. Їх активне використання не лише змінює формат навчання, а й стимулює розвиток освітніх трендів, орієнтованих на особистісне зростання і професійну підготовку студентів у швидкоплинному цифровому світі.

Література:

1. Андрущенко В. П., Лук'янова Л. Б. Цифровізація освіти: виклики та перспективи // Педагогіка і психологія. 2021. № 1. С. 3–12.
2. Зязюн І. А., Сущенко Л. П. Soft skills як ключовий компонент професійної підготовки сучасного фахівця // Проблеми підготовки сучасного вчителя. 2019. № 1(19). С. 45–50.
3. Олійник Т. О. Роль цифрових технологій у формуванні м'яких навичок студентів // Інформаційні технології і засоби навчання. 2020. Т. 76, № 2. С. 117–124.
4. Кухар В. М. Інноваційні підходи до формування soft skills у дистанційній освіті // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2021. №1. С. 89–94.
5. Ковальчук Ю. І. Гейміфікація як засіб формування soft skills в умовах змішаного навчання // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2022. № 3. С. 102–110.
6. World Economic Forum. The Future of Jobs Report 2020. URL: <https://www.weforum.org/reports/the-future-of-jobs-report-2020>.

БЛОКЧЕЙН ЯК ДРАЙВЕР ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ ТА ТРАНСФОРМАЦІЇ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ

Голячук Н. В.,

кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і аудиту

Голячук С. Є.,

*кандидат сільськогосподарських наук, доцент кафедри харчових технологій і хімії,
Луцький національний технічний університет
м. Луцьк, Україна*

Технологія блокчейн з'явилась у жовтні 2008 року, коли був опублікований документ, розроблений Сатоші Накамото. Метою створення технології стала потреба в усуненні дублювання витрат при використанні криптовалюти. Технологія передбачала створення надійного, захищеного від збоїв розподіленого реєстру, який фіксує історію транзакцій і гарантує їх незмінність.

Блокчейн – це безперервний ланцюг блоків даних, кожен з яких формується відповідно до визначених правил та містить криптографічний зв'язок із попереднім блоком. Така побудова унеможливорює ретроспективну зміну інформації без порушення цілісності всієї системи.

Технологія блокчейн має значний потенціал докорінно змінити підходи до ведення бізнесу та функціонування державних установ.

Прогнози щодо застосування технології блокчейн вказують на значне зростання ринку та його вплив на глобальну економіку.

За даними Grand View Research «розмір глобального ринку технології блокчейн оцінювався в 31,28 мільярда доларів США в 2024 році, і прогнозується, що середньорічний приріст буде зростати на 90,1% з 2025 по 2030 рік» [1]. Попит на безпечні та прозорі фінансові операції стрімко зростає в різних галузях, і це сприяє розвитку ринку блокчейн-технологій, де всі дані записуються в захищену та незмінну електронну книгу, що забезпечує надійність і відкритість інформації. Саме тому ця технологія стала популярною у сферах обліку, фінансів, медицини та логістики. Компанії все частіше впроваджують блокчейн, щоб зробити свої процеси більш прозорими й захищеними.

У державному секторі ринок блокчейн-рішень «зростає з 22,5 мільярда доларів США у 2024 році до 791,5 мільярда доларів США до 2030 року, з середньорічним темпом зростання 81%» [2]. При цьому одним з ключових факторів є зростаюча потреба державних установ в безпечних рішеннях цифрової ідентифікації. Уряди різних країн усе більше переймаються захистом особистих даних громадян, особливо на тлі посилення кіберзагроз. Завдяки своїй безпеці та децентралізованій структурі блокчейн може стати ефективним інструментом для оновлення та захисту систем цифрової ідентифікації, особливо коли мова йде про розвиток електронних послуг. Крім того, прагнення до відкритості й чесності у використанні

бюджетних коштів, державних закупівлях та виборах стимулює використання блокчейн-рішень, які ускладнюють підробку даних і дають змогу перевірити всю інформацію.

Більшість блокчейн-рішень наразі перебувають на початкових етапах впровадження, при цьому їхній глобальний економічний потенціал є надзвичайно високим. Згідно з аналітичними даними компанії Agile Dynamics «до 2030 року блокчейн може забезпечити приріст світового ВВП на понад 2,1 трільйона доларів США, що становитиме близько 2% від загального прогнозованого обсягу ВВП» [3]. Очікується, що майже половина цього зростання припадатиме на країни, що розвиваються, зокрема регіони Азії, Південної Америки та Африки.

Сучасне бізнес-середовище використовує технологію блокчейн для впровадження нових можливостей та вирішення існуючих проблем в різних галузях.

Фінанси та банківська справа. Блокчейн допомагає трансформувати платіжну систему, здійснюючи фінансові транзакції швидше та безпечніше, особливо при міжнародних переказах. Названа технологія спрощує процедуру ідентифікації клієнтів та підвищує безпеку внутрішньої комунікації банків.

Управління ланцюгами поставок. Блокчейн дозволяє створити постійний реєстр (із заборонаю зміни), який відстежує рух товарів від виробника до кінцевого споживача. Такі операції гарантують справжність та цілісність товарів та допомагають боротись з підробками.

Виконання смарт-контрактів. Якщо умови контрактів записані з використанням технології блокчейн, то вони виконуються з дотриманням усіх вимог, що підвищує ефективність укладених угод.

Захист авторських прав. Блокчейн застосовується для фіксації та захисту прав на інтелектуальну власність.

Маркетинг та лояльність клієнтів. Підвищення лояльності споживачів шляхом надання достовірної інформації про товари.

Державні установи використовують технологію блокчейн для підвищення прозорості та довіри до державних послуг. Розглянемо деякі з них.

Державні реєстри. Блокчейн забезпечує цілісність даних та забезпечує їх достовірність, запобігаючи підробці при створенні державних реєстрів, зокрема земельного кадастру.

Електронні аукціони. Використання блокчейн в системі електронних торгів створює процес закупівель прозорим та захищеним від маніпуляцій.

Охорона здоров'я. Створення єдиного реєстру медичних карт. Відстеження виписки медикаментів та захист від фальсифікації ліків.

Голосування на виборах. Технологія може бути використана для забезпечення прозорого процесу голосування, де кожен голос врахований і його неможливо змінити.

Перевагами використання блокчейн-технологій у бізнесі та державному секторі є:

- децентралізація;
- прозорість;
- незмінність;
- безпека;
- ефективність;

– зниження витрат.

Основні переваги, які стимулюють впровадження блокчейн-технологій у бізнесі та державному управлінні, за даними компанії Agile Dynamics, подані на рис. 1.

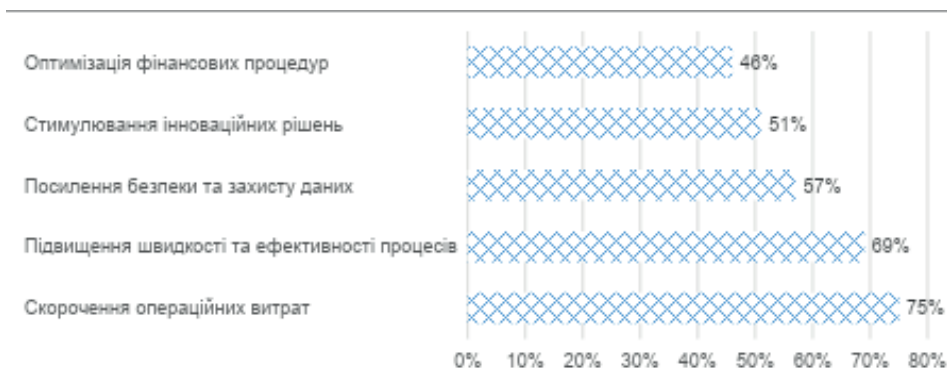

Рис. 1. Переваги впровадження технології блокчейн

Джерело: побудовано автором за даними [3]

Таким чином, блокчейн виступає стратегічною технологією, здатною забезпечити не лише цифрову трансформацію бізнес-процесів та державного сектору, а й стати потужним чинником сталого економічного розвитку на глобальному рівні. Забезпечуючи безпеку, прозорість та ефективність така технологія сприяє створенню надійних та ефективних систем. Блокчейн вже нині відіграє важливу роль у цифровій економіці та управлінні і його значення буде тільки зростати.

Література:

1. Global Blockchain in Government Market – Key Trends & Drivers Summarized. URL:<https://www.grandviewresearch.com/industry-analysis/blockchain-technology-market> (дата звернення 11.05.2025)
2. Blockchain Government – Global Strategic Business Report URL:<https://surl.li/qmdnes> (дата звернення 11.05.2025)
3. Agile Dynamics: Blockchain tech can lift global GDP by 2% by 2030. URL:<https://surl.li/qcnezj> (дата звернення 11.05.2025)

ПОЛІВЕКТОРНІСТЬ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ SOFT, DIGITAL, HARD, META-SKILLS

Гончар Л. О.,

кандидат економічних наук, доцент,

*в.о. завідувача кафедри готельно-ресторанного і туристичного бізнесу, професор
Київського національного університету культури і мистецтв*

У сучасному світі вища освіта виконує не лише функцію передачі знань, а й слугує ключовим чинником формування багатовимірних компетентностей, які забезпечують успішну інтеграцію особистості в глобалізоване цифрове суспільство. Концепти *soft skills*, *digital skills*, *hard skills* та *meta-skills* сьогодні не є просто освітніми трендами – вони відображають запит часу на мобільність, адаптивність, гнучкість мислення та постійну здатність до саморозвитку. Саме тому питання полівекторної взаємодії суб'єктів освітнього процесу в контексті формування значених навичок набуває ключового значення для системи вищої освіти.

Питанню полівекторності в системі освіти в цілому та вищої освіти зокрема присвячено багато праць наукового, прикладного, публіцистичного і навіть нормативно-правового характеру. Різні аспекти проблеми досліджуються науковцями та фахівцями різних галузей крізь призму ключових підходів, інтерактивних форматів, нових викликів і трансформувань. Проте головною проблемою, що окреслюється у більшості працях є безпосередньо налагодження ефективного комунікаційного механізму з урахуванням усіх комплаєнс-ризиків такої полісуб'єктної взаємодії.

Під *полівекторністю взаємодії* загалом розуміється багатоплощинна система комунікацій, співпраці та синергії між різними суб'єктами освітнього середовища – викладачами, здобувачами, адміністрацією, роботодавцями, цифровими сервісами, громадськими партнерами тощо. Такий підхід виходить за межі класичної бінарної моделі «викладач – студент» і включає цифрові платформи, мережеву комунікацію, колаборацію з зовнішніми стейкхолдерами тощо.

Необхідність забезпечення ефективної полівекторної взаємодії у системі вищої освіти України, насамперед, обумовлена новими підходами до формування ключових навичок і програмних результатів навчання. Однією із особливостей підготовки конкурентозданого на ринку праці фахівця є проектування комплексного системного бачення концепції освітнього процесу в цілому та освітніх програм підготовки здобувачів зокрема, що реалізується у розрізі синергії таких напрямків:

– *soft skills* – комунікабельність, емоційний інтелект, командна взаємодія, креативність. Їх розвиток тісно пов'язаний з участю у групових проектах, дебатах, рольових іграх.

- hard-skills – професійні знання та вміння, що закріплюються в результаті фахової підготовки, лабораторних робіт, виробничих практик.
- digital-skills – цифрова грамотність, вміння працювати з інформаційними системами, безпечне користування цифровими ресурсами.
- meta-skills – саморефлексія, адаптивність, здатність до навчання протягом життя, системне мислення, інноваційність.

Державним інститутом сімейної та молодіжної політики виокремлено ключові навички XXI століття, які структуровано за 4 групами: навчальні навички (критичне мислення, креативність, самонавчання і саморозвиток); навички грамотності (цифрова та медіаграмотність); соціальні навички (командна робота, комунікативність, емоційний інтелект) та особистісні навички (гнучкість, тайм-менеджмент, ініціативність).

Орієнтуючись на зазначене вище та враховуючи особливості підготовки конкурентоспроможних на ринку праці фахівців у системі вищої освіти України, у межах формування освітніх програм бізнес-спрямування для сфери гостинності релевантним є комплексне врахування системи програмних компетентностей у векторі синергії soft skills, digital skills, hard skills та meta-skills (рис. 1), що підкреслює можливість врахування викликів часу, орієнтування та ключові тенденції і тренди ринку послуг.

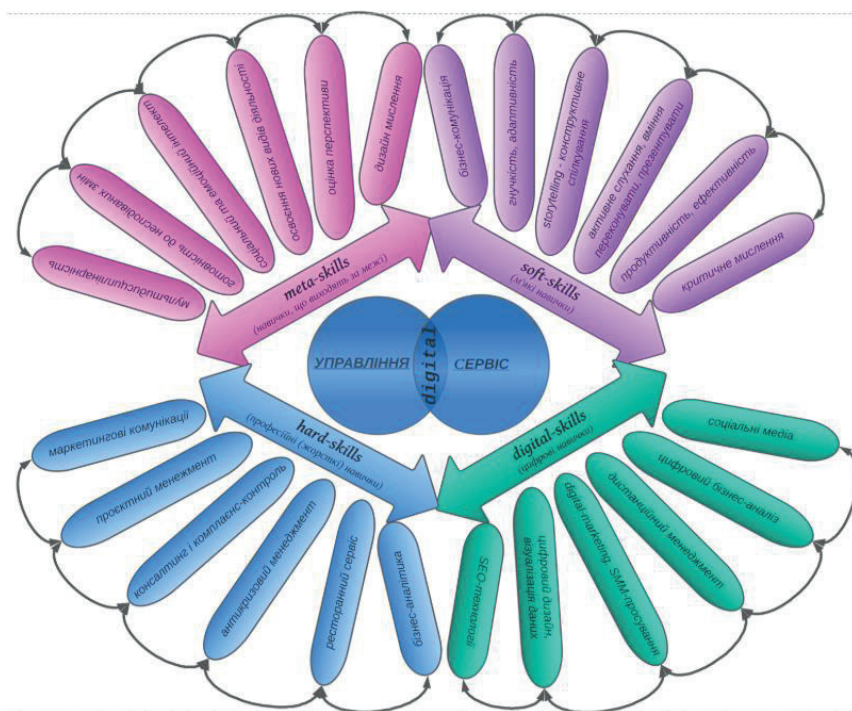

Рис. 1. Концептуальна модель формування системи програмних компетентностей освітніх програм бізнес-спрямування для сфери гостинності

Джерело: сформовано автором

Ці навички не існують окремо – вони взаємодіють, утворюючи цілісну систему компетентностей, яка потребує комплексної науково-педагогічної стратегії з вектором на полісуб'єкту взаємодію стейкхолдерів освітнього процесу. Окрім цього у контексті формування ключових навичок крізь призму забезпечення ефективної полівекторної взаємодії у системі вищої освіти для усіх учасників освітнього процесу мають бути трансформовані ролі і функції:

- викладач має виступати не лише джерелом знань, а й фасилітатором, наставником, ментором, який допомагає орієнтуватися у складних інформаційних потоках;

- студент – має стати активним учасником освітнього процесу, який розвиває навички самоорганізації, управління проектами, цифрової грамотності;

- адміністрація ЗВО повинна створювати організаційно-методичне та ресурсне середовище для реалізації компетентнісного підходу;

- зовнішні партнери (*роботодавці, органи влади, громадські організації тощо*) мають забезпечувати транспарентну взаємодію, виступаючи джерелом актуальних кейсів, замовниками компетенцій;

- цифрове середовище (*LMS, аналітика, платформи*) має сприяти розвитку простору інтерактивної взаємодії та стати інструментом моніторингу якості освіти.

З урахуванням нових викликів часу та орієнтуючись на релевантні можливості системи вищої освіти України, дієвими інструментами полівекторної взаємодії можуть виступати інноваційні методи освітнього процесу. Серед яких варто виокремити такі найефективніші:

- *проектне навчання*, як модель колективного вирішення практичних завдань, що дозволяє інтегрувати всі типи навичок;

- *проблемно-орієнтоване навчання (PBL)* – формує критичне мислення та здатність працювати в умовах невизначеності;

- *змішане навчання (blended learning)* – поєднання очних та дистанційних форм за підтримки цифрових платформ;

- *наставництво, менторинг, тьюторинг* – індивідуалізація освітньої траєкторії;

- *участь у стартап-школах, хакатонах, кейс-чемпіонатах* – інтеграція академічного та прикладного секторів.

Проте ефективне впровадження зазначених підходів можливе лише за умов наявної інституційної та цифрової підтримки, що створює системну основу для полівекторної взаємодії. Зокрема, критично важливими аспектами такої підтримки є наступне:

- наявність освітніх політик ЗВО щодо розвитку компетентностей XXI століття;
- використання LMS (Moodle, Canvas, Google Classroom) для управління освітніми процесами;

- впровадження цифрової аналітики – оцінка прогресу студентів, ідентифікація слабких місць, адаптація змісту освіти в цілому і окремих її компонент зокрема до реальних умов діяльності прикладного сектору;

- підтримка академічної мобільності, стажувань, міжвузівської співпраці тощо.

Отже, попри очевидні переваги, полівекторна взаємодія в системі вищої освіти України стикається з низкою системних викликів. Серед основних –

нерівномірність цифрової готовності учасників освітнього процесу, опір інноваційним змінам у частині академічного середовища, обмеженість ресурсного забезпечення (кадрового, фінансового, технічного), а також відсутність комплексного оновлення нормативно-правової бази, що регулює міжсекторальну співпрацю.

У цьому контексті необхідною умовою формування прозорого, етичного й ефективного освітнього середовища є належне управління ризиками, які супроводжують процес полівекторної взаємодії. Особливу увагу слід зосередити на комплаєнс-ризиках, що охоплюють юридичні, етичні, цифрові та організаційні аспекти освітньої діяльності. Ключові комплаєнс-ризиками у полівекторній взаємодії ЗВО проявляються крізь призму конфлікту інтересів; порушення авторських прав та академічної доброчесності; непрозорості партнерств з роботодавцями; цифровими ризиками (data compliance); порушення стандартів забезпечення якості освіти; нерівного доступу до освітніх можливостей тощо.

Ризик конфлікту інтересів виникає у випадках поєднання викладачем/адміністратором кількох ролей – академічної, управлінської та бізнесової. Це може спричинити упереджене оцінювання, лобіювання комерційних структур або неформальне просування інтересів партнерів. Для зниження рівня і ймовірності ризику в ЗВО рекомендовано запроваджувати політику прозорості, обов'язкове декларування потенційних конфліктів інтересів (відповідно Закону України «Про запобігання корупції») тощо.

Залучення цифрових матеріалів, співпраця з бізнесом у створенні змісту програм чи курсів без належної правової основи можуть призводити до плагіату, порушення ліцензійних умов або використання незареєстрованої інтелектуальної власності. Регулювання особливостей нормативно-правових відносин між суб'єктами освітнього процесу забезпечується ст. 42 Закону України «Про освіту» та внутрішніми положеннями ЗВО про академічну доброчесність.

У випадках залучення сумнівних стейкхолдерів або неформалізованих угод можуть виникати ризики девальвації змісту освітніх програм та зниження академічної репутації закладу. Оптимальним є укладання офіційних меморандумів про співпрацю, проведення аудиту партнерських проектів, встановлення критеріїв академічної відповідності для зовнішніх учасників.

Активне використання систем управління навчанням (LMS), хмарних сервісів і платформ (Google Workspace, Zoom, Moodle) потребує особливої уваги до захисту персональних даних. Потенційне порушення вимог GDPR та Закону України «Про захист персональних даних» створює підстави для юридичної відповідальності. Доцільним є призначення в ЗВО відповідального за захист даних (DPO) та регулярний аудит цифрових середовищ.

У процесі реалізації міжсекторальних ініціатив спостерігається тенденція до формалізації процедур, скорочення зворотного зв'язку та переоцінки результатів. Це суперечить принципам ESG (Європейські стандарти забезпечення якості освіти) та національним критеріям забезпечення якості вищої освіти, згідно з яким здійснюється процедура акредитації освітніх програм Національний агентством із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО). Задля мінімізації такого ризику необхідно зберігати баланс між гнучкістю і стандартами, забезпечуючи моніторинг якості через внутрішні системи забезпечення якості вищої освіти у

конкретних ЗВО з урахуванням особливостей їх функціонування, специфічних умов діяльності, галузевого спрямування тощо.

Відсутність доступу до якісного цифрового контенту, інструментів або програм стажування з боку окремих здобувачів вищої освіти може призвести до порушення принципу інклюзії. Це, у свою чергу, формує додаткову освітню нерівність. Вирішенням такого типу ризику є формування і сповідування політики рівного доступу, адаптація цифрових сервісів та внутрішній аудит інклюзивності.

Узагальнюючи усі підходи та аналізуючи типологію, рівень, ймовірність та наслідки кожного комплаєнс-ризик, стає можливим проектування матриці комплаєнс-ризиків полівекторної взаємодії у системі вищої освіти України, з виокремленням ключових векторів стратегічних рішень в управлінні ЗВО (табл. 1).

Таблиця 1

**Матриця комплаєнс-ризиків полівекторної взаємодії
у системі вищої освіти України**

Тип ризику	Ймовірність	Наслідки	Рівень ризику	Вектори стратегічних рішень
Конфлікт інтересів	Висока	Упереджені рішення, втрати довіри	Високий	<ul style="list-style-type: none"> ✓ політика декларування, аудит рішень, ✓ комісії з етики
Академічна недобросовісність	Середня	Втрата акредитації, репутаційні ризики	Високий	<ul style="list-style-type: none"> ✓ системна перевірка робіт на оригінальність (антиплагіат), ✓ популяризація добросовісності, ✓ невідворотність відповідальності
Непрозорість партнерств	Середня	Девальвація змісту освіти	Середній	<ul style="list-style-type: none"> ✓ публічні угоди, ✓ перевірка партнерів, ✓ внутрішній та зовнішній контроль
Порушення захисту персональних даних	Висока	Санкції, скарги користувачів	Високий	<ul style="list-style-type: none"> ✓ призначення DPO, ✓ аудит IT-систем, ✓ політики безпеки
Формалізм в якості освіти	Висока	Втрата довіри, погіршення рейтингів	Високий	<ul style="list-style-type: none"> ✓ впровадження ESG, ✓ зовнішній аудит якості
Нерівний доступ до цифрових ресурсів	Середня	Освітня дискримінація	Середній	<ul style="list-style-type: none"> ✓ політика інклюзії, ✓ технічна підтримка, ✓ соціальні ініціативи
Використання неліцензійного контенту	Низька	Порушення авторських прав	Середній	<ul style="list-style-type: none"> ✓ політика професійних стажувань; тренінгів, підвищень кваліфікації та навчання для викладачів, ✓ перевірка контенту

Джерело: сформовано автором

Виходячи із зазначеного вище, можна стверджувати, що полівекторна взаємодія – це не лише інновація, а й зона підвищеної комплаєнс-вразливості. Її безпечне та етичне впровадження вимагає створення внутрішніх нормативних актів,

регулярного аудиту, навчання персоналу та формування релевантної системи контролю прозорості на всіх рівнях.

Утім, перспективи полівекторності взаємодії суб'єктів освітнього процесу залишаються оптимістичними – стратегічна модернізація вищої освіти України дозволяє наближати її до європейського освітнього простору через системний розвиток компетентностей нового покоління.

Полівекторність взаємодії суб'єктів освітнього процесу є необхідною умовою формування сучасних навичок у здобувачів освіти. Вона забезпечує цілісність, динамічність і гнучкість освітнього середовища, сприяє реалізації компетентнісного підходу, розвитку особистості, підвищенню конкурентоспроможності випускників. Реалізація потенціалу такої взаємодії можлива лише за умови формування стратегічного бачення, інституційної підтримки, врахування комплаєнс-ризиків та активної участі всіх сторін.

Література:

1. Впільнюк В. В. Вплив академічної доброчесності на soft skills майбутнього педагога під час виконання дослідницької роботи. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. Випуск 4 (137). Одеса, 2021. С. 16-25. DOI: <https://doi.org/10.24195/2617-6688-2021-4-2> (дата звернення: 26.04.2025)

2. Нормативні документи. *Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти*. URL: Нормативні документи – Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти (дата звернення: 11.04.2025)

3. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1556-18> (дата звернення: 23.04.2025)

4. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1700-18> (дата звернення: 23.04.2025)

5. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2297-17> (дата звернення: 23.04.2025) НАЗЯВО

6. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2145-19> (дата звернення: 23.04.2025)

7. Рекомендації для закладів вищої освіти щодо розробки та впровадження університетської системи забезпечення академічної доброчесності. *Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти*. URL: Рекомендації-ЗВО-система-забезпечення-академічної-доброчесності.pdf (дата звернення: 11.04.2025)

8. OECD (2022), Skills for the Digital Transition: Assessing Recent Trends Using Big Data, OECD Publishing, Paris, DOI: <https://doi.org/10.1787/38c36777-en>.

9. The Future of Jobs Report 2023. *World Economic Forum*. URL: <https://www.weforum.org/publications/the-future-of-jobs-report-2023/> (дата звернення: 16.04.2025)

10. UNESCO. Reimagining our futures together: a new social contract for education. – Paris: UNESCO, 2021. 188 с. DOI: <https://doi.org/10.54675/ASRB4722> (дата звернення: 28.04.2025)

ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS ЯК СКЛАДОВОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Гончарова О. А.,

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри германської філології та методики викладання германських мов
Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького
м. Запоріжжя, Україна*

Маслова А. В.,

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри германської філології та методики викладання германських мов
Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького
м. Запоріжжя, Україна*

У сучасних умовах інтеграції України до європейського освітнього простору та посилення значення англійської мови як мови міжнародного спілкування зростає роль вчителя англійської мови як провідника міжкультурного діалогу та засобу формування глобальних компетентностей учнів. Сучасний світ настільки глобалізований та розвивається швидкими темпами, що з'являються все нові й нові чинники, які впливають на якість освіти й на готовність учнів, майбутніх членів суспільства, адекватно взаємодіяти у сучасному світі, тому ефективність процесу навчання англійської мови значною мірою залежить від рівня професійної компетентності педагога, яка включає не лише мовні знання та методичну підготовку, але й здатність до саморозвитку, педагогічної творчості, використання інноваційних технологій та врахування індивідуальних потреб учнів. Зважаючи на такі швидкі зміни в системі освіти, необхідність володіння цифровими навичками, вимоги щодо гнучкості у підходах до навчання та виховання, вивчення професійної компетентності вчителя англійської мови набуває особливої актуальності.

Аналіз наукової літератури з теми дослідження показав, що сучасні вчені надають проблемі розвитку професійної компетентності вчителя значної уваги. Цьому аспекту присвячені роботи Ж. Бережної, О. Бігич, Л. Ващенко, І. Гевко, М. Гончар, С. Іванової, О. Кміть, О. Пометун, І. Смагіна, І. Сологор, В. Костенко, О. Халабузар, Г. Китайгородської, Н. Коряковцевої, І. Шмиголя та інших.

Так, на думку Ю. Завалевського та Т. Бережної, професійна компетентність формується як результат розвитку професійних якостей особистості: пам'яті, логічного мислення, рефлексії, організованості, акуратності, пунктуальності, емоційної стійкості, уваги, допитливості, рішучості, комунікабельності. Науковці наголошують, що формування професійної компетентності потребує акцентування уваги на стимулюванні професійного самовиховання, розвитку ініціативи,

формуванні особистісного стилю навчально-виховної діяльності з урахуванням індивідуальності та рівня підготовки [2, с. 19]. В свою чергу О. Ноздрова та Г. Гаврилюк вбачають розвиток професійної компетентності вчителя на уроках англійської мови у використанні комунікативно-орієнтованого підходу, який реалізується через серію вправ, завдань комунікативного характеру, наближених до реальних ситуацій [6, с. 234].

Професійна компетентність вчителя розуміється Г. Бондар та В. Павлюк як єдність теоретичної та практичної готовності до здійснення своєї професійної діяльності, які реалізуються через роботу у методичних об'єднаннях, творчих групах; дослідницьку, експериментальну та інноваційну діяльність; освоєння нових педагогічних технологій; різні форми педагогічної підтримки; активну участь у педагогічних конкурсах, майстер-класах, форумах та фестивалях; узагальнення власного педагогічного досвіду [1, с. 219]. Автори вважають, що професійна компетентність вчителя іноземної мови закладається у ЗВО та включає сукупність основних, базових, ключових та спеціальних компетенцій спеціаліста, що визначають його успішну адаптацію та якісне виконання діяльності відповідно до професійного педагогічного призначення. Науковці підкреслюють, що важливе місце серед них займають ключові компетентності вчителя іноземної мови, які за своєю суттю становлять достатню основу для успішної адаптації і продуктивної діяльності у професійному середовищі. Ключовий характер компетентностей обумовлений також їх здатністю забезпечити оволодіння новими знаннями, вміннями та накопичення досвіду у рамках професійної діяльності [1, с. 221].

Необхідно зазначити, що влітку 2024 року Міністерство освіти і науки України затвердило новий «Професійний стандарт Вчителя закладу загальної середньої освіти». Так, попередні професійні стандарти описували 15 компетентностей вчителя, в новому стандарті їх 12. Окрім того, структура опису компетентностей була узгоджена зі структурою дескрипторів Національної рамки кваліфікацій. Наразі вчителі мають володіти такими компетентностями: мовно-комунікативна; предметно-методична; інформаційно-цифрова; психологічна; емоційно-етична; компетентність педагогічного партнерства; інклюзивна; здоров'язбережувальна; прогностична; організаційна; оцінювально-аналітична; здатність до навчання впродовж життя [4].

Якщо проаналізувати детально всі вищезазначені компетентності, то можна дійти до висновку, що в кожній з них мають місце так звані «soft skills». Термін, зазвичай, використовують в українському перекладі, як «м'які навички», «гнучкі навички» або «соціально-комунікативні навички». «Soft skills» є певним протиставленням терміну «hard skills», який представляє собою знання, вміння та навички, що сприяють успішному виконанню вчителем англійської мови своїх професійних завдань. Дослідженню феноменів «hard skills» та «soft skills» присвячено наукові праці О. Абашкіної, Н. Длугунович, К. Коваль, J. James Heckman, Tim D. Kautz та інших.

О. Казачинер вважає, що soft skills – це певний перелік особистих характеристик, які так чи інакше пов'язані з ефективною взаємодією з іншими людьми. Це навички, прояв яких важко виявляти, безпосередньо визначати, перевіряти, наче демонструвати. До цієї групи також належать індивідуальні, комунікативні й управлінські навички [3, с. 154].

Ю. Ненько підкреслює, що розвиток soft skills описує риси характеру та здібності особистості, які сприяють конструктивним особистим та професійним стосункам та стимулюють академічні досягнення. На відміну від технічних навичок, які зосереджені на певних завданнях, розвиток м'яких навичок стосується поведінкових компетенцій, які покращують здатність особистості взаємодіяти з людьми, застосовувати знання та ефективно працювати в різних умовах [5, с. 149].

О. Ярема, використовуючи компетентнісну модель «4К», визначає пріоритети у розвитку гнучких навичок. Це, *комунікація* (легкість встановлення контакту, вміння домовлятися, підтримка розмови, навички публічних виступів); *кооперація* (вміння працювати в команді, навички організації командної роботи); *критичне мислення* (вміння обґрунтовано оцінювати ситуацію, а також коректно застосовувати отримані результати до ситуацій і проблем, спостережливість, здатність до інтерпретації, аналізу, підбиття висновків); *креативність* (продуктивність, гнучкість, а також здатність швидко змінювати своє мислення й поведінку в залежності від ситуації) [7, с. 264]. До цього переліку ми б додали емпатію, емоційний інтелект, тайм-менеджмент, стресостійкість і гнучкість у нестабільних умовах.

Вважаємо, що розвиток гнучких навичок є особливо важливим для вчителів англійської мови, оскільки вони виступають не лише носіями знань, а й посередниками між культурами, є мотиваторами, наставниками й фасилітаторами навчального процесу. Формування цих навичок сприяє підвищенню ефективності педагогічної діяльності, поліпшенню психологічного клімату в освітньому середовищі, встановленню оптимальної взаємодії з учнями, батьками та колегами. Крім того, сучасна парадигма освіти передбачає компетентнісний підхід, у межах якого soft skills розглядаються як ключовий компонент не лише у структурі компетентності учня, але й учителя. Тому, успішне володіння м'якими навичками забезпечує не лише ефективну організацію освітнього процесу, а й сприяє створенню позитивного мікроклімату в класі, налагодженню конструктивної взаємодії з різними стейкхолдерами освітнього процесу, розвитку креативного та критичного мислення. Soft skills дають змогу вчителю бути гнучким у змінних умовах освітнього середовища, швидко адаптуватися до нових викликів, впроваджувати інноваційні педагогічні технології, підтримувати мотивацію учнів і розвивати їхні соціальні та комунікативні компетентності. Таким чином, розвиток м'яких навичок має бути невід'ємною частиною підготовки та професійного зростання вчителя англійської мови. Це забезпечить не лише високу якість навчання, а й відповідність вимогам сучасної освіти, орієнтованої на формування компетентної, ініціативної та відповідальної особистості.

Література:

1. Бондар Г., Павлюк В. Основи професійної компетентності вчителя іноземної мови. *Актуальні питання гуманітарних наук. Педагогіка*. 2022. Вип 48. Том 1. С. 217-222.
2. Завалевський Ю., Бережна Т. Професійна компетентність вчителя у реалізації концепції Нової української школи. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: Педагогіка*. 2023. Вип 2. С.16-22.
3. Казачинер О. "Hard Skills" та "Soft Skills" інклюзивно компетентного вчителя іноземної мови. *Теорія і методика професійної освіти*. 2019. Випуск 10. Т. 1. С.153-156.

4. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти» <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinoho-standartu-vchytel-zakladu-zahalnoi-serednoi-osvity> (дата звернення: 18.05.2025).

5. Ненько Ю. Soft Skills For Lifelong Learning. *Інноваційні стратегії розвитку вищої освіти в умовах реалізації концепції навчання впродовж життя*: матеріали міжнар. наук.-теор. конф. (КЗВО «Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського», м.Бар, 25 квітня 2024р). Бар, 2024. С. 149-150.

6. Ноздрова О., Гаврилюк К. Формування професійної компетентності вчителя на уроках англійської мови. *Модернізація освітнього процесу в сучасних закладах освіти*: збірник наукових праць. Одеса : Університет Ушинського, 2023. С. 232-237.

7. Ярема О. Розвиток Soft Skills на заняттях англійської мови як провідних навичок майбутніх вчителів НУШ. *Матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю* (27 квітня 2021р.). С.263-265.

ЦИФРОВІ SOFT SKILLS У КОНТЕКСТІ ІНДУСТРІЇ 4.0: ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Горпинич О. В.,

*кандидат філософських наук, доцент
Доцент кафедри філософії, соціології та політології
Державного торговельно-економічного університету
м. Київ, Україна*

Горпинич Л. І.,

*старший викладач кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності
Навчально-наукового інституту менеджменту та підприємництва
Державного університету інформаційно-комунікаційних технологій
м. Київ, Україна*

У сучасних умовах світ динамічно змінюється під впливом технологічних інновацій та інтенсивної цифрової трансформації, що суттєво впливає на підходи до підготовки кадрів у системі вищої освіти. Автоматизація, розвиток робототехніки та активне впровадження штучного інтелекту (ШІ) трансформують структуру ринку праці. Це ставить перед закладами вищої освіти (ЗВО) нові виклики – готувати фахівців не лише з професійними знаннями й технічними навичками (hard skills), а й із компетенціями, що забезпечують гнучкість, здатність адаптуватися до змін, ефективно взаємодіяти в команді та приймати нестандартні рішення.

У цьому контексті ключову роль починають відігравати м'які навички (soft skills), серед яких – комунікація, креативне мислення, емоційна зрілість, само-refлексія, командна робота та критичний аналіз інформації. Проте в умовах Індустрії 4.0 виникає новий пласт вимог – це цифрові soft skills, які поєднують традиційні соціальні та емоційні навички з вмінням ефективно функціонувати в цифровому середовищі.

До цифрових м'яких навичок належать: цифрова комунікація (вміння взаємодіяти в онлайн-командах), цифрова етика, гнучкість у цифрових форматах роботи, управління онлайн-часом, здатність до самоорганізації в умовах дистанційного або гібридного навчання, а також здатність працювати з цифровими інструментами для колективної роботи, презентацій і розв'язання проблем. Згідно з дослідженнями, проведеними в Гарвардському та Стенфордському університетах, лише 15% успіху в кар'єрі забезпечують «hard skills», тоді як інші 85% – «soft skills». «Soft skills» співвідносяться з деякими термінами, які дуже близькі за значенням: «Життєві навички», «Коефіцієнт емоційного інтелекту», «Соціальні навички» та «Навички міжособистісного спілкування» [1, с. 164]. Саме розвиток таких навичок забезпечує конкурентоспроможність випускників на глобальному ринку праці, сприяє їхній професійній реалізації та адаптації до нової реальності, де цифрова взаємодія є базовим елементом трудових відносин.

Незважаючи на зростаючий інтерес до формування soft skills, процес їх інтеграції в освітню практику українських закладів вищої освіти супроводжується низкою труднощів. Насамперед, більшість освітніх програм залишаються зосередженими на передачі теоретичних знань і розвитку вузькопрофесійних компетентностей, тоді як розвиток м'яких навичок відбувається скоріше випадково, без системного підходу чи стратегічного акценту. Відсутність чітко визначених освітніх модулів, спрямованих на розвиток soft skills, обмежує їх ефективне впровадження в навчальний процес.

Крім того, багато викладачів не мають у своєму арсеналі достатньо методичних інструментів і сучасних технологічних засобів для цілеспрямованого формування таких навичок у студентів. Додатковими бар'єрами залишаються слабка цифрова інфраструктура, недостатній рівень інституційної підтримки з боку адміністрацій ЗВО та використання застарілих педагогічних підходів, що не відповідають вимогам діджиталізованого середовища.

Ще одним чинником є обмежена зацікавленість самих студентів у розвитку м'яких навичок. Часто вони сприймаються як менш важливі, порівняно з традиційними академічними дисциплінами або професійною підготовкою.

Однак цифрова трансформація освіти відкриває нові перспективи для подолання цих викликів. Використання інтерактивних освітніх платформ, елементів гейміфікації, технологій адаптивного навчання, а також онлайн-сервісів для спільної роботи й комунікації створює сприятливе середовище для розвитку цифрових soft skills. Ці інструменти дозволяють зробити освітній процес більш гнучким, персоналізованим і орієнтованим на формування ключових компетентностей, необхідних для успішної професійної реалізації в умовах Індустрії 4.0.

У сучасних українських наукових дослідженнях поняття «soft skills» дедалі частіше опиняється в центрі уваги через розмаїття підходів до його визначення та тлумачення. На відміну від «hard skills», яким можна навчитися (наприклад, говорити іноземною мовою, полагодити кран, або написати комп'ютерний код), «soft skills» це природні, не технічні атрибути, що відображають ваш підхід до роботи. Вони ґрунтуються на особистісних якостях та взаємодії з іншими людьми [1, с. 320]. Науковці в Україні застосовують різні терміни, які відображають суть цих навичок: «універсальні компетентності», «гнучкі вміння», «метапредметні навички», «соціальні навички», «навички життєвого успіху» тощо. Хоча між цими поняттями існують певні семантичні відмінності, їх об'єднує спільна характеристика – універсальність і надпрофесійність, що є особливо актуальними в умовах стрімких трансформацій сучасного ринку праці.

У контексті Індустрії 4.0, де провідну роль відіграють цифрові технології, автоматизація та штучний інтелект, виникає новий вимір «м'яких» навичок – цифрові soft skills. До таких належать уміння ефективної онлайн-комунікації, цифрова колаборація, гнучке управління інформацією, критичне мислення у віртуальному середовищі, креативність у цифрових форматах, кіберетична свідомість, здатність працювати з big data, застосовувати інструменти цифрової аналітики та штучного інтелекту в міждисциплінарних контекстах.

Роботодавці в усьому світі шукають впевнених у собі людей, які здатні використовувати свої навички для ефективної участі в командних роботах, переконувати інших, представляти свої ідеї, розвивати та підтримувати важливі відносини.

Поширеною скаргою роботодавців та освітян є відсутність «soft skills» у кандидатів [3, с. 226]. Ці навички стають ключовими для професійної реалізації у цифровій економіці та водночас становлять значний виклик для системи вищої освіти України. Адже традиційна модель підготовки фахівців лише частково охоплює формування таких цифрових компетентностей. Наявні освітні програми здебільшого зосереджені на передачі професійних знань і рідко передбачають цілеспрямований розвиток цифрових м'яких навичок як обов'язковий освітній результат.

Серед основних викликів, які постають перед закладами вищої освіти України, можна виокремити:

- відсутність методичних підходів до формування цифрових soft skills у міждисциплінарному контексті;
- обмеженість цифрової інфраструктури й технічних засобів, особливо в регіональних ЗВО;
- дефіцит цифрової грамотності у викладачів, які не завжди готові до використання новітніх EdTech-рішень;
- низьку мотивацію студентів до розвитку надпрофесійних компетентностей, які не мають безпосереднього оцінювання в рамках навчального плану.

Втім, впровадження адаптивних цифрових платформ, гейміфікації, онлайн-симуляцій, проектного навчання, а також розвиток цифрової педагогіки можуть стати ефективними стратегіями для подолання цих викликів. Осмислене поєднання цифрових інструментів із розвитком гнучких навичок сприятиме формуванню нового покоління фахівців, здатних адаптуватися до непередбачуваних змін і діяти ефективно в умовах цифрового суспільства.

Попри зростаючу увагу до формування soft skills, українська вища школа стикається з низкою викликів у процесі їх інтеграції в освітній процес:

- відсутність чітких методичних підходів до розвитку цифрових soft skills;
- слабкий розвиток цифрової інфраструктури у ЗВО, особливо в регіонах;
- обмежені цифрові компетентності у викладачів;
- низька мотивація студентів до опанування надпрофесійних навичок.

Наявні освітні програми здебільшого зосереджені на академічних знаннях та вузькопрофільних уміннях, тоді як цифрові soft skills лишаються поза фокусом уваги або розвиваються несистемно. Ситуацію ускладнює відсутність інституційної підтримки з боку адміністрацій ЗВО та застосування застарілих дидактичних підходів.

Формування цифрових soft skills є критично важливою умовою забезпечення конкурентоспроможності випускників у глобалізованому цифровому світі та вимагає системного підходу на рівні освітньої політики, програмного забезпечення, перепідготовки викладачів і мотиваційного залучення студентів.

Успішна інтеграція цифрових soft skills у систему вищої освіти України можлива за умов оновлення освітніх стандартів, підвищення цифрової компетентності викладачів, модернізації інфраструктури ЗВО та формування позитивної мотивації здобувачів освіти. Потрібна державна політика, що підтримуватиме розробку міждисциплінарних модулів з розвитку цифрових м'яких навичок. Необхідна активна співпраця між університетами, ІТ-сектором і роботодавцями для узгодження очікувань ринку праці з можливостями освіти. Формування цифрових soft skills

має розглядатися як невід’ємна частина загальної освітньої стратегії в умовах цифрової трансформації.

Література:

1. Коваль К.О. Розвиток «soft skills» у студентів – один з важливих чинників працевлаштування. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2015. №2. С. 162-167.
2. Шерстюк Н. О. Особливості та способи освоєння «Soft Skills» у ЗВО. *Сучасні тренди розвитку медичної освіти: перспективи і здобутки : матеріали навч.-наук. конф. з міжнар. участю*, м. Полтава, 24 березня 2022 р. Полтава, 2022. С. 319–321.
3. Chamorro-Premuzic T. Soft skills in higher education: importance and improvement ratings as a function of individual differences and academic performance. *Educational Psychology*. 2010. Vol. 32. P. 221-241.

ЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Грабчук І. Л.,

доктор економічних наук, доцент,

в.о. завідувача кафедри міжнародних відносин і політичного менеджменту,

Державний університет «Житомирська політехніка»

м. Житомир, Україна

Стрімкий розвиток штучного інтелекту значно розширює можливості для трансформації навчальних практик і методів викладання. Високі темпи його поширення в освітньому середовищі однозначно свідчать про те, що для того, щоб в найближчому майбутньому не залишитися за бортом, викладачам необхідно освоювати цю технологію, вчитися та вчити працювати з нею. Науковці справедливо зазначають, що «сучасна реальність студента вже є неможливою без щоденного застосування ШІ, оскільки пропонувані технології мають вже зовсім не другорядну роль, а несуть важливе концептуальне й методологічне значення» [2, с. 208]. Проте, крім можливостей, які надає використання штучного інтелекту, щодо автоматичного генерування текстів, зображень, аудіо- та відеоматеріалів, виникає низка складних етичних питань, які потребують вирішення на інституційному, національному та міжнародному рівнях.

Суперечливі питання щодо доцільності використання штучного інтелекту в освітньому процесі, пов'язане насамперед з тим, що студенти все частіше проявляють залежність від використання таких технологій, що негативно впливає на розвиток їх аналітичних здібностей та самостійного мислення. Крім того, алгоритми штучного інтелекту навчаються на даних, які містять історичні та культурні упередження, що може призвести до нерівного доступу до освітніх можливостей та несправедливих результатів оцінювання.

Європейський Союз займає лідируючі позиції у формуванні етичних рамок використання штучного інтелекту. Прийняття Європейським парламентом Акту про штучний інтелект (Artificial Intelligence Act) відзначило новий етап регулювання технологій штучного інтелекту, встановивши чіткі вимоги до прозорості, підзвітності та етичного використання алгоритмів штучного інтелекту. Хоча розвиток законодавства в даній сфері – це важливий крок щодо регулювання використання штучного інтелекту і в освітній сфері, європейські університети вже раніше демонстрували власні практики у вирішенні даного питання. Так, в багатьох освітніх програмах університетів Європейського Союзу передбачено вивчення студентами дисциплін з обробки даних, штучного інтелекту та управління проєктами. Ці курси сприяють формуванню компетенцій, потрібних для ефективного втілення цифрових ініціатив [1, с. 64]. Оулуйський університет прикладних наук (Фінляндія) надає своїм співробітникам та викладачам комплексну безперервну освіту з генеративного штучного інтелекту.

Методи навчання є досить різноманітними і включають експертні лекції, семінари та можливості для взаємодії з колегами, щоб врахувати різні стилі навчання [3].

Етичне використання штучного інтелекту в освіті може бути забезпечене тільки за умови активної співпраці всіх учасників освітнього процесу – закладу вищої освіти, викладачів та власне самих студентів. Тому рекомендації в даній сфері повинні охоплювати:

– рівень закладу вищої освіти (розробити та впровадити комплексну політику використання штучного інтелекту, яка визначає етичні принципи, допустимі практики та відповідальність всіх учасників освітнього процесу; забезпечити прозорість щодо використання систем штучного інтелекту в адміністративних та освітніх процесах; створити механізми розгляду етичних дилем, пов'язаних з використанням штучного інтелекту).

– рівень викладачів (адаптувати методи викладання та оцінювання з урахуванням можливостей штучного інтелекту; розробити завдання, що вимагають демонстрації компетентностей, які складно делегувати штучному інтелекту; сприяти розвитку критичного мислення та аналітичних навичок студентів);

– рівень студентів (розвивати навички етичного та продуктивного використання штучного інтелекту для підтримки навчання; дотримуватися принципів академічної доброчесності при використанні штучного інтелекту; культивувати саморефлексію щодо власного навчання; розуміти як можливості, так і обмеження технологій штучного інтелекту).

Отже, інтеграція штучного інтелекту в освітній процес потребує вирішення багатьох етичних проблем, ефективне вирішення яких вимагає поєднання нормативного регулювання, інституційних політик, інноваційних педагогічних практик та розвитку цифрових компетенцій.

Однозначним є той факт, що університети не повинні розглядати штучний інтелект виключно як загрозу для традиційних освітніх практик, слід переосмислювати природу навчання та оцінювання в цифрову епоху. Саме за такого підходу до використання штучного інтелекту можливим є збагачення освітнього досвіду на основі одночасного збереження фундаментальних академічних цінностей та етичних принципів. Розвиток вітчизняної системи вищої освіти в контексті європейської інтеграції повинен відбуватися з дотриманням наведеного підходу, що поєднує інноваційність з відповідальністю та етичними принципами.

Література:

1. Зубков С.О., Гросул В.А., Круглова О.А. (2024). Європейський досвід викладання цифрової трансформації бізнесу. Модернізація вищої освіти та забезпечення якості освітньої діяльності в умовах європейської інтеграції: матеріали Міжнар. наук.-метод. конф., 18 жовтня 2024 р. Харків, 2024. С. 63-65. URL: <https://biotechuniv.edu.ua/wp-content/uploads/2024/10/conf-18-10-24-materialy.pdf>

2. Панухник О.В. Штучний інтелект в освітньому процесі та наукових дослідженнях здобувачів вищої освіти: відповідальні межі вмісту ШІ. Галицький економічний вісник. Т.: ТНТУ, 2023. Том 83. № 4. С. 202–211

3. Länsitie J., Pakanen L. AI for continuing education, staff and teacher training at Oulu University of Applied Sciences. 19 January 2024. URL: <https://media-and-learning.eu/subject/artificial-intelligence/ai-for-continuing-education-staff-and-teacher-training-at-oulu-university-of-applied-sciences/>

SOFT SKILLS У ПІДГОТОВЦІ ЕКОНОМІСТІВ ЯК ВІДПОВІДЬ НА ВИКЛИКИ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Гречан А. П.,

*доктор економічних наук, професор кафедри економіки
Національного транспортного університету,
м. Київ, Україна*

Цифрова економіка докорінно змінює характер праці, вимоги до професійної компетентності та способи взаємодії на ринку. Такі виклики призводять до того, що випускники економічних спеціальностей стикаються з потребою не лише володіти технічними знаннями, а й демонструвати здатність до швидкої адаптації, командної роботи, креативного мислення та ефективної комунікації [1]. У такому контексті саме гнучкі навички (soft skills) стають важливим чинником професійного успіху.

На міжнародному рівні визначено, що цифрова трансформація охоплює всі сектори економіки, змінюючи вимоги до професій: автоматизація, штучний інтелект, блокчейн, фінансові технології (FinTech), великі дані та аналітика стали буденністю [2]. У таких умовах економісти повинні не тільки володіти сучасними цифровими інструментами, але й працювати в міждисциплінарних командах; взаємодіяти з представниками технічних і гуманітарних сфер; вирішувати комплексні проблеми в умовах невизначеності; постійно навчатися і переосмислювати свої підходи [3].

Ці завдання виходять за межі традиційної економічної підготовки і потребують добре розвинених м'яких навичок.

Узагальнюючи напрацювання фахівців, до найактуальніших гнучких навичок, необхідних молодим економістам у цифрову епоху, доцільно віднести такі:

- критичне мислення та вирішення проблем – здатність оцінювати інформацію, виявляти причинно-наслідкові зв'язки, ухвалювати виважені рішення у складних умовах [4];
- креативність – уміння генерувати нові ідеї, нестандартно підходити до економічних та управлінських завдань [5];
- емоційний інтелект – здатність розуміти власні емоції та емоції інших, формувати здоровий мікроклімат у колективі [6];
- командна взаємодія – ефективна участь у груповій роботі, відкритість до співпраці, вміння слухати й домовлятися [7];
- комунікаційна компетентність – здатність до чіткого письмового та усного висловлення думок, презентації ідей, ведення переговорів [1];
- адаптивність та навчання впродовж життя – відкритість до нових знань, гнучкість у зміні професійної траєкторії, здатність швидко реагувати на нові виклики [3];

– цифрова грамотність – уміння працювати з цифровими платформами, аналітичними інструментами, розуміння логіки цифрових процесів [8].

Але, незважаючи на зростаючу потребу в soft skills, система економічної освіти в Україні все ще зосереджена переважно на академічних знаннях та технічних аспектах професії [9]. Курси розвитку особистісних і міжособистісних навичок часто подаються факультативно або формально. Водночас молодь, яка має бажання працювати у міжнародних або інноваційних компаніях, стикається з необхідністю самостійного розвитку м'яких компетентностей через неформальну освіту, стажування чи волонтерство.

Серед основних бар'єрів, як зазначає С.В.Панченко [10] переважають відсутність системного підходу до формування soft skills у навчальних програмах, недостатня підготовка викладачів, брак інтерактивних методик та практикоорієнтованого контенту. Разом з тим, попит з боку роботодавців на фахівців із розвиненими м'якими навичками постійно зростає.

Надзвичайно цінним в аспекті формування та розвитку гнучких навичок є досвід Європейського Союзу, який демонструє цілісну та довгострокову політику, орієнтовану на підготовку конкурентоспроможних фахівців у цифрову епоху. У рамках ініціативи «Європейський порядок денний для навичок» (European Skills Agenda) [8] основна увага приділяється саме міждисциплінарним і трансверсальним навичкам – критичному мисленню, емоційному інтелекту, креативності, адаптивності й командній роботі.

Програми ЄС, зокрема Erasmus+, Digital Education Action Plan, а також рекомендації OECD щодо навичок для 2030 року, активно підтримують інтеграцію м'яких навичок в освітні процеси, передбачаючи як інституційні реформи, так і інвестиції в цифрову інфраструктуру освіти [3].

В європейських країнах широко впроваджуються практики problem-based learning, project-based learning та dual education, які поєднують навчання з практичним досвідом та сприяють розвитку як професійних, так і м'яких компетентностей [1]. Значну роль при цьому відіграє партнерство між університетами та роботодавцями, що дозволяє студентам розвивати комунікативні та організаційні навички через стажування, практику, участь у стартапах чи соціальних проєктах.

Програма Youth Guarantee, спрямована на працевлаштування молоді, також включає розвиток навичок самопрезентації, співпраці та гнучкості. Такий досвід створює модель, яку можуть адаптувати країни-партнери ЄС, зокрема Україна, прагнучи модернізувати підхід до підготовки економістів та забезпечити їх готовність до цифрових викликів [4, 10].

Враховуючи закордонний досвід, аби гнучкі навички стали інтегрованою частиною професійного становлення молодих економістів, активного впровадження потребують таких кроки:

- включати до навчальних планів обов'язкові курси з розвитку soft skills;
- використовувати методи кейс-стаді, тренінги, ділові ігри, проєктне навчання;
- залучати студентів до міждисциплінарних команд і практичних завдань у співпраці з бізнесом;
- підтримувати студентське самоврядування та волонтерські ініціативи як поле для формування м'яких компетентностей;

– організувати менторські програми за участю практиків з різних галузей економіки.

Таким чином, гнучкі навички стають ключем до професійної реалізації молодих економістів у цифрову епоху і їхнє поєднання з фаховими знаннями дозволяє не лише краще адаптуватися до нових умов, а й бути рушієм змін у своїй сфері. Тому завданням української економічної освіти, орієнтуючись на світовий досвід, є створення умов для комплексного розвитку майбутніх фахівців – здатних не лише аналізувати економічні процеси, а й ефективно діяти в умовах динамічного цифрового середовища.

Література:

1. Звігіна С.Г., Кривошеева І.М. Soft skills як складова підготовки фахівців в умовах цифрової трансформації економіки. *Економіка та держава*, 2020, № 12, с. 82–86.
2. World Economic Forum. (2020). *The Future of Jobs Report 2020*. Retrieved from: <https://www.weforum.org/reports/the-future-of-jobs-report-2020>.
3. OECD. (2019). *Skills for 2030*. Paris: OECD Publishing. Retrieved from: <https://www.oecd.org/education/skills/>
4. Андрушко А.І. Розвиток м'яких навичок у системі вищої освіти: сучасні підходи та виклики. *Вища освіта України*, 2021, № 3, с. 45–51.
5. Ткаченко І.В. Формування ключових компетентностей майбутніх економістів в умовах цифровізації освіти. *Економіка і суспільство*, 2023, № 47, с. 134–139.
6. Мірошниченко І.М. Гнучкі навички та їх роль у професійному розвитку молоді. *Педагогіка і психологія професійної освіти*, 2021, № 4, с. 90–95.
7. Лінчевська О.О. Soft skills як запорука успішного старту кар'єри молодого фахівця. *Освітній простір України*, 2023, № 2, с. 65–69.
8. European Commission. (2020). *Digital Economy and Society Index (DESI)*. Retrieved from: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/desi>
9. Радченко В.А. Цифрова економіка: виклики для підготовки молодих фахівців. *Бізнес-Інформ*, 2022, № 3, с. 33–39.
10. Панченко С.В. Цифровізація та м'які навички в управлінні персоналом. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка*, 2021, № 1(57), с. 122–126.

ГАРМОНІЗАЦІЯ SOFT SKILLS ТА ІННОВАЦІЙ У МЕНЕДЖМЕНТІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Гречан П. Ю.,

доктор філософії з менеджменту,

*викладач кафедри менеджменту, маркетингу та публічного адміністрування
Міжнародного науково-технічного університету імені академіка Юрія Бугая,
м. Київ, Україна*

У сучасному динамічному середовищі, де домінують цифровізація, нестабільність ринків та глобальні виклики (безпекові, економічні, соціальні, екологічні), традиційні управлінські практики, які базуються переважно на технічних або професійних знаннях, вже не забезпечують належного рівня адаптивності та ефективності. Зростає потреба у менеджерах нового типу – емоційно зрілих, відкритих до інновацій, здатних комунікувати, мислити критично, працювати в команді та керувати змінами. Ці риси формують так звані soft skills, які, у поєднанні з інноваційними підходами в управлінні, стають основою сталого розвитку організацій. Отже, у центрі уваги нового управлінського мислення – гармонійне поєднання інноваційних підходів у менеджменті та розвинених м'яких навичок (soft skills). Саме така синергія стає основою стійкого (сталого) розвитку організацій у довгостроковій перспективі.

В контексті сучасного менеджменту [1-5] до м'яких навичок, що мають вирішальне значення для ефективного управління, можна віднести:

- критичне мислення та вирішення проблем – дозволяє менеджеру аналізувати ситуацію об'єктивно, відокремлюючи факти від припущень, навичка вирішення проблем сприяє швидкому пошуку ефективних рішень навіть у нестандартних кризових умовах;
- креативність – відкриває простір для нестандартних рішень і нових ідей у процесі управління, вона є основою для інновацій, що дають змогу підприємствам залишатися конкурентоспроможними;
- емоційний інтелект – допомагає керівнику краще розуміти емоції працівників і будувати довірливі стосунки в колективі, завдяки йому зменшується конфліктність та підвищується мотивація персоналу;
- адаптивність – адаптивний менеджер легко реагує на зміни в зовнішньому середовищі та оперативно коригує стратегії компанії, це особливо важливо в сучасних умовах нестабільності та високої динамічності;
- здатність до командної взаємодії – уміння працювати в команді сприяє досягненню спільних цілей та формуванню позитивного клімату в організації, менеджер, який підтримує партнерські стосунки, стимулює залученість співробітників;

– комунікаційна компетентність – ефективна комунікація забезпечує чіткість у переданні завдань, очікувань і зворотного зв'язку, вона допомагає уникати непорозуміння і сприяє координації дій у команді;

– лідерські якості – лідер надихає команду, формує бачення розвитку та мотивує до досягнення спільної мети, наявність лідерських навичок дозволяє менеджеру бути авторитетом і рушієм позитивних змін.

Усі ці навички є не лише особистими характеристиками, а й професійними інструментами, які сприяють впровадженню інновацій у практику менеджменту. Менеджери, які володіють ними, здатні краще реагувати на зміни, мотивувати персонал, формувати стійкі команди та приймати ефективні рішення в умовах нестабільності.

Враховуючи, що основоположним сучасним рушієм економічного зростання є інновації, для їх ефективного впровадження потрібне не лише технічне забезпечення, а й відповідний рівень управлінської культури. Впровадження інновацій більше не є виключно технологічним процесом – воно потребує емоційно зрілих, креативних та проактивних управлінців, здатних вести за собою команди в умовах невизначеності. Менеджери повинні вміти швидко адаптуватися до нових умов, працювати з міждисциплінарними командами, виявляти ініціативу, приймати рішення на основі обмеженої інформації.

Сталий розвиток у цьому контексті – це не лише досягнення економічних, екологічних або соціальних цілей, а й формування організаційної моделі, здатної зберігати ефективність і конкурентоспроможність у довгостроковій перспективі. Саме гармонійне поєднання інновацій та soft skills забезпечує таку модель. Менеджери, які здатні гармонізувати всі спрямування мають володіти soft skills не меншою мірою, ніж hard skills, що забезпечує сталість бізнесу та позитивну корпоративну репутацію.

Країни Європейського Союзу вже давно визнають важливість м'яких навичок у сфері управління, активно впроваджуються освітні й корпоративні практики, де soft skills розглядаються як невіддільна складова професійної підготовки менеджера. Так, у Нідерландах велика увага приділяється розвитку командної роботи та лідерства під час навчання у вишах. За досвідом Фінляндії студенти-менеджери навчаються працювати в мультикультурному середовищі. У практиці Німеччині більшість програм MBA включають окремі модулі, присвячені емоційному інтелекту та адаптивному управлінню.

В українських реаліях м'які навички (soft skills) ще не отримали належного визнання як критично важливий компонент професійної підготовки управлінців. У більшості навчальних закладів акцент усе ще робиться переважно на теоретичні знання та технічні компетентності (hard skills), тоді як розвиток таких навичок, як критичне мислення, емоційний інтелект, адаптивність чи командна робота, часто залишається поза увагою освітніх програм. Бракує методик, інтерактивних форматів та інституційної підтримки, які б сприяли формуванню цих компетентностей у студентів економічних і управлінських спеціальностей.

На рівні бізнесу ситуація також є неоднозначною: хоча велика частина компаній декларує важливість soft skills, у реальності при прийомі на роботу перевага часто надається лише технічним навичкам і досвіду. Лише великі міжнародні чи інноваційно орієнтовані компанії системно впроваджують тренінги, коучинг та

оцінювання м'яких навичок серед працівників. Водночас зростає усвідомлення того, що саме soft skills є запорукою ефективного лідерства, командної взаємодії та здатності до змін – отже, формування м'яких навичок в Україні потребує не лише оновлення освітніх підходів, а й ширшого визнання їхньої цінності у професійному середовищі.

Отже, розвиток м'яких навичок у майбутніх і чинних менеджерів є необхідною умовою для ефективного впровадження інновацій, побудови сталих бізнес-моделей, адаптації до вимог європейського ринку. Інтеграція soft skills у систему підготовки управлінських кадрів має стати стратегічним напрямом розвитку вищої освіти України, особливо в контексті післявоєнного відновлення та євроінтеграційних процесів.

Література:

1. Мешко Г.М., Мешко О.І. Формування soft skills майбутніх менеджерів як ресурсу їх стресостійкості та резильєнтності. Воєнні конфлікти та техногенні катастрофи: історичні та психологічні наслідки: збірник тез I Міжнародної наукової конференції. 22-23.04.2021. Тернопіль, 2021. URL: http://dSPACE.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/23717/1/Meshko_Meshko_FORMUVANNIA_SOFT_SKILLS.pdf.

2. Опанасюк В., Прихожай В. Методи розвитку комунікативних навичок менеджера: переваги та обмеження. *Наукові інновації та передові технології*. 2023. No 5 (19).

3. Павловська І. Формування «soft skills» як ключовий елемент розвитку менеджера. Інноваційні рішення в економіці, бізнесі, суспільних комунікаціях та міжнародних відносинах: Матеріали III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. 2023. Т. 1. С. 366–368.

4. Цілина М. Формування soft skills і компетенцій у здобувачів вищої освіти як підґрунтя адаптації майбутніх фахівців до професійної діяльності. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. Київ, 2023. С. 156–166.

5. Ясенчук Ю., Бондарчук Л. Особливості розвитку та застосування soft skills як складової конкурентоспроможності майбутніх менеджерів. *Економіка та суспільство*, 2024 (64). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-18>.

ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS ПРИ ВИКЛАДАННІ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН

Григорчук І. Д.,

кандидат біологічних наук, доцент кафедри біології та екології
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський, Україна

Сучасна вища освіта, особливо у галузі природничих наук, перебуває в умовах трансформації, зумовленої вимогами суспільства до всебічно підготовленого фахівця. Знання та вміння у професійній сфері (*hard skills*) більше не гарантують конкурентоспроможності випускника без наявності гнучких навичок – *soft skills*, які забезпечують ефективну комунікацію, адаптивність, креативність та здатність до командної взаємодії [2].

Як зазначає К.О. Коваль, «формування життєвих компетентностей здобувачів освіти потребує впровадження освітніх стратегій, спрямованих на розвиток соціального інтелекту та комунікативних умінь» [2].

Термін *soft skills* охоплює широку групу гнучких навичок, зокрема: міжособистісну комунікацію, емоційний інтелект, критичне й творче мислення, навички вирішення проблем, управління часом, лідерство, командну роботу та адаптивність. У контексті вищої природничої освіти ці навички є основою для формування дослідницької культури, екологічної свідомості та міждисциплінарного мислення [1].

Формування *soft skills* при викладанні природничих дисциплін є особливо важливим, оскільки:

- Комунікативні навички потрібні при обговоренні результатів досліджень, підготовці наукових доповідей і статей.
- Критичне мислення допомагає аналізувати наукові явища та дані, розв'язувати складні проблеми.
- Командна робота необхідна для лабораторних досліджень і міждисциплінарних проєктів.
- Креативність сприяє формуванню нових підходів до пояснення природних процесів.

Саме цілісне поєднання знань, навичок і особистісних якостей дозволяє говорити про сформовану професійну компетентність фахівця [2].

Результати досліджень свідчать про ефективність таких педагогічних стратегій:

1. *Проектне навчання*. За умов самостійної чи групової роботи над науковими проєктами здобувачі освіти вчаться брати відповідальність, планувати роботу, досягати результатів у співпраці [2].

2. *Проблемно-орієнтоване навчання*. Розв'язання практико-орієнтованих кейсів з екології, біотехнології або медицини розвиває критичне мислення та вміння приймати рішення в умовах невизначеності [3].

3. *Інтерактивні методи* (дебати, рольові ігри, тренінги). Такі методи активізують когнітивні процеси, формують навички публічної комунікації, аргументації та співпраці.

4. *Рефлексивні практики*. Використання рефлексивного щоденника, зворотного зв'язку після занять чи дослідницької роботи сприяє самопізнанню та розвитку емоційного інтелекту [3].

Важливу роль у формуванні гнучких навичок має викладач. Сучасний науково-педагогічний працівник має бути не лише транслятором знань, а й наставником, модератором освітнього процесу, що спрямований на цілісне формування особистості здобувача освіти. На думку В.О. Купрієвич, викладач повинен «модельовати такі освітні ситуації, у яких здобувачі мають змогу проявити свої здібності в реальній або змодельованій професійній діяльності» [3].

Отже, інтеграція *soft skills* у процес викладання природничих дисциплін є невід'ємною складовою модернізації вищої освіти. Саме гнучкі навички забезпечують готовність випускника до професійної реалізації, наукового пошуку, соціальної відповідальності й активної громадянської позиції. Науково обґрунтоване формування *soft skills* повинно стати пріоритетом для викладачів та управлінців освітнього процесу в Україні.

Література:

1. Кірдан, О., Кірдан, О. Формування *soft skills* здобувачів вищої освіти в освітньому процесі закладу вищої освіти // Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи. – 2022, Вип. 2(6). – С. 152–160.

2. Коваль К.О. Розвиток «*soft skills*» у здобувачів – один з важливіших чинників працевлаштування // Вісник Вінницького політехнічного університету. – 2015, № 2. – С. 162– 167.

3. Купрієвич В.О., Ільїна Т.В. *Soft Skills* як необхідна складова професійного розвитку педагога // Професійний розвиток в умовах цифровізації суспільства: сучасні тренди: матеріали III науково-практичної конференції / наук. ред. О.М. Спірін, О.А. Остряньська. Київ – Житомир: НАПН України ДЗВО «Університет менеджменту освіти», ЖДУ ім. І.Франка. – 2022. С. 246-248. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/734790/> (дата звернення: 29.05.2025).

4. Шевченко І. А., Шелевер О. В., Маркова В. В. Розвиток *soft skills* у здобувачів освіти як запорука успішної професійної діяльності. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2_024/72/56.pdf (дата звернення: 29.05.2025).

ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS ПРИ ВИКЛАДАННІ ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Гринюк Н. А.,

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри професійної освіти, ресторанного і туристичного бізнесу

Навчально-наукового інституту технологій і торгівлі

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

м. Полтава, Україна

Сучасний освітній процес спрямований на підготовку фахівців із високим рівнем загальних і спеціальних компетентностей, спроможних успішно реалізувати набуті знання в складних умовах професійної діяльності. В той же час, чи не головною вимогою сьогодення і запорукою конкурентоспроможності фахівців на ринку праці є високий рівень розвитку так званих soft skills («м'яких» навичок), які, в узагальненому вигляді, полягають в гнучкому реагуванні та адаптивності до змін, здатності налагоджувати ефективну комунікацію у фаховому середовищі, спроможності до командної взаємодії, умінні швидко приймати рішення, реалізовувати особистісний творчий потенціал, критично мислити, виявляти лідерські якості.

Загальновідомими і, в той же час, переконливими фактами важливості «м'яких» навичок в сучасному суспільстві є результати досліджень Гарвардського університету і Стенфордського дослідницького інституту, згідно з якими лише 15-20% кар'єрних досягнень обумовлюються hard skills (професійними, функціонально-технічними навичками), решта 80-85% визначається саме соціально-комунікативними навичками. [1]

Не зважаючи на надпрофесійний характер «м'яких» навичок, на сьогодні не існує їх сталого переліку або вичерпної класифікації для усіх галузей, оскільки, зрозуміло, що для різних видів діяльності пріоритетними є різні види soft skills.

В продовж останніх десятиліть активне застосування концепції soft skills є характерним для більшості сфер суспільного і економічного життя переважної кількості країн світу. Зокрема, країнами-членами Європейського Союзу ухвалений цілий ряд документів, які створюють умови використання сукупності інструментів формування, розвитку і оцінювання soft skills для Єдиного європейського економічного простору. [2]

В сучасному світі показником професійної економічної підготовки є вміння опрацювати значні обсяги інформації, здатність аналізувати непередбачені ситуації, самостійно розробляти алгоритми ухвалення рішення, розвиток таких особистісних якостей, як ініціативність, самостійність, креативність. В той же час, результат викладання економічних дисциплін асоціюється, насамперед, з формуванням у здобувачів освіти так званих hard skills – функціонально-технічних

навичок, обумовлених специфікою фінансово-економічної сфери: вмінням здійснювати розрахунки, аналізувати результати, визначати тенденції і тренди, узагальнювати звітну інформацію, планувати і прогнозувати економічний розвиток суб'єктів господарювання. Не зменшуючи ролі і значущості формування саме функціонально-технічних навичок при викладанні економічних дисциплін, варто наголосити на важливості і потенціалі формування soft skills в процесі отримання базових економічних знань, що сприятиме підготовці висококваліфікованих конкурентоспроможних фахівців, їх успішній реалізації в професійній діяльності, просуванню кар'єрними сходами тощо. З огляду на специфіку фінансово-економічної сфери, в процесі вивчення дисциплін цього циклу необхідно і можливо сформувати певну сукупність «м'яких» навичок, зокрема: аналітичне та критичне мислення, комунікативні якості, командну взаємодію, адаптивність і гнучкість, лідерство, навички тайм-менеджменту, емоційний інтелект тощо.

Концепція формування «м'яких» навичок в процесі викладання економічних дисциплін має базуватися на основних засадах інноваційної освітньої діяльності [3], а саме: використання інтерактивних технологій для стимулювання активності і творчості здобувачів освіти; орієнтація на практичний характер навчання в тематичній галузі; ситуативна обумовленість освітнього процесу; створення відповідного освітнього середовища для підвищення мотивації і зацікавленості здобувачів в успішному оволодінні матеріалом дисципліни.

З огляду на зазначене вище, в узагальненому вигляді методика формування soft skills в процесі викладання економічних дисциплін має забезпечувати реалізацію певних умов: постановку економічної проблеми і пропонування способів її вирішення; організацію комунікації здобувачів в процесі роботи над проблемою; самостійну розробку алгоритму ухвалення економічного рішення і подальшу презентацію його обґрунтування.

Сучасна практика підготовки фахівців пропонує широкий спектр форм, методів і прийомів формування та розвитку soft skills в процесі викладання дисциплін економічного спрямування: самонавчання, робота в малих групах; брейнстормінг («мозковий штурм», генерування ідей), «дерево рішень», фонові тренінги, ділові (рольові, імітаційні) ігри, кейс-методи, проблемні (частково-пошукові, дослідницькі, програмно-рольові, проектні) методи, дуальна освіта тощо.

На нашу думку, найбільш результативним з точки зору формування «м'яких» навичок під час викладання дисциплін економічного циклу є метод «case-study», сутність якого полягає в тому, що засвоєння знань і формування вмінь «є результатом активної самостійної діяльності здобувачів освіти з вирішення протиріч, у результаті чого й відбувається творче оволодіння професійними знаннями, навичками, уміннями й розвиток розумових здібностей» [4, с. 164]. Застосування кейс-технологій базується на основних принципах інтерактивного навчання (безпосередньої участі кожного здобувача освіти; взаємного інформаційного і духовного збагачення здобувачів; особистісно зорієнтованого навчання), що обумовлює внутрішню мотивацію здобувачів і сприяє ефективності навчання.

З огляду на особливості цього інструментарію інтерактивного навчання, метод «case-study» при викладанні економічних дисциплін дозволяє розвинути основні групи «м'яких» навичок: як особистісні професійні навички застосування набутих знань з економіки в умовах динамічно мінливої середовища (активізації

теоретичних знань і набуття практичних навичок ухвалення рішення в реальних ситуаціях, уміння аналізувати значний масив неупорядкованої інформації в умовах обмеженості часу, вирішення складних неструктурованих проблем), так і міжособистісні професійні навички ключових загальнокультурних і загальнопрофесійних компетентностей (розвиток аналітичних і комунікативних здібностей, гнучкості і діалектичності мислення, навичок колективної роботи, комунікабельності, лідерства тощо).

Базуючись на аналізі конкретних бізнес-ситуацій за певним сценарієм, метод «case-study» акумулює основні риси декількох форм розвитку «м'яких» навичок, оскільки передбачає і самостійну роботу студентів, і «мозковий штурм» у межах малої групи, і публічний виступ з презентацією та захистом запропонованого рішення.

Узагальнюючий вплив на формування і розвиток soft skills обумовлюється основними перевагами кейс-технологій в процесі викладання економічних дисциплін:

- реалізацією принципів проблемного навчання, набуття навичок групової роботи здобувачів освіти над вирішенням реальних бізнес-ситуацій в єдиному проблемному просторі;

- набуття аналітичних і оцінних навичок, можливості застосування теоретичних знань для вирішення практичних проблем, здатностей до самостійного мислення та найпростіших узагальнень;

- вибудовування логічних схем і алгоритмів розв'язання проблеми, імітації механізму ухвалення рішення в реальній практиці, аргументації своєї думки, презентації вироблених рішень;

- отримання навичок ділового спілкування, уміння формулювати питання, вислухувати альтернативні думки, аргументувати відповідь.

В цілому, використання методу кейс-технологій в процесі викладання дисциплін економічного циклу сприяє формуванню топ-5 soft skills, найбільш затребуваних сучасним ринком праці: креативного мислення, управління інформацією, уміння формувати власну думку та приймати рішення, презентаційні навички (самопрезентації, уміння вести переговори), емоційний інтелект. [5] Активізація застосування різних форм, методів і інструментів інтерактивного навчання при викладанні економічних дисциплін стає важливим аспектом формування і розвитку soft skills у здобувачів освіти, що сприяє підготовці майбутніх фахівців до роботи висококонкурентному середовищі та здійснення у майбутньому ефективної професійної діяльності.

Література:

1. Frank E. J. Soft skill development in a total enterprise simulation. Bus. Educ. Innov. J., 2019. vol. 11, p. 79–82.

2. Qizi P. Development of soft skills in higher education. Universal Journal of Educational Research. 2020. 8 (5), p.1916–1925.

3. Інноваційні методи викладання економічних дисциплін та їх використання в процесі підготовки бакалаврів і магістрів з економіки: Навчально-методичний посібник для студентів галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки», спеціальності 051 «Економіка» (Економічна теорія). Х.: Видавництво Іванченка І. С., 2019. 162 с.

4. Павленко, О. Відмінність «методу case-studies» від «методу аналізу конкретних ситуацій». Особливості використання методу case-studies у методичній підготовці майбутніх викладачів економіки. *Витоки педагогічної майстерності*. 2020. Вип. 25. С. 166–172. DOI: <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2020.25.223239>. (Дата звернення: 15.05.2025).

5. What are Soft Skills? Top 10 Soft Skills for Career Growth. 2023. URL: <https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fcollegevidya.com%2Fblog%2Fsoft-skills>. (Дата звернення: 17.05.2025).

ІНТЕГРАЦІЯ МАТЕМАТИКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ ЧЕРЕЗ ПРОЄКТНЕ НАВЧАННЯ

Гудима У. В.,

*кандидат фізико-математичних наук, доцент,
доцент кафедри математики*

*Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

Гудима О. В.,

*кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри загальної та практичної психології*

*Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

Математичні методи обробки експериментальних даних в психологічних дослідженнях займають важливе місце. Кількісний аналіз дає можливість не тільки описати спостережуване явище, а й виявити закономірності, перевірити гіпотези, оцінити ефективність психологічного впливу. Ефективна інтерпретація емпіричних результатів неможлива без ґрунтовного розуміння основних методів математичної статистики, уміння правильно обрати метод в залежності від поставлених задач та типу даних, дотримуватися процедури його застосування, формулювати гіпотези та ін. Тому вивчення освітньої компоненти «Математичні методи в психології» є необхідною умовою формування фахової компетентності сучасного психолога, а також важливою передумовою його наукової діяльності.

В умовах реформування освітнього процесу одним із ключових завдань є не лише передача здобувачам освіти готових знань, а й формування умінь самостійно шукати необхідну інформацію, аналізувати її та ефективно використовувати на практиці. Актуальними ці завдання є і для освітньої компоненти «Математичні методи в психології». Студенти не тільки повинні опанувати інструментарій статистичного аналізу даних, а й самостійно орієнтуватися у великій кількості ресурсів, уміти інтегрувати отриманні знання із прикладними задачами, критично відноситися до статистичних даних та правильно їх інтерпретувати. У такому форматі курс «Математичні методи в психології» стає потужним засобом для здійснення професійної підготовки психологів та однією із ланок, що забезпечує комплексний та системний підхід не тільки для вивчення складних психологічних закономірностей, а і їх прогнозування.

У своїй праці, проаналізувавши дослідження вітчизняних науковців та опираючись на власний досвід, Віталій Климчук виокремив кілька проблем з якими стикаються здобувачі вищої освіти при вивченні освітньої компоненти «Математичні методи в психології»: відсутність навичок переносу знань, отриманих у межах цього навчального курсу на інші дисципліни, зокрема, на

експериментальну психологію, психосемантику, диференційну психологію, психологічну практику; жорстка прив'язка деяких студентів до певних методів, які вони намагаються застосувати до досліджень найрізноманітнішої структури; неадекватність використання статистичних процедур; страх складних статистичних показників; неправильна інтерпретація статистичних показників, отриманих у результаті правильних обчислень; складнощі із розумінням математичних відмінностей між вимірювальними шкалами, і як наслідок – плутанина із межами застосування методів [1].

Опираючись на результати висвітленні в праці [1], в рамках моніторингу з'ясування труднощів здобувачів вищої освіти з опанування освітньої компоненти «Математичні методи в психології» було проведено анкетування, яке мало на меті виявлення напрямів удосконалення організації освітнього процесу, оптимізації змісту та методів навчання, адаптації курсу до специфіки професійної діяльності.

За результатами анкетувань більшість студентів (83,3%) оцінили свій рівень володіння математичною підготовкою, як середній. Лише незначна кількість респондентів визнала свій рівень підготовки високим (5,6%) або низьким (11,1%).

Серед основних бар'єрів у процесі навчання та засвоєння матеріалу здобувачів вищої освіти найчастіше зазначають такі, як недостатня кількість прикладів спрямованих на розв'язання практичних завдань з психології, складність запам'ятовування формул, відсутність інтуїтивного розуміння статистичних методів.

При оцінюванні ефективності форм навчання студенти віддають перевагу роботі в малих групах (73,6%) та вирішенні реальних прикладних задач (84,7%).

Попри існуючі труднощі, переважна більшість студентів усвідомлює важливість вивчення математичних методів для професійної діяльності. Так, близько 70% респондентів вважають курс важливим. Однак, якщо говорити про рівень мотивації, то результати знаходяться в досить широкому діапазоні: 18,1% респондентів мають низький рівень мотивації, 54,2% середній і 27,7% високий рівень мотивації. Серед основних чинників, що впливають на мотивацію, студенти виділяють: практична спрямованість курсу, інтерес до предмету, якість та методи навчання.

Серед побажань найбільш поширеними були рекомендації щодо створення доступних методичних матеріалів для самостійної роботи, а також впровадження інтерактивних методів навчання, збільшення кількості прикладів застосування математичних методів у реальних психологічних ситуаціях.

Аналіз результатів демонструє необхідність впроваджувати сучасні методи навчання, які сприятимуть подоланню труднощів як когнітивного, так і емоційного характеру, що зумовлені міждисциплінарною природою курсу. З практичного досвіду викладання освітньої компоненти «Математичні методи в психології» можна виділити такі найефективніші шляхи подолання ключових бар'єрів:

- залучення до викладання фахівців з математики та психології. Такий симбіоз дасть змогу ефективно поєднати математичний інструментарій із глибоким розумінням психологічного змісту;

- організація занять у малих групах, що дозволяє індивідуалізувати підхід до навчання та зменшити тривожність студентів;

- впровадження навчальних проєктів, які активізують пізнавальну діяльність, формують навички застосування математичних методів у реальних психологічних дослідження і сприяють розвитку міждисциплінарної компетентності.

Розглянемо детальніше проблеми впровадження проектної роботи при вивченні освітньої компоненти «Математичні методи в психології». Проектні підходи до навчання у сучасній освіті є не тільки містком від емітації до реальних досліджень, а й інструментарієм для розвитку критичного мислення, креативності, вміння працювати в команді та презентувати результати своєї діяльності. Однак, їх застосування в освітній процес вимагає чіткої стратегії. На початкових етапах їх реалізації поставленні завдання повинні бути простими та зрозумілими, з чіткими інструкціями від викладача. Поступовий рух від короткострокових міні-проектів, що мають на меті опанування базовими навичками використання статистичних методів у психології та роботи в команді, до дослідницьких проєктів, з глибшим аналізом та практичним впровадженням, дозволяє здобувачам освіти ефективно засвоїти початковий матеріал та підвищити мотивацію до наукової роботи.

Важливою складовою організації проектної діяльності є чітке визначення критеріїв її оцінювання, оскільки це забезпечить прозорість та об'єктивність оцінювання, сприятиме формуванню відповідального ставлення до виконання проєкту та розвитку рефлексії. Орієнтиром при визначенні критеріїв оцінювання можуть слугувати: відповідність поставленим цілям; оцінювання окремо як і індивідуального, так і командного внеску; рівень складності проєкту; здатність до реалізації міждисциплінарного підходу; дотримання принципів академічної доброчесності.

В ролі координаторів та фасилітаторів проєкту повинні виступати викладачі математики та психології. Їхня взаємодія забезпечить не тільки методичний супровід, а й усвідомлення взаємозв'язку між математикою та психологією. Завданням викладачів є створення оптимальних умов для командної роботи студентів, сприяння розвитку самостійного і творчого мислення, умінню конструктивно обговорювати результати.

У психолого-педагогічній літературі [2] виділяють такі типові етапи реалізації проєкту з математики: 1) підготовка, планування та пошук необхідної інформації; 2) аналіз отриманих даних; 3) побудова математичної моделі; 4) розв'язування задачі та аналіз результатів. При впровадженні проектної діяльності на заняттях, ми мали на меті не просто інтеграцію математичних методів у психологію, а й проходження повного циклу дослідження: від постановки задачі та гіпотези до її перевірки, тому було адаптовано ці етапи до проведення проектної діяльності в межах освітньої компоненти «Математичні методи в психології» з урахуванням міждисциплінарного характеру дослідження:

1. Підготовчий етап. На даному етапі студенти визначалися з темою дослідження, постановкою завдань та гіпотез, розподілом ролей. Його важливою складовою є підбір шкал вимірювання, вибірки та психодіагностичних методів, для отримання кількісних показників досліджуваних явищ у контексті поставлених задач.

2. Емпіричний етап. Передбачав організацію та проведення психодіагностичного дослідження та мав на меті кількісну фіксацію показників об'єктів дослідження, яка є необхідною для перевірки сформульованих гіпотез методами математико-статистичного аналізу.

3. Аналітичний етап. На цьому етапі здійснювався підбір відповідних методів статистичної обробки та їх застосування до отриманих емпіричних даних, математична інтерпретація результатів.

4. Інтерпретаційний етап. У межах цього етапу відбувався перехід від отриманих математичних результатів до їх психологічного трактування, формування висновків, а також визначення практичної значущості проведеного дослідження.

5. Презентаційний етап. На цьому етапі відбувалося публічне представлення результатів дослідження та їх обговорення.

6. Рефлексивно-оцінювальний етап. Цей етап спрямований на самоцінювання здобувачами вищої освіти отриманих результатів, труднощів, що з'явилися в процесі реалізації проєкту, взаємодії в команді.

Зворотній зв'язок зі студентами відбувався через анкетування. Так більшість студентів (93%) позитивно оцінили використання проєктної діяльності в межах вивчення освітньої компоненти «Математичні методів в психології». Серед переваг такої діяльності відзначались: практична спрямованість завдань та робота з реальними даними, формування навичок оперування статистичними методами та програмами, командної взаємодії та презентації власних результатів. Серед труднощів: проблема з формуванням вибірки та підбором психодіагностичних методик і методів обробки статистичних даних, умінням якісно презентувати власні результати. Понад 90% студентів підтримують ідею подальшого впровадження проєктної діяльності в майбутньому та відмітили позитивний вплив на вдосконалення м'яких навичок, таких як командна робота, формування критичного мислення, самоорганізація та уміння презентувати власні результати.

Отже, можна стверджувати про ефективність та педагогічну цінність впровадження проєктної діяльності в межах навчальної дисципліни «Математичні методи в психології». Такий формат курсу, що базується на практичній інтеграції психології та математики, сприяє глибшому засвоєнню теоретичного та прикладного змісту дисципліни, розвитку м'яких навичок і професійних компетентностей.

Література:

1. Климчук В.О. Викладання курсу «Математичні методи у психології» в умовах кредитно-модульної системи. *Соціальна психологія*. 2008. №2 (28). С. 180-189.
2. Гудима У.В., Думанська Т.В. Проєктна діяльність як засіб формування здатності розв'язувати прикладні задачі з математики. *Інноваційна педагогіка*. 2024. Випуск 67. Т. 1. С. 70-75.

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК «SOFT SKILLS» В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ У КИЇВСЬКІЙ МУНІЦИПАЛЬНІЙ АКАДЕМІЇ МУЗИКИ ІМ. Р. М. ГЛІЄРА

Гуменюк Т. К.,

*проректор з науково-педагогічної роботи,
інноваційно-методичного забезпечення освітнього та наукового процесів*

Київської муніципальної академії музики ім. Р. М. Глієра,

доктор філософських наук, професор,

заслужений працівник освіти України

Гуменюк В. А.,

ст. викладач кафедри гуманітарних

та музично-інноваційних дисциплін

Київської муніципальної академії музики ім. Р. М. Глієра

Українське суспільство динамічно змінюється та висуває нові вимоги до підготовки професійних кадрів, зокрема музикальних. Такі вимоги диктують здобувачу вищого закладу музичної освіти нові завдання. Великий інтерес до розвитку м'яких навичок також проявляється у зарубіжних психологів та педагогів. Так у доповіді Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD) на тему «Майбутнє освіти та навичок 2021» підкреслюється зростаюча важливість м'яких навичок в освіті, що пов'язують з такими тенденціями, як глобалізація та швидкий прогрес, особливо в галузі нових технологій та штучного інтелекту. Світові Громадські організації висувають нові вимоги до трудових ресурсів: «Щоб залишатися конкурентоспроможними, працівники повинні постійно набувати нових навичок, що потребує гнучкості, позитивного ставлення до навчання протягом усього життя, а також допитливості» [2].

Науковці «Бостонської консалтингової групи» («The Boston Consulting Group») розробили модель компетентностей молодого фахівця 2025 року, яка вміщує у себе системні ключові інтегративні компетентності, без сформованості яких неможливо ефективно виконувати свої професійні обов'язки в XXI столітті, яке характеризується стрімким розвитком інноваційних інформаційних технологій. Також слід зазначити, що дослідження, які були проведені вченими Гарвардського та Стенфордського університетів, виявили наступне: лише 15% кар'єрного успіху забезпечується рівнем професійних навичок (hard skills) молодих фахівців, тоді як інші 85% – це «soft skills» [3].

Процес формування та розвитку soft skills в процесі професійної підготовки здобувачів вищої музичної освіти в Київській муніципальній академії музики імені Р. М. Глієра відбувається на основі Законів України «Про освіту», «Про вищу

освіту», чинних Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладів вищої освіти, наказу Міністерства освіти і науки України від 11.07.2019 № 977 «Про затвердження Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти», Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти ESG (Єреван, 2015) та інших нормативних документів Міністерства освіти і науки України.

Згідно з останніми дослідженнями, стейкхолдери ставлять на перше місце «м'які навички», а на другий план відходять професійні навички («hard skills»). «М'які навички» необхідні у будь-якому виді діяльності, тому так важливо починати формувати їх уже на етапі навчання у загальноосвітній школі та продовжувати активно розвивати в освітній практиці вищої школи. Тверді навички – «hard skills», а ми їх можемо називати професійними музичними навичками, постійно перевіряються в процесі підсумкового та поточного контролю в Академії. Але вони, як свідчить практика, не завжди достатні для успіху в музичній діяльності. Тверді навички допомагають виконувати конкретні творчо-музичні завдання, володіти певними виконавськими технологіями, застосовувати певні методи та правила, створювати певні креативні музичні проекти, підтримувати певну якість та ефективність музичної діяльності.

Виходячи з вищезазначеного, перед науково-педагогічними працівниками та студентами Академії постає вельми важлива проблема розвитку таких навичок. Пропонуємо розглянути наступні етапи розвитку «м'яких навичок» здобувача: 1) аналітичний етап (визначення поточного стану розвитку власних навичок здобувача, сильні та слабкі їх сторони, цілі, очікування, свої можливості щодо розвитку недостатніх навичок); 2) етап планування (вибір необхідних навичок для здійснення музичної діяльності; методи, техніки та інструментарій для розвитку); 3) діяльнісний етап (виконання певних завдань, вправи, практика реальної участі у різноманітних творчих проектах Академії, отримування зворотного зв'язку, коригування своїх дій; 4) контрольний етап (оцінка та перевірка своїх результатів, порівняння їх з очікуваннями, визначення власних досягнень, проблеми, помилки, отримання оцінки від викладача та від себе, інших експертів; процес рефлексії, який спрямовано на аналіз отриманого досвіду, емоцій, визначення своїх подальших потреб, цілей, планів, що стосуються розвитку навичок.

Науково-педагогічним працівникам Академії, для розвитку «м'яких навичок» здобувача, рекомендуємо використовувати на заняттях з циклу гуманітарних дисциплін, теоретичних дисциплін фахового блоку такі інтерактивні методи навчання.

Зупинимось на їх розгляді.

1. Метод кейсів (англ. case method – метод конкретних ситуацій), який засновано на вирішенні конкретних проблемних ситуацій в музичній діяльності. В перекладі з англійської кейс – випадок, кейс-стаді – повчальний випадок. Дидактична наука розглядає кейс як спеціально підготовлений навчальний матеріал, що містить структурований опис ситуації, що запозичена з реальної музичної практики; змушує студента-музиканта шукати рішення конкретного завдання.

2. Метод дискусій, який є одним із видів професійного спілкування. Значення методу дискусій полягає у вирішенні професійної проблеми, спрямувати студентів на її розв'язання, уточнити і визначити свою позицію щодо проблеми,

навчитися аргументовано відстоювати власну точку зору і в той же час толерантно відноситися до думок інших учасників комунікації, відстоювати власне ставлення на обговорювану тему.

3. Впровадження технології розвитку критичного мислення студента-музиканта (дав. – гр. «мистецтво аналізувати, розмірковувати»). Такий процес впровадження технології полягає у розвитку наукового мислення, суть якого забезпечує ухвалення продуманих, незалежних рішень. В процесі впровадження у студентів розвиваються такі якості як усвідомленість, саморозвиток та самовдосконалення.

4. Застосування в навчальному процесі інтернет-технологій. Перші три зазначені методи та технології вже досить давно і успішно застосовуються у підготовці фахівців різних спеціальностей, особливо гуманітарних, творчих професією, а також пов'язаних з музичною культурою [1].

У зв'язку з останніми подіями, пов'язаними з військовим станом, навчання проводиться в змішаному форматі, одним з яких є дистанційний. Як показує практика, використання інтернет-технологій ефективно позначилося на самостійності, автономності студентів. Також, дієвим засобом формування та розвитку м'яких навичок у студентів є участь у підготовці та проведенні таких творчо-мистецьких проєктів КМAM ім. Р. М. Глієра Музичний клуб «Академія», який проводиться спільно з Національною бібліотекою України імені Ярослава Мудрого. Метою якого є розширення творчих контактів, комунікації із мистецькою спільнотою України та міста Києва. Наступним проєктом Академії є інтелектуальна лабораторія – Glier Intelligent Lab – це новий on-line проєкт, спрямований на активізацію науково-творчого потенціалу, критичного мислення студентів Академії та налагодження міжнародних зв'язків із діячами культурної сфери і провідними науковими установами різних континентів світу.

Проведений аналіз доводить актуальність розвитку навичок, віднесених до soft skills, доводить їх гнучкість з часом і те, що вони потрібні для подальшої професійної музичної діяльності.

Література:

1. Коляда Н., Кравченко О. Практичний досвід формування «soft skills» в умовах закладу вищої освіти. Актуальні питання гуманітарних наук, 2020. № 3(27). С. 137–145.
2. М'які та тверді професійні навички: практичний посібник для саморозвитку. URL: <https://bizmag.com.ua/myaki-ta-tverdi-navychky/>
3. Welldone. What is Soft Skills? What's the difference between Soft and Hard Skills? 2017. URL: <https://www.welldone.org.ua/shho-take-softskills-v-chomu-riznitsya-soft-i-hard-skills/>.

КОМУНІКАЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Данічева К. П.,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри конституційного і муніципального права юридичного факультету

Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

м.Харків, Україна

Існування демократичної, правової держави неможливо в закритому суспільстві, інформація виступає основним об'єктом інформаційного суспільства. Інформація відображає реальну дійсність, інтегрується у всі напрямки діяльності держави, суспільства, громадянина. Від якості та достовірного, оперативного одержання інформації залежать численні рішення, що приймаються на різних рівнях – від глави держави до громадянина.

В галузі інформаційних технологій існують основні визначення і терміни, які використовуються також і в освітніх процесах розкриємо основні з них. Відповідно до Закону України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 р. (в редакції закону від 27 липня 2023 р.) інформацією визначено будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді [1].

Суспільні відносини у сфері обігу інформації є різновидом правових відносин, складовими елементами яких є об'єкти та суб'єкти. Об'єктом будь-яких правовідносин, у тому числі й інформаційних, є те, заради чого вони виникають, змінюються чи припиняються. З аналізу ст. 34 Конституції України, яка гарантує кожному можливість «вільно збирати, зберігати, використовувати та поширювати інформацію у будь-який спосіб, не заборонений законом», впливає, що в основі інформаційних правовідносин лежать процеси, пов'язані з обігом інформації [2]. Стаття 4 Закону України «Про інформацію» конкретизує зміст цих відносин і визначає, що об'єктом інформаційних відносин є інформація [1].

Інформаційні технології (ІТ) визначаються, як сукупність методів і програмно-технічних засобів, об'єднаних в технологічний ланцюг, що забезпечує збір, обробку, зберігання і відображення інформації з метою зниження трудомісткості її використання, а також для підвищення її надійності і оперативності.

Усі види діяльності з інформацією називають інформаційними процесами. До основних інформаційних процесів відносять: збирання, пошук, накопичення, опрацювання, подання, зберігання, розповсюдження, використання і захист інформації.

Інформаційними ресурсами виступають окремі документи і масиви документів, документи і масиви документів в інформаційних системах (бібліотеках, архівах, фондах, банках та ін. інформаційних системах).

Користувачами в галузі інформаційних технологій можуть бути суб'єкти, що звертаються за отриманням необхідних їм інформаційних ресурсів або інформаційних технологій.

Інформаційну систему визначають, як впорядковану сукупність документованої інформації та інформаційних технологій.

Проектування і експлуатація інформаційних систем забезпечуються шляхом використання: необхідних програм (для комп'ютерів різного призначення); відповідної техніки (засобів обчислювальної техніки і зв'язку, що забезпечують розміщення і обробку інформаційних ресурсів на персональних комп'ютерах, в локальній регіональній мережі, в мережі міжнародного інформаційного обміну); лінгвістичних інструментів (словники, класифікатори, тезауруси); правових документів (положень, статутів, посадових інструкцій); а також організаційних (інструкцій, методик, схем, описів та ін. експлуатаційної документації) [3].

Важлива роль інформаційних технологій у розвитку суспільства полягає в прискоренні процесів отримання, розповсюдження і використання суспільством нових знань. Підвищуючи якість інтелектуальних ресурсів суспільства, інформаційні технології покращують рівень життя.

Освіта як процес є, насамперед, процесом комунікації, що забезпечує передачу, отримання та закріплення існуючих у суспільстві знань та їх інтерпретацію на всіх рівнях суспільної взаємодії.

Застосування комунікаційних механізмів в освітньому процесі має світоглядний аспект. Адже інформація зібрана, передана та опрацьована за допомогою автоматизованих систем, становить важливий внесок у розвиток сучасної інформаційної картини світу, а отже, і світогляду студентів.

Використання сучасних комунікаційних механізмів в освітньому процесі та освітніх технологій забезпечує:

- ефективність усіх видів навчальної діяльності;
- якість підготовки фахівців з новим типом мислення, відповідно до вимог інформаційного суспільства;
- якісне формування професійної компетентності, культури та ін. [3].

За допомогою методів і засобів інформатизації майбутній фахівець має навчитися одержувати відповіді на питання про те, які є інформаційні ресурси, де вони розміщені, як можна отримати до них доступ і як можна їх використовувати з метою підвищення ефективності професійної діяльності. Оволодіння сучасними інформаційними та інформаційно-комунікаційними технологіями, методикою їх використання в навчальному процесі сприятиме модернізації освіти – підвищенню якості професійної підготовки майбутнього фахівця, збільшенню доступності освіти, забезпеченню потреб суспільства в конкурентоздатних фахівцях.

Національна доктрина розвитку освіти в Україні передбачає широке використання різноманітних сучасних інформаційно-комунікативних технологій. Глобальне впровадження інформаційно-комп'ютерних технологій (ІКТ) у всі сфери діяльності, формування нових комунікацій та високоавтоматизованого інформаційного середовища стало не тільки початком перетворення традиційної системи освіти, в основі якої лежить мовленева комунікація, а й кроком до формування інформаційного суспільства.

Впровадження ІКТ в освітній процес, по-перше, є адаптацією людини до життя в інформаційному суспільстві; по-друге, прискорює процес передавання знань; по-третє, робить можливим і зручним самостійний процес набуття знань; по-четверте, відкривають можливості впровадження абсолютно нових методів викладання і навчання. ІКТ значно розширює можливості традиційної мовленевої комунікації, суб'єктами котрої є викладач та студенти. Відкриваються можливості для впровадження в освітній процес абсолютно нових форм роботи (написання кейсів, презентації, ситуативно – рольові вправи, моделювання процесів і явищ, проведення освітніх телеконференцій...) можливість дистанційного навчання, в якому комунікація «викладач – студент» здійснюється за допомогою ІКТ, а також побудова зручної системи контролю та перевірки знань за допомогою тестових програм, що не обтяжена суб'єктивним фактором [4, с.30-31].

Інформаційно-комунікаційні процеси спричиняють розвиток комунікаційного простору закладів освіти, який характеризується відкритістю й прозорістю, розширює можливості навчання в нових умовах, забезпечує перехід до нових форм обміну інформацією між усіма учасниками освітнього процесу [5], забезпечує розвиток нового професійного дискурсу в межах освітнього середовища на основі ІКТ та мережних технологій [6].

Вчені зазначають, що комунікаційний простір закладу освіти реалізується на чотирьох рівнях: рівень передачі знань між учасниками освітнього процесу; рівень організації освітнього процесу; рівень визначення цілей закладу освіти та реалізації заходів щодо удосконалення його діяльності; рівень формування та реалізації державної політики у сфері освіти й науки між ректоратом закладу освіти та Міністерством освіти і науки. Також визначено, що комунікація в закладі освіти забезпечує рух інформації, пов'язаної з освітнім процесом, і відбувається в усній, письмовій та цифровій формі. Водночас реалізація освітнього процесу в умовах цифровізації, перехід до безконтактної взаємодії сприяє трансформації комунікативного простору закладу освіти в студенто-центристську інтерактивну цифрову (віртуальну) систему [7].

Отже, застосування комунікаційних механізмів в освітньому процесі для України безпосередньо на часі є дуже важливим і пріоритетним напрямком державної інформаційної політики.

Література:

1. «Про інформацію»: Закон України від 02 жовтня 1992 р. № 2658-XII (із змін.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення 20.05.2025).
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>. (дата звернення 20.05.2025).
3. Кадемія М. Ю., Шахіна І.Ю. Інформаційно-комунікаційні технології в навчальному процесі : Навчальний посібник – Вінниця : ТОВ «Планер», 2011. 220 с. URL: <file:///C:/Users/user/Documents/КОМУНІКАЦІЇ%20В%20ОСВІТІ.pdf> (дата звернення 20.05.2025).
4. Ванюшина О. Ф. Комунікативні практики в освітньому процесі // Наукове пізнання: методологія та технологія, 2016, № 1(36), с.26-31.
5. Ребуха Л., Брик Р. Інформаційно-освітній простір закладів освіти: функціональні особливості освітнього веб-сайту. Гуманітарні студії: історія та педагогіка. 2021. № 2. С. 103-114. <http://gsip.wunu.edu.ua/index.php/gsipua/article/view/56>

6. Бхіндер Н. В. Лінгвістичний аспект навчально-педагогічного дискурсу викладача англійської мови у закладі вищої педагогічної освіти. Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія». 2019. № 8(76). С. 29-31. DOI: [https://doi.org/10.25264/2519-2558-2019-8\(76\)-29-31](https://doi.org/10.25264/2519-2558-2019-8(76)-29-31)

7. Ямполь Ю. В., Косенюк Г. В., Жукова Г. В., Булгакова Т. М. Розвиток комунікаційного простору закладу освіти: світовий досвід розвитку професійного спілкування в умовах цифровізації освітнього процесу. Академічні Візії. 2023. № 18. С. 1-12. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7808348>

МОДЕЛЬ ІННОВАЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ВИЩІЙ ОСВІТІ

Джгуташвілі Н. М.,

*кандидат економічних наук, викладач вищої категорії,
Київський фаховий коледж туризму та готельного господарства,
м. Київ, Україна*

Сталий економічний розвиток держави ґрунтується на ефективному формуванні людського капіталу, що визначається якістю освіти та рівнем культурного середовища. Найважливішим ресурсом суспільства є унікальна людська особистість з її індивідуальними здібностями, інтересами та талантами. Сучасний ринок праці вимагає фахівців, які є самостійними, креативними та здатними до нестандартного мислення, а також володіють компетентностями, актуальними для XXI століття. З огляду на стрімкий розвиток технологій, знання швидко втрачають актуальність, тому особливо цінується здатність до безперервного навчання та прагнення до самовдосконалення. Інноваційні методики навчання сприяють розвитку *Soft skills*, що стають невід'ємною складовою успішного професіонала.

Як відомо, термін «*innovation*» перекладають з англійської як нововведення. Що стосується педагогічної сфери, то це насамперед – зміни в навчально-виховному процесі з метою його покращення, вдосконалення. Сьогодні назву «інноваційний» надають тим навчальним закладам, які починають запроваджувати нововведення або їхні елементи.

Інноваційне навчання – стимулює новаторські зміни в культурі, соціальному середовищі; зорієнтоване на формування готовності особистості до динамічних змін у соціумі за рахунок розвитку творчих здібностей, різноманітних форм логічного та образного мислення, а також здатності до співробітництва з іншими людьми.

Сучасні світові стандарти в галузі освіти передбачають підготовку висококваліфікованих спеціалістів, здатних інтегрувати теоретичні знання і практичні уміння в цілісну систему, володіти новими технологіями.

На допомогу класичним методам навчання приходять нові, зокрема, інтерактивні технології навчання.

Суть навчання за інтерактивними технологіями полягає у тім, що навчальний процес відбувається тільки шляхом постійної, активної взаємодії всіх учасників навчального процесу (і студентів, і викладача).

Слово «інтерактив» прийшло до нас з англійської від слова «*inter*» – взаємний і «*act*» – діяти. Таким чином, інтерактивний – здатний до взаємодії, діалогу.

Інтерактивне навчання – це специфічна форма організації пізнавальної діяльності, яка має передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен студент відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність.

Під інтерактивністю перед усе розуміють принцип побудови і функціонування педагогічного, психологічного, комп'ютерного спілкування в режимі діалогу.

Процес навчання не автоматичне вкладання навчального матеріалу в голову того, хто навчається. Він потребує напруженої розумової роботи людини і її власної активної участі в цьому процесі.

Крім того, використання інтерактивних методів дозволяє реалізувати ідею співробітництва тих, хто навчає і тих, хто навчається, вчить їх конструктивній взаємодії, сприяє оздоровленню психологічного клімату на уроці, створює доброзичливу атмосферу.

Інтерактивні технології навчання можна поділили на чотири групи:

– групове навчання (робота студента з викладачем чи однолітком один на один);

– навчання у грі;

– навчання у дискусії;

– фронтальне навчання.

До групового навчання можна віднести: роботу в парах, ротаційні трійки, «Карусель», роботу в малих групах, і т.д.

До технологій навчання у грі відносяться імітації, рольові ігри, драматизація.

Технології навчання у дискусії є важливим засобом пізнавальної діяльності студентів у процесі навчання, так як дискусія – широке публічне обговорення спірного питання.

До фронтальних технологій інтерактивного навчання відносять такі, що передбачають одночасну спільну роботу всього колективу. Це і обговорення проблеми у загальному колі (її застосовують з іншими технологіями), і «Мікрофон» (надається можливість кожному сказати щось швидко, по черзі, висловити свою думку чи позицію), і «Навчаючи-вчуся», і «Дерево рішень».

Одним із найдієвіших інтерактивних методів є «мозковий штурм» – ефективний метод колективного обговорення, пошук рішення, в якому здійснюється висловлювання думок усіх учасників.

«Case-метод». Кейс – це події, які реально відбулися в певній сфері діяльності і які автор описав для того, щоб спровокувати дискусію в навчальній аудиторії, підштовхнути студентів до обговорення та аналізу ситуації, до прийняття рішень.

Кейс (від англ. case study – вивчення ситуації) – це метод ситуативного навчання на конкретних прикладах:

– Кейс-випадок – це короткий кейс, який розповідає про окремий випадок. Його можна використовувати під час лекції, для того, щоб проілюструвати певну ідею або підняти питання для обговорення. Даний кейс можна прочитати дуже швидко і тому студентам не треба готуватися вдома.

– Кейс-вправа – надає студенту можливість застосувати на практиці здобуті навички. Найчастіше використовується там, де необхідно провести кількісний аналіз.

– Кейс-ситуація – класичний кейс, що вимагає від студента аналізу ситуації. В ньому найчастіше ставиться запитання: «Чому ситуація набула такого розвитку і як становище можна виправити?».

– Живі кейси – запрошений фахівець або виїзд на підприємство; невіршена проблема.

Інтерактивні технології відіграють важливу роль у сучасній освіті. Їх перевагою є те, що ті, хто навчається засвоюють всі рівні пізнання (знання, розуміння

застосування, оцінка), збільшується в групах кількість студентів, які свідомо за- своєюють навчальний матеріал [2].

На сьогодні лише мінімальна кількість педагогів не чули про можливості штучного інтелекту. І за результатами опитування 7 із 10 освітян хоча б один раз за пів року перевіряли, як працюють інструменти на базі ШІ. Загалом 76% опитаних хоча б раз користувалися ШІ, половина з них мала позитивний досвід взаємодії [3].

Із огляду на такі показники можна стверджувати, що AI-технології дуже активно залучаються в освітній процес.

ШІ використовується в освіті в різних форматах, від персоналізованих систем навчання до інтелектуальних помічників. Системи персоналізованого навчання можуть адаптувати навчальні матеріали та завдання до потреб окремих студентів, що може допомогти їм вчитися швидше та ефективніше. Інтелектуальні помічники можуть надавати здобувачам підтримку та керівництво, а також відповідати на їхні запитання. На сьогоднішній день ШІ вже використовується в освіті в різноманітних напрямках:

- ШІ може аналізувати дані про успішність здобувача, щоб адаптувати навчальні матеріали та завдання до його індивідуальних потреб, стилю навчання та темпу роботи.

- ШІ може автоматизувати перевірку завдань з множинним вибором та тестових завдань, звільняючи час вчителів для більш змістовної взаємодії зі здобувачами.

- ШІ може використовуватися для створення персоналізованих планів навчання для здобувачів з особливими потребами, які враховують їхні унікальні потреби та здібності.

- ШІ-помічники можуть надавати здобувачам з особливими потребами підтримку та інструкції в режимі реального часу, допомагаючи їм долати труднощі та досягати успіху в навчанні.

- ШІ може використовуватися для читання тексту вголос здобувачам з порушеннями зору або труднощами з читанням.

- ШІ може використовуватися для адаптації навчальних матеріалів та технологій до потреб здобувачів з різними здібностями, створюючи більш інклюзивне навчальне середовище.

- ШІ може використовуватися для створення навчальних матеріалів, які представляють різноманітні культури та точки зору, що може допомогти всім здобувачам відчувати себе більш представленими та поважаними.

- ШІ може надавати здобувачам персоналізований зворотний зв'язок на їхні завдання, роботи та проекти, допомагаючи їм вчитися на своїх помилках та покращувати свою роботу. [4].

І це тільки частина залучення та можливостей штучного інтелекту в інноваційних методах навчання.

Мобільні технології, такі як смартфони та планшети, можуть використовуватися для надання здобувачам доступу до навчальних матеріалів у будь-який час і в будь-якому місці.

Застосування інтерактивних технологій в інноваційному навчанні полегшує представлення інформації. Наприклад, розташування навчальних матеріалів на інтерактивній он-лайн дошці на мультимедійному ресурсі Padlet.

Також, у сфері навчання швидко розвиваються сучасні технології, зокрема використання віртуальної реальності (VR) у поєднанні з інтелектуальними системами, такими як інтерактивні 3D-підручники, навчальні ігри з елементами штучного інтелекту тощо. Ці інновації радикально змінюють традиційну модель освіти [1].

Інтеграція Soft Skills та інновацій у навчальний процес є необхідною умовою для підготовки конкурентоспроможних фахівців. Подолання існуючих викликів можливе через впровадження інноваційних методів навчання, розвиток цифрових компетенцій викладачів та створення сприятливого освітнього середовища.

Література:

1. Віртуальна реальність в освіті: як технології VR змінюють процес навчання. Бізмаг. 2023. URL: <https://bizmag.com.ua/virtualna-realnist-v-osviti/>. (дата звернення: 20.04.2025).
2. Громова Л. П., Громова О. П. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті: переваги та виклики. Сучасні інформаційні технології: теорія та практика. 2021. № 1. С. 12-17. URL: https://www.megu.edu.ua/sites/default/files/202310/%D0%9E%D0%9A%2011_0.pdf. (дата звернення: 24.04.2025).
3. Перспективи використання штучного інтелекту в шкільній освіті. Інтернет на користь. 2023. № 1. URL: <https://naurok.com.ua/post/perspektivi-vikoristannya-shtuchnogo-intelektu-v-shkilnyosviti>. (дата звернення: 20.04.2025).
4. Освіта нового покоління: ТОП 5 можливостей III. URL: <https://naurok.com.ua/post/osvita-novogo-pokolinnya-top-5-mozhливостей-shi> (дата звернення: 20.05.2025).

ОЦІНЮВАННЯ НАВИЧОК АКТИВНОГО СЛУХАННЯ ЯК СКЛАДОВОЇ ОПАНОВАНИХ SOFT SKILLS

Дзюба О. М.,

*доктор філософії у галузі економіки, доцент кафедри економіки
Національного транспортного університету
м. Київ, Україна*

Все більше суспільство, бізнес та освіта впевнюються у важливості soft skills для ефективної комунікації. І однією з найважливіших складових цього є навичка активного слухання. Активне слухання – це двостороння взаємодія між людиною, яка говорить, і людиною, яка слухає, з метою впевнитися, що слухач точно правильно зрозумів, що саме хотів сказати мовець [1]. Це сукупність вербальних і невербальних засобів, що значно поліпшують взаєморозуміння та дозволяють уникати конфліктів. Ці навички надважливі у всіх сферах, де передбачена безпосередня взаємодія з людьми [2]. Відповідно в освітньому процесі вони необхідні викладачу, але, з іншого боку, їх має опановувати і розвивати кожен студент.

Це включає усвідомлене використання таких технік:

1. Пауз (щоб дати домовити співрозмовнику)
2. Уточнення, перефразування
3. Відкритих питань
4. Повторень (відлуння)
5. Підтримуючих, зацікавлених вербальних і невербальних повідомлень
6. Підсумовування вищесказаного для впевненості, що всі почули і зрозуміли

те саме

Ідеальний слухач, яким всім варто навчитись бути, описується шістьма елементами [3]:

- він чує (не перебиває, дає домовити, бере паузу, щоб усвідомити почуте);
- бачить (зоровий контакт, розвернуте до співрозмовника тіло, відкриті жести);
- думає (уникає припущень, оціночних попередніх суджень, застосовує рефреймінг, уточнює тощо);
- дає увагу (невербально і вербально зосереджується на співрозмовнику, а не у телефоні, дивлячись за вікно, відвертаючись тощо);
- відчуває (проявляє емпатію і дає зворотній емоційний зв'язок);
- фокусується (тобто не додумує, використовуючи попередній досвід, не «автозаповнює», а уточнює, зосереджується на всіх сигналах співрозмовника).

З вищесказаного, викладачу (спікеру) варто звертати увагу на досить прості індикатори (і пропонувати слухачам робити те саме).

Студентам доцільно пропонувати виступи на семінарах і доповіді, дискусії, а потім ставити питання: чи перебивали спікера? чи нотували щось під час

доповідей? чи ставили уточнюючі, відкриті питання? якимось чином невербально виявляли зацікавленість? як саме? як взаємодіяли із співрозмовником? чи відстежували реакції візаві (інтерес, збудженість, падіння уваги, роздратування тощо)? чи вживали заохочувальні репліки?

Також для полегшення оцінки можна запропонувати оцінки градації для вищезазначених елементів, наприклад для «бачить»

1 рівень – низький : відводить очі, опускає їх у телефон, чи читає щось інше

2 рівень – середній : погляд гуляє по простору, не фокусується постійно на спікері чи візуальних матеріалах

3 рівень – високий : погляд зосереджений на спікері, візаві, є реакції на зміну мови тіла візаві, на вказування спікером на якісь матеріали тощо).

Також доцільно спитати здобувачів, як саме вони розуміють, що їх активно слухали?

Крім таких досить простих індикаторів варто при оцінюванні зацікавленості слухачів та опанування ними soft skills активного слухання при взаємодії звертати увагу на те, чи використовують отриману щойно інформацію, мовленеві звороти, дані у відповідях на ваші питання; чи уточнюють конкретну інформацію; чи здатні відповісти на відкриті питання; чи дають змогу одне одному закінчити думку.

Також варто розуміти, що якщо ми цьому вчимо і оцінюємо, навички активного слухання маємо практикувати активне слухання у взаємодії із студентами і ми самі.

Література:

1. Як активне слухання допомагає покращити стосунки та уникати конфліктів: матеріал підготовлений у рамках Всеукраїнської програми «Ти як?» (<https://howageu.com/>), ініційованої першою леді Оленою Зеленською. Центр громадського здоров'я МОЗ України, 11.02.2025.

2. Weger, H., Castle Bell, G., Minei, E. M., & Robinson, M. C. (2014). The Relative Effectiveness of Active Listening in Initial Interactions. *International Journal of Listening*, 28(1), 13–31. <https://doi.org/10.1080/10904018.2013.813234> (дата звернення: 16.05.2025)

3. Як слухати, щоб чути, або 5 методик ефективного слухання. EPAM Campus, 18.10.2022. URL: <https://campus.epam.ua/ua/blog/563> (дата звернення: 16.05.2025)

РЕЗИЛІЄНТНІСТЬ ЯК КЛЮЧОВИЙ SOFT SKILLS У МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ

Дільна З. Ф.,

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
навчально-наукового інституту права та правоохоронної діяльності
Львівського державного університету внутрішніх справ,
м. Львів, Україна*

У сучасному суспільстві на сьогоднішній день практично кожна особа зіштовхується із складними життєвими ситуаціями, постійними стресами, негативом тощо. І залежно від індивідуальних психологічних властивостей особистості, кожен по різному переживає ті чи інші негативні стани. Власне мова йде про резилієнтність, а саме психологічну стійкість, здатність людини адаптуватись та справлятися зі стресом.

Термін «резильєнтність» активно впроваджується в науку психології ще з 60-тих років минулого століття і перейшов він до психологічного лексикону з фізики, де позначав властивість матерії набувати початкової форми після деформації, отриманої в результаті тиску (опір матеріалів). Типовим прикладом визначення резильєнтності є визначення Ф. Лозеля: резильєнтність – це здатність людини або соціальної системи вибудувати нормальне, повноцінне життя в складних умовах. Науковець підкреслює, що не зважаючи на простоту визначення цього поняття, концепція резильєнтності є набагато ширшою, ніж просто поняття «подолання» [1]. Ця концепція передбачає як позитивний результат, котрий досягається попри високий ризик (наприклад, коли людині доводиться долати багато факторів, що викликають стрес та напругу) так і збереження основних властивостей особистості під час небезпеки, і повне відновлення після травмування та досягнення успіху згодом. Багато науковців розглядають процес резильєнтності саме з цієї точки зору: не лише досягнення гомеостатичної рівноваги після травматичних подій, а й вихід із певним «приростом» – вивіщенням функціональних компетенцій (посттравматичне зростання) [2;3]. Термін «резильєнтність» широко застосовується психологами і розглядається у контексті впливу на людину несприятливих чи загрозливих умов і її здатності до нормального, здорового функціонування у майбутньому [4]. У психологічному трактуванні резильєнтність означає збереження стабільного рівня психологічної та фізичної діяльності в несприятливих ситуаціях, адаптацію до несприятливих змін, здатність знову ставати сильним, здоровим або успішним після впливу негативних зовнішніх факторів [5]. Також резильєнтність часто розглядають у контексті подолання психологічних травм [6; 7].

Така властивість може бути як вродженою (генетика та наслідування має великий вплив), так і набутою (якраз в більшості середовище, виховання та

навчання мають вплив на розвиток резиліентності). Власне вроджена резиліентність, як правило, проявляється ще в дитинстві. Більш детальноше хочеться звернути увагу на процес набуття здатності долати стреси, управляти негативними емоціями, переживати негативні психологічні стани тощо. Перш за все, варто виділити основні риси високої резильєнтності: 1) адаптивність (зокрема вміння швидко та легко адаптовуватись до навколишніх змін); 2) розвинутий емоційний інтелект (вміти керувати своїми емоціями); 3) оптимізм; цілеспрямованість; соціальна підтримка тощо.

Отже, в процесі життя, навчання та роботи кожен може розвинути у собі такі якості, які допоможуть справлятися із труднощами. Є фактори, які впливають на їх вироблення, і до них, зокрема, можна віднести: 1) позитивне та шанобливе ставлення до себе; 2) налагодження дружніх відносин з оточуючими; 3) розвинуті комунікативні здібності; 4) розвинуті стійкі загальнолюдські цінності тощо.

Як вже зазначалось, резильєнтність в більшості є такою набутою властивістю особистості, відтак для майбутніх правників важливо ще під час здобуття професійної освіти вміти розвивати в собі цю властивість. Насамперед, для цього потрібно: 1) вміти чітко планувати своє майбутнє, ставити перед собою мету та впевнено йти до неї; 2) вміти приймати рішення та діяти рішуче. Власне стійкі особистості рідко змінюють прийняті рішення, їм властива впевненість та твердість. Дуже важливим це вміння є для юристів, адже у більшості видів юридичних професій рішучість в діях та рішеннях, твердість та непохитність є запорукою успішної діяльності. Також, виробляючи у собі рішучість, юрист безперечно ставатиме впевненішим у собі, не буде так часто змінювати свою позицію з приводу того чи іншого питання та піддаватись на «вмовляння» більшості. До прикладу, прокурор, який є процесуально самостійним учасником судового процесу, а також і досудового розслідування (якщо мова йде про кримінальне провадження) повинен приймати самостійно важливі рішення, за які несе відповідальність, і робити це рішуче, без вагань. Також і для судді, який уповноважений приймати рішення по суті розгляду справи, а деколи у складі колегії суддів, важливо вміти відстоювати свою думку та свою позицію. Отже, рішучість у прийнятті рішень є запорукою стійкості, що в свою чергу допомагає людині бути вірною своїй думці та довіряти собі. Як зазначають J. Clarke та J. Nicholson, існує двоетапний процес аналізу, який допомагає визначити людині свій власний стиль прийняття рішень. Перший передбачає визначення ступеня уникнення проблеми. Другий стосується підходу, який людина використовує, коли приймає рішення. Накопичення власного досвіду, довіра власним судженням і пошук підтримки в інших, може допомогти підвищити рівень впевненості у прийнятті рішень, а це також впливатиме на розвиток резильєнтності у невизначених ситуаціях[8, С.38]; 3) не зраджувати своїм цінностям та поглядам, бути принциповим. Кожній людині ще з дитинства прищеплюють загальнолюдські цінності, погляди, установки. Тобто вже з раннього віку кожна особа починає розуміти, що таке добро і зло, що є аморальним, а що відповідає вимогам моралі.

Майбутні юристи в процесі навчання також розвивають вже набуті, а також набувають нових цінностей та принципів, які в подальшому будуть визначальними у їх професійній діяльності. Наприклад, важливим є опанування основ юридичної етики та добросовісності. Завдяки цьому, кожен юрист у будь-якій життєвій

чи професійній ситуації зможе знайти гідний вихід; 4) вміти контролювати свої емоції та стрес. Професія юриста належить до тих, хто більшість робочого часу перебуває у підвищеному емоційному, напруженому стані. Це пов'язано, по-перше із специфікою роботи юриста, а також велику роль відіграє фактор, комунікації із широким колом осіб, яка часто може мати конфліктний характер. Часто надмірні емоції, особливо негативні мають наслідком професійне вигорання. Тому надважливим є вміння керувати ними.

Загалом резильєнтність і полягає в тому, щоб навіть в стресових ситуаціях не втрачати контроль над собою та ситуацією і продовжувати свою роботу впевнено та врівноважено. До прикладу, слідчі у своїй роботі чи не щодня мають справу із різноманітними слідчими (розшуковими) діями, які можуть відбуватись у невідзначених, непередбачуваних ситуаціях, а також комунікацією із підозрюваними, свідками, потерпілими. Безумовно це ситуації стресові, але досвідчений слідчий впевнений, що може з ними впоратись; 5) бути оптимістом. Власне оптимізм притаманний саме стійким людям. Адже для того, щоб вірити в вирішення того чи іншого питання, бути впевненим у своєму успіху, потрібно мислити позитивно; 6) мати адекватну самооцінку. Самооцінка є внутрішнім відчуттям кожної особистості, процесом власної оцінки, баченням самого себе. Для юриста важливо мати саме адекватну, стабільну самооцінку. Адже занижена або навпаки, завищена самооцінка лише заважатимуть успішній кар'єрі. Наприклад, юрист із завищеною самооцінкою буде вважати, що він усе знає та вміє, не прислуховуватиметься до порад чи зауважень колег, відтак може допускати у роботі помилки. Безперечно, такому юристу важко буде протистояти наслідкам професійних помилок, зокрема і стресовим ситуаціям, пов'язаних із цим. Відтак, важливо розуміти свої сильні та слабкі сторони, демонструвати їх та свої здібності, надавати їм адекватну оцінку тощо; 7) безперервне навчання, самовдосконалення. Для того, щоб долати складні, непередбачувані та навіть стресові ситуації потрібно оперувати знаннями. Але знання неможливо здобути один раз і на все життя. Успішні люди навчаються постійно, протягом усього життя, і юристи не виняток. Знання – це справді сила, це своєрідна зброя у різних професійних та життєвих ситуаціях. Однак, для того, щоб розвинути резильєнтність, слід також постійно аналізувати і отриманий життєвий досвід. Навіть у юридичній практиці, інколи досвід може бути цінніший за знання.

Отже, важливість набуття цієї психологічної стійкості є фактором запобігання депресії, яка в тому числі є наслідком нездатності управляти власним стресом та відновлюватись після певної поразки чи невдачі.

Література:

1. Корніяка О. Основні напрямки психологічного забезпечення професійного самоздійснення викладача вищої школи. *Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України*. 2020. Том. V. С. 91-105.
2. Дядуш Е. Модель плекання резильєнтності у когнітивно-поведінковій терапії. Дипломна робота. Український інститут когнітивно-поведінкової терапії. Люблін, 2020. С. 4-6.

3. Кокун О. М. Професійна життєстійкість особистості: аналіз феномена. Актуальні проблеми психології: Психофізіологія. Психологія праці. Експериментальна психологія. 2020. Т. 20.5. С. 68–81.

4. Luthar S. S., Cicchetti D., Becker B. The construct of resilience: A critical evaluation and guidelines for future work. *Child Development*. 2000. № 71. P. 543–562.

5. Masten A. S., Best K. M., & Garmezy N. (1990). Resilience and development: Contributions from the study of children who overcome. *Development and Psychopathology*. № 2(4). P. 425-444. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0954579400005812>.

6. Bonanno G. A. Loss, trauma, and human resilience: Have we underestimated the human capacity to thrive after extremely aversive events? *American Psychologist*. 2004. № 59(1). P. 20-28. DOI: <http://dx.doi.org/10.1037/0003-066X.59.1.20>.

7. Southwick S. M., Bonanno G. A., Masten A. S., Panter-Brick C., & Yehuda R. Resilience definitions, theory, and challenges: interdisciplinary perspectives. *European Journal of Psychotraumatology*. 2005. № 5:1. DOI: <https://doi.org/10.3402/ejpt.v5.25338>.

8. Чиханцова О.А. Розвиток резильєнтності особистості в ситуаціях невизначеності. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Психологія*. Том 34 (73) № 1 2023. С. 35-40.

ТРАНСФОРМАЦІЯ РОЛІ ВИКЛАДАЧА-ФІЛОЛОГА: ФАСИЛІТАТОР SOFT SKILLS У ЦИФРОВОМУ КАМПУСІ

Довгань О. В.,

*кандидат філологічних наук, викладач кафедри прикладної лінгвістики,
порівняльного мовознавства та перекладу факультету іноземної філології
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна*

На сьогодні інтенсивні диджиталізаційні зміни вплинули на всі сфери функціонування суспільства: зокрема, наукову і освітню царину. Першою чергою, мовиться про трансформацію питомого у цьому випадку комунікативного процесу, яка видозмінила вектор педагогічної взаємодії. Так, сучасний європейський комунікативний простір позначений зміщенням акцентів у розумінні ролі викладача-філолога. Педагог дедалі більше набуває функцій адміністратора й модератора (технічний супровід освітньої діяльності), а також фасилітатора (здатність до вибудовування ефективнішої взаємодії між учасниками такої останньої) [7].

Такий підхід є незвичним у контексті традицій української освіти, де викладач репрезентований як джерело знань: відповідно, його роль була пов'язана не стільки з організацією скільки з трансфером останніх. З власного досвіду автора така ситуація навіть сьогодні продукує певні ускладнення у навчальному процесі, які протирічать вищезазначеному переосмисленню ролі педагога [2]. Так, здобувачі, стикаючись з елементарним утрудненням, воліють вирішити його за допомогою викладача, не підключаючи ні власну логіку, ні медіаграмотність.

Разом з тим, трансформація ролі сучасного педагога-філолога як згаданого фасилітатора soft skills у цифровому кампусі зумовлена потребою у формуванні у студентів не лише академічних знань. Мовиться, першою чергою, про культурно-дискурсивні практики: міжособистісні та професійно питомі soft skills. Останні вважаємо критично важливими в сучасних умовах цифрової економіки, глобалізації ринку праці, інтеграції знань та іншого, де спеціалізація репрезентована фокусом для інших інтегрованих навичок [4]. Так, для сучасних філологів (особливо прикладних лінгвістів, перекладачів та інших) важливими є не лише навички безпосередньо роботи з корпусами текстів (корпусна лінгвістика), імплементації у звичні процеси цифрових технологій (комп'ютерна лінгвістика), підрахунку в диджиталізаційному вимірі (обчислювальна лінгвістика) тощо.

Мовиться про розуміння цифрового середовища (зокрема, інтернет-дискурсу, у якому часто змушені навчатись здобувачі через гібридну російсько-українську війну) як простору для виформування окреслених soft skills [1]. При цьому, знову-таки, такі навички лише фокусують низку дотичних, суголосних часу вмінь, куди віднесемо фактчекінг, розуміння і чутливе використання у лінгвістиці цифрових технологій, інклюзивність як питомий складник майбутньої розбудови

країни. Показово, що саме онлайн-навчання, дистанційне й змішане навчання українських здобувачів якнайкраще сприяє набуттю згаданих soft skills.

Так, мимоволі викладачі в Україні на сьогодні змушені набувати згаданої ролі фасилітаторів, організовуючи процес навчання диференційовано, підлаштовуючись під ті обставини, в яких відбувається їхня праця. Зокрема, поширеною є ситуація, коли здобувачі знаходяться у різних регіонах країни, що спричиняє паралелізацію навчального процесу. У межах останнього одні студенти навчаються у звичному, очікуваному педагогом форматі, тоді як інші можуть «випадати» знаходячись у регіоні, де оголошено повітряну тривогу або відсутнє світло чи зв'язок.

Наслідком такої ситуації, є окреслена паралелізація, репродукування навчального процесу, його поліінтерпретаційність, коли завдання викладача набувають варіативності (на випадок різних ситуацій). Так само зазнають суттєвих зміни і форми очікуваної/реальної взаємодії, у межах яких відбувається видобуття таким фасилітатором (тут – педагогом) коефіцієнту корисної дії з обставин, що склалися тут і зараз. Закономірно, що у таких обставинах набувають особливої значущості soft skills, які педагог старанно плекає, розвиваючи протягом навчального процесу [3]. Назвемо головні з них:

а) *саморегуляція* (значуща у ситуаціях, коли викладач фізично не має змоги проводити пару через втрату енергопостачання або зв'язку, що означає перехід студентів на виконання самостійних завдань, поки утруднення не буде усунене педагогом);

б) *самоорганізація* (вагома у контексті таких форс-мажорних ситуацій, коли ракетна або дронна атака відбувається у ніч перед важливою подією навчального процесу – захистом дипломної роботи, участю у міжнародній конференції абощо, що, своєю чергою, вимагає від здобувача концентрації уваги й зосередженості на своїй меті);

в) *креативне вирішення проблем* (продуктивне у випадку можливих ускладнень технічного плану: до прикладу, коли здобувача/здобувачку не чути через погане устаткування, що може бути вирішено за рахунок з'єднання з додаткового пристрою (смартфона, планшета) на час відповіді на парі і тому подібне);

г) *гнучкість у реалізації поточних завдань* (репрезентативна щодо питомо студентської риси характеру: вирішення проблеми якнайшвидшим способом без максимальної втрати якості, коли здобувачі творчо підходять до контролю знань, написання різноманітних завдань, настільки поринаючи у процес «обходу» наявних обмежень, що зрештою, не замислюючись, досягають при цьому цілей навчального процесу);

г) *командна робота* (показова у контексті поточних викликів українського освітнього процесу у закладах вищої освіти (далі – ЗВО), оскільки наявність цілої низки перешкод, пов'язаних з вищезазначеною війною, природно продукує появу лакун у продуманій системі оцінювання, відвідування та іншого, що спричиняє все більше єднання здобувачів навколо спільної мети – непомітної мінімалізації участі у ньому з боку окремих суб'єктів цього процесу).

Звичайно, частину вищезазначених пунктів soft skills нами було викладено у гумористичному ключі, проте це не знижує значущості таких процесів у контексті вибудовування успішного навчання [5]. Так, останнє значною мірою детерміноване здатністю сучасного педагога до грамотного моделювання освітнього

середовища: окресленого паралелізму завдань, наявності «аварійних» форм взаємодії та іншого. При цьому незмінною лишається інтеграція дидактичних та комунікативно-мотиваційних стратегій, які гармонізують процес освітньої комунікації.

У цьому контексті сучасних викладач-філолог розглядається як суб'єкт вищезазначеного процесу з унікальною параметризацією свого інструментарію. Останній дозволяє імплементувати *soft skills* безпосередньо у зміст навчального процесу безвідносно до зовнішніх умов. Так, кожне утруднення й виклик, пов'язаний з російсько-українською війною стає засобом до розвитку окреслених навичок здобувачів [6]. Мовиться, першою чергою, про: а) *вивчення дискурсу* (згаданий аналіз корпусів текстів тощо), б) *міжкультурну комунікацію* (інтегрування у навчальний процес численних свят країни, мови якою вивчаємо; обговорення останніх трендів Tik-Tok та іншого); в) *риторику* (продуктивним є обговорення *hate speech*, використання програм на зразок AntConc та тому подібне); г) *критичне мислення* (вищезазначений фактчекінг, релевантний в умовах інформаційної війни проти України) і таке інше.

В такому контексті окреслений викладач постає *агентом змін*, чільне місце у професійній компетенції якого посідає медіаграмотність: зокрема, чутлива комунікація (особливо зі здобувачами, які є внутрішньо переміщеними особами, травмованими атаками та іншими). Таким чином, ефективна реалізація саме фасилітаторського підходу, винесеного у назву цих тез вимагає від педагога високого рівня володіння цифровими технологіями, знання освітнього дизайну та групової психології – цифрової педагогіки (у контексті європейської парадигми). Останнє закономірно має бути зафіксоване загальною інституційною політикою ЗВО (заохочення, підтримка тощо).

Отже, синергія мови, цифрових технологій та *soft skills* позиціонована нами інноваційним вектором сучасної філологічної освіти в Україні. На нашу думку, така інтеграція є показовою в контексті значущої ролі викладача-філолога у цифровому кампусі, яка не обмежена трансфером тих чи тих знань у освітньому процесі. Це пов'язано з тим, що підготовка затребуваних успішних спеціалістів детермінована усвідомленням педагогами власної ролі як фасилітаторів особистісного й професійного зростання таких здобувачів. Відповідне переосмислення, своєю чергою, відкриває широкі можливості для комплексної перебудови гуманітарної освіти у контексті цифрових гуманітарних наук (до прикладу, обчислювальної лінгвістики та інших) в межах європейської освітньої парадигми.

Література:

1. Якимович М., Цимбал І. Концептуалізація автопоезису тріади дискурсів «*soft skill*» – «*hard skills*» – «*digital and technological transformation*» у контексті підготовки аспірантів-філологів. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2024. Вип. 75, Том 3. С. 225–233. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/75-3-32> *Актуальні питання гуманітарних наук* : вебсайт. URL: <https://goo.su/zGPm7s7> (дата звернення: 09.05.25).

2. Digital Education : Theoretical Frameworks and Best Practices for Teaching and Learning in the Security and Defence Area. *Handbook on Teaching Methodology for the Education, Training and Simulation of Hybrid Warfare* / A. Barana et al. Ludovika University

Press, 2025. P. 13–41. *IRIS* : website. URL: <https://goo.su/a3kr0SH> (date of application: 09.05.25).

3. Khalymon I. Y., Larina T. V., Smelianska V. V. Promoting active learning by means of EFL online activities. *Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки»*. 2025. № 1. С. 130–140. <https://doi.org/10.31654/2663-4902-2025-PP-1-130-140> Репозиторій НДУ ім. Миколи Гоголя : вебсайт. URL: <https://goo.su/YMjPF> (date of application: 09.05.25).

4. Li L. Digital Language Learning and Cultural Philosophy: Analyzing Immersion, Values, and Identity Formation. *Cultura: International Journal of Philosophy of Culture and Axiology*. 2025. Volume 22, Issue 4. *Cultura: International Journal of Philosophy of Culture and Axiology* : website. URL: <https://goo.su/blAbcD> (date of application: 09.05.25).

5. Maratkyzy S. M., Muratovna M. E. AI tools for improving foreign language skills. *Proceedings of the 5th International Scientific and Practical Conference «Innovative Development in the Global Science» (April 6-8, 2025)*. Boston, 2025. P. 77–85. *ResearchGate* : website. URL: <https://goo.su/BtC60N> (date of application: 09.05.25).

6. Нурпідымка А. С. Digital tools and competencies for enhancing listening skills in future English teachers' training. *Publishing House "Baltija Publishing"*. 2025. P. 307–325. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-532-7-14> *Publishing House "Baltija Publishing"* : website. URL: <https://goo.su/cKoTkN> (date of application: 09.05.25).

7. Tymoshchuk N. Digital storytelling : developing speaking skills in learning foreign languages. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*. 2025. № 1. P. 64–72. <https://doi.org/10.30525/2592-8813-2025-1-7> *Izdevnieciba "Baltija Publishing"* : website. URL: <https://goo.su/lxe2H> (date of application: 09.05.25).

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПІДХОДІВ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 211 «ВЕТЕРИНАРНА МЕДИЦИНА»

Долгін О. С.,

*завідувач навчально-наукової лабораторії паразитології кафедри паразитології
та ветеринарно-санітарної експертизи факультету ветеринарна медицина
Полтавського державного аграрного університету*

Освіта студентів, а саме ветеринарна – це процес, який потребує вдосконалення в онлайн-режимі. Це необхідно, з метою досягнення високих результатів за допомогою використання сучасних, новітніх технологій.[1]

Наразі, в умовах соціально-економічних змін пов'язаних із процесом реформування освітньої системи нашої держави, кожен заклад вищої освіти отримав певну автономію та обрав стратегію власного розвитку й подальшої роботи в умовах жорсткої конкуренції. З метою підготовки висококваліфікованих, конкурентоспроможних та досвідчених фахівців й науковців ЗВО застосовують різноманітні підходи та засоби навчання в тому числі й інноваційні технології. Так основними стали науково-інформаційні технології у підготовці студентів в закладах вищої освіти.

Необхідно підкреслити, що використання інноваційних технологій безпосередньо спрямоване на особистісний розвиток здобувачів освіти з метою набуття нового практичного і професійного досвіду, розвиток творчого та критичного мислення, формування особистих цінностей, які у подальшому житті мотивують саморозвиток людини.[2]

Так використання таких інструментів, як соціальні мережі стає не від'ємною частиною освітнього процесу при підготовці здобувачів вищої освіти за напрямком ветеринарна медицина.

А отже використання комп'ютерних технологій значно розширює можливості викладача при викладанні дисциплін за фахом ветеринарна медицина та дає змогу збільшити об'єм інформації, (клінічного перебігу захворювання, морфологічних особливостей паразитів), яку необхідно надати студентам.

Проте на теперішній час викладачі стикаються із браком інформації, стосовно того, які саме інформаційні продукти краще використовувати, саме при підготовці здобувачів напрямку ветеринарна медицина.

Так при викладанні дисциплін на факультеті ветеринарної медицини широко використовується інтернет-ресурси для написання рефератів здобувачами з лікування різноманітних хвороб у тварин. Доступ до інтернету на факультеті є вільним та безкоштовним в будь-який час.

Окрім того при проведенні викладачами лабораторних та лекційних занять на факультеті активно використовується навчальні фільми та мультимедійні презентації. Також в нашому університеті студенти мають змогу активно використовувати такі платформи, як мудл та міт, що дає змогу здобувачам вищої освіти навчатись під час повітряних тривог та дистанційному форматі та значно розширює їх можливості у навчанні.

Все більше студентів факультету ветеринарної медицини долучаються до груп за інтересами у соціальних мережах: “Facebook”, “Instagram”, що дозволяє значно збільшити об’єм інформації, що надається студентам та збільшити охоплення серед молоді та потенційних абітурієнтів.

Однією із так званих магічних паличок для викладачів став, відео хостинг “YOU TUBE” на якому зберігаються, як різноманітні навчальні фільми так і матеріали конференцій та відкритих лекцій від науковців зі всього світу. А це в свою чергу дозволяє значно розширити географію освіти та спрощує налагодження зв’язків із фахівцями у певній галузі знань по всьому світу.[1-3;5]

Включення чату GPT у навчальний процес може не лише спростити процес навчання, але і вплинути на пізнавальну діяльність здобувачів освіти. При використанні штучного інтелекту потрібно звертати увагу на ключові аспекти, які потребують уваги та обережності при впровадженні штучного інтелекту в освітній процес.

Так КМ України, у 2021 році, схвалив Концепцію розвитку штучного інтелекту і впровадження його до 2030 року.[4]

Література:

1. Weissman J. ChatGPT Is a Plague Upon Education. URL:<https://www.insidehighered.com/views/2023/02/09/chatgptplagueuponeducationopinion>.

2. Євстаф’єва, В. О., & Мельничук, В. В. (2021). Смарт-технології в системі підготовки докторів філософії (PhD) зі спеціальності Ветеринарна медицина. *Матеріали 52-ї науково-методичної конференції викладачів і аспірантів «Модернізація освітньої діяльності та проблеми управління якістю підготовки фахівців в умовах діджиталізації»*. Полтава: ПДАА, 69–71. URL:https://www.pdau.edu.ua/sites/default/files/node/6983/materialyzbirnyk2021_0.pdf

3. Мордовець, А. В. (2019). Теоретичне обґрунтування напрямів модернізації системи вищої освіти України. *Ефективна Економіка*, 6. doi: 10.32702/2307-2105-2019.6.41

4. Розпорядження Кабінет Міністрів України від 2 грудня 2020 р. № 1556-р «Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#>

5. Сотников, І. Використання відеохостингів у навчальному процесі на прикладі YOUTUBE [Текст] / І. Сотников, О. Голяченко, І. Клімов, В. Соколовський // Збірник тез І Української конференції молодих науковців «Інформаційні технології – 2014» 22 – 23 травня 2014 року. Київ. с. 6–7

ЗНАЧЕННЯ SOFT SKILLS ПІД ЧАС ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ГАЛУЗІ ЗНАНЬ «ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я ТА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ»

Должикова О. В.,

*доктор фармацевтичних наук, професор кафедри медицини
Херсонського державного університету
м. Івано-Франківськ, Україна*

Вікіпедія дає визначення соціально-комунікативним навичкам (вони ж «м'які» навички, іноді «гнучкі», термін походить від англ. soft skills) – «комплекс неспеціалізованих, надпрофесійних навичок, які відповідають за успішну участь у робочому процесі, високу продуктивність і, на відміну від спеціалізованих навичок, не пов'язані з конкретною сферою» [1]. А отже, неспеціалізовані, надпрофесійні навички вдало доповнюють цілісну картину кваліфікованого професіонала і на думку більшості дослідників вважаються вміннями, якими повинен володіти кожен громадянин для вдалого працевлаштування, що є вимогою роботодавців, бо наявних «hard skills» (функціонально-технічних навичок) на сьогодні вже недостатньо для працевлаштування [2, 3, 4]. Сучасних роботодавців хвилює рівень професіональних якостей фахівця, котрий має також набір певних м'яких навичок: комунікативність, робота в команді, креативність, емоційний інтелект, вміння вирішувати проблеми, аналізувати ситуацію, визначати корінь проблеми, генерувати можливі рішення та обирати найефективніше з них, адаптивність, лідерство, наполегливість, відповідальність, тайм-менеджмент [4].

Протягом тривалого часу серед фахівців-освітян точаться дискусії з приводу набуття здобувачами вищої освіти ряду «soft skills», їхньому значенню у розвитку і становленні сучасного фахівця будь-якої спеціальності. Цьому питанню на сьогодні приділяється велика увага: публікуються наукові роботи, проводяться конференції, обговорення та навчання з метою поширення знань і розуміння щодо значення «soft skills», їх формування під час освітнього процесу здобувача вищої освіти та роль у житті сучасного громадянина [2, 3].

Джерела літератури [3, 5, 6] розглядають важливість «soft skills» для фахівців професій типу «людина-людина», які набуваються здобувачами під час навчання на освітніх програмах галузі «Охорона здоров'я та соціальне забезпечення». Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої та фахової передвищої освіти» від 30 серпня 2024 року [7] до спеціальностей цієї галузі відносять стоматологію, медицину, педіатрію, медичну психологію, медсестринство, технології медичної діагностики та лікування, терапію та реабілітацію, фармацію, громадське здоров'я, соціальну роботу та консультування, дитячі та молодіжні служби. Такі навички галузі «Охорона здоров'я та соціаль-

не забезпечення» більшістю орієнтовані на осіб, які є пацієнтами або клієнтами, прийняття рішень, роботу в команді тощо. У освітніх програмах, які реалізуються у закладах вищої освіти медичного спрямування «soft skills» відображають загальні компетентності представлені таким переліком, наприклад: здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу; здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями; здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях; знання та розуміння предметної галузі та розуміння професійної діяльності; здатність до адаптації та дії в новій ситуації; здатність приймати обґрунтовані рішення; здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел тощо [8]. Ці навички допомагають встановити зв'язки між об'єктами реальності, оперувати абстрактними поняттями. На основі цього фахівець, використовуючи різні сучасні та класичні методи, формує судження, створює умозаключення та робить логічні висновки, що дозволяє адаптуватися до нових обставин і допомагає фахівцю у судженнях щодо медичних явищ та процесів, обґрунтуванні діагнозу тощо.

Набуття і розвиток загальних компетентностей дозволяє узагальнювати досвід, знаходити нестандартні рішення у різних обставинах, пов'язаних також із професійною діяльністю, сприяє кращому розумінню світу, та головне те, що вони допомагають орієнтуватися в різних ситуаціях (в тому числі професійних). Наприклад, у медицині розвиток «soft skills» сприяє пошуку, збиранню та аналізу необхідної медичної інформації, співставленню та обґрунтуванню показників, що сприяє прийняттю рішень тощо.

Існує думка, що м'які навички набуваються здобувачами вищої освіти завдяки опануванню освітніх компонентів (ОК) циклу загальної підготовки (наприклад, мовних дисциплін, логіки, філософії, історії, культури тощо), але ОК циклу професійної підготовки також сприяють цьому процесу. Наприклад, ОК «Соціальна медицина, громадське здоров'я» забезпечує набуття спектру м'яких навичок серед яких здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні тощо. Важливість таких навичок, як спілкування іноземною мовою та використання інформаційних і комунікаційних технологій на сьогодні є незаперечним з точки зору, що частина інформації друкується у закордонних виданнях, а знання іноземної мови за професійним спрямуванням сприяє розумінню іншомовних текстів, спілкуванню як усному так і у переписці з колегами з інших країн.

Важливу роль у формуванні «soft skills» відіграють сучасні технології навчального процесу. Їхньою метою є забезпечення у викладанні відповідних навчальних методів і вправ, які відтворюють реальні професійні ситуації і фахове їх орієнтування. Такими технологічними засобами можуть бути використання сучасних методів оцінювання (у медицині – це використання ОСКІ – об'єктивного структурованого клінічного іспиту), на заняттях робота у групах, у парах, застосування дискусій і кейсів тощо. Наприклад, «кейси допомагають викладачу не тільки наблизити навчання до життя, а й навчити студентів описувати, характеризувати, порівнювати, класифікувати певні ситуації і способи їх вирішення, описувати причини і наслідки їх виникнення, аналізувати і оцінювати різні способи дій, вказувати типові помилки, пропонувати, обґрунтовувати та обирати доцільні

способи вирішення ситуацій» [8]. Тому будь які професійно-орієнтовані ОК у разі використання сучасних технологій також сприяють розвитку м'яких навичок, що і формує висококваліфікованих фахівців.

Отже, набуття загальних компетенцій та формування «soft skills» разом з фаховими компетенціями сьогодні розглядають як важливий і цілісний результат навчання в закладах вищої освіти. Виходячи з цього, досягнення головної мети сучасної освіти у галузі «Охорона здоров'я та соціальне забезпечення» є вдаль поєднання освітніх компонентів та сучасних технологій викладання, які сприяють формуванню професійної особистості готової швидко адаптуватися соціально та комунікативно, а також здатної до самореалізації і кар'єрного зростання.

Література:

1. Вікіпедія. Вільна енциклопедія. Режим доступу : <https://surli.cc/eogpme> (дата звернення: 26.05.2025).

2. Гарань Н. С., Замороцька В. В. Soft skills як складник підготовки майбутнього фахівця у закладі вищої освіти. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»*. 2023. № 28. С. 328-331.

3. Кірдан О., Кірдан О. Формування soft skills здобувачів вищої освіти в освітньому процесі закладу вищої освіти. *Збірник наукових праць «Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи»*. 2021. Вип. 2(6). С. 152-160.

4. Шевченко І. А., Шелевер О. В., Маркова В. В. Розвиток soft skills у здобувачів освіти як запорука успішної професійної діяльності. *Інноваційна педагогіка*. 2024. Вип. 72. С. 269-272.

5. Чаусов І. А., Брюховецька О. В. Визначення і зміст поняття «soft-skills» майбутніх фахівців. *Вісник післядипломної освіти*. 2024. Вип. 28(57) Серія «Соціальні та поведінкові науки; Управління та адміністрування». С. 136-153.

6. Наход С. А. «Значущість «Soft skills» для професійного становлення майбутніх фахівців соціономічних професій». *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2018. № 63. С. 131-135.

7. Про внесення змін до переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої та фахової передвищої освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 30. 08.2024 р. № 1021 / Кабінет Міністрів України. Режим доступу : <https://ksu24.kspu.edu/s/NAfxV> (дата звернення: 27.05.2025).

8. Освітньо-професійна програма «Медицина» другого (магістерського) рівня вищої освіти. Івано-Франківськ, 2024. Режим доступу : <https://ksu24.kspu.edu/s/gj67U> (дата звернення: 27.05.2025).

9. Федоренко Н. І. Сучасні технології формування «soft skills» у студентів ОПП «Соціальні та медіа-комунікації» / Федоренко Наталія Іванівна // Міждисциплінарний дискурс у дослідженні феномену соціального : колект. монографія / ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана» ; [С. Б. Артеменко, О. Б. Гаєвська, Л. В. Северин-Мрачковська та ін.]. Київ : КНЕУ, 2021. – С. 191–211. Режим доступу : <https://ir.kneu.edu.ua:443/handle/2010/36332> (дата звернення: 28.05.2025).

МУЗИЧНА СКЛАДОВА У ПІДГОТОВЦІ ЗВУКОРЕЖИСЕРІВ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Дьяченко В. В.,

кандидат мистецтвознавства,

доцент кафедри музичного продакшну та звукорежисури,

м. Київ, Україна

Актуальність дослідження. Останнім часом стає більш актуальною важливість збереження музичної культурної спадщини в межах бурхливого розвитку сучасних технологій та трансформації культурних індустрій. Безперечною є необхідність передачі музичного спадку новим поколінням та оптимізація, адаптація і модернізація освітніх процесів у закладах музичної освіти відповідно до актуальних вимог індустрії, потреб абітурієнтів та роботодавців, розвитку нових цифрових технологій та формування конкурентного середовища.

Нестача відповідних кваліфікованих фахівців в галузі музичного звукозапису, які б мали відповідну музичну та технічну кваліфікацію, спонукає до збереження та підсилення наявного міждисциплінарного підходу до вивчення звукових технологій стандарті спеціальності «Музичне мистецтво» в Україні та поглиблення музичної складової у підготовці звукорежисерів задля збереження майбутнього української музичної культури, європейських країн тощо.

Мета роботи – обґрунтувати необхідність інтеграції української музичної освіти у підготовку майбутніх фахівців зі звукорежисури та відображення відповідної термінології у Державних та міжнародних освітніх стандартах освіти за спеціальністю «Музичне мистецтво».

Важливість інтеграції музичної складової у підготовку фахівців із звукорежисури підтверджує також і міжнародний досвід провідних вищих навчальних закладів (ВНЗ) Європи та Америки. Наприклад, лідери в цьому напрямі, американський коледж Berklee College of Music, пропонують різні міждисциплінарні програми, пов'язані зі звукорежисурою, написанням музики, виконавством та музичним продакшном, які розвивають критичне слухання та поєднують музичну освіту з технологіями. Це дозволяє студентам інтегрувати технології з творчістю, приймаючи обґрунтовані художні та технічні рішення в аранжуванні, звуковому дизайні, музичному продакшні тощо.

У Європі спостерігається зростання попиту на фахівців у музичному продакшні та звукорежисурі, що представлено у Освітніх Програмах ВНЗ, консерваторіях тощо. Програми таких закладів, як HKU University of the Arts Utrecht, Conservatory of Amsterdam, Royal Conservatoire of Scotland, ICMP, Catalyst, SAE Institute, University of Ferrara, Polytechnic University of Milan та University of Barcelona, поєднують звукові технології, музичну творчість та музичний звукозапис. Вони інтегрують

музику з візуальними мистецтвами, цифровими медіа та інтерактивними технологіями, підкреслюючи міждисциплінарний підхід. Це забезпечує високоякісну підготовку фахівців, здатних відповідати вимогам сучасного музичного та аудіооринку, що є критично важливим для акцентування на творчості звукорежисера як мистецької, а не суто технічної діяльності.

Зосереджуючись на освіті у Європейському союзі, потрібно згадати, що У ЄС навчальні заклади Польщі, Іспанії та Ірландії впроваджують міждисциплінарні музичні освітні програми, використовуючи цифрові інструменти для навчання. Важливими для акредитації таких програм є Національні стандарти акредитації освітніх програм ЄС, що вимагають інтеграції цифрових інструментів та технологій у підготовку викладачів, включаючи їхню сертифікацію [1]. Викладачі активно шукають рішення для покращення музичної освіти через комп'ютерні технології, що вимагає постійного вдосконалення їхніх навичок та інтеграції нових медіа з традиційними методами для формування сучасних парадигм [2]. Важливе розуміння звукових технологій допомагає осмислити сучасні музичні стилі, що підтверджується аналізом еволюції музичного запису [3]. Проєкти, як-от DiTME [4] та модель Soundcool [5], демонструють успішні приклади впровадження інноваційних цифрових інструментів у музичну освіту.

У європейському освітньому просторі забезпечення якості вищої освіти регулюється Європейськими стандартами та рекомендаціями (ESG), що є основою Болонського процесу для мобільності та визнання кваліфікацій [6]. Восьмирівнева структура Європейської рамки кваліфікацій (EQF) додатково стандартизує результати навчання, впливаючи на розробку навчальних планів для порівнянності кваліфікацій [7]. Це доповнюється спеціалізованими галузевими органами: MusiQuE [8] та професійними стандартами AES [9, 10, 11], які забезпечують відповідність освітніх програм унікальним вимогам музичної та аудіоіндустрії [12].

Ключовим викликом у професійному становленні звукорежисерів, що займаються музичним звукозаписом, є музична освіта з міждисциплінарним нахилом. Історичний досвід провідних українських фахівців Будинку звукозапису НРКУ, таких як випускники Київської консерваторії Ю. Вінник, Л. Бильчинський, І. Прима, а також О. Фокін та Л. Лук'янова, переконливо демонструє, що фундаментальна музична освіта є невід'ємною основою успішної художньої діяльності. Сучасні звукорежисери, серед яких Ігор Прима, Андрій Мокрицький, Михайло Дідковський та Олексій Грицишин, також володіють вищою музичною освітою. Їхня творчість, яка створила значний національний музичний фонд, вимагала глибокого розуміння музичного мистецтва, адже звукорежисура є мистецькою, а не суто технічною діяльністю.

Маємо згадати, що Українська культурна спадщина зберігається у значному обсязі звукозаписів, а саме в унікальній фонотеці Українського Радіо з понад 100 тисяч записів. Ці матеріали включають інтерв'ю, програми, концерти та виступи видатних діячів, таких як Остап Вишня, Василь Стус, Павло Тичина та Ліна Костенко, тощо. Збереження цих аудіо архівів є критично важливим для культурного надбання [13]. Для роботи з цими архівами потрібні фахівці, які володіють технічними та глибокими музично-мистецькими знаннями.

У контексті актуальних викликів термінологічного та освітнього відображення звукорежисури, українське законодавство («Про освіту» [14], «Про вищу освіту»

[15], «Про культуру» [16], «Про розвиток креативних індустрій» [17]) гарантує права здобувачів освіти та регулює збереження музичної спадщини. Відповідно, в оновлених Державних стандартах України за спеціальністю «Музичне мистецтво» критично важливим є збереження та поглиблення міждисциплінарного підходу до вивчення звукових технологій і музичної складової у підготовці звуко-режисерів, що є запорукою майбутнього української музичної культури.

Враховуючи вищезазначене, для забезпечення майбутнього української музичної культури та підготовки конкурентоспроможних фахівців, ми пропонуємо внести наступні підсумкові пропозиції до Державного стандарту спеціальності «Музичне мистецтво»:

– узгодити та зберегти професійну термінологію (наприклад, музичний звукозапис, звукоорежисура, звукоорежисер, музичний продакшн, аудіо дизайн тощо);

– інтегрувати музичний звукозапис та творчу діяльність звукоорежисера в музичну освіту, а також позначити її як фундаментальний та обов'язковий елемент професійної компетентності звукоорежисерів, підкреслюючи, що звукоорежисура є насамперед мистецькою, а не суто технічною діяльністю в сфері музичного мистецтва;

– включити до спеціальних компетентностей (СК) та програмних результатів навчання (ПРН) для музиканта-звукоорежисера окремі спеціалізовані пункти, які б підтримували міждисциплінарність та сучасність освітніх програм, спрямованих на сучасні вимоги українського суспільства на збереження української культури, реалізації потреби роботодавців у кваліфікованих фахівцях.

Втілення запропонованих змін є ключовим для підготовки сучасних, конкурентоспроможних фахівців, здатних творити в умовах цифрової революції в звукових технологіях, розвитку систем штучного інтелекту, зберігати та розвивати українську музичну культуру, забезпечуючи її динамічний розвиток у глобальному контексті.

Література:

1. Digital technologies in music subjects on primary teacher training degrees in Spain: Teachers' habits and profiles / D. Calderón-Garrido та ін. // *International Journal of Music Education*. 2020. Vol. 38, № 4. С. 613–624. DOI: 10.1177/0255761420954303.
2. Parkita E. Digital Tools of Universal Music Education // *Central European Journal of Educational Research*. 2021. Vol. 3, № 1. С. 60–66. DOI: 10.37441/cejer/2021/3/1/9352.
3. Faure-Carvallo A., Calderón-Garrido D., Suárez M.-D.-M. Technology and Music Production in Different Genres: Key Issues for a Significant Music Education // *Journal of Urban Culture Research*. 2022. Vol. 24. С. 79–98. DOI: 10.14456/jucr.2022.5.
4. The DiTME Project: interdisciplinary research in music technology / E. Coyle та ін. Dublin: Dublin Institute of Technology, 2007. DOI: 10.21427/D7X15T. URL: <https://arrow.tudublin.ie/engscheleart/> (дата звернення: 31.05.2025).
5. SOUNDCOOL: New technologies for music education / J. Sastre Martínez et al. // *ICERI2015 Proceedings* : paper presented at the 8th Annual International Conference of Education, Research and Innovation (ICERI 2015), Seville, Spain, November 2015. P. 5974–5982.
6. European Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG). ENQA. URL: <https://www.enqa.eu/esg-standards-and-guidelines->

for-quality-assurance-in-the-european-higher-education-area/ (дата звернення: 27.05.2025).

7. Description of the eight EQF levels. Europass – European Union. URL: <https://europass.europa.eu/en/description-eight-efl-levels> (дата звернення: 27.05.2025).

8. MusiQuE – Revised Standards for Institutional Reviews. MusiQuE. URL: <https://musique-qe.eu/wp-content/uploads/2023/11/2023.11.10-MusiQuE-Revised-Standards-for-Institutional-Reviews.pdf> (дата звернення: 27.05.2025).

9. Audio Education. AES. URL: <https://aes2.org/audio-topics/audio-education-2/> (дата звернення: 27.05.2025).

10. Standards. AES – Audio Engineering Society. URL: <https://aes2.org/standards/> (дата звернення: 27.05.2025).

11. Standards Store. AES – Audio Engineering Society. URL: <https://aes2.org/publications/standards-store/> (дата звернення: 27.05.2025).

12. Quality Assurance. AEC. URL: <https://aec-music.eu/services/quality-enhancement> (дата звернення: 27.05.2025).

13. Українське Радіо : YouTube-канал.

14. URL: https://www.youtube.com/@ukrainian_radio (дата звернення: 31.05.2025).

15. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38–39. Ст. 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-VIII#Text> (дата звернення: 31.05.2025).

16. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 37–38. Ст. 2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-VII#Text> (дата звернення: 31.05.2025).

17. Про культуру : Закон України від 14.12.2010 № 2778-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 24. Ст. 168. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text> (дата звернення: 31.05.2025).

18. Про розвиток креативних індустрій в Україні : Закон України від 16.12.2021 № 1989-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2022. № 3. Ст. 11. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1989-20#Text> (дата звернення: 31.05.2025).

ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ЛІТЕРАТУРИ НІМЕЦЬКОМОВНИХ КРАЇН У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ «SOFT SKILLS»

Надольська Ю. А.,

*кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри германської філології та методики викладання германських мов Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького
м. Запоріжжя, Україна*

Єпіфанцева Л. А.,

*асистент кафедри германської філології та методики викладання германських мов Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького
м. Запоріжжя, Україна*

Сучасна система освіти активно реагує на виклики глобалізованого світу, в якому зростає попит на фахівців, здатних до швидкої адаптації, критичного осмислення інформації та ефективної взаємодії в команді. У цьому контексті особливої значущості набуває не тільки академічна підготовка, а й формування м'яких навичок (soft skills), зокрема соціокультурної компетентності, що реалізується в усіх сферах життєдіяльності. Її популярність зумовлена зростаючою потребою в розширенні як особистісного, так і професійного потенціалу здобувачів освіти.

Процес опанування іноземною мовою характеризується тривалістю, багаторівневістю та певною складністю, що зумовлює необхідність застосування різноманітних методів і стратегій навчання. Одним із ефективних засобів розвитку соціокультурної компетентності здобувачів вищої освіти є використання автентичних художніх текстів.

Ураховуючи сучасні вимоги до підготовки фахівця в умовах глобалізованого освітнього простору, особливого значення набуває розвиток соціокультурної та комунікативної компетентностей як ключових складових професійного становлення. У цьому аспекті художні твори німецькомовних авторів виступають як засіб культурного медіатора, що сприяє глибшому розумінню ментальних, етичних та історико-культурних кодів іншомовного простору. Однією з ключових складових цих компетентностей є критичне мислення, яке забезпечує здатність особистості не лише до продуктивного спілкування, а й до рефлексії, аналізу й оцінювання змісту висловлювань та позицій співрозмовників.

Критичне мислення виступає інструментом осмисленого діалогу, що дозволяє студентам орієнтуватися на раціональний, реалістичний підхід до інтерпретації художнього тексту, формулювання аргументованих суджень та обґрунтування власної точки зору. Такий тип мислення є відкритим і гнучким, формується через

зіставлення нового досвіду з уже наявним, що особливо ефективно реалізується в обговоренні літературних творів.

Американський педагог Ч. Темпл окреслює критичне мислення як процес, що базується на допитливості та дослідницькому підході: постановці запитань, системному пошуку відповідей, вмінні сумніватися у загальноприйнятих істинах та мислити альтернативно. У цьому сенсі критичне мислення є не окремою навичкою, а комплексною інтеграцією різних когнітивних і комунікативних умінь, що є невід'ємною складовою *soft skills* і важливим чинником ефективної літературної освіти [3, с. 39].

Ми погоджуємося також з думкою Г. Корнюш, що розвиток м'яких навичок є ефективним саме в процесі читання, за умови органічної інтеграції різноманітних видів діяльності й стратегій навчання, що дозволяє зробити навчальний процес цілісним і практико орієнтовним. [2]. Залучення студентів до аналізу й інтерпретації художніх текстів німецькомовних авторів сприяє не лише розвитку мовленнєвих навичок, а й стимулює формування критично мислячої особистості, здатної до емпатії, конструктивного діалогу та відповідальної взаємодії – характеристик, які визначають успішність соціальної комунікації в умовах сучасного освітнього простору.

Наведемо приклади завдань, які можна використовувати на заняттях під час вивчення літератури німецькомовних країн.

1. Kreatives Schreiben: Tagebuch einer Nebenfigur

Зміст завдання полягає в тому, що здобувачі пишуть вигадане щоденникове повідомлення від імені другорядного персонажа обраного твору.

Завдання стимулює креативне мислення шляхом переосмислення подій з позиції іншого персонажа. Це розвиває вміння бачити ситуацію з різних боків, що є важливою компетенцією в міжособистісному спілкуванні. У процесі навчання студенти не лише відтворюють зміст прочитаного, а й здійснюють його інтерпретацію, формуючи власне бачення подій та явищ. Письмова реалізація творчого задуму розвиває мовленнєві навички, а взаємне оцінювання сприяє формуванню конструктивної критики, аналітичного мислення та вміння працювати з текстом.

2. Literarisches Café: Diskussion in Rollen

Аудиторія перетворюється на літературне кафе, де учасники – «літературні персонажі різних творів» – обговорюють філософську тему, запропоновану викладачем (наприклад, любов, провина, свобода тощо). Це симуляційне моделювання забезпечує міжтекстовий діалог і поглиблює культурно-філософські знання, формує гнучкість мислення, здатність адаптуватися до ролі, комунікативні стратегії, а отже, вимагає глибокого розуміння текстів.

3. Selbstreflexion: Meine literarische Entwicklung

Студенти надають рефлексію або створюють відео про власне літературне зростання протягом семестру. Ця вправа є ключовою для інтеграції *soft skills* у навчальний процес, бо забезпечує критичний погляд на власні досягнення й розвиток. Вона формує метакогнітивну компетентність, відповідальність за власне навчання, самоаналіз.

Отже, література, як навчальний предмет, має унікальний потенціал для розвитку м'яких навичок, оскільки сприяє емпатії, вмінню дискутувати, аргументувати думку, співпрацювати у команді, розуміти інші точки зору. Особливо це

стосується літератури німецькомовних країн, яка містить багатий культурний, соціальний та морально-етичний контекст.

Література:

1. Безвін Ю. Г. Формування соціокультурної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов у контексті науково-педагогічних досліджень. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». Вип. 61. С. 171–174.

2. Корнюш, Г. Розвиток soft skills студентів у контексті викладання іноземних мов у закладах вищої освіти. / Викладання мов у вищих навчальних закладах на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки, (36), 99-110. <https://doi.org/10.26565/2073-4379-2020-36-08> (дата звернення: 19.05.2025).

3. Темпл Ч. Розвиток критичного мислення через читання та письмо в системі вищої освіти: стратегії використання в будь-яких предметних областях: проект РКМКП. Нью-Йорк : Інститут відкритого суспільства, 2002. 46 с.

КОНЦЕПЦІЯ МЕТАКОГНІТИВНОЇ СКЛАДОВОЇ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ

Животовська Л. В.,

*доктор медичних наук, професор,
професор кафедри психіатрії, наркології та медичної психології
Полтавського державного медичного університету,
м. Полтава, Україна*

Сучасна медична освіта базується на компетентнісному підході та спрямована на формування ключових, професійних, фахових компетентностей, необхідних для успішної діяльності в сучасному світі, і постійне їх вдосконалення в умовах безперервної освіти. Тому майбутні фахівці мають оволодіти такими важливими якостями, як критичне мислення, клінічне мислення, здатність застосовувати отримані знання, уміння та навички для самостійного вирішення життєвих та професійних завдань. Знання про когнітивні функції та їх регуляцію є важливими метакогнітивними видами діяльності, які мають вирішальне значення для втілення компетентнісної освітньої парадигми.

Метакогнітивні навички, або навички мислення вищого порядку, допомагають людині бути більш гнучкою та легше адаптуватися до змін швидкозмінного інформаційного суспільства. Вони включають метакогнітивне знання та метакогнітивну регуляцію. Метакогнітивне знання характеризує рівень усвідомлення власних пізнавальних навичок, стратегій та інтелектуальних можливостей, свої слабкі та сильні сторони у сфері пізнання. Метакогнітивна регуляція включає навички планування, моніторингу та оцінки, що дозволяє корегувати особисті процеси навчання та виконувати необхідні модифікації для покращення продуктивності. Ці два компоненти дають унікальний внесок у когнітивну діяльність особистості, доповнюючи один одного.

Термін «метакогніція» був запропонований Флавелом у 70-х роках минулого століття. Він розглядав метакогніцію як «знання та пізнання людиною когнітивних явищ», що включають планування, моніторинг, оцінку та контроль процесів метакогнітивної діяльності та призводять до покращення міркувань, навчання та вирішення проблем [1, 2].

Розвиток метакогнітивних навичок студентів-медиків є важливою сферою їх успішності як майбутніх лікарів, яким потрібно проявляти надзвичайну ефективність та результативність в умовах обмеженого часу діагностики та високого стресового навантаження під час прийняття складних рішень. Вони є основою вдосконалення клінічного мислення та плідного застосування базових медичних знань через рефлексивний підхід та критичний аналіз [3, 4].

Метапізнання, як здатність людини «думати про мислення» є цінними для успішного навчання та розвитку психологічної гнучкості майбутніх лікарів, осо-

бливо у вимогливих умовах сьогодення. Емпіричні дослідження показують, що більшість здобувачів освіти спираються на пасивні стратегії навчання, такі як перегляд інформації по мірі її надходження або заучування. Водночас, ці підходи від'єднанні від синтезу та аналізу отриманої інформації і хоча можуть бути ефективними для підвищення короткочасної продуктивності, не сприяють довгостроковому запам'ятовуванню інформації [5]. Такі стратегії метапізнання, як самотестування, розподіл вивчення інформації допомагають здобувачам освіти контролювати своє розуміння матеріалу, активувати відповідні знання, планувати своє навчання та уникнути помилок внаслідок поверхневого знайомства з матеріалом [6, 7].

Сучасні дослідження показують, що в контексті академічного навчання здобувачів освіти метакогнітивні практики призводять до кращого догляду та взаємодії з пацієнтами, розвитку клінічного судження, прийняття більш швидких та ефективних клінічних рішень. До того ж метапізнання розвиває у майбутніх лікарів прагнення до безперервного процесу навчання протягом життя, що є важливим аспектом медичної практики [8, 9]. Окрім того, високий рівень володіння метакогнітивним навчання підвищує мотивацію до отримання нових знань та допомагає узгоджувати, порівнювати та інтегрувати новий матеріал із вже отриманими знаннями [10].

Вирішення діагностичних проблем відображає процес мислення, при якому відбувається активація концептуальних та стратегічних знань з одночасним процесом вирішення проблем та його контролем [11]. Попередні дослідження показують, що загальні медичні знання не пов'язані з діагностичною ефективністю студентів-медиків, а когнітивні стратегії, такі як аналіз та збір інформації, не завжди допомагають правильно визначити діагноз. Водночас, метакогнітивні стратегії, такі як формування внутрішніх уявлень про проблему, постановка цілей та планування обстежень для диференційної діагностики, контроль та оцінка різних стратегій значуще пов'язані з встановленням правильного діагнозу [12].

Навчання на основі метакогнітивних знань може допомогти покращити навички вирішення клінічних проблем та усвідомлення потенційних помилок або упреждень. Сучасні дослідження підтверджують вплив метакогніції на мотивацію до мислення, що, у свою чергу, впливає на розвиток критичного мислення [13].

Вдосконалення метакогнітивних навичок починається із визначення ефективних стратегій до навчання, залежно від контексту оцінювання, об'єму матеріалу та цілей навчання. Застосування глибоких стратегій включає, наприклад, розширення ідей та концепцій або застосування знань і умінь новими способами. Поверхневі стратегії передбачають пригадування та відтворення змісту інформації, що є ефективним на етапі отримання базових знань у певній галузі та може бути удосконалено завдяки використанню глибоких стратегій [14].

Перед здобувачами освіти можуть виникати певні виклики під час використання метакогнітивного мислення. Вони можуть вважати, що деякі стратегії навчання, які мають доказове підґрунтя, не є ефективними, або складні у використанні особисто для них, і можуть застосовувати знайому, попередньо успішну стратегію, навіть якщо вона не є дієвою у даному освітньому контексті. Розвиток метакогнітивної регуляції дозволяє ознайомитися із цілями та методами застосування різних стратегій та допомагає здобувачам визначити доречність

використання та практичну значимість тієї чи іншої навчальної стратегії [15, 16].

Навчання в групах передбачає від майбутніх лікарів використовувати соціальне метапізнання, що включає усвідомлення та контроль процесу навчання інших осіб у групі, наприклад, обмін ідеями, їх спільне обговорення та оцінювання [17].

Таким чином, метакогнітивні навички розвивають пізнавальні процеси, дозволяють підвищити ефективність навчання та вирішити питання якісної підготовки майбутніх лікарів. Застосування метакогнітивних навичок не вимагає спеціальних умов та є економічно ефективним у використанні будь-якими віковими та соціальними групами, дозволяє інтегрувати знання між практичними завданнями та теоретичними контекстами. Метакогнітивні практики мають ряд переваг та дозволяють здобувачам освіти проявляти себе у самостійному навчанні, розуміти точку зору своїх колег, бути більш вмотивованими та впевненими, ефективно організовувати свою діяльність.

Література:

1. Rhodes M. G. Metacognition. *Teaching of Psychology*. 2019. Vol. 46. P. 168-175. URL: <https://doi.org/10.1177/0098628319834381>

2. Norman E, Furnes B. The concept of “metaemotion”: What is there to learn from research on metacognition? *Emotion Review*. 2016. Vol. 8. P. 187–93. URL: <https://doi.org/10.1177/1754073914552913>

3. Maudsley G., Strivens J. ‘Science’, ‘critical thinking’ and ‘competence’ for tomorrow’s doctors. A review of terms and concepts. *Medical education*. 2000. Vol. 34, no.1. P. 53-60. URL: <https://doi.org/10.1046/j.1365-2923.2000.00428.x>

4. Croskerry P. The importance of cognitive errors in diagnosis and strategies to minimize them. *Academic medicine: journal of the Association of American Medical Colleges*. 2003. Vol. 78, no. 8 P. 775-80. URL: <https://doi.org/10.1097/00001888-200308000-00003>

5. Hartwig M. K., Dunlosky J. Study strategies of college students: are self-testing and scheduling related to achievement?. *Psychonomic bulletin & review*. 2012. Vol. 19, no. 1. P. 126–134. URL: <https://doi.org/10.3758/s13423-011-0181-y>

6. Dunlosky J., Rawson K. A., Marsh E. J., Nathan M. J., Willingham D. T. Improving Students’ Learning With Effective Learning Techniques: Promising Directions From Cognitive and Educational Psychology. *Psychological science in the public interest: a journal of the American Psychological Society*. 2013. Vol. 14, no. 1. P. 4–58. URL: <https://doi.org/10.1177/1529100612453266>

7. Kornell N., Bjork R. A. Learning concepts and categories: is spacing the «enemy of induction»? *Psychological science*. 2008. Vol. 19, no. 6. P. 585–592. URL: <https://doi.org/10.1111/j.1467-9280.2008.02127.x>

8. Royce C. S., Hayes M. M., Schwartzstein R. M. Teaching Critical Thinking: A Case for Instruction in Cognitive Biases to Reduce Diagnostic Errors and Improve Patient Safety. *Academic medicine: journal of the Association of American Medical Colleges*. 2019. Vol. 94, no. 2. P. 187–194. URL: <https://doi.org/10.1097/ACM.0000000000002518>

9. Cho K. K., Marjadi B., Langendyk V., Hu W. Medical student changes in self-regulated learning during the transition to the clinical environment. *BMC medical education*. 2017. Vol. 17, no. 1. P. 59. URL: <https://doi.org/10.1186/s12909-017-0902-7>

10. Siqueira M. A. M., Gonçalves J. P., Mendonça V. S., Kobayasi R., Arantes-Costa F. M., Tempski P. Z., Martins M. A. Relationship between metacognitive awareness and motivation

to learn in medical students. *BMC medical education*. 2020. Vol. 20, no. 1. P. 393. URL: <https://doi.org/10.1186/s12909-020-02318-8>

11. Wang C. Y., Chen S., Huang M. Y. Exploring medical students' metacognitive and regulatory dimensions of diagnostic problem solving. *Medical education online*. 2023. Vol. 28, no. 1. URL: <https://doi.org/10.1080/10872981.2023.2210804>

12. Kiesewetter J., Ebersbach R., Görlitz A., Holzer M., Fischer M. R., Schmidmaier R. Cognitive problem solving patterns of medical students correlate with success in diagnostic case solutions. *PloS one*. 2013. Vol. 8, no. 8. e71486. URL: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0071486>

13. Ossa C. J., Rivas S. F., Saiz C. Relation between metacognitive strategies, motivation to think, and critical thinking skills. *Frontiers in psychology*. 2023. Vol. 14. 1272958. URL: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1272958>

14. Hattie J. A. C., Donoghue G. M. Learning strategies: a synthesis and conceptual model. *NPJ science of learning*. 2016. Vol. 1. 16013. URL: <https://doi.org/10.1038/npscilearn.2016.13>

15. Dye K. M., Stanton J. D. Metacognition in Upper-Division Biology Students: Awareness Does Not Always Lead to Control. *CBE life sciences education*. 2017. Vol. 16, no. 2. ar31. URL: <https://doi.org/10.1187/cbe.16-09-0286>

16. Stanton J. D., Sebesta A. J., Dunlosky J. Fostering Metacognition to Support Student Learning and Performance. *CBE life sciences education*. 2021. Vol. 20, no. 2. fe3. URL: <https://doi.org/10.1187/cbe.20-12-0289>

17. Van De Bogart K. L., Dounas-Frazer D. R., Lewandowski H., Stetzer M. R. Investigating the role of socially mediated metacognition during collaborative troubleshooting of electric circuits. *Physical Review Physics Education Research*. 2017. Vol.13, no. 2. 020116.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ГЛОБАЛІЗАЦІЙНОМУ СВІТІ

Загарій В. К.,

*кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародної економіки
Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана,
м. Київ, Україна*

Питання, яким курсом і куди взагалі рухається вища освіта у світі, зараз звучить усе гучніше. І не дивно – глобалізація набирає обертів, цифрові технології лізуть у кожну шпарину, парадигма знань змінюється буквально на очах, а ринок праці то й зовсім трансформується в щось нове. Університети при цьому опинилися в цікавій ситуації – вони водночас і учасники всіх цих процесів, і ті, на кого ці процеси тиснуть. Ті університети, які швидко підлаштовуються під нові виклики, не просто виживають – вони задають тон, стають такими собі локомотивами нової освіти. Але, на жаль, не всі можуть собі це дозволити.

І тут стає цікаво: а що тоді реально має значення? Знання? Навички? Зв'язки? Досвід? Мабуть, усе разом. Але й цього вже мало. Бо сьогодні ти розбираєшся у чомусь одному, а завтра воно вже застаріло. Світ не чекає, поки ти дочитаєш підручник. Виходить, що освіта має бути не про «запам'ятати», а про «навчитися вчитися». І бажано – швидко. Особливо важко тим, хто працює у країнах, що розвиваються. Там проблем хоч відбавляй: вічно порожній бюджет, нестача фахівців, невизначеність у законодавстві. За даними Світового банку, у країнах з низьким доходом на вищу освіту в середньому витрачають лише 0,5% ВВП – це майже в шість разів менше, ніж у багатих державах.

Світовий ринок вищої освіти зараз гігантський – майже 700 мільярдів доларів. І це ще не межа. За прогнозами, до кінця 2025 року ця цифра сягне понад 750 мільярдів. Воно й не дивно – освіта дорожчає, університети відкривають онлайн-програми, студенти з усього світу платять за дипломи. Тоді питання: а що з якістю? Не завжди за великі гроші дають те, що дійсно допоможе в житті.

Вражає, правда? Ще один виклик – це brain drain, тобто витік мізків. Хороші випускники, не бачачи перспектив удома, пакують валізи й їдуть або вчитися, або працювати за кордон. За статистикою OECD, понад 35% молодих інженерів і технарів із Східної Європи емігрують уже протягом трьох років після завершення навчання. І ось так країна вкладається в освіту, а «плоди» цієї інвестиції зривають інші. Близько 30% молодих працівників Португалії працюють за кордоном, що є найвищим показником в Європі [1].

Дослідження Гарвардського університету показало, що студенти з високим рівнем внутрішньої мотивації до навчання демонструють кращі результати в довгостроковій перспективі. Саме тому інтерактивні методи, як-от гейміфікація, збільшують залученість студентів.

Є ще й невідповідність між тим, чого навчають у вишах, і тим, що реально треба роботодавцям. Про це говорять вже не перший рік. Університетам радять запроваджувати міждисциплінарні програми, але багато хто досі тримається старих стандартів. У результаті випускники отримують, скажімо так, мозаїчні знання – і потім не можуть знайти нормальну роботу. McKinsey підрахували: майже 40% молодих спеціалістів у Європі мають труднощі з працевлаштуванням уже в перший рік після випуску [2].

Існує ще один нюанс, про який рідко говорять напямую – інфляція дипломів. Колись диплом був чимось особливим, а зараз бакалавра чи магістра має вже кожен другий. За даними Світового банку, якщо у 1970 році лише 11% населення мали вищу освіту, то у 2020-му – вже 41%. І що далі? Звісно, відносна цінність диплома знижується, бо їх просто занадто багато.

А тепер про цифровізацію. Спершу здавалося, що онлайн-освіта – це пролив. І справді, вона відкрила багато можливостей: гнучкий графік, доступність матеріалів, купа онлайн-курсів. Але з часом виникли й проблеми: списування, зниження якості взаємодії, а ще – цифрова нерівність, тому що, у 2022 році понад 2,6 мільярда людей у світі не мали стабільного доступу до інтернету. Зникає відчуття живого контакту. Бракує обговорень, реакцій, навіть нудних перерв у коридорі. Онлайн – це не панацея. Це просто ще один інструмент, який треба вміти використовувати. У 2024 році лише 5% студентів повністю залучені до навчання з використанням новітніх освітніх технологій, що підкреслює наявність цифрової нерівності. А також у тому ж 2024 році Міністерство освіти США визначило три типи цифрової нерівності: доступ, використання та дизайн, що вимагає комплексного підходу до вирішення проблеми [3]. Було сказано, що цифрова нерівність – це не тільки про «є інтернет чи нема». Є ще два рівні: як саме люди використовують ці технології і як для них взагалі проєктуються освітні сервіси. Наприклад, є діти, які мають ноутбук, але не вміють зробити навіть презентацію. А є сервіси, які просто незручні або недоступні для людей з особливими потребами.

Це не жарти. EdTech набирає обертів – ті самі Coursera, edX, FutureLearn, Khan Academy. А ще – професійні сертифікати від Google чи Microsoft. І чесно кажучи, у багатьох уже виникає питання: а навіщо той університет, якщо можна отримати знання й сертифікат в онлайні швидше і дешевше?

Університети нового покоління намагаються не відставати. Вони все більше фокусуються на науці, міжнародній співпраці, грантах, програмах обміну типу «Еразмус+» чи «Горизонт Європа». Але це в розвинених країнах. Більшість вишів із «глобального півдня» все ще мають доволі обмежений доступ до таких ресурсів.

І ще одне важливе питання – автономія університетів. Без права самостійно розпоряджатися бюджетом і приймати рішення важко говорити про якусь реальну модернізацію. І хоча формально в багатьох країнах Європи така автономія закріплена законом, на практиці часто все одно маємо міністерський контроль, або банально немає фінансування.

Освіта – це не про «чому вчити», а про «як навчити». І ще більше – про «навіщо це взагалі». Бо якщо студент не розуміє, навіщо йому вся ця історія з теоріями і формулами, то він просто сидить і чекає дзвінка на перерву.

І ще один момент, який не дає спокою всім. У нас прийнято, що провалюватися – це ненормально. Тобто, якщо ти зробив щось не так – це провал, ганьба,

перездача, кінець. А в житті все навпаки: більшість справних речей народжується через помилки. А в освіті – навмисно створюється стерильне середовище, де за кожну неточність одразу мінус бал, мінус стипендія, мінус мотивація. Гонка за «правильними» відповідями замість пошуку хороших запитань не дасть очікуваних результатів. Студент приходить, щоб думати, сумніватись, сперечатись, а йому кажуть: ось конспект, ось тест, ось правильний варіант – вибирай. Ніякої творчості, ніякої невизначеності. А потім система не розуміє чому в неї не достатньо ініціативна молодь.

Щодо майбутнього ринку праці: за прогнозами World Economic Forum, до 2027 року майже 23% робочих місць зазнають змін через впровадження нових технологій та автоматизацію [4]. Це означає, що університети мають адаптувати свої програми, щоб випускники були готові до нових викликів.

В перспективі університетам треба стати такими собі лабораторіями життя, місцем, де не бояться експериментувати, де дозволяють помилятись, тому що саме через помилки ми вчимося найшвидше. І треба нарешті перестати ганятися лише за рейтингами чи дипломами з блискучими печатками, тому що це вже давно не показник якості. Треба шукати комплексний, міждисциплінарний підхід, зробити ставку на інновації, гнучкі моделі навчання, EdTech, нові формати мобільності, реальну університетську автономію і, що найголовніше, – інвестиції у людський капітал, тому що від того, якою буде вища освіта залежить наше майбутнє.

Пропозиції щодо підвищення якості вищої освіти.

За даними Startup Genome, 65% успішних підприємців мали хоча б одну спробу створення бізнесу ще під час навчання. Тому університети, які впроваджують підприємницькі програми, підвищують шанси студентів на успішний кар'єрний старт.

Згідно з даними World Economic Forum, 76% сучасних компаній вважають цифрову грамотність ключовою навичкою для працівників. [4]. Це означає, що університети мають активніше впроваджувати навчальні програми, що розвивають технологічні компетенції у студентів. Хоча диплом залишається важливим для працевлаштування, альтернативні навчальні програми, зокрема професійні сертифікати, набирають популярність. Це змінює традиційне уявлення про університетську освіту.

За даними UNESCO, 84% роботодавців очікують, що їхні працівники постійно навчатимуться та оновлюватимуть свої навички. [5]. Тому університети мають акцентувати увагу на безперервному навчанні, а не лише на отриманні диплома.

Дослідження McKinsey свідчать, що до 2030 року майже 50% нинішніх професій трансформуються або зникнуть через автоматизацію та розвиток технологій [2]. Це означає, що університети мають не просто навчати студентів конкретним спеціальностям, а розвивати їхню здатність адаптуватися до нових умов ринку праці.

Як показує дослідження OECD, майже 40% випускників мають труднощі із працевлаштуванням через невідповідність між тим, що вони вивчали, і тим, що шукають роботодавці [6]. Впровадження міждисциплінарних курсів допомагає студентам розвивати ширші компетенції та бути конкурентоспроможними на ринку праці.

За даними Harvard Business Review, студенти, які отримують наставницьку підтримку від досвідчених фахівців, мають на 60% більше шансів знайти роботу в своїй сфері одразу після випуску [7]. Впровадження ефективних менторських програм у вишах дозволяє підготувати випускників до реального ринку праці.

Як показує звіт European Commission, студенти, які навчалися за кордоном, мають на 30% вищі шанси отримати роботу у міжнародних компаніях. [1]. Це доводить ефективність програм академічного обміну, таких як Erasmus+, які розширюють професійні перспективи молоді.

Література:

1. OECD. *OECD Report on Emigration*. URL: www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2020/02/a-global-profile-of-emigrants-to-oecd-countries_d3315ad9/0cb305d3-en.pdf (дата звернення: 10.05.2025)
2. McKinsey & Company. *Education to Employment: Designing a System that Works*. URL: <https://www.mckinsey.com/industries/education/our-insights/education-to-employment-designing-a-system-that-works> (дата звернення: 10.05.2025)
3. ITU. *Facts and Figures 2024*. URL: www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/pages/facts/default.aspx (дата звернення: 10.05.2025)
4. World Economic Forum. *The Future of Jobs Report 2023*. URL: <https://www.weforum.org/publications/the-future-of-jobs-report-2023/> (дата звернення: 10.05.2025)
5. UNESCO. *Global Education Monitoring Report 2022*. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark%3A/48223/pf0000381329> (дата звернення: 10.05.2025)
6. OECD. *Education at a Glance 2023*. URL: https://www.oecd.org/en/publications/education-at-a-glance-2023_e13bef63-en.html (дата звернення: 10.05.2025)
7. Harvard Education Review. *Co-Creating Equitable Teaching and Learning: Structuring Student Voice into Higher Education*. URL: <https://hep.gse.harvard.edu/9781682537718/co-creating-equitable-teaching-and-learning/> (дата звернення: 10.05.2025)

РОЗВИТОК SOFT SKILLS У СТУДЕНТІВ ЧЕРЕЗ ПРОЄКТНЕ НАВЧАННЯ: ДОСВІД ЄС ТА МОЖЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ В УКРАЇНІ

Загарій В. П.,

*кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна*

Soft skills (комунікативні, міжособистісні, креативні навички тощо) визначаються як “дії в контексті”, які можуть бути навчені й розвинені. Вони включають уміння вирішувати проблеми, працювати в команді, критично мислити та ефективно спілкуватися. У контексті сучасної вищої освіти розвиток soft skills розглядається як складова компетентнісного підходу [1].

Згідно з дослідженням LinkedIn, комунікація, обслуговування клієнтів, лідерство, управління проєктами та адаптивність визначили як найбільш затребувані навички. Адаптивність, зокрема, була визнана «навичкою моменту» через її значне зростання в попиті, що підкреслює її важливість в умовах швидких змін, спричинених впровадженням штучного інтелекту [2]. Саме тому інтеграція міждисциплінарних та практично орієнтованих методів навчання – зокрема проєктного – вважається необхідною для формування таких навичок.

Європейський досвід розвитку soft skills через проєктне навчання

У ЄС проєктне навчання (Project-Based Learning) широко застосовується для стимулювання формування soft skills у студентів. Цей підхід передбачає навчання через розробку студентами реальних, значущих проєктів. Відомо, що PBL сприяє “підвищенню мотивації до навчання” та розвитку міждисциплінарних умінь із колективного вирішення проблем. Зокрема, досвід Фінляндії демонструє, що феноменологічний та STEAM-підходи в поєднанні з PBL активно формують комунікативні й інші soft skills у навчальному процесі. Також було доведено: впровадження PBL робить студентів більш творчими і сприяє набуттю навичок, необхідних для вирішення професійних завдань [3].

Європейські програми мобільності (наприклад, Erasmus+) містять проєктно-орієнтовані компоненти, що розвивають teamwork і міжкультурні вміння. За даними Eurodesk, програми студентських обмінів ЄС (Erasmus+) часто фокусуються на навчанні через проєкти і командну роботу, що природно покращує мовні та комунікативні компетенції учасників [4]. Окрім того, є численні Erasmus+-проєкти, присвячені тренуванню soft skills (наприклад, SoftSkills4EU, Skills4U), що дають можливість обмінюватися кращими практиками між закладами з різних країн.

Приклади вищих закладів ЄС

– **Фінляндія:** Національна освітня програма Фінляндії інкорпорує феноменологічне і STEAM-навчання з проєктною методикою. У відповідних курсах

підкреслюється розвиток міждисциплінарних умінь (предметно-інтегрований підхід) і комунікативних навичок [4].

– **Німеччина:** У технічних університетах і політехніках Німеччини проектне навчання часто є частиною практичних модулів. Наприклад, досвід TH Köln показує, що студенти в межах командних проєктів розвивають уміння вирішувати проблеми, саморегулювати навчання, ефективно спілкуватися та керувати часом [5].

– **Erasmus+ і інші ініціативи:** Ряд університетів ЄС реалізують спільні проєкти за підтримки Erasmus+ (як-от мережі з обміну досвідом по інноваційній педагогіці). В результаті студенти залучаються до міжнародних проєктних груп, що поглиблюють їхні soft skills (лідерство, міжкультурна комунікація). Сукупно, проєктно-орієнтоване навчання в ЄС вважається ефективним механізмом розвитку ключових «гнучких» компетенцій студентів.

Аналіз стану та перспектив адаптації в Україні

В Україні розвиток soft skills через PBL тільки починає набирати обертів. За результатами досліджень вітчизняних науковців, проєктна діяльність демонструє високий потенціал для формування потрібних компетенцій. Зокрема, Сергеева та співавтори зазначають, що в рамках проєктних активностей закладів освіти студенти ефективніше опановують навички командної роботи, комунікації, тайм-менеджменту та лідерства. Отриманий досвід Китаю, на який посилаються автори, показав: саме в проєктній діяльності досягається вагомий приріст soft skills у майбутніх фахівців [6].

Водночас в українських ЗВО проєктні методи поки застосовуються фрагментарно. Нові освітні стандарти за орієнтацією на компетентності створюють умови для інтеграції soft skills у навчальні програми, та все ще потребують активної реалізації. Висвітлено, що впровадження передових інновацій (віртуальна реальність, гейміфікація, онлайн-платформи) значно підвищує ефективність навчання soft skills [7]. Крім того, співпраця з бізнесом та інтеграція практичних завдань у програму сприяють кращому засвоєнню навичок.

Національна стратегія євроінтеграції та участь у проєктах Erasmus+ відкривають Україні можливості перейняти кращий європейський досвід. Зокрема, використання адаптованих елементів підходів Фінляндії чи Німеччини, а також залучення українських студентів до міжнародних мобільностей, сприятиме посиленню soft skills вітчизняних випускників. За словами фахівців, використання успішних практик США, Великобританії, Швеції та інших країн може підвищити конкурентоспроможність українських освітніх програм. Таким чином, для України актуальною є інтеграція проєктного навчання з орієнтацією на soft skills до освітніх програм на всіх рівнях, у тому числі через програми підвищення кваліфікації викладачів і змістовну співпрацю зі стейкхолдерами.

Виклики, можливості та пропозиції щодо впровадження

– **Виклики:** До основних перешкод належать недосконалість методичного забезпечення та недостатня підготовка викладачів до проведення PBL, а також обмеженість ресурсів (час, технічне оснащення). Традиційна лекційно-семінарська модель часто переважає, залишаючи мало часу для глибокої роботи над проєктами. Крім того, під час воєнної та післявоєнної ситуації зростають ризики втрати інфраструктури та обмеження мобільності студентів.

– **Можливості:** Водночас існує потужний стимул адаптувати європейські підходи. ЄС готовий підтримувати українські ЗВО через Erasmus+ та інші програми співпраці, що дає доступ до експертизи та фінансування інноваційних проєктів. В Україні зріс запит роботодавців на «гнучкі» компетенції від випускників, що мотивує університети реформувати програми.

– **Пропозиції:** Фахівці рекомендують провести комплексне реформування: перегляд навчальних планів з урахуванням soft skills, посилення практичної та проєктної складових у програмах. Зокрема, МОН може сприяти через розробку стандартів, що включають оцінювання проєктних досягнень (портфоліо, пітчінги тощо). Також доцільно розвивати партнерства університет–бізнес: організація науково-практичних проєктів, хакатонів, конкурсів із реальними кейсами – це вже визнані засоби підвищення рівня soft skills [8]. Необхідно налагодити системи зворотного зв'язку та оцінювання (форми само- і взаємооцінювання) для моніторингу розвитку компетенцій студентів. Підтримка з боку держави – фінансування ІТ-лабораторій, розробка онлайн-платформ, заохочення академічного обміну – також сприятиме широкому впровадженню проєктного підходу.

Висновки. Підсумовуючи, теоретичні та практичні дослідження свідчать: розвиток soft skills у студентів потребує інтеграції проєктного навчання в освітній процес. Європейський досвід підтверджує, що PBL успішно формує ключові компетентності, на які орієнтуються роботодавці. В українських реаліях для адаптації цих підходів важливо врахувати локальні особливості: забезпечити підготовку викладачів, залучити партнерів з промисловості та створити нормативну підтримку. Зокрема, дослідження показують, що впровадження інноваційних методів навчання (VR, гейміфікація, комбіновані формати) значно збільшує ефективність формування soft skills. Таким чином, пропонується поступово поширювати проєктно-орієнтовані курси в університетах, розвивати практику дуальної освіти і міжнародного проєктного співробітництва, адже це безумовно підвищить конкурентоспроможність українських випускників на європейському ринку праці.

Література:

1. R2.1 European framework for transversal skills. Erasmus+ Programme. URL: <https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/project-result-content/10af52ab-279b-4787-9fa4-887eef5a6f4/R2.1.pdf> (дата звернення: 10.05.2025).
2. Most in-demand hard and soft skills. LinkedIn Talent Solutions. URL: <https://www.linkedin.com/business/talent/blog/talent-strategy/linkedin-most-in-demand-hard-and-soft-skills> (дата звернення: 10.05.2025).
3. Project-based learning. European School Education Platform. URL: <https://school-education.ec.europa.eu/en/learn/courses/project-based-learning-0> (дата звернення: 10.05.2025).
4. How mobility programmes can boost your employability. European Youth Portal. URL: https://youth.europa.eu/go-abroad/working/how-mobility-programmes-can-boost-your-employability_es (дата звернення: 10.05.2025).
5. Effective collaboration with project-based learning. TH Köln. URL: <https://lehrpfade.th-koeln.de/effective-collaboration-with-project-based-learning/?lang=en> (дата звернення: 10.05.2025).

6.Ковальчук В.І. Розвиток soft skills у студентів засобами проєктного навчання. URL: <https://surl.li/ахoukm> (дата звернення: 10.05.2025).

7.Кондрашова О. В., Дещенко О. М., Ходикіна Ю. Ю. Передові інновації в навчанні soft skills: перспективи та прогнози для вищої освіти України // *Теорія і методика професійної освіти*. 2024. № 2. С. 23–30. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.13131756> (дата звернення: 10.05.2025).

8.Проєктне навчання як ефективний інструмент формування soft skills у студентів // *Збірник матеріалів II Міжнародної науково-методичної конференції «Управління та адміністрування у сфері освіти: виклики сьогодення»*, 23 березня 2023 р., Харків: ХНАДУ. URL: https://fmab.khadi.kharkov.ua/fileadmin/.../Збірн._матер._II_Міжн._наук.-метод._конф_23.03.2023_ХНАДУ.pdf (дата звернення: 10.05.2025).

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЮРИСТА ЗАСОБАМИ SOFT SKILLS

Задніпряна-Корінна М. Ю.,

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри економіки і права,
Національний університет харчових технологій*

У галузі права soft skills не просто доповнюють професійні знання, а виступають фундаментом успішної юридичної практики, оскільки діяльність юриста нерозривно пов'язана з комунікацією, аргументацією, переконанням та врегулюванням конфліктів.

Європейський освітній простір, зокрема стандарти Болонського процесу та Європейської рамки кваліфікацій, підкреслює значення універсальних навичок у професійній підготовці фахівців. Таким чином, у центрі сучасної юридичної освіти опиняються не лише теоретичні знання, а й здатність майбутнього правника комунікувати, працювати в команді, проявляти емоційний інтелект, критично мислити та адаптуватися до швидкоплинних змін у суспільстві.

Правова комунікація є специфічним різновидом професійного спілкування, яке відзначається високим рівнем формалізації, логічності та нормативності. Вона охоплює такі складові, як: юридична риторика, а це вміння будувати аргументовану позицію; професійна етика спілкування - взаємоповага, недискримінація, дотримання професійних стандартів; ефективне слухання та переконання; публічні виступи, особливо в судовому процесі; інтерперсональна комунікація з клієнтами, колегами, держорганами. З огляду на це, правова комунікація не може бути навчена лише теоретично – вона потребує системного практичного тренування через симуляції, кейси, дебати, рольові ігри тощо.

Попри широке визнання ролі soft skills у професійній підготовці майбутніх правників, їх інтеграція до юридичних освітніх програм в Україні залишається обмеженою та фрагментарною. На практиці розвиток таких компетентностей часто розглядається як другорядне або факультативне завдання, що не входить до переліку ключових цілей формальної юридичної освіти. Це зумовлює низку системних викликів, з якими стикаються викладачі юридичних дисциплін у процесі оновлення змісту навчання. Першим і, водночас, фундаментальним викликом є недостатній рівень нормативного закріплення soft skills у державних стандартах вищої освіти. Більшість освітніх програм юридичного спрямування побудовані навколо вивчення академічних дисциплін, які мають нормативно-правову основу, та передбачають засвоєння студентами переважно спеціальних (професійних) знань. Натомість універсальні компетентності, до яких відносяться комунікаційні, соціальні, емоційні навички, часто залишаються в деяких випадках поза фокусом навчального процесу. Другий аспект пов'язаний із дефіцитом навчально-методичного забезпечення. У сучасному освітньому просторі

спостерігається недостатність уніфікованих посібників, методичних рекомендацій, програм курсів або тренінгових матеріалів, спеціально адаптованих для розвитку soft skills у сфері права. Така ситуація обмежує можливості викладачів у реалізації міждисциплінарних або інтерактивних підходів до викладання, що є необхідною умовою формування м'яких навичок у студентів. Третім викликом є низький рівень педагогічної підготовки викладачів щодо практик формування soft skills. У більшості випадків викладачі не проходили фахової перепідготовки або професійного підвищення кваліфікації у напрямках, які стосуються фасилітації навчального процесу, розвитку критичного мислення, управління груповою динамікою чи реалізації інтерактивних методів навчання. Це ускладнює їхню здатність не лише транслювати відповідні знання, а й сприяти практичному засвоєнню м'яких навичок студентами. Крім того, існує ще одна суттєва проблема – труднощі об'єктивного оцінювання результатів формування soft skills. Усі зазначені фактори свідчать про необхідність системної трансформації підходів до юридичної освіти в Україні з метою забезпечення реального формування м'яких навичок у майбутніх фахівців. Йдеться не лише про включення відповідних курсів до навчальних планів, але й про розробку дидактичних стратегій, механізмів оцінювання та підготовку викладачів до нових ролей – не лише як передавачів знань, а як фасилітаторів особистісного та професійного зростання студентів.

Європейський підхід до підготовки правників базується на мультидисциплінарному, інтерактивному й практико-орієнтованому підході. Однією з найуспішніших форм є юридичні клініки, які надають студентам можливість на практиці застосовувати знання, вести справжнє спілкування з клієнтами, готувати документи, виступати перед судом тощо. Інша популярна форма – моделювання судових процесів. Вони дозволяють здобувачам відчувати себе учасниками реального судового процесу, тренуючи не лише ораторське мистецтво, а й логічне мислення, здатність працювати під тиском, дотримуватись етичних норм. Також активно застосовуються: медіаційні практики та тренінги з емоційного інтелекту; тренінги з міжкультурної комунікації, зважаючи на зростання міжнародного правового співробітництва; практики «peer review» як форма командного навчання та формування зворотного зв'язку.

На мою думку, формування soft skills вимагає від викладача не лише наукової, а й методичної гнучкості, відкритості до нових форматів навчання. Сучасний викладач повинен виконувати ролі фасилітатора навчального процесу, який створює умови для розвитку навичок через активні методи; ментора, який підтримує студента на індивідуальному рівні; модератора обговорень, який стимулює дебати, командну взаємодію, критичне мислення. Використання методу кейсів, дебатів, проблемно-орієнтованого навчання, групових проєктів – усе це слугує основою для тренування правових soft skills.

Розвиток soft skills, зокрема правової комунікації, є не просто трендом, а необхідністю в умовах глобалізованого юридичного ринку та постійних соціальних трансформацій. Для української юридичної освіти це означає необхідність: переосмислення структури освітніх програм; розробки методичного забезпечення soft-компетентностей; навчання викладачів новим педагогічним ролям; інтеграції найкращих європейських практик. Без розвитку soft skills сучасний юрист

залишиться лише носієм знань, позбавленим здатності ефективно їх реалізовувати в реальному житті.

Література:

1. European Commission. Key Competences for Lifelong Learning – European Reference Framework. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2019.
2. Kift S. Legal Education and the University Curriculum: Meeting the Challenges of the 21st Century. *Legal Education Review*. 2020. №30(1). С. 1–20.
3. Spencer D., Brogan M. *Legal Education and Soft Skills in Practice: A European Perspective*. London: Hart Publishing, 2018.

РОЛЬ НАУКИ І ДОВІРА ДО ВЧЕНИХ: ТРЕНДИ ЗА ДАНИМИ МІЖНАРОДНИХ ОПИТУВАНЬ

Заєць С. В.,

*кандидат економічних наук, старший науковий співробітник
відділу науково-дослідної роботи та атестації наукових кадрів
Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти»,
м. Київ, Україна*

У сучасному світі, де інформація поширюється з величезною швидкістю, а виклики стають все більш складними, високий рівень довіри до вчених є життєво важливим активом для розвитку будь-якої нації. Без нього ускладнюється впровадження наукових рішень у сферах громадського здоров'я, енергетики, подолання бідності, обороноздатності, нових технологій, зміни клімату тощо, поширюється дезінформація та псевдонаука, знижується інтерес до STEM-освіти, зменшується фінансування науки, підринається соціальна єдність та ін.

Деякі вчені та експерти, ЗМІ дійшли висновку, що довіра суспільства до науки в багатьох країнах падає [1]. Яскравим прикладом цього слугує пандемія COVID-19: наукові рекомендації щодо масок, вакцин, карантину часто ставали предметом політичних дебатів, а не об'єктивних наукових обговорень.

В Україні, як і в багатьох інших країнах, періоди пандемії COVID-19 та повномасштабного вторгнення російської федерації стали суворим випробуванням для суспільства, інституцій та, зокрема, для науки й рівня довіри до неї. Ці події висвітлили як слабкі місця, так і нерозкритий потенціал української наукової спільноти та її взаємодії з громадськістю. Війна кардинально змінила фокус суспільства та науки. На перший план вийшли прикладні дослідження та розробки, що мають безпосереднє значення для оборони та виживання країни.

Окремими вітчизняними науковцями розглядалися проекти, ініційовані міжнародними інституціями щодо визначення ролі науки та довіри до вчених, зокрема, Wellcome Global Monitor від Gallup та Wellcome Trust [2]. Проте, в цілому вітчизняних публікацій, що аналізують рівень довіри суспільства до вчених бракує.

У 2018 р. в рамках Wellcome Global Monitor (першого дослідження ставлення громадськості до науки та здоров'я у світовому масштабі; в опитуванні взяли участь понад 140 тис. осіб у 140 країнах) був обчислений Індекс довіри до вчених (Trust in Scientists Index), згідно з яким у світі 54% людей мають «середній» рівень довіри до вчених. Менше ніж кожна п'ята людина (18 %) має «високий» рівень довіри до вчених, а кожна сьома людина (14 %) має «низький» рівень довіри до вчених. Ще 13% опитаних не висловили свою думку щодо більшості окремих запитань, поставлених в рамках Індeksu.

В Україні рівень довіри до вчених виявився подібним до середнього в світі: 18 % мають високу довіру, 54 % – середню. Однак, помітна частина населення

(17%) все ще має дуже низьку довіру, 10 % опитаних утримались від відповіді [3].

У період з листопада 2022 року по серпень 2023 року Колонська та ін. науковці [4] в рамках глобального дослідження Many Labs «Довіра до науки та науковий популізм» (TISP) дослідили проблеми довіри громадськості до вчених за допомогою попередньо зареєстрованого опитування 71 922 респондентів у 68 країнах, яке охопило 31 % країн світу, що разом складають 79 % світового населення.

Було виявлено, що в більшості країн значна частина опитаних довіряють вченим і погоджуються з тим, що вчені повинні брати більшу участь у розвитку суспільства та розробці політики. Жодна країна не продемонструвала низької загальної довіри до вчених, і хоча довіра до науки в цілому є помірно високою, все ж помітні варіації в різних країнах і регіонах. Найвищі показники довіри до науковців спостерігались у Єгипті (4,30), Індії (4,26), Нігерії (3,98), проте у деяких колишніх радянських держав та республік (Росія – 3,23, Казахстан – 3,13) – наявна відносно низька довіра до науковців. В Україні середньозважений показник довіри до науковців за даними опитування склав 3,38.

Онлайн-панель опитування Trust in Science and Science-related Populism (TISP) [5] свідчить, що українське суспільство підтримує комунікацію вчених з широкою громадськістю та необхідність донесення наукових висновків до політиків. Проте більшість респондентів не підтримали активну політичну адвокацію з боку вчених та їхню залученість до процесу прийняття політичних рішень.

Таким чином, в Україні є критична потреба у зміцненні ролі науки та підвищенні довіри до вчених. На порядку денному сьогодні – необхідність системних змін у фінансуванні освіти і науки, їх інституційному розвитку, активна, відкрита та двостороння комунікація між науковою спільнотою та суспільством.

Література:

1. Mede, N.G., Cologna, V., Berger, S. et al. (2025). Perceptions of science, science communication, and climate change attitudes in 68 countries – the TISP dataset. *Sci Data* 12, 114. URL: <https://doi.org/10.1038/s41597-024-04100-7> (дата звернення: 30.05.2025).
2. Сальнікова, С., Мурадян, О., Сидоров, М. Міжнародні макросоціальні показники як аналітичні інструменти в соціології. *Соціологічні студії*. 2020. № 2 (17). С. 41–54.
3. Wellcome Trust, The Gallup Organization Ltd. (2019). *Wellcome Global Monitor, 2018*. [data collection]. 2nd Edition. UK Data Service. SN: 8466. URL: <https://beta.ukdataservice.ac.uk/datacatalogue/studies/study?id=8466#!/details> (дата звернення: 30.05.2025).
4. Cologna, V., Mede, N.G., Berger, S. et al. (2025). Trust in scientists and their role in society across 68 countries. *Nat Hum Behav* 9, 713–730. URL: <https://doi.org/10.1038/s41562-024-02090-5> (дата звернення: 09.05.2025).
5. The TISP online dashboard. URL: <https://tisp.shinyapps.io/TISP/> (дата звернення: 31.05.2025).

СЕРВІСИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОСВІТІ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ SOFT SKILLS МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Зайцева Т. В.,

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри комп'ютерних наук та програмної інженерії
Херсонського державного університету м. Івано-Франківськ,
Херсон, Україна*

В епоху цифрових трансформацій штучний інтелект (ШІ) відіграє чи не найпершу роль в технологічних змінах у різних сферах діяльності в суспільстві. Трансформації зазнають не лише технологічні процеси, але освітні тенденції. Все більше навчальних закладів інтегрують новітні технологічні рішення з метою підвищення якості навчального процесу, оптимізації викладання, але й для формування у здобувачів вищої освіти ключових навичок (soft skills). Інтеграція інструментів ШІ в освітній процес, особливо при підготовці майбутніх педагогів, набуває особливої значущості, тому що саме вони в подальшому будуть застосовувати ці освітні технології для розвитку м'яких навичок вже у учнів.

Використання ШІ в освіті має свої переваги. Наприклад, інтелектуальні системи можуть допомагати викладачам у підготовці навчальних матеріалів, у створенні персоналізованих траєкторій навчання. З іншого боку використання сервісів ШІ має і ризики. Наприклад, порушення академічної доброчесності, ризик зниження активності учнів при надмірній залежності від цих технологій, питання кібербезпеки, захисту персональних даних.

Метою цього дослідження є вивчення потенціалу впровадження ШІ в шкільну освіту, зокрема переваг і обмежень цієї технології. Особливу увагу приділено її застосуванню в рамках викладання освітньої компоненти *Методика навчання інформатики*. У співпраці зі здобувачами вищої освіти (майбутніми вчителями) передбачено не лише апробацію існуючих сервісів, а й розробку практичних рекомендацій щодо ефективного та обґрунтованого впровадження сервісів ШІ на уроках інформатики.

Актуальність обраної теми підтверджується як широким висвітленням у нормативно-правових документах, так і зростанням інтересу з боку освітянської спільноти. Проблематику інтеграції ШІ в освітній процес активно досліджують як вітчизняні, так і зарубіжні науковці, педагоги, фахівці з цифрових технологій [1]. Важливим аспектом є відповідність ініціативам, як експертиза ЄС у сфері вищої освіти, що підкреслює значення розвитку soft skills для конкурентоспроможності випускників на ринку праці.

Основна частина. Штучний інтелект охоплює великий спектр технологій, здатних виконувати завдання, що раніше вимагали участі людини. Основні напрями розвитку ШІ включають:

1. Машинне навчання:
 - навчання з учителем (англ. Supervised Learning);
 - навчання без учителя (англ. Unsupervised Learning);
 - навчання з підкріпленням (англ. Reinforcement Learning).
2. Нейронні мережі.
3. Обробка природної мови (Natural Language Processing (NLP)).
4. Генеративні моделі (наприклад, ChatGPT).
5. Інтелектуальні системи підтримки прийняття рішень [3].

Штучний інтелект дедалі активніше інтегрується в освітній процес, відкриваючи нові можливості для учнів, викладачів. Основні сфери застосування ШІ в освіті та їхній вплив на навчальний процес включають (див. рис.1):

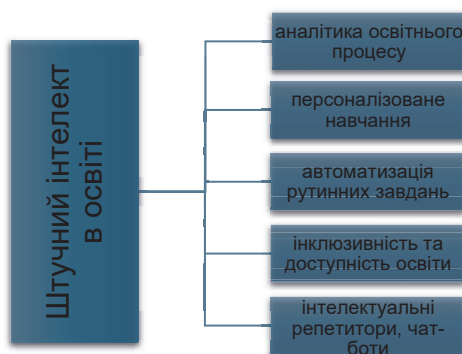

Рис. 1. Напрямки використання ШІ в системі освіти

Розуміння основних напрямів розвитку ШІ є критично важливим для педагогів, які планують інтегрувати ці технології у свою практику. Розглянемо основні сфери застосування ШІ в освіті з точки зору їх впливу на розвиток навичок:

1. Персоналізація навчання – сприяє розвитку самостійності, відповідальності за власне навчання, навичок саморегуляції та адаптивності.

2. Автоматизація рутинних завдань – дозволяє викладачам концентруватися на розвитку педагогічної майстерності, навичок емоційного інтелекту.

3. Інтелектуальні системи, чат-боти – сприяють розвитку навичків самостійного пошуку інформації та вирішення проблем.

4. Аналітика навчального процесу – розвиток аналітичного мислення, управлінських навичок та навичок інтерпретації даних.

5. Інструменти для створення контенту – розвиток критичного мислення (при оцінці контенту), інформаційної грамотності, навичок перевірки фактів.

В рамках освітньої компоненти «Методика навчання інформатики» для підготовки майбутніх вчителів інформатики особливу увагу було приділено як теоретичному розгляду можливостей ШІ, так й практичному формуванню у здобувачів вищої освіти компетентностей, необхідних для ефективного та обґрунтованого використання даної технології.

При вивченні особливостей організації персоналізованого навчання студенти не просто ознайомилися з концепцією, а й активно проєктували індивідуальні

освітні траєкторії для уявних учнів. При цьому їх висновки ґрунтувалися на аналізі як навчальних цілей, так і на оцінці індивідуальних здібностей уявних учнів, їх рівня підготовки. Це завдання вимагало від них аналітичного мислення, емпатії та креативності у підборі методів та інструментів. При аналізі даних про успішність, студенти обговорювали, як сервіси ШІ можуть адаптувати навчальний матеріал або завдання.

Використання елементів гейміфікації, інтерактивних симуляцій впливало на зацікавленість самих майбутніх педагогів і сприяло їхній активній участі в навчальному процесі. Вони вчилися оцінювати потенціал цих технологій для підвищення залученості та мотивації учнів.

Окремими пунктом розгляду були питання академічної доброчесності, етичні та правові норми при роботі з інформацією та сервісами ШІ.

Під час проходження педагогічної практики студенти мали змогу апробувати розроблені навчально-методичні рішення із впровадження ШІ в освітній процес. Вони досліджували можливості таких платформ, як Quizlet (для створення тестів), ChatGPT (для генерації ідей, планів уроків, диференційованих завдань – з обов'язковою критичною оцінкою та адаптацією), а також знайомились з можливостями спеціалізованих освітніх ШІ-платформ (Squirrel AI, Amira Learning) [2].

Висновки. Аналіз навчальних результатів, спостереження за діяльністю студентів під час вивчення освітньої компоненти «Методика навчання інформатики» та опрацювання актуальних літературних джерел дозволяють зробити висновок: ефективне та відповідальне впровадження штучного інтелекту в освітній процес можливе лише за умов глибокого розуміння його потенціалу та ризиків, а також за умов дотримання етичних та правових вимог.

Інтеграція сервісів ШІ у підготовку майбутніх вчителів інформатики виявилася ефективним інструментом для формування цифрових компетентностей, розвитку комплексу м'яких навичок. Досвід ЄС у сфері модернізації вищої освіти підкреслює важливість саме такого компетентнісного підходу, де soft skills розглядаються як невід'ємна частина професіоналізму сучасного фахівця, зокрема педагога. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на розробку деталізованих методик оцінювання рівня сформованості soft skills у процесі взаємодії з ШІ-технологіями.

Література:

1. Використання штучного інтелекту в освіті: тенденції та перспективи в Україні та за кордоном. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743864/1/123-Article%20Text-371-1-10-20241129%203.pdf> (дата звернення: 05.05.2025).
2. AI Етика: Виклики і Можливості. URL: <https://www.agiliway.com/uk-ua/etyka-shtuchnoho-intelektu-vyklusy-ta-mozhlyvosti/> (дата звернення: 20.05.2025).
3. Неймережа: що це, як працює, найкращі приклади. URL: <https://journal.gen.tech/post/sho-take-neiromerezhi#viewer-put42213> (дата звернення: 14.05.2025).

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОЇ ГРАМОТНОСТІ В ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОМУ БІЗНЕСІ

Зоценко Л. М.,

*асистент кафедри готельно-ресторанного і туристичного бізнесу
Київський університет культури
м. Київ, Україна*

Останнім часом готельно-ресторанний бізнес в Україні дедалі частіше розглядається не лише як цілісна економічна система [1; 2], а як простір взаємодії, де важливу роль відіграють емоції, довіра та суб'єктність споживача. У цьому контексті емоційна грамотність працівників сфери гостинності постає як критичний фактор сервісної якості послуг.

Інноваційний досвід українських закладів готельно-ресторанного господарства підтверджує [3], що сучасні технології можуть виступати ефективним інструментом для розвитку емоційної грамотності персоналу та підвищення якості сервісу. Зокрема, прикладом є впровадження технологій віртуальної реальності – VR-тренінгів та аналізу емоційної складової відгуків споживачів за допомогою NLP [5] (Natural Language Processing), штучного інтелекту, аналітики даних і сервісних чат-ботів, що відкриває нові горизонти для оптимізації основних процесів, а також для поглиблення емоційної взаємодії з клієнтом. Це дає змогу працівникам готельно-ресторанної сфери краще розуміти психологічний стан гостей, особливо в умовах воєнного часу [4], коли зростає рівень тривожності клієнтів.

Застосування цифрових рішень в системі HoReCa дозволяє поєднати технологічну ефективність з людяністю [1]. Наприклад, мобільні застосунки, що індивідуально налаштовують повідомлення для гостей [2], які пережили втрату чи приїхали з деокупованих територій, формують нову модель соціально чутливої гостинності.

Окрім цього, автоматизовані системи зворотного зв'язку, сенсорні інтерфейси та чат-боти з емпатичними сценаріями, які допомагають персоналу закладів адаптувати комунікацію до емоційного стану споживачів. Такі інструменти активно використовуються майже у 70 відсотках готельно-ресторанного бізнесу в Україні [5].

Сьогодні мобільні додатки, віртуальні шелтери, емоційна підтримка в чат-ботах формує соціальну інфраструктуру гостинності в сфері готельно-ресторанного бізнесу і де лише 12 відсотків закладів використовують Big Data [4].

У зв'язку з цим український готельно-ресторанний бізнес має шанс стати піонером етичної цифрової гостинності [3; 4], що поєднує технології, емпатію і національну ідентичність.

Сучасні цифрові технології не лише змінюють логіку обслуговування споживачів, а й формують новий вимір сервісу, в якому головну роль відіграють емоційна грамотність, моральна відповідальність і клієнтоцентризм. Для українського готельно-ресторанного бізнесу впровадження таких інструментів – це не лише модернізація, а й можливість створити унікальну модель гостинності, де технологічна ефективність гармонійно поєднується з теплотою людського спілкування.

В таких ситуаціях здатність персоналу проявляти емпатію, а технологій – підтримувати комунікацію, стала запорукою виживання сервісної системи. Таким чином, сучасний готельно-ресторанний бізнес в Україні демонструє не лише адаптацію до викликів часу, а й формує модель етичної цифрової взаємодії, де ключовими компонентами стають емоційна грамотність, інновації та соціальна відповідальність.

Література:

1. Андрушко Т. В. Емоційна компетентність персоналу в умовах цифрової трансформації бізнесу / Т. В. Андрушко // Інноваційна економіка. – 2021. – № 2 (92). – С. 48–54.
2. Василенко Т. С. Управління персоналом у сфері послуг: емоційний інтелект як ключовий ресурс / Т. С. Василенко // Економіка та держава. – 2022. – № 7. – С. 98–102.
3. Гриньова В. М. Технологічні інновації у сфері HoReCa в Україні / В. М. Гриньова, С. П. Мельничук // Гостинність, сервіс, туризм. – 2023. – № 3. – С. 37–42.
4. Державне агентство розвитку туризму України. Аналітична записка щодо цифровізації сфери гостинності в умовах воєнного стану. – Київ, 2023. – 12 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.tourism.gov.ua>
5. Дьяченко І. О. Використання емоційних чат-ботів у клієнтському сервісі: український досвід / І. О. Дьяченко // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2022. – № 3. – С. 114–120.

УСВІДОМЛЕННЯ ЦІННОСТІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА НЕОБХІДНОСТІ ЙОГО СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЯК SOFT SKILLS БАКАЛАВРА ПРАВА

Зубенко Г. В.,

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного
і муніципального права юридичного факультету Харківського
національного університету імені В.Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

Стаття 1 Конституції України проголошує Україну демократичною, соціальною, правовою державою [3]. Специфіка такої держави полягає в тому, що її наявність пов'язується із високо розвиненим громадянським суспільством, як необхідною основою її існування. Таким є суспільство, для якого властива високорозвинена система взаємодії рівноправних громадян та інституцій громадянського суспільства, та в якому вільна реалізація основоположних прав і свобод людини та громадянина відбувається через різноманітні форми публічної громадської активності й самоорганізації.

Громадянське суспільство є не тільки виразником та захисником інтересів різноманітних суспільних груп та громадян. Стале громадянське суспільство здатне зробити значний внесок й у розвиток держави. Зокрема, шляхом протидії корупції, здійснення громадського контролю за діяльністю органів державної влади та місцевого самоврядування, надання соціальних послуг а також реалізації інших суспільно важливих проектів. Також, згідно з Національною стратегією сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки інститути громадянського суспільства в Україні покликані відігравати активну роль у сприянні відновленню територіальної цілісності та розбудові миру [2].

Однак, ефективне вирішення тих завдань, які стоять перед громадянським суспільством, неможливе без вирішення деяких проблемних питань, з якими стикаються інститути громадянського суспільства під час своєї діяльності. Серед них: відсутність стабільного залучення професійних кадрів до їх функціонування, фінансових і матеріальних ресурсів, недостатність сталих практик партнерства з органами публічної влади тощо.

Одним з шляхів вирішення проблеми стабільного залучення професійних кадрів до діяльності інститутів громадянського суспільства є долучення до їх роботи юристів. Саме представники юридичних професій відіграють ключову роль у побудові громадянського суспільства, забезпечуючи правову основу його функціонування, захист прав громадян та сприяючи його демократичному розвитку. Робота юриста стосується широкого спектру сфер, від законотворчості до правової допомоги, а тому є важливою для сталого розвитку громадянського суспільства. Саме тому Стандартом вищої освіти першого (бакалаврського) рівня

вищої освіти галузі знань 08 Право, спеціальності 081 Право серед обов'язкових компетентностей, які має здобути випускник бакалаврату за цією спеціальністю, передбачено здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства; усвідомлення цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідності його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні [3].

З метою забезпечення набуття цієї компетентності на юридичному факультеті Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна запроваджено низку як обов'язкових, так і вибіркових освітніх компонентів (навчальних дисциплін) освітньо-професійною програмою Право першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Зокрема, серед них такі освітні компоненти, як: конституційне право України (загальна та особливі частини), муніципальне право, інформаційне право, виборче та референдне право, інститути громадянського суспільства, конституційна економіка, демократія участі та багаторівневе врядування в ЄС тощо.

Серед вищезазначених освітніх компонентів ключову роль відіграє така вибіркова навчальна дисципліна, як «Інститути громадянського суспільства», метою викладання якої є підготовка фахівців, які мають високу правосвідомість та правову культуру, володіють необхідними в їхній професійній діяльності знаннями про громадянське суспільство та його інститути для вирішення конкретних завдань; здібних самостійно і грамотно орієнтуватись у сучасних правовідносинах в сфері створення та функціонування інститутів громадянського суспільства, приймати виважені та обґрунтовані рішення в рамках своєї професійної компетенції. Опанування цієї навчальної дисципліни дозволяє досягти таких результатів, як вміння:

- застосовувати набуті знання про громадянське суспільство, його інститути у різних правових ситуаціях, виокремлювати юридично значущі факти і формувати обґрунтовані правові висновки;

- аналізувати суспільні процеси у контексті проблем функціонування окремих інститутів громадянського суспільства і демонструвати власне бачення шляхів їх розв'язання;

- готувати проекти необхідних актів застосування права;

- надавати консультації щодо можливих способів захисту прав та інтересів інституцій громадянського суспільства, громадян у різних правових ситуаціях тощо.

Разом з тим, опанування цієї навчальної дисципліни в сучасних реаліях ускладнюється такими факторами, як опосередкована взаємодія між учасниками навчального процесу, відсутність «живого» спілкування за умови дистанційного навчання; залежність ефективності навчального процесу від технічних можливостей обладнання, наявності електропостачання тощо; брак інформаційних та організаційних умінь студентів тощо. Однак попри вищезазначені проблеми, саме опанування цієї навчальної дисципліни є важливою частиною процесу підготовки випускника-юриста, формування в нього професійних вмінь та навичок в сфері організації та функціонування громадянського суспільства, діяльності його окремих інститутів.

Література:

1. Конституція України від 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 24.05.2025).

2. Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки : Указ Президента України від 7 вересня 2021 року № 487/2021 (дата звернення: 24.05.2025).

3. Про затвердження стандарту вищої освіти зі спеціальності 081 Право першого (бакалаврського) рівня вищої освіти : Наказ Міністерства освіти і науки України від 20 липня 2022 року № 644. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2022/07/21/081-pravo-bakalavr-zi-zminamy-644-20.03.2023.pdf> (дата звернення: 25.05.2025).

SOFT SKILLS У ПІДГОТОВЦІ ІНЖЕНЕРА ТЕХНОЛОГА

Іванюта А. О.,

кандидат технічних наук,

доцент кафедри технології м'ясних, рибних та морепродуктів

Національного університету біоресурсів і природокористування України,

м. Київ Україна

Харсіка І. А.,

старший викладач кафедри технології м'ясних, рибних та морепродуктів

Національного університету біоресурсів і природокористування України,

м. Київ Україна

У сучасних умовах стрімкого розвитку технологій та зростаючої складності виробничих процесів постає нагальна потреба у фахівцях, які поєднують глибокі технічні знання (hard skills) із добре розвиненими міжособистісними якостями – так званими soft skills. Для інженера-технолога ці навички є не лише додатковими, а необхідними, адже його професійна діяльність вимагає не лише точності розрахунків і знання техпроцесів, а й ефективної взаємодії з колегами, керівництвом, підлеглими та замовниками.

Soft skills – це гнучкі навички, які визначають здатність людини взаємодіяти з іншими, вирішувати конфлікти, працювати в команді, адаптуватися до змін та ефективно управляти своїм часом і емоціями. На відміну від hard skills (технічних, професійних навичок), soft skills не завжди можна виміряти або оцінити об'єктивно, однак вони суттєво впливають на успішність фахівця.

Інженер-технолог – це не лише фахівець, що розробляє і впроваджує технологічні процеси. Він є ланкою між проектуванням і виробництвом, між розробниками й робітниками, між замовником і виконавцем. Відповідно, важливість soft skills зростає в таких аспектах:

– **Командна робота.** Участь у проектах часто передбачає тісну взаємодію з іншими інженерами, конструкторами, менеджерами, робітниками. Вміння працювати в команді забезпечує узгодженість дій і зниження виробничих ризиків.

– **Комунікативні навички.** Здатність чітко формулювати думки, давати інструкції, писати звіти й презентувати проекти – усе це необхідно для ефективної професійної діяльності.

– **Критичне мислення та вирішення проблем.** Інженер часто стикається з нештатними ситуаціями. Вміння аналізувати, прогнозувати наслідки рішень і знаходити оптимальні варіанти є основою технічної компетентності.

– **Тайм-менеджмент.** Раціональне планування робочого часу дозволяє інженеру дотримуватися термінів виконання проектів, уникати виробничих простоїв і перевантажень.

– **Лідерські якості.** Часто інженер-технолог виконує функції керівника підрозділу чи проектної групи, тому йому потрібні навички мотивації, делегування та контролю [1].

Основні категорії soft skills, необхідні інженеру-технологу

Комунікація

- Усна та письмова технічна комунікація.
- Вміння вести переговори, презентації.
- Активне слухання та зворотний зв'язок.

Критичне мислення і креативність

- Здатність оцінити ситуацію з різних боків.
- Творчий підхід до модернізації технологій.
- Розробка інноваційних рішень.

Командна взаємодія

- Емпатія та міжособистісна чутливість.
- Побудова продуктивних взаємин.
- Конструктивна взаємодія в умовах конфлікту.

Організація і самоменеджмент

- Постановка цілей і пріоритетів.
- Контроль власного емоційного стану.
- Гнучкість в умовах змін.

Традиційна інженерна освіта акцентує увагу на технічній підготовці. Однак у сучасних умовах зростає необхідність інтеграції soft skills у навчальний процес. Основні підходи:

– **Проектне навчання.** Робота над міждисциплінарними проектами сприяє розвитку командної роботи, планування та комунікації.

– **Рольові ігри та кейс-методи.** Аналіз реальних виробничих ситуацій допомагає розвивати навички прийняття рішень і вирішення конфліктів.

– **Інтерактивні тренінги та семінари.** Вони сприяють розвитку комунікації, лідерства, креативного мислення.

– **Стажування на підприємствах.** Практичний досвід дозволяє набути «живих» навичок взаємодії у реальному виробничому середовищі [2].

Попри очевидну потребу, розвиток soft skills часто недооцінюється як студентами, так і викладачами. Основні бар'єри:

- Орієнтація на знання, а не на компетентності.
- Недостатня інтеграція soft skills у навчальні програми.
- Брак методичного забезпечення.

Водночас, на ринку праці роботодавці все частіше ставлять саме гнучкі навички на перше місце. Це зумовлює необхідність системної модернізації інженерної освіти [3].

Висновки. Soft skills – це не просто «додаток» до технічної підготовки інженера-технолога. Це ключовий елемент, що забезпечує ефективну професійну діяльність, кар'єрне зростання та успішну інтеграцію в сучасне виробниче середовище. Формування таких навичок має бути пріоритетом як для студентів, так і для викладачів технічних університетів. Майбутній інженер має бути не лише фахівцем, а й комунікатором, лідером, аналітиком і командним гравцем.

Література:

1. Андрушенко В. П., Бех І. Д., Лук'янова Л. Б. Софт скілс як компонент професійної підготовки майбутніх фахівців. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2020. № 3. С. 15–24.
2. Барчук Ю. О., Кирилюк В. М. М'які навички в інженерній освіті: методи формування та розвитку. *Вища школа*. 2021. № 5. С. 47–52.
3. Кузьміна Н. В. Психолого-педагогічні основи формування професійної компетентності інженера. *Київ: Наукова думка*, 2019. 256 с.

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'Я У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

Ігнатенко С. А.,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри здоров'язберезувальної освіти та фізичної рекреації

факультету фізичного виховання, спорту і здоров'я

УДУ імені Михайла Драгоманова,

м. Київ, Україна.

Виходячи із розуміння того, що основним фактором благополуччя людини є здоров'я як абсолютна і фундаментальна цінність буття, сучасні реалії виокремлюють нагальну потребу у зміні ставлення людей до власного здоров'я та впровадження в життя оздоровчої ідеології. У цілісній системі виховних цінностей визначальними мають стати: орієнтація на повноцінне життя і здоров'я; орієнтація на фізичне, психологічне, духовне та соціальне удосконалення; орієнтація на життєву мету, що полягає у прагненні бути здоровим; свідоме визначення власного життєвого шляху та наближення до ідеалу.

Перед сучасними педагогами постає потреба переосмислення стратегії співдіяльності з дітьми, зосередивши увагу на здоровому способі життя як системотворчому факторі людського існування [2].

На сьогодні проблема збереження і зміцнення здоров'я підростаючих поколінь набула особливої актуальності, адже дані медичних та соціальних досліджень за свідчують стійку тенденцію погіршення стану здоров'я дітей.

Про необхідність формування в дітей позитивної мотивації на здоровий спосіб життя зазначено у низці офіційних документів та програм. Так, зокрема, в Конвенції з прав дитини (1990) великого значення надається здоров'ю молодого покоління як вирішальному чинникові виживання людства. У вітчизняних програмах «Малютко», «Дитина», у Базовому Компоненті дошкільної освіти проблеми охорони та зміцнення здоров'я дитини визначаються як найголовніші чинники повноцінного розвитку дошкільнят. У коментарі до Базового Компонента йдеться про те, що дитина має набути елементарних уявлень про залежність стану здоров'я від способу життя.

Основи свідомого ставлення до свого здоров'я закладаються ще в пору раннього та дошкільного дитинства. Нормальна життєдіяльність організму, добре самопочуття – запорука подальших успіхів у навчанні та праці. Тож пріоритетним напрямком у роботі дошкільного навчального закладу є збереження здоров'я кожного малюка. Такої точки зору дотримуються як вітчизняні, так і зарубіжні вчені (О.Л.Богініч, Є.С.Вільчковський, Н.Ф.Денисенко, Т.К.Андрущенко, Л.В.Лохвицька, С.С.Волкова, О.Л.Кононко та інші) [5].

Для реалізації цього завдання особливу увагу необхідно приділяти, по-перше, формуванню культури здоров'я дитини в дошкільному навчальному закладі, по-друге, формуванню культури здоров'я в сім'ї. Тому серед пріоритетних цілей дошкільної освіти є виховання валеологічно компетентних дітей, які вміють змалку піклуватися про своє здоров'я, свідомо ставитися до життя як найвищого дарунку природи, усвідомлювати пріоритет здоров'я як найвищу людську цінність, а здоровий спосіб життя – як чинник збереження і зміцнення здоров'я.

Піклування про здоров'я дитини, визнання його найбільшою цінністю передбачає впровадження в освітню систему принципу гуманізації, який стає одним із стратегічних принципів організації навчально-виховного процесу. Адже від нього залежить, якою буде особистість. З якими ціннісними орієнтаціями вона житиме. Гуманістична спрямованість навчального процесу ґрунтується на повазі до дитини, вірі в її можливості, відсутності критиканства, об'єктивно-оптимістичному аналізі, переконливості в унікальності кожної дитини, прийнятті її такою, якою вона є [1].

Важливим принципом сучасної системи дошкільної освіти є принцип оздоровчої спрямованості навчально-виховного процесу, що є похідним від принципу гуманізації. Реалізація цього принципу передбачає створення здоров'язбеігаючого середовища, тобто середовища, у якому дитині приємно і безпечно перебувати, що стимулює її розвиток, забезпечує комфортні умови для формування здоров'я і є оптимальним для її зростання. Довкілля дитини повинно бути важливою умовою для реалізації її потенціалу: фізичного, психічного, розумового та підготовкою до майбутнього життя. Навколишнє середовище має бути організоване так, аби спонукати дитину до виконання активних дій відповідно до її життєвого ритму, фізичних та психічних можливостей. Враховуючи різноманітність процесів, які відбуваються у розвивальному середовищі, їх можна виділити в окремі специфічні простори, що переплітаються та взаємодіють один з одним, складаючи єдине ціле [3].

Основна вимога до предметного середовища – його розвивальний та оздоровчий характер. Воно має об'єктивно через свій зміст і властивості створювати умови для творчої діяльності кожної дитини, надавати можливість отримувати інформацію, необхідну для визначення і розв'язання завдань тієї чи іншої діяльності, забезпечувати зону найближчого розвитку та його перспективу. Педагоги повинні чітко знати, що в умовах предметного вакууму у дитини зникає бажання пізнавати нове, з'являється апатія.

Незаповнене і безбарвне предметно-ігрове середовище справляє на дітей негативний вплив, гальмує розвиток особистості. Перенасичене предметне середовище так само погано впливає на психіку малят. І тільки періодично оновлюване, варіативне, оптимально організоване предметно-ігрове середовище має розвивальний вплив, спонукає дитину до активної пізнавальної діяльності, позитивно впливає на її емоційну сферу, мобілізує процеси мислення.

Організація навчально-виховного процесу має ґрунтуватися на основній закономірності його побудови – нерозривному зв'язку і тісній взаємозалежності між основними педагогічними категоріями: навчанням, вихованням, розвитком та здоров'ям [4].

Усвідомлене ставлення до власного здоров'я у дошкільнят виробиться в тому випадку, коли діти засвоять елементарні знання про свій організм, оволодіють гігієнічними нормами поведінки, психологією спілкування, гігієною харчування, у них сформується «модель тіла». Ці знання та навички вони поповнюватимуть і вдосконалюватимуть протягом усього свого життя, але основа закладається саме в дошкільному віці. Щоб дитина знала, що таке здоров'я і що впливає на нього, що для нього корисне, а що – шкідливе, як зберегти і зміцнити своє здоров'я і здоров'я інших людей необхідно надати їй систематизовані знання.

На спеціально організованих заняттях дітям слід подавати елементарні знання про будову тіла людини, його частини та органи, про профілактику та усунення шкідливих звичок, про дитячі хвороби та їх запобігання [6].

Найчастіше у дітей відсутня зацікавленість у заняттях оздоровчого характеру. На думку Г. К. Зайцева, це пов'язано з тим, що, по-перше, рекомендації щодо здорового способу життя насаджуються дітям найчастіше в повчальній категоричній формі і не викликають у них позитивних емоційних реакцій, а по-друге, самі дорослі рідко дотримуються зазначених правил в повсякденному житті, і діти добре це бачать. Крім того, виконання необхідних правил здорового способу життя вимагає від людини значних вольових зусиль, що вкрай важко для дитини-дошкільника, що має недостатньо сформовану емоційно-вольову сферу. Але всі ми знаємо, що теорія невід'ємна від практики. Лише після того, як дитина в процесі практичних дій матиме можливість «прожити» почуте, сама зробить певні висновки, до яких її грамотно підведе творчий педагог, у неї виробляться не тільки певні навички та вміння, а саме звички здорового способу життя.

Практична частина занять гуртка має на меті формування вмінь та навичок застосування різноманітних способів оздоровлення: різні види масажів, вправи для корекції постави та профілактики плоскостопості, дихальна та пальчикова гімнастика, вправи для м'язів очей тощо. Діти вчать робити це свідомо, з розумінням.

Загальновідомо, що компетентну дитину формує компетентний педагог. Це одне із провідних завдань фахової підготовки сучасного вихователя. Завдяки психологічно-педагогічній та організаційно-методичній роботі педагога мають бути ознайомлені з різноманітними аспектами означеної проблеми з позиції сучасної психології та педагогіки; брати активну участь у пошуку, вивченні та впровадженні ефективних технологій та методик оздоровлення; вивчати думку батьків, щоб отримати сімейну підтримку; створити умови та оформити необхідний матеріал; вивчати навчально-тематичний курс валеологічної підготовки вихователів.

Колектив дошкільного навчального закладу має забезпечувати здоровий розпорядок життя дітей, відповідне фізичне навантаження, рольове статеве виховання, активний відпочинок; застосовувати сучасні оздоровчі технології: світло-кольоро-музикотерапію, психогімнастичні вправи, валеокорекцію, гігієнічні процедури, різні види масажів, загартування, дихальну гімнастику тощо.

Здорова дитина – мрія всіх батьків. Однак, не всі розуміють, як цього досягти. Формуючи культуру здоров'я дітей у сім'ї, особлива увага має приділятися теоретичній підготовці батьків, організації здорових умов життя дитини в родині, її фізичному вдосконаленню, формуванню загальнолюдських та національних цінностей.

Література:

1. Казин Е.М. Проблема збереження здоров'я і розвитку учнів в системі освіти в умовах її модернізації. Валеологія, 2018. No 2. С. 10–15.
2. Башавець Н.А. Формування культури здоров'язбереження як цінності сучасної особистості. Молодь і ринок, 2007. No8. С. 42–44.
3. Присяжнюк С.І. Використання здоров'язбережувальних технологій у фізичному вихованні студентів спеціального медичного відділення. Теорія та практика: монографія. Київ: КОМПРИНТ, 2012. 464 с.
4. Воскобойнікова Г.Л. Валеологічні аспекти соціального партнерства освітніх і медичних закладів у здоров'язберігаючій діяльності сучасного педагога. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 16: Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики, 2015. Вип. 24(34). С. 115–117.
5. Дубогай О.Д. Фізичне виховання і здоров'я: навчальний посібник. Київ: УБС, НБУ, 2012. 270 с.
6. Панасенко Т.В. Формування здоров'язберігаючої компетентності майбутніх учителів початкової школи у вищих навчальних закладах І–ІІ р.а. Молодий вчений, Львів, 2016. No9. С. 11–17.

ЦІННІСНО-ОРІЄНТОВАНА ТРАНСФОРМАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ЧИННИК КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЗВО В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Ілюхіна В. В.,

*викладач кафедри менеджменту та інноваційних технологій
соціокультурної діяльності, економіки і маркетингу
УДУ імені Михайла Драгоманова,
Київ, Україна*

В умовах повномасштабної війни в Україні система вищої освіти зазнає глибокої трансформації, що супроводжується втратою матеріальної бази, релокацією викладачів та студентів, посиленням конкуренції за ресурси й зростаючим суспільним запитом на ціннісно-орієнтовану та інноваційну складову діяльності закладів вищої освіти (ЗВО). Тому актуальним стає вивчення чинників конкурентоспроможності ЗВО не лише з позиції інфраструктурного чи кадрового потенціалу, а насамперед через призму ціннісного підходу, що здатен зміцнити довіру до інституцій в умовах турбулентності.

В умовах структурної модернізації національної економіки, зумовленої як зовнішніми викликами, так і внутрішніми трансформаціями, ключового значення набуває аналіз конкурентних переваг закладів вищої освіти як носіїв інноваційного потенціалу. Дослідження особливостей функціонування ЗВО через призму ціннісного підходу та розвитку людського капіталу є важливим елементом у забезпеченні довгострокової конкурентоспроможності країни на глобальному освітньому та економічному ринку. Наявна наукова література підтверджує необхідність переосмислення ролі вищої освіти у формуванні модернізаційних драйверів економіки, зокрема шляхом впровадження інноваційних моделей управління, підтримки академічної мобільності та посилення ролі освіти у зміцненні людського капіталу в умовах воєнних викликів. Зокрема, Р. Кавуд, Л. Галлорон, К. Фрайдей, Д. Крус Амаран, М. Герреро, А. Д. Ернандес-Руїс у своїх працях досліджували світовий досвід трансформації переходу ЗВО на інноваційні засади розвитку [1]. Досвід українських вчених щодо трансформації моделей функціонування ЗВО представлено у працях А. Амеліна [3]. М. Є. Скиба, Г. В. Красильникова, Т. Ф. Косянчук досліджували питання створення сприятливого освітнього середовища у ЗВО для навчання громадян впродовж життя. Дослідженню впливу збройних конфліктів на освіту розкрито у працях О. Локшиної та ін. [7].

У сучасній ситуації конкурентність закладів вищої освіти трактується як сукупність характеристик, що забезпечують їх стійку позицію на ринку освітніх послуг. Ціннісна концепція у вищій освіті полягає в орієнтації на ґрунтовне задоволення освітніх потреб здобувачів, формування освітнього простору довіри, діалогу і суспільного визнання ролі ЗВО як провідника гуманітарної стійкості суспільства.

Приєднання України до європейського освітнього простору загострило конкуренцію між українськими та зарубіжними ЗВО, спричинивши відтік студентства. Це вимагає від українських університетів активного пошуку власних конкурентних переваг, орієнтованих на адаптацію до освітніх потреб і ціннісних орієнтирів споживачів. Сектор вищої освіти України функціонує в умовах глибокої невизначеності, спричиненої війною, пандемією, економічними та гуманітарними кризами. У таких умовах університети вимушені трансформувати свої організаційно-економічні системи для збереження життєздатності та стійкості. Ключові компетентності, якими наділений кожен окремий ЗВО, у поєднанні зі складовими його стратегічного розвитку, формують фундаментальну освітню цінність для здобувачів вищої освіти. Це, у свою чергу, сприяє зростанню зацікавленості з боку абітурієнтів, позитивно впливає на показники успішності закладу, зокрема рейтингові позиції, та визначає рівень його конкурентоспроможності. Важливо пам'ятати, що основою конкурентоспроможності ЗВО залишатися цінність освітнього процесу для студента. Саме орієнтація на потреби здобувача освіти забезпечує релевантність освітньої пропозиції та формує довіру до інституції в умовах високої невизначеності. В цьому контексті ключову роль відіграє здатність університету реалізувати цю цінність на всіх рівнях освітнього ланцюга, починаючи з базової – індивідуальної взаємодії в аудиторії.

На мікрорівні конкурентна перевага закладається в процесі викладання, де викладач створює унікальний освітній контент. Це є підґрунтям для подальшого розвитку суміжних галузей та підвищення конкурентоспроможності економіки через людський капітал. На макрорівні конкурентна перевага вищої освіти формується через стратегічну політику держави щодо підтримки та розвитку освітнього сектору. Йдеться про інституційне середовище, обсяг і стабільність фінансування ЗВО, наявність національних та міжнародних механізмів оцінювання якості освіти, законодавчі ініціативи, що сприяють академічній свободі, автономії університетів і міжнародній інтеграції. На цьому рівні конкурентоспроможність вищої освіти виявляється у здатності держави забезпечити системну підтримку формування людського капіталу як стратегічного ресурсу економічного розвитку, модернізації та інноваційного прориву нації.

Таблиця 1

Аналіз динаміки кількості ЗВО в Україні, од.

Рік	Усього ЗВО		Державні		Комунальні		Приватні	
	Кількість	Темп приросту, %	Кількість	Темп приросту, %	Кількість	Темп приросту, %	Кількість	Темп приросту, %
2018	282	-	191	-	29	-	62	-
2019	281	-0,35	190	-0,52	28	-3,45	63	1,61
2020	515	83,27	220	15,79	32	14,29	113	79,37
2021	337	-34,56	194	-11,82	26	-18,75	117	3,54
2022	332	-1,48	191	-1,55	25	-3,85	116	-0,85
2023	332	0,00	191	0,00	25	0,00	116	0,00

Джерело: систематизовано на основі [5].

Дані таблиці 1 свідчать, що впродовж 2018–2023 рр. загальна кількість закладів вищої освіти в Україні зросла на 17,73 % – з 282 одиниць у 2018 році до 332 одиниць у 2023 році. Найбільше зростання спостерігалось у 2020 р., що пов'язано з включенням до обліку більшої кількості приватних та державних ЗВО. Зокрема, кількість державних ЗВО зросла на 15,7 %, приватних – на 87,1 %, а комунальних – зменшилася на 13,8 %. У 2023 р. частка державних ЗВО склала 57,53 % загального числа, приватних – 34,94 %, а комунальних – 7,53 %. Попри складні соціально-економічні умови та збройний конфлікт на сході України, система вищої освіти зберігала стійкість, а кількість ЗВО навіть зростала в 2020 році, що свідчить про високий рівень адаптивності та здатність до інституційного відтворення. Однак виклики 2020 року, пов'язані з пандемією COVID-19, різко змінили траєкторію розвитку – кількість закладів зазнала суттєвого коливання, а темпи зростання різко впали. Подальше погіршення безпекової ситуації, зокрема початок повномасштабної війни у 2022 році, призвели до припинення тенденцій зростання і поставили частину ЗВО на межу виживання. У цих умовах питання фінансової стійкості, збереження викладацького складу та забезпечення безперервності освітнього процесу стало питанням конкурентоспроможності кожного окремого навчального закладу.

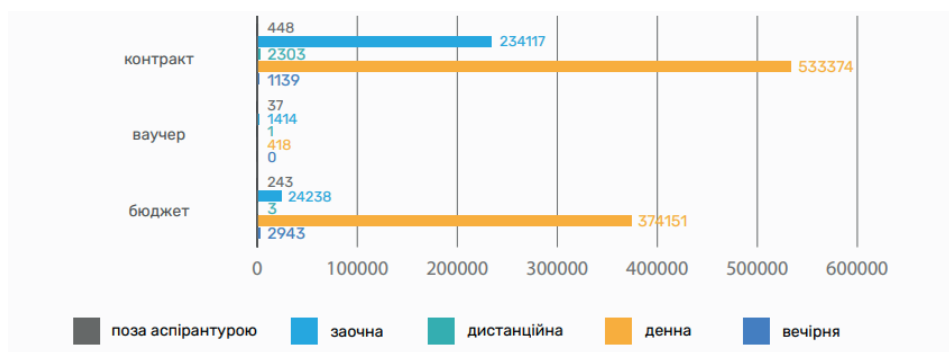

Рис. 1. Кількість здобувачів вищої освіти за рівнями та формами навчання в 2023 р. Джерело: [6].

Конкурентоспроможність ЗВО в Україні в сучасних умовах дедалі більше означається їх здатністю надавати студентам не лише знання, але й цінність, яка трансформується у підвищення індивідуальної конкурентоспроможності на ринку праці. Це передбачає не лише якість освітнього процесу, а й відповідність змісту освіти потребам економіки, розвиток м'яких і цифрових навичок, інтеграцію з реальним сектором економіки, міжнародну мобільність та академічну автономію. Таким чином, зміцнення позицій окремих ЗВО в конкурентному освітньому середовищі прямо пов'язане з розвитком людського капіталу країни загалом, оскільки саме через вищу освіту відбувається його формування, нагромадження та вдосконалення. У цьому контексті підвищення конкурентоспроможності ЗВО виступає не лише як цільовий орієнтир системи освіти, а й як стратегічний напрям національної політики модернізації економіки.

Аналіз кількості студентів-здобувачів освіти свідчить про збереження відносно високого попиту на вищу освіту в Україні навіть в умовах кризи. На основі графічних даних (рис. 1) можна зробити низку висновків щодо структури фінансування освітніх послуг. Зокрема, переважна більшість студентів у 2023 році навчалася за контрактною формою. Це свідчить про зростання ролі особистого вибору та готовності абітурієнтів та їхніх родин “голосувати грошима” за освітню пропозицію того чи іншого ЗВО. По суті, це є індикатором довіри до конкретної інституції, сприйняття нею як такого суб’єкта, що здатен забезпечити затребувану та якісну освіту. Такий ринковий механізм також посилює конкуренцію між ЗВО, спонукаючи їх інвестувати в якість програм, цифрову трансформацію, міжнародні зв’язки та кадровий потенціал.

Цікаво відзначити, що більшість студентів 2023 року обрали денну форму навчання. Це може опосередковано свідчити про зростання цінності формальної освіти у сприйнятті молоді. Попри зростання можливостей для часткової зайнятості або паралельного розвитку в альтернативних освітніх формах (EdTech, онлайн-курси), значна частина здобувачів продовжує орієнтуватися на повноцінне залучення до університетського середовища. Одночасно варто враховувати й чинники, пов’язані з безпековою ситуацією: для студентів чоловічої статі денна форма навчання часто є можливістю отримати відстрочку від мобілізації, що також впливає на вибір форми здобуття освіти. Втім, незалежно від мотивів, цей факт підкреслює важливу роль ЗВО як інституційного простору підтримки, захисту та розвитку молоді в умовах воєнного часу.

Отже, конкурентоспроможність системи вищої освіти в Україні сьогодні не є сталою величиною, а постає як динамічна система, здатна до адаптації, трансформації та генерування нових форм освітньої цінності. Саме через розвиток та підвищення конкурентоспроможності ЗВО формується і посилюється людський капітал, що є стратегічною конкурентною перевагою держави у глобальному світі знань. Ключові детермінанти конкурентного розвитку українських ЗВО в умовах війни: прозора місія і ціннісна стратегія ЗВО; гуманітарна залученість в локальні спільноти; репутаційна довіра; внутрішня академічна мобільність; практики ціннісно-орієнтованої комунікації з абітурієнтами та роботодавцями. Особливу увагу приділено впливу інституціоналізації маркетингу у ЗВО, яка передбачає вбудовування механізмів просування цінностей і місії у внутрішні процеси управління освітнім продуктом. Конкурентний аналіз українського ринку освітніх послуг дозволив визначити високий рівень тиску з боку замінних освітніх моделей (курси, EdTech), низьку диференціацію пропозиції, а також загрозу зменшення платоспроможного попиту. Водночас ціннісні параметри набувають дедалі більшої ваги у виборі ЗВО, що підтверджує зрушення в очікуваннях споживачів відносно змісту, форм і результатів освіти.

Ціннісно-орієнтована трансформація є ключовим чинником конкурентного розвитку вищої освіти в умовах війни. Вона дозволяє формувати нову модель стійкості та довіри до ЗВО, здатних відповідати не лише на освітні, а й на суспільні виклики. Методологічна рамка, що включає індексний підхід та метод аналізу ієрархій, створює основу для порівняльної оцінки ефективності стратегій ціннісного розвитку українських ЗВО.

Література:

1. Cruz Amaran D., Guerrero M., Hernandez– Ruiz A. D. (2020). Changing Times at Cuban Universities: Looking into the Transition towards a Social, Entrepreneurial and Innovative Organization. Sustainability, MDPI, Open Access Journal, 12(6), 2536. DOI: <https://doi.org/10.3390/su12062536>.

2. Амелін А., Фіщук В., Лаврик Я., Юрчак О., Чернев Є., Матюшко В. (2020). Україна 2030Е – країна з розвинутою цифровою економікою. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-zrozvinitoju-cifrovoju-ekonomikoju.html#6-2-9>.

3. Шандрівська О. Є., Оксюта І. В. Специфіка формування конкурентних переваг ЗВО на основі ціннісного підходу в умовах війни. Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. 2023. № 2(9). С. 212-231. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2023/dec/32716/menedzhment223maket-212-231.pdf>

4. Інформаційно-аналітичний центр. Основні цифри освіти [Електронний ресурс] / Інформаційно-аналітичний центр МОН України. – Режим доступу: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/osnovni-czyfry-osvity/>

5. Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти. Забезпечення якості вищої освіти: виклики воєнного часу. Щорічна доповідь за 2023 рік [Електронний ресурс]. – Київ: НАЗЯВО, 2024. – 76 с. – Режим доступу: <https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2024/05/Доповідь-2023-року.pdf>

6. Освіта в реаліях війни: орієнтири міжнародної спільноти : оглядове видання (2022). / О. Локшина, О. Глушко, та ін. ; за заг. ред. О. Топузова, О. Локшиної; Нац. акад. пед. наук, Ін- т педагогіки НАПН України.– Київ : Пед. думка, 66 с.

ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ SOFT SKILLS В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Ізраелян В. М.,

кандидат технічних наук,

доцент кафедри технології м'ясних, рибних та морепродуктів

факультету харчових технологій та управління якістю продукції

АПК Національного університету біоресурсів і природокористування України

м. Київ, Україна

Сучасна освіта в Україні характеризується постійними змінами, спричиненими швидким розвитком суспільства, інформаційних технологій і глобалізацією [1]. У сучасному світі, який стрімко змінюється під впливом цифрових технологій, вимоги до фахівців виходять далеко за межі суто професійних знань. Все більшої уваги набувають навички soft skills – комунікація, критичне мислення, креативність, емоційний інтелект, вміння працювати в команді та адаптивність. Саме ці якості визначають успішність особистості у навчанні, професійній діяльності та соціальній взаємодії.

З огляду на це, освітній процес повинен трансформуватися, інтегруючи інноваційні підходи, які сприяють розвитку таких навичок. Одним із перспективних напрямів є використання цифрових інструментів, що відкривають нові можливості для інтерактивного навчання, співпраці, самовираження та рефлексії. Застосування платформ для командної роботи, віртуальних середовищ, інструментів для управління часом, онлайн-опитувань та ментальних карт дозволяє створити динамічний освітній простір, у якому soft skills розвиваються органічно й цілеспрямовано.

Особливо цінним у цьому контексті є досвід країн Європейського Союзу, де цифровізація освіти стала одним із пріоритетних напрямів освітньої політики. ЄС активно впроваджує програми, що підтримують цифрову грамотність, формування soft skills та інноваційні методи навчання.

Мета дослідження – проаналізувати, як цифрові інструменти сприяють розвитку soft skills у навчальному середовищі, зокрема на основі європейського досвіду, а також визначити шляхи інтеграції цих практик в український освітній простір.

Попри активне впровадження цифрових технологій в освітній процес, розвиток soft skills часто залишається на периферії уваги як освітньої політики, так і практичної педагогіки. У багатьох навчальних закладах цифрові інструменти використовуються переважно для трансляції знань, а не для формування м'яких навичок, що є критично важливими для успішної соціалізації та професійної реалізації особистості в умовах цифрової економіки.

Досвід Європейського Союзу, де цифрова трансформація освіти активно поєднується з розвитком м'яких навичок учнів і студентів, є особливо актуальним для

вивчення. Потреба в адаптації та інтеграції таких підходів в українську освітню систему становить ключову наукову та практичну проблему сучасного етапу розвитку освіти в Україні.

Цифрові інструменти відіграють ключову роль у розвитку *soft skills* в освітньому процесі, особливо в контексті європейського досвіду.

Естонія активно впроваджує цифрові інструменти в освіту, зокрема через ініціативу «AI Lear», яка передбачає надання учням персональних AI-акаунтів. Це сприяє розвитку таких *soft skills*, як самостійне навчання, цифрова грамотність та критичне мислення. Використання смартфонів у навчальному процесі також підтримує розвиток навичок саморегуляції та відповідальності [2].

Швеція визначається своєю високорозвинутою цифровою інфраструктурою. Країна активно підтримує стартапи та інноваційні компанії. Однією з прикладів є «STHLM Tech», що сприяє розвитку технологічного стартап-екосистеми в Стокгольмі. Швеція також інвестує значний обсяг ресурсів у розвиток широко-смислового Інтернету та високотехнологічних інфраструктурних проектів.

В Італії проводиться пілотний проект з використання штучного інтелекту в класах для підвищення цифрових навичок учнів. AI-інструменти допомагають адаптувати методи навчання до індивідуальних потреб, що сприяє розвитку навичок адаптивності та самостійності.

Програма Smart Nation у Сінгапурі є прикладом амбіційного стратегічного плану з впровадження цифрових технологій у всі сфери життя суспільства. Особлива увага приділяється розробці технологій штучного інтелекту, великих баз даних та Інтернету речей для покращення якості життя громадян. Проекти передбачають фундаментальні стратегічні напрями інновації у галузі охорони здоров'я, транспорту та освіти [3].

Університети Іспанії впроваджують методи активного навчання, такі як перевернуте навчання, кооперативна робота та гейміфікація, для розвитку *soft skills* у студентів інженерних спеціальностей. Ці підходи сприяють формуванню навичок командної роботи, комунікації та вирішення проблем.

Програма eTwinning об'єднує школи з різних країн Європи для спільної роботи над проектами, використовуючи ІКТ. Це сприяє розвитку міжкультурної комунікації, співпраці та цифрової грамотності серед учнів.

Дослідження показують, що мікронавчання через мобільні пристрої та соціальні мережі є ефективним методом розвитку м'яких навичок, таких як емоційний інтелект та навички самоменеджменту. Цей підхід дозволяє студентам інтегрувати нові навички у повсякденне життя [4].

Вже зараз Україна не тільки відстежує світові тенденції в галузі цифрової трансформації, але і впроваджує власні інноваційні рішення для покращення рівня якості життя громадян та розвитку країни в цілому. За допомогою ініціативи «Дія», Україна вступає в еру цифрового суспільства, де швидкість та зручність отримання громадських послуг стають новим стандартом.

Аналіз європейського досвіду інтеграції цифрових технологій в освітню практику переконливо засвідчує, що цифрові інструменти можуть стати потужним каталізатором розвитку *soft skills* – критичного мислення, комунікації, співпраці, емоційного інтелекту та адаптивності. Використання таких технологій, як платформи для спільної роботи, віртуальні навчальні середовища, штучний інтелект

та елементи гейміфікації, сприяє не лише формуванню академічних знань, а й розвитку особистісних і соціальних компетентностей.

Країни ЄС демонструють системний підхід до цього процесу: розробляються національні стратегії цифрової освіти, запроваджуються інноваційні методи навчання, активно залучаються учні до проєктної та міжкультурної діяльності, підтримується професійний розвиток педагогів у сфері цифрової дидактики.

Для української освітньої системи адаптація таких підходів відкриває нові перспективи. Це вимагає цілеспрямованої політики цифровізації освіти, створення методичного забезпечення та інвестицій у розвиток цифрових навичок педагогів. Водночас важливо пам'ятати, що технології мають бути не самоціллю, а інструментом, який сприяє формуванню всебічно розвиненої особистості, здатної ефективно діяти в умовах швидкоплинного та складного світу.

Література:

1. Сучасні тенденції розвитку теорії і практики кооперативного навчання у США. (2024). *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*, 79, 70-82. <https://doi.org/10.31652/2415-7872-2024-79-70-82>
2. Педченко Р., Кубіцький, С. (2025). Використання зарубіжного досвіду у розвитку інноваційної компетентності керівника закладу загальної середньої освіти. *Матеріали конференцій МЦНД*, (24.01.2025; Мукачево, Україна), с. 123–132.
3. Дабіжа, В. В., Чорний, В. В. (2023). Впровадження цифрових технологій: український та європейський аспекти. *Сучасний науковий журнал*, (1(1), 84-90. <https://doi.org/10.36994/2786-9008-2023-1-11>
4. Romanenko, Y. N., Solodovnikova, E., & Maksimenko, N. (2023). Microlearning as a new method of teaching soft skills to university students. In *Frontiers in Education*. Vol. 8, p. 1177516.

РОЗВИТОК SOFT SKILLS – УСПІХ У СФЕРІ ГОСТИННОСТІ

Калашник О. В.,

кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри харчових технологій

Левченко Ю. В.,

кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри харчових технологій

Полтавський державний аграрний університет

м. Полтава, Україна

У сфері гостинності, де якість обслуговування та враження гостей мають першочергове значення, відіграють вирішальну роль саме *soft skills* [1]. Ці навички не пов'язані з технічними знаннями, але без них навіть найкраща освіта та досвід не гарантують успіху [2].

Soft skills у сфері гостинності – це не просто додаткова перевага, а й необхідність. Вони формують обличчя сервісу, визначають рівень задоволення клієнтів і, зрештою, успіх бізнесу [3]. Технічні навички можна здобути, але саме людяність, емпатія і здатність до ефективної комунікації створюють справжню якість обслуговування.

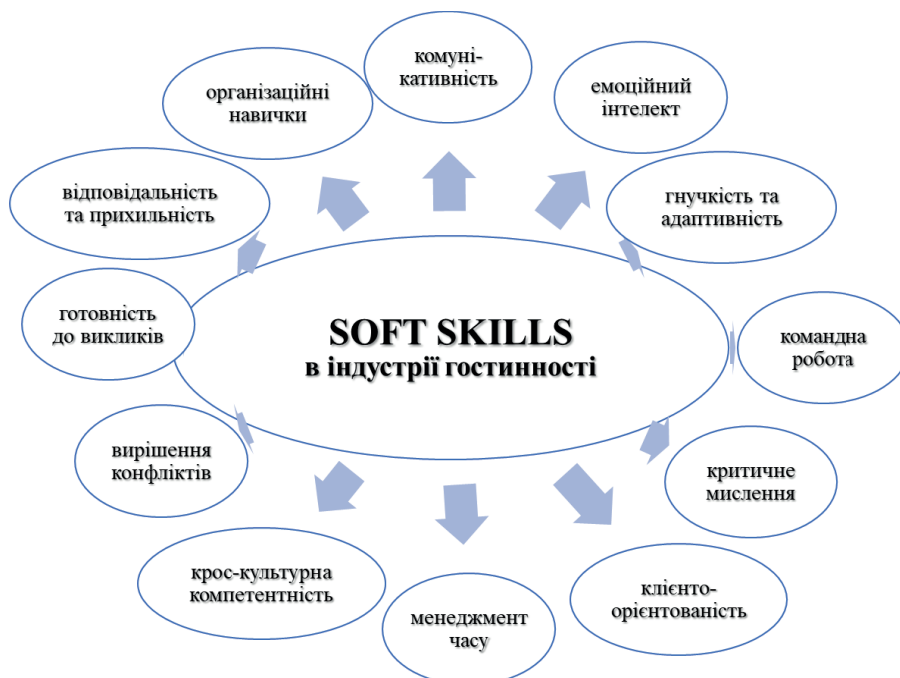

Рис. 1. Soft skills в індустрії гостинності

Основні *soft skills* у сфері гостинності, розглянуті на рис. 1, формують обличчя сервісу. Розвиток *soft skills* в індустрії гостинності – це безперервний процес, який включає саморозвиток, навчання та практику. Тренінги, зворотний зв'язок від колег, самоспостереження, робота над помилками – усе це сприяє вдосконаленню [3]. Багато компаній впроваджують спеціальні програми розвитку м'яких навичок для персоналу [2].

Комунікація є основним *soft skills* в індустрії гостинності, так як гості очікують доброзичливого, уважного і чіткого спілкування; працівники мають вміти слухати, відповідати на запити, а також давати зворотний зв'язок. Постійна практика активного слухання (уважно слухати гостей і колег, уточнювати деталі); розвиток невербальної комунікації (нові жести, міміка та інтонація) дають можливість розширити комунікаційні здібності обслуговуючого персоналу. Щоб навчитися легко виходити із конфліктних ситуацій, потрібно постійно відпрацьовувати слова ввічливості, навіть у стресових ситуаціях.

Робота над спільними проектами, участь у групових завданнях допомагають краще зрозуміти динаміку команди. В командній роботі важливим є вміння ділитися відповідальністю: потрібно вчитися розподіляти завдання так, щоб усі були залучені.

Для розвитку емоційного інтелекту потрібно щоразу звертати увагу на свої емоції і їх вплив на поведінку. Для формування емпатії корисно ставити себе на місце інших людей, особливо гостей. Щоб контролювати стресові ситуації важливо навчитися справлятися з емоційним навантаженням у стресових ситуаціях.

Адаптивність є ключовою навичкою в індустрії гостинності, яка допомагає ефективно працювати в умовах постійних змін. Сприймайте зміни як можливість для особистого і професійного зростання, а не як перешкоди. Обслуговуючому персоналу потрібно бути відкритим до зворотного зв'язку: слухати рекомендації, аналізувати їх і відповідно корегувати власні дії. Крім того, персонал повинен вміти розвивати креативність, адже пошук нових підходів до вирішення проблем дозволяє не лише адаптуватися до ситуації, а й знаходити унікальні рішення, які приносять додаткову цінність для гостей і колег.

Креативність і проблемне мислення: Готовність запропонувати нестандартні рішення чи креативно підійти до виконання завдань є важливою перевагою. Розвивайте критичне мислення через участь у воркшопах чи хакатонах, а також читайте літературу про креативність.

Розвиток лідерських якостей може здійснюватися через волонтерські проекти, менторство або курси управління.

У міжнародному середовищі індустрії гостинності важливо бути чутливим до культурних відмінностей. Вивчення культурних особливостей, традицій і етикету різних народів допоможе краще розуміти гостей.

Отже, навички ефективної комунікації та вміння робити клієнтів щасливими зможуть забезпечити успіх бізнесу. Натомість, відсутність таких навичок провокує незадоволення гостей, що може негативно впливати на репутацію закладу.

Література:

1. Андрущенко, Т. В., Боднар, І. І. *Soft skills у професійній підготовці майбутніх фахівців сфери обслуговування*. Київ: Видавництво КНТЕУ, 2020. С. 15-28.

2. Біла, І. М. Розвиток м'яких навичок персоналу в індустрії гостинності. Готельно-ресторанний бізнес: інновації та практика, 2019. № 3, с. 45-49.

3. Зінько, Ю. В. Soft skills як фактор ефективності обслуговування в готельно-ресторанній сфері. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Соціальні комунікації, 2021. № 25, с. 57-63.

4. Ковальчук, Н. П. Професійна підготовка фахівців туристичної галузі з урахуванням розвитку soft skills. Туризмознавчі студії, 2022. № 1(8), с. 120-126.

РОЛЬ SOFT SKILLS У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВ ІНДУСТРІЇ ТУРИЗМУ

Каленська В. П.,

кандидат економічних наук,

доцент кафедри туризму та готельно-ресторанної справи,

Державний університет «Житомирська політехніка»,

м. Житомир, Україна

Сучасна система вищої освіти стикається з необхідністю переосмислення підходів до підготовки фахівців, зважаючи на глобальні трансформації, діджиталізацію економіки та динаміку ринку праці. Особливо актуальною ця проблема постає в контексті підготовки кадрів для сфери туризму – галузі, що є міждисциплінарною за своєю природою та високочутливою до соціально-економічних змін. У цьому контексті важливу роль відіграє розвиток soft skills – гнучких навичок, що забезпечують ефективну міжособистісну комунікацію, адаптивність, критичне мислення та лідерські якості.

Згідно з дослідженнями Європейської комісії, більше 85% успішності професіонала в довгостроковій перспективі залежить саме від soft skills, тоді як вузькопрофесійні знання (hard skills) забезпечують лише базову основу [1]. Це зумовлює потребу в інтеграції розвитку м'яких навичок у структуру освітніх програм, зокрема й для фахівців з туризму. Адже професійна діяльність у туристичній сфері вимагає не лише знань географії, маркетингу чи менеджменту, але й високого рівня емоційного інтелекту, здатності до ведення перемовин, стресостійкості та командної взаємодії.

Формування soft skills – це не окрема дисципліна, а цілісний підхід до побудови освітнього середовища. Використання компетентнісного підходу у викладанні туристичних дисциплін відкриває широкі можливості для цілеспрямованого розвитку гнучких навичок. Зокрема, ефективним виявляється застосування таких методик, як проблемно-орієнтоване навчання, кейс-стаді, симуляційні ігри, проектна діяльність. У процесі навчання доцільно впроваджувати інтерактивні технології, міждисциплінарну інтеграцію та ситуаційні моделі, які активізують навички взаємодії, відповідального лідерства, креативності та самоорганізації [3].

Варто зазначити, що туристична галузь вимагає високого рівня психологічної зрілості, культурної гнучкості та етичної відповідальності. Практика показує, що випускники, які володіють м'якими навичками, швидше адаптуються до професійного середовища, демонструють кращу клієнтоорієнтованість, ініціативність і здатність до командної роботи. Саме тому сучасна освіта має орієнтуватися не лише на передачу знань, а й на розвиток емоційного інтелекту, здатності до емпатії, відкритості до зворотного зв'язку, що є ключовими складовими soft skills.

В українських реаліях процедура оцінювання рівня сформованості м'яких навичок ще не має єдиного підходу. Це створює певні труднощі при побудові системи моніторингу навчальних результатів. На відміну від *hard skills*, які можна перевірити тестуванням або контрольними завданнями, *soft skills* потребують інших методів діагностики. Перспективними є поведінкові індикатори, кейс-аналіз, анкетування, цифрове портфоліо, самооцінювання та взаємооцінювання студентів. Наприклад, оцінювання вміння працювати в команді може базуватись на рефлексивних щоденниках, а навичок комунікації – на виступах та презентаціях у навчальному процесі [2].

Європейський досвід демонструє, що м'які навички стають одним із ключових критеріїв у професійному відборі. Більшість європейських роботодавців орієнтуються саме на поведінкові характеристики, а не лише на диплом і технічні знання. У цьому контексті підвищення якості підготовки фахівців з туризму має ґрунтуватися на партнерстві з роботодавцями, залученні до практичної діяльності, стажування та спільних проектах, які сприяють неформальному розвитку *soft skills*.

Також важливо формувати у студентів розуміння, що *soft skills* – це довгостроковий капітал, що впливає на їхню професійну репутацію. Завдяки цьому формується більш відповідальне ставлення до власного розвитку, готовність працювати над собою, вміння вчитися впродовж життя, що відповідає сучасній парадигмі *lifelong learning*.

Таким чином, розвиток *soft skills* виступає важливою складовою професійної підготовки, що значною мірою визначає адаптивний потенціал і конкурентоспроможність майбутнього фахівця у глобалізованому середовищі. Системне впровадження відповідних методичних підходів, підтримка міждисциплінарних ініціатив, партнерство з роботодавцями та орієнтація на цінності академічної доброчесності мають стати основою для посилення ролі гнучких навичок у сучасній вищій освіті.

Література:

1. European Commission. Skills for Jobs: Soft Skills in Tourism. 2020. URL: <https://ec.europa.eu>
2. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 09.08.2024).
3. Ситнік Г.І., Хом'як О.В. Формування *soft skills* у студентів спеціальності «Туризм»: методичні аспекти // Вісник Київського нац. ун-ту культури і мистецтв. Серія: Туризм. 2022. № 4. С. 45–52.

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ТАЙММЕНЕДЖМЕНТУ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Калинюк Т. В.,

*кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри німецької мови
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

У сучасному світі, де інформаційне навантаження постійно зростає, а темп життя пришвидшується, управління часом стає однією з ключових компетентностей успішної особистості. Особливо актуальним є питання ефективного таймменеджменту для здобувачів вищої освіти, які повинні не лише опанувати академічні знання, а й поєднувати навчання з особистим життям, підробітком, громадською діяльністю тощо.

Здатність раціонально планувати власний час, розставляти пріоритети, уникати прокрастинації та ефективно організувати навчальний процес стає запорукою академічної успішності та майбутньої професійної реалізації здобувачів вищої освіти. Проте у багатьох випадках більшість з них не мають сформованих стратегій управління часом, що знижує особисту продуктивність і призводить до стресових ситуацій.

Питання формування навичок таймменеджменту здобувачів освіти має міждисциплінарний характер і розглядається як у педагогіці, так і в психології, менеджменті, соціології. Важливим є створення цілісної системи підтримки особистості у розвитку цієї навички в межах освітнього процесу.

Метою цієї статті є аналіз теоретичних підходів до формування навичок таймменеджменту у здобувачів вищої освіти, визначення ефективних стратегій і методів розвитку цієї компетентності.

Поняття «таймменеджмент» (управління часом) передбачає свідоме планування, організацію, контроль і розподіл часу для досягнення особистих та професійних цілей. У контексті освіти це означає здатність здобувача освіти ефективно організувати свій навчальний і позанавчальний час, уникати перевантаження, знижувати рівень стресу й підвищувати продуктивність.

Сучасна педагогіка розглядає таймменеджмент як одну з ключових навичок XXI століття. У стандартах вищої освіти ЄС та України ця навичка входить до складу «soft skills» (м'яких навичок), необхідних для життєвого успіху.

Аналіз практики навчання у закладах вищої освіти дозволяє виокремити низку проблем, які заважають ефективному управлінню часом:

- відсутність сформованих навичок самопланування;
- невміння визначати пріоритети;
- прокрастинація (систематичне відкладання важливих справ);
- низька мотивація;

- відсутність практики самоаналізу й рефлексії;
- залежність від цифрових відволікаючих факторів (соціальні мережі, гаджети).

Проблема ускладнюється також тим, що здобувачі освіти часто не отримують системного навчання таймменеджменту в межах освітнього процесу.

Вважаємо, що для розвитку навичок ефективного управління часом у здобувачів вищої освіти можна використовувати комплексні педагогічні підходи, а саме:

- освітні тренінги з таймменеджменту: тренінгові заняття сприяють формуванню практичних умінь: складання розкладу, визначення коротко- та довгострокових цілей, аналізу витрат часу. Важливо, щоб такі тренінги проводилися на регулярній основі та поєднувалися з рефлексією;

- використання цифрових інструментів: цифрові додатки для планування (Google Calendar, Trello, Notion, Todoist) дають змогу візуалізувати розклад, ставити нагадування та контролювати прогрес. Включення цих інструментів у навчання може формувати дисципліну та самоуправління;

- проєктне навчання: методика проєктного навчання дозволяє здобувачам освіти самостійно планувати час на виконання конкретних завдань, працювати в команді, ділити обов'язки та дотримуватись дедлайнів, що є реалістичною моделлю майбутньої професійної діяльності;

- менторська підтримка: куратори груп, наставники або психологи можуть допомогти здобувачам освіти аналізувати причини неефективного управління часом і розробити індивідуальні стратегії вдосконалення.

До основних етапів формування навичок таймменеджменту належать:

- 1) усвідомлення потреби – розуміння важливості управління часом для особистого і професійного розвитку;

- 2) оцінювання власного часу – ведення щоденника часу, аналіз витрат часу;

- 3) навчання технікам планування – знайомство з методами (Pomodoro, Eisenhower Matrix, SMART-цілі);

- 4) індивідуалізація стратегії – добір інструментів і методів відповідно до особистих стилів навчання;

- 5) рефлексія й корекція – регулярний аналіз ефективності застосованих підходів.

Розвиток цієї навички має бути частиною освітньої стратегії ЗВО. Доцільно включати елементи таймменеджменту у курси з академічного письма, педагогіки, педагогічної майстерності, вступу до спеціальності, психології, комунікації тощо. Також ефективними є освітні кейси, де здобувачам освіти необхідно самостійно розпланувати і реалізувати навчальний проєкт з чіткими часовими рамками.

Таким чином, формування навичок таймменеджменту є необхідною умовою розвитку самостійності, відповідальності та успішної адаптації здобувачів освіти до умов вищої освіти й майбутнього професійного життя. Системне впровадження навчальних, психологічних та цифрових інструментів дозволяє перетворити управління часом на повноцінну освітню компетентність.

Підвищення уваги до цієї теми в освітніх програмах сприятиме формуванню зрілих, відповідальних та стресостійких фахівців, здатних до ефективного самоменеджменту в умовах інформаційного суспільства.

Література:

1. Боришкевич І.І., Жук О.І., П'ятничук І.І. Використання основних інструментів тайм-менеджменту задля підвищення особистої ефективності. *Ефективна економіка*. 2020. № 5. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7876> (Дата звернення 15.05.2025).

2. Іваницька С.Б., Галайда Т.О., Толочій Р.М. Впровадження європейських методик тайм-менеджменту в Україні. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. Випуск 21. С. 288-292.

3. Кириченко І.В., Шленьова М.Г. Класичні підходи до тайм-менеджменту в сучасних реаліях. *Науковий огляд*. 2022. № 1 (81). С. 18–29.

4. Ковальчук І. А. Таймменеджмент у системі формування управлінських компетентностей студентів. *Педагогічний альманах*. 2021. № 49. С. 84–89.

АРТТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО СВІТОСПРИЙНЯТТЯ У ДІТЕЙ

Канарова О. В.,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри дошкільної освіти і соціальної роботи

Мелітопольського державного педагогічного університету

імені Богдана Хмельницького

м. Запоріжжя, Україна

Протягом багатьох років питання формування позитивного світосприйняття у дітей залишається актуальним. Вчені всього світу вже давно розробляють концепції, що пояснюють цю сферу розвитку. Зокрема, важливість питання психічного благополуччя дітей дошкільного віку стала ще більшою в умовах військового часу на Батьківщині. Дитинство є дуже важливим, оскільки це період, коли сприйняття, аналіз і реакція на навколишній світ кардинально змінюються. Однак, на тлі війни, нормальний розвиток піддається стресовим чинникам, які можуть вплинути на сприйняття дитини.

Використання арттерапії для формування позитивного світогляду у дітей дошкільного віку є важливим питанням сьогодення. Арттерапія є унікальним засобом спілкування, за допомогою якого виражаються почуття та інтереси. Вплив арттерапії поширюється на багато аспектів розвитку особистості, таких як позитивна асертивність, впевненість у собі, комунікабельність і відкритість. Крім того, арттерапія допомагає дітям зрозуміти себе, виражати свої почуття і думки, бути собою і вільно висловлювати свої мрії та сподівання. і результатами своєї творчої діяльності.

Формування позитивного світосприйняття дітей дошкільного віку та як предмет наукових досліджень знайшла своє відображення у працях вітчизняних вчених – І. Корнєва, О. Писарчук, Р. Руденський О. Савайда В. Черевко, і зарубіжних дослідників, таких як Е. Адамсон, А. Бандура, А. Бек, М. Бетенські, Д. Віннікот, К. Ізард, Е. Крамер, М. Наумбург, Р. Плутчик, А. Хілл та інших.

Арттерапія як самостійний психотерапевтичний напрямок досліджувався такими вітчизняними вченими як І.В. Бабій, О.В. Запорожець, О.М. Мірошниченко, О.В. Сорока. Досліджуваний метод базується на ідеях зарубіжних вчених А. Маслоу, К. Роджерса, З. Фрейда, К. Юнга і розвивається зарубіжними дослідниками – Б. Джефферсоном, У. Ламбертом, В. Лоунфельд ом, Ш. МакНіффом, Д. Мерфі, К. Роуландом та іншими.

Світосприйняття, як педагогічне явище розглядається як свідоме, ціннісне та бережливе ставлення до довкілля та створення умов для духовного розвитку дитини. Формування світосприйняття у дитини дошкільного віку охоплює створення умов для гармонійного балансу психічного стану, інтелектуальний

розвиток, норми морально-етичної поведінки, діяльність в суспільстві [4, с. 230-235].

Світосприйняття – це відображення внутрішнього світу людини та суб'єктивна оцінка дійсності. Таким чином, хоча воєнний час безпосередньо не змінює сприйняття навколишнього світу, він має сильний вплив на нестабільний емоційний простір дітей дошкільного віку, що, в свою чергу, має безпосередній вплив на їхні оцінки та соціальну поведінку. Світосприйняття – система уявлень про те, як особа сприймає світ через свої чуття, почуття та сприйняття. Це включає в себе сприйняття зовнішнього світу та обробки цієї інформації у свідомості.

Сімейні стосунки, спосіб виховання, рівень спілкування між батьками та дітьми відіграють роль у формуванні позитивного чи негативного світосприйняття. Також взаємодія з однолітками, вчителями та іншими дорослими може вплинути на те, як дитина сприймає світ. Деякі дослідження зосереджуються на розвитку когнітивних та емоційних навичок у дітей дошкільного віку як факторів, що впливають на їхній світосприйняття. Наприклад, здатність розрізняти і виражати свої почуття, розвиток емпатії і співчуття можуть вплинути на те, як дитина реагує на події навколо. Гра також відіграє важливу роль у формуванні сприйняття навколишнього у дітей дошкільного віку. Гра – це не лише засіб розваги, але й спосіб досліджувати світ, вирішувати проблеми та розвивати творчі здібності. Таким чином, аналіз наявних наукових суджень свідчить про складність процесу формування світогляду дітей дошкільного віку.

У психологічних дослідженнях А. Бандури – американського психолога, зазначав, що фактори, які головним чином впливають на рівень життя людини це фізичний та емоційний стан людини. Як правило, сильні емоції можуть давати негативний вплив: наприклад, коли людина відчуває сильний страх або перебуває у стані стресу, її впевненість та мотивація до дій у своїй ефективності знижується [1, с. 237–249]. А. Бандура, автор теорії соціального навчання, який обґрунтовано дає припущення про те, що поведінка людини регулюється складними взаємодіями зовнішніх і внутрішніх факторів: соціальні процеси впливають на поведінку не менше, ніж когнітивні [1, с. 464–466].

Безпосередньо війна чи, навіть, загроза війни викликають серйозний стрес і тривогу у дітей дошкільного віку. Несподівані вибухи, тривожні новини та незвичайна реакція дорослих можуть викликати у дітей почуття тривоги та невпевненості. Під час воєнного часу діти можуть бути свідками насильства, руйнування та втрат, що може призвести до психологічної травми та почуття безпорадності. Ця травма може вплинути на формування позитивного світосприйняття у дітей і їх загальне психічне здоров'я. Під час війни дітям доводиться залишати свої домівки та переїжджати у безпечніші райони. Це створює стресові ситуації та перериває нормальний устрій життя. Ця зміна може вплинути на позитивне ставлення дітей до навколишнього світу. Для дошкільнят час війни може призвести до втрати сім'ї та друзів, що може значно підірвати їхнє чутливе ставлення до дійсності й викликати глибоке горе, смуток та різні сильні негативні реакції. Таким чином, воєнний час може серйозно вплинути на позитивне світосприйняття дітей дошкільного віку, створити стресову та руйнівну ситуацію для їх розвитку та благополуччя. Навіть у складних умовах військового конфлікту важливо

забезпечити дітям належну психологічну підтримку, створити стабільні та безпечні умови для росту та розвитку.

Арттерапія відіграє важливу роль у допомозі дітям адаптуватися до воєнних часів, оскільки дозволяє їм висловити свої почуття, переживання та страхи через творчий процес. Історичний досвід демонструє, що арттерапія використовувалася в багатьох кризових ситуаціях, щоб допомогти дітям впоратися зі стресом і адаптуватися до нових реалій.

Арттерапія відома як форма терапевтичного втручання, яка використовує мистецтво та творчість для полегшення емоційного вираження та сприяння особистому та самовираженню. Арттерапія дає дітям можливість виражати свої емоції, почуття та думки за допомогою творчості. Це особливо важливо під час війни, коли діти можуть відчувати тривогу, страх і жах. За допомогою малювання, ліплення та інших творчих занять діти можуть знайти способи виразити свої почуття та поділитися ними з навколишнім світом. Терапія мистецтвом заохочує яву, фантазію та творчість, забезпечуючи позитивний світогляд і впевненість у собі. Арттерапія дозволяє дітям виражати себе та свої почуття в безпечному середовищі. Це допомагає дітям краще зрозуміти себе, з'ясувати свої потреби та бажання, сприяє розвитку позитивного ставлення до себе та навколишнього світу, допомагає підвищити самооцінку та надає впевненості у собі, що є необхідним для позитивного світогляду та загального психічного здоров'я.

Існує велика кількість арттерапевтичних технік, всі вони мають свою специфічну характеристику. Дослідники виділяють наступні різновиди арттерапії, в залежності від виду діяльності: ізотерапія – через образотворче мистецтво, з акцентом на малювання; казкотерапія – через казки та оповідання; музикотерапія – використання музики в реабілітації, освіті та вихованні дітей; пісочна терапія – використання контакту з піском як форму психокорекції; кольоротерапія – впровадження використання палітри кольорів за для корекційної мети; логоритміка – впровадження комплексу вправ, які виконуються в супроводженні музики та віршів; кінезіотерапія – методика, яка дає можливість лікування завдяки рухам тіла; імаготерапія – лікування позитивними відчуттями та образами з елементами театралізації. драматерапія – застосування драматизації у психокорекційних цілях; лялькотерапія – терапевтичний вплив через різноманітні види ляльок тощо [2, с. 56–60].

Методи арттерапії можуть допомогти дітям подолати, діагностувати та запобігти психологічним травми. Арттерапія сприяє емоційній стабільності, рефлексії, особистісному розвитку та духовній самореалізації. Умови застосування арттерапевтичних технік з дітьми дошкільного віку мають свої особливості: ігровий формат, системний підхід, соціально-педагогічний супровід, індивідуалізація та відсутність інструкцій, вимог, примусу і наказів з боку педагога (діти мають право обирати форму, зміст і матеріали своєї творчості та працювати в особистому темпі) [3, с. 242–245].

Головна умова ефективної психолого-педагогічної допомоги створення сприятливих умов для комфортного спілкування, самореалізації, занурення дитини в атмосферу прийняття та поваги. Створення безпечного та сприятливого терапевтичного середовища має першочергове значення. Перше, на що необхідно звернути увагу під час роботи з дітьми дошкільного віку – системний підхід.

Дітям, тим, хто пережив психологічну травму, потрібне середовище з низьким рівнем стресу та передбачуваною безпекою. Соціально-педагогічна підтримка завжди має бути адресною, спрямована на конкретну дитину, на вирішення її індивідуальних проблем. Рекомендується проводити групові заняття. Психологічна допомога дитині полягає у проживанні страху, зниженні емоційного напруження, викликаного страхом, зміні емоційного ставлення до об'єкта, що викликає страх. Також важливим механізмом є налагодження взаємин з батьками.

Щоб сформувати позитивне світосприйняття, необхідно приділяти увагу естетичному вихованню, яке допомагає дитині усвідомлювати красу навколишнього світу за допомогою мистецтва. Під час групової арттерапії діти вчаться співпрацювати, слухати своїх однолітків, враховувати їхні думки, ділитися своїми почуттями та розуміти інших. Це допоможе зміцнити позитивні соціальні навички. Продуктивна творча праця шляхом малювання є невичерпним джерелом сил та натхнення для дошкільнят, інструментом лікування їх душ та серця.

Література:

1. Bandura, A. Self-efficacy determinants of anticipated fears and calamities. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1983. Vol. 2, no. 45. P. 464–466.

2. Городиська В. В. Упровадження арт-терапії як інноваційної технології у дошкільних закладах освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 69. С. 56–60.

3. Хіля А. Використання елементів арт-терапії у роботі вчителя початкової школи та вихователя закладу дошкільної освіти (теоретичний аспект). *Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя (VII школа методичного досвіду : Всеукраїнсько-науково-практична конференція з міжнародною участю, м. ФОП Корзун Д.Ю, 21–22 листоп. 2018 р. Вінниця, 2018. С. 242–245.*

4. Якименко С. І. Світосприйняття як процес і основа для розвитку світогляду дитини 5-8 років. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. 2020. Т. 5, № 17. С. 230–235.

РОЗВИТОК SOFT SKILLS У МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСВІТИ

Каньоса Н. Г.,

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри теорії та методик дошкільної освіти

Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

м. Кам'янець-Подільський, Україна

У сучасних умовах цифровізації освіти змінюються вимоги до професійної підготовки педагогічних кадрів. Стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, трансформація освітнього середовища та нові соціальні виклики вимагають від фахівців не лише професійної компетентності, а й сформованих універсальних навичок – soft skills. Особливо це стосується майбутніх педагогів дошкільної освіти, які працюють у складному комунікативному просторі, забезпечуючи розвиток, виховання й соціалізацію дітей у взаємодії з батьками, колегами та цифровими технологіями.

У професійній діяльності педагогів дошкільної освіти дедалі більшого значення набувають м'які навички – комунікація, емоційний інтелект, креативність, критичне мислення – як основа ефективної взаємодії з дітьми, батьками й колегами. Цифрова трансформація освіти вимагає переосмислення підходів до їх розвитку. Проблема формування soft skills у майбутніх вихователів залишається недостатньо вивченою, особливо в умовах цифрового освітнього середовища, яке створює як нові можливості, так і виклики для міжособистісної взаємодії. З огляду на специфіку дошкільної педагогіки, необхідний спеціалізований підхід, орієнтований на розвиток емоційної чуйності, гнучкості та командної роботи.

Актуальність теми зумовлена необхідністю перегляду підходів до професійної підготовки педагогів, орієнтованої на комплексний розвиток особистості, здатної ефективно функціонувати в умовах цифрових трансформацій. Питання формування soft skills набуває особливого значення в контексті індивідуалізації освітньої траєкторії здобувачів, що передбачає активне використання цифрових платформ, онлайн-комунікацій і новітніх освітніх технологій.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити ефективні стратегії розвитку soft skills у здобувачів вищої освіти спеціальності «Дошкільна освіта» в умовах цифровізації освітнього процесу.

Завдання дослідження: проаналізувати сучасні наукові підходи до поняття та класифікації soft skills; визначити значення soft skills у діяльності педагога дошкільної освіти; дослідити виклики та можливості цифровізації освіти у контексті розвитку м'яких навичок; запропонувати технології й педагогічні умови розвитку soft skills в умовах цифрового освітнього середовища.

У сучасній науковій літературі поняття soft skills визначається як сукупність

особистісних якостей, комунікативних умінь, емоційного інтелекту та соціальної компетентності, що забезпечують ефективну взаємодію в особистісному та професійному середовищі.

У дослідженнях європейських інституцій (OECD, European Commission) наголошується на критичному значенні soft skills для успішної реалізації особистості у швидкозмінному соціокультурному середовищі. Зокрема, у документі OECD Future of Education and Skills 2030 зазначено, що гнучкі навички є основою розвитку індивіда як цілісної особистості та громадянина [8]. Американські дослідники, зокрема Neckman & Kautz доводять, що саме non-cognitive skills є визначальними для успішної реалізації особистості в професії та суспільстві, особливо в галузях, пов'язаних із міжособистісною взаємодією [7].

В Україні термін «soft skills» вже доволі відомий, однак у межах професійної педагогіки тема ще недостатньо опрацьована, що ускладнює всебічне вивчення рівня сформованості м'яких навичок в українських закладах освіти. Серед вітчизняних дослідників проблеми можемо зазначити праці А. Марушева, В. Давидової, Н. Жадько, М. Чуркіної, Д. Іванова, К. Коваля, А. Новикова, В. Суботіна, Ю. Портланд, В. Шипілова, Д. Гергерта та інших [2].

У вітчизняному науковому дискурсі м'які навички розглядаються як інтегративна частина професійної підготовки педагогів, як обов'язковий компонент професійної ідентичності сучасного педагога [4]. Диференціюються soft skills на загальнолюдські (етичність, відповідальність), комунікативні (ефективна взаємодія, уміння слухати), організаційні (тайм-менеджмент, адаптивність) та інноваційні (креативність, критичне мислення). Ці навички розглядаються як надпрофесійні компетенції, що мають формуватися паралельно з фаховими [3].

Також підкреслюється значення soft skills для реалізації індивідуальної освітньої траєкторії, зокрема в контексті цифровізації, що відкриває нові можливості для самостійного та персоналізованого навчання [2].

Особливу увагу дослідники приділяють специфіці формування м'яких навичок саме у здобувачів, які готуються працювати з дітьми дошкільного віку. Необхідними для встановлення ефективної педагогічної взаємодії з дітьми та батьками є комунікабельність, емоційна стійкість, креативність.

Швайка Л.О. та Ковальчук І.М. розглядають вплив цифрових освітніх платформ на розвиток soft skills у майбутніх педагогів, зокрема через інструменти колаборації, гейміфікації та дистанційного взаємонавчання [5, 6].

Демченко Н.С. наголошує, що цифрове середовище створює як нові можливості (наприклад, мобільність і гнучкість навчання), так і ризики (зниження емоційного контакту, поверхнева комунікація), що необхідно враховувати при організації освітнього процесу [1].

Практичними моделями і педагогічними умовами для дослідження визначимо наступні: J. Spencer (2016) запропонував модель «Teaching Soft Skills through Experiential Learning», у якій ключову роль відіграють групова робота, дебати, рольові ігри та рефлексія як засоби активного формування м'яких навичок; U. Ehlers (2020) підкреслює, що цифрові освітні середовища мають сприяти розвитку командної роботи, відповідальності та самоменеджменту; В. Clausen (2018) вважає ефективним міждисциплінарний підхід із залученням реальних ситуацій та автономії здобувачів у прийнятті рішень.

Важливою є також позиція UNESCO (2017), згідно з якою м'які навички входять до глобальних компетентностей XXI століття. У Global Education Monitoring Report йдеться про необхідність включення soft skills до навчальних програм усіх освітніх рівнів, зокрема в контексті освіти для сталого розвитку.

У проєкті «21st Century Skills Framework» (Partnership for 21st Century Skills, США) підкреслюється необхідність інтеграції таких навичок, як співпраця, комунікація, креативність і критичне мислення у зміст підготовки педагогів, оскільки саме вони забезпечують конкурентоспроможність на ринку праці.

Проведений теоретичний аналіз свідчить про наявність значної кількості наукових напрацювань, присвячених проблематиці soft skills у системі вищої педагогічної освіти. Українські та зарубіжні вчені одностайно визнають м'які навички важливим компонентом професійної компетентності педагога, зокрема у сфері дошкільної освіти. Разом з тим, в умовах цифровізації освіти виникає потреба в нових методичних підходах, технологіях і практиках, що поєднують цифрові ресурси з формуванням особистісних і соціальних компетентностей.

Дослідження ґрунтується на компетентнісному, особистісно орієнтованому та діяльнісному підходах, з урахуванням впливу цифровізації на освітній процес. У дослідженні взяли участь здобувачі спеціальності «Дошкільна освіта», що працювали з цифровими інструментами у межах навчального процесу. Рівень сформованості soft skills оцінювався за критеріями: комунікативність, критичне мислення, креативність, емоційна компетентність, самоменеджмент і цифрова грамотність.

На основі анкетування 50 здобувачів було визначено поточний рівень розвитку ключових soft skills. Найвищі показники зафіксовано в категоріях «комунікація» (82%) та «емоційна чутливість» (76%). Водночас виявлено недостатній рівень сформованості таких навичок, як критичне мислення (57%), самоменеджмент (53%) і креативність (49%).

У межах педагогічного експерименту (тривалість – один семестр) здобувачі брали участь у цифрових тренінгах та інтерактивних вправах у форматі симуляцій. Після завершення циклу занять зафіксовано зростання показників: самоменеджмент – з 53% до 68%; критичне мислення – з 57% до 73%; креативність – з 49% до 70%.

Це свідчить про позитивний вплив цифрових технологій на розвиток soft skills за умови цілеспрямованого педагогічного супроводу.

У ході дослідження виокремлено найефективніші цифрові стратегії розвитку soft skills: *віртуальні рольові ігри* (формування навичок командної взаємодії, емпатії та комунікативності); *онлайн-проєкти з елементами рефлексії* (критичне мислення та відповідальність); *мобільні застосунки* (вміння приймати рішення й працювати з інформацією).

Отже, цифрове середовище може бути ефективним інструментом розвитку soft skills, якщо поєднане з активними педагогічними методами; найбільший потенціал мають ті цифрові інструменти, що дозволяють організовувати взаємодію, рефлексію та практичну діяльність здобувачів; освітні програми потребують інтеграції модулів, орієнтованих на розвиток гнучких навичок у цифровому форматі.

У результаті дослідження встановлено, що soft skills є важливою складовою професійної готовності майбутніх педагогів дошкільної освіти. В умовах цифровізації зростає значення таких м'яких навичок, як ефективна комунікація, емоційна стійкість, креативність, командна взаємодія та саморефлексія. Досвід упровадження цифрових освітніх технологій (віртуальні рольові ігри, мобільні додатки, проектна діяльність) показав, що цифрове середовище за умови цілеспрямованої педагогічної підтримки значно розширює можливості для їх формування. Запропоновані педагогічні умови (інтеграція рефлексивних і симуляційних практик, застосування інструментів цифрової взаємодії, створення умов для зворотного зв'язку) ефективно сприяють розвитку soft skills.

З огляду на отримані результати, доцільним є оновлення освітніх програм для здобувачів спеціальності «Дошкільна освіта» через включення навчальних модулів і практико-орієнтованих курсів, спрямованих на формування м'яких навичок у цифровому контексті. Подальші дослідження доцільно спрямувати на: вивчення впливу цифрового емоційного інтелекту на професійну взаємодію майбутніх педагогів; розробку тренінгових програм для викладачів ЗВО щодо формування soft skills у студентів; аналіз ефективності індивідуальних освітніх траєкторій у контексті розвитку м'яких навичок.

Література:

1. Демченко Н.С. Soft skills як основа соціального капіталу майбутнього педагога // Психолого-педагогічні проблеми сучасної освіти. 2023. № 2(60). С. 120–126.

2. Каньоса Н.Г., Гордійчук М.С. Актуальність розвитку soft skills у реалізації індивідуальної освітньої траєкторії майбутніх фахівців дошкільної освіти // Гуманізація навчально-виховного процесу: Зб наук. праць / ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» Вип.1 (101) 2022. Краматорськ : ЦТПІ «Друкарський дім», 2022. С. 56–67. URL: [https://doi.org/10.31865/2077-1827.1\(101\)2022.264940](https://doi.org/10.31865/2077-1827.1(101)2022.264940) (дата звернення: 01.05.2025).

3. Каньоса Н.Г. Формування гнучких навичок студентів у закладах вищої освіти // Сучасні технології початкової освіти : реалії та перспективи : зб. наук. праць. К-ПНУ імені Івана Огієнка. Київ : Міленіум, 2020. Випуск 2. С. 86-91.

4. Технології формування Soft Skills в системі професійної підготовки педагога : навчальний посібник / Т.Й. Бабюк, Н.Г. Каньоса, С.М. Бабюк. Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О.В., 2023. 222 с. URL: <http://elar.kpnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/7499> (дата звернення: 22.04.2025).

5. Ковальчук І. М. Використання цифрових технологій в освітньому процесі: переваги та виклики. // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2022. № 2. С. 45-52.

6. Швайка Л.О. Цифрові інструменти розвитку професійної майстерності педагогів // Інформаційні технології в освіті. 2022. Вип. 43. С. 88–93.

7. Heckman, James J. & Kautz, Tim, 2012. Hard evidence on soft skills, Labour Economics, Elsevier, Vol. 19(4), P. 451-464. URL: <https://www.nber.org/papers/w18121> (дата звернення: 01.05.2025).

8. OECD Learning Compass 2030 : A series of resources / Organisation for Economic Co-operation and Development. Paris : OECD Publishing, 2020. URL: <https://www.oecd.org/education/2030-project> (дата звернення: 04.04.2025).

ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS У МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ З ТУРИЗМУ І РЕКРЕАЦІЇ В НІМЕЧЧИНІ: ЄВРОПЕЙСЬКА ПЕРСПЕКТИВА ТА УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ

Каролоп О. О.,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент Навчально-наукового інституту технологій і торгівлі,

кафедри професійної освіти, ресторанного і туристичного бізнесу

*Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»,
м. Полтава, Україна*

Сучасний ринок праці, особливо у сфері туризму і рекреації, висуває дедалі вищі вимоги до випускників закладів вищої освіти. Окрім глибоких фахових знань, критично важливими стають так звані «м'які навички» (soft skills), які забезпечують успішну адаптацію до змін, ефективну комунікацію та продуктивну співпрацю. Це особливо актуально для фахівців, які планують працювати не лише на національному, а й на європейському ринку праці. Метою даного дослідження є аналіз особливостей формування soft skills у студентів-бакалаврів спеціальності «Туризм і рекреація» за освітніми програмами Німеччини, порівняння цих підходів з українською системою підготовки, а також дослідження поширеності дуальної освіти як ефективного інструменту розвитку таких навичок.

Використовуючи методи порівняльного аналізу освітніх стандартів України та Німеччини, синтезу інформації з академічних джерел і веб-сайтів навчальних закладів, проаналізовано навчальні плани та програми підготовки бакалаврів у провідних німецьких університетах та університетах прикладних наук, що спеціалізуються на туризмі та рекреації. Додатково були застосовані методи якісного аналізу для виявлення специфіки формування soft skills у дуальних програмах [1].

Аналіз освітніх програм бакалаврату з туризму і рекреації (оздоровчі курорти) в Німеччині свідчить про системний підхід до інтеграції та розвитку критично важливих soft skills. Ці компетентності є фундаментальними для успішної професійної діяльності не тільки на внутрішньому німецькому ринку, а й у ширшому контексті Європейського Союзу, де міжкультурна взаємодія, гнучкість та толерантність є ключовими вимогами до фахівців.

Серед комплексу soft skills, які цілеспрямовано формуються у студентів німецьких програм, виділяються наступні:

– *Міжкультурна комунікація та толерантність.* З огляду на мультикультурний характер туристичної галузі, студенти розвивають навички ефективної взаємодії з представниками різних культур, розуміння культурних відмінностей та адаптації до них. Це часто реалізується через обов'язкові мовні курси (окрім англійської, часто другої іноземної мови), стажування за кордоном та проекти з міжнародними партнерами.

– *Проблемно-орієнтоване мислення та прийняття рішень*: навчальні програми орієнтовані на вирішення реальних кейсів та проектних завдань, що розвиває здатність швидко аналізувати складні ситуації та знаходити оптимальні рішення.

– *Командна робота та лідерство*. Значна частина навчального процесу організована у форматі групових проєктів та командних завдань. Це сприяє ефективному формуванню навичок співпраці, розподілу функціональних обов'язків, вирішення спільних завдань та розвитку лідерських якостей, необхідних для управління проєктами та колективами в туристичному бізнесі.

– *Адаптивність та гнучкість*: сфера туризму постійно змінюється, тому німецькі програми акцентують увагу на здатності студентів швидко адаптуватися до нових умов, технологій та викликів.

– *Відповідальність та самоорганізація*: високий рівень самостійної роботи та проєктів вимагає від студентів розвитку навичок планування, тайм-менеджменту та відповідальності за власні результати.

– *Орієнтація на клієнта та сервісний підхід*: враховуючи специфіку сфери, акцент робиться на розвитку емпатії, толерантності та здатності розуміти потреби клієнтів та надавати високоякісний сервіс.

Порівняння освітніх систем України та Німеччини на бакалаврському рівні виявляє низку суттєвих відмінностей, що впливають на якість та характер підготовки фахівців, особливо у сфері туризму та рекреації. Ці відмінності стають особливо помітними в контексті поточної геополітичної ситуації в Україні.

– *Практико-орієнтованість*: німецька система бакалаврату, особливо в університетах прикладних наук (Fachhochschulen), значно більше орієнтована на практику. Це проявляється у більшій кількості практичних занять, обов'язкових тривалих стажуваннях, а також у тісній співпраці з підприємствами сфери туризму і рекреації. В Україні практична складова часто є менш інтегрованою та тривалою. А в сучасних реаліях, ще й ускладнена широкомасштабними військовими діями росії на території України, особливо на Сході, Півночі та Півдні України.

– *Дуальна освіта*: у Німеччині дуальна освіта (поєднання навчання в університеті з роботою на підприємстві) є значно більш поширеною та інтегрованою в систему вищої освіти, ніж в Україні. Це забезпечує безперервне формування практичних навичок та soft skills.

– *Гнучкість та індивідуалізація*: німецькі програми часто пропонують більшу гнучкість у виборі спеціалізацій та дисциплін, дозволяючи студентам формувати власну освітню траєкторію.

– *Розвиток критичного мислення та дослідницьких навичок*: хоча обидві системи прагнуть розвивати критичне мислення, німецька освіта, особливо в університетах, більше акцентує на самостійних дослідженнях та аналізі інформації.

– *Міжнародна інтеграція*: німецькі університети мають значно ширшу мережу міжнародних партнерів та програм обміну, що сприяє розвитку міжкультурних компетентностей та глобального бачення.

Система дуальної освіти, яка передбачає інтеграцію теоретичного навчання з практичною роботою на підприємстві, відіграє різну роль у підготовці фахівців з туризму та рекреації в Німеччині та Україні, відображаючи відмінності в освітніх традиціях та ступенях розвитку [2].

– *Німеччина*: система дуальної освіти є дуже поширеною в Німеччині для

багатьох спеціальностей, включаючи туризм і рекреацію. Вона дозволяє студентам отримувати теоретичні знання в університеті або професійній академії та одночасно застосовувати їх на практиці у туристичних компаніях, готелях, туроператорах, агентствах з організації заходів тощо. Це забезпечує високий рівень працевлаштування випускників та їхню готовність до реальних викликів галузі [3].

– *Україна*: в Україні дуальна освіта у сфері вищої освіти, зокрема за спеціальністю «Туризм і рекреація», перебуває на етапі становлення та розвитку. Існують окремі пілотні проекти та ініціативи, але вона ще не набула такого системного та поширеного характеру, як у Німеччині [4].

Система дуальної освіти в Німеччині є ключовим елементом підготовки фахівців, зокрема у динамічній галузі туризму та рекреації. Ця модель активно інтегрована в навчальний процес різних типів вищих навчальних закладів, що забезпечує міцний зв'язок між академічними знаннями та практичним досвідом.

Серед закладів, що успішно реалізують дуальні програми за спеціальністю «Туризм і рекреація (оздоровчі курорти)», варто виділити наступні:

– *Duale Hochschule Baden-Württemberg (DHBW)*: має численні кампуси (наприклад, DHBW Ravensburg, DHBW Heilbronn) і пропонує дуальні бакалаврські програми з туризму, готельного менеджменту та управління подіями [3].

– *Internationale Berufsakademie (IBA)*: пропонує дуальні програми, що поєднують навчання з практикою в різних галузях, включаючи туризм.

– *Fachhochschulen (Університети прикладних наук)*: багато FH тісно співпрацюють з підприємствами, пропонуючи інтегровані програми та стажування, що фактично мають елементи дуальної освіти.

Німецька система вищої освіти демонструє значну гнучкість та орієнтованість на потреби ринку праці через широке впровадження дуальних елементів, що є ключовим фактором успішної підготовки фахівців у сфері туризму та рекреації.

Таким чином, досвід Німеччини у формуванні *soft skills* у майбутніх фахівців з туризму та рекреації, особливо через систему дуальної освіти, є цінним орієнтиром для України. Інтеграція міжкультурної комунікації, проблемно-орієнтованого підходу, командної роботи та здатності до адаптації в навчальні програми дозволяє німецьким випускникам бути конкурентоспроможними на європейському ринку праці. Для України важливо не лише перейняти найкращі практики у розвитку *soft skills*, а й активно впроваджувати елементи дуальної освіти, посилюючи практичну складову підготовки. Це дозволить суттєво підвищити якість освіти у сфері туризму та рекреації, забезпечуючи випускників необхідними компетентностями для успішного розвитку галузі в умовах євроінтеграції та відновлення України після війни.

Література:

1. Забіяка І. М. Тенденції та основні шляхи оновлення європейської освіти. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля*: Серія «Педагогіка і психологія». 2023. Вип. 1 (25), С. 123–130. URL: <https://doi.org/10.32342/2522-4115-2023-1-25-13>.

2. Онтологія дуальної освіти: досвід Німеччини та України : практичний посібник / В. Бугайчук та ін. Київ : ТОВ «Вістка», 2022. 240 с.

3. DHBW Ravensburg (Туризм): <https://www.ravensburg.dhbw.de/> (дата зверення 22.05.2025).

4. Луганський національний університет імені Тараса Шевченка: <https://ltsu.edu.ua/> (дата зверення 22.05.2025).

SOFT SKILLS ПРИ ПІДГТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ D1 «ОБЛІК І ОПОДАТКУВАННЯ»

Карпенко Є. А.,

*Кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів,
банківського бізнесу та оподаткування*

*Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
м. Полтава, Україна*

Правильне розуміння сутності поняття «soft skills» є необхідним для успішної інтеграції особистості в сучасне професійне середовище та соціокультурний простір. Під терміном «soft skills» мається на увазі комплекс надпрофесійних умінь і навичок, що забезпечують ефективну комунікацію, взаємодію в колективі, емоційний інтелект, критичне мислення, здатність до адаптації та вирішення проблем у мінливих умовах. На відміну від «hard skills», які мають вузькоспеціалізований характер і піддаються об'єктивному вимірюванню, «soft skills» визначають якість міжособистісних відносин і особистісного розвитку, сприяючи побудові довіри, підвищенню рівня лояльності в організаціях та забезпеченню сталого кар'єрного зростання.

В умовах глобалізації, цифровізації економіки та поширення гнучких форм зайнятості вміння ефективно використовувати «soft skills» стає критичним чинником конкурентоспроможності фахівця. Окрім того, сучасна освітня парадигма наголошує на необхідності розвитку саме цих навичок як однієї з основ формування успішної, соціально відповідальної особистості. Таким чином, усвідомлене ставлення до природи і значення «soft skills» є передумовою не лише професійної ефективності, а й особистісної гармонії та повноцінної участі в суспільному житті бухгалтера.

Через недостатній рівень теоретико-методологічного осмислення концепту «soft skills» дослідники вказують на неоднозначність його тлумачення у наукових працях [1], що обумовлює відсутність єдиного визначеного переліку таких навичок.

Під поняттям «soft skill» Копилова С.В. та Ковальська Н.М. пропонують розуміти інтелектуальну якість суб'єкта соціального процесу, яка забезпечує стійкість до зовнішніх викликів і можливість швидкого й адекватного реагування на зміни середовища, а також є внутрішнім джерелом творчої професійної самореалізації особистості [1].

Король С., Клочко А. вважають, що «soft skills» (м'які навички) – це універсальні соціальні, інтелектуальні та вольові компетенції, які набагато важче виміряти та дати кількісну, чітко диференційовану оцінку, ніж hard skills [2].

Детальний аналіз наукової літератури дозволив нам виділити чотири підходи до трактування сутності цього поняття (таблиця 1).

Таблиця 1

Підходи до визначення сутності «soft skills» у науковій літературі

№	Підхід	Основна ідея	Ключові елементи
1	Універсальний підхід	"Soft skills" як набір загальних міжособистісних навичок	Комунікація, емоційний інтелект, командна робота, лідерство
2	Динамічний особистісний підхід	"Soft skills" як особистісний ресурс для адаптації	Когнітивні здібності, мотивація, стресостійкість
3	Інституціональний підхід	"Soft skills" як об'єкт оцінювання і сертифікації	Професійні стандарти, освітні програми, кадрова політика
4	Культурно-контекстуальний підхід	Варіативність значення "soft skills" залежно від контексту	Національні особливості, організаційна культура, ринок праці

Так само в науковій літературі відсутній єдиний підхід до класифікації «soft skills» навичок, які мають бути сформовані у здобувачів вищої освіти під час навчання. Кожен із існуючих підходів х відображає певний аспект сутності та функціонування цих навичок у різних контекстах діяльності. Класифікації «soft skills» здебільшого базуються на критеріях функціонального призначення, структури особистості або сфери застосування.

Однією з найбільш поширених класифікацій є поділ «soft skills» на комунікативні, організаційні, особистісні та когнітивні навички:

Комунікативні навички включають уміння ефективно передавати інформацію, слухати, переконувати, вести переговори, вирішувати конфлікти, працювати у команді.

Організаційні навички охоплюють здатність до управління часом, постановки пріоритетів, планування діяльності, розподілу ресурсів і прийняття рішень.

Особистісні навички відображають емоційну компетентність, саморефлексію, стресостійкість, адаптивність, ініціативність та відповідальність.

Когнітивні навички пов'язані з критичним мисленням, здатністю аналізувати, синтезувати та оцінювати інформацію, вирішувати нестандартні завдання і знаходити креативні рішення.

Інший підхід пропонує класифікувати «soft skills» залежно від рівня їхньої універсальності або контекстної специфіки. Згідно з цим підходом, розрізняють:

– універсальні «soft skills», що є однаково важливими у будь-якій професії;

– специфічні «soft skills», що мають особливе значення для певних професійних сфер.

Також у літературі поширено поділ «soft skills» за принципом взаємодії людини із середовищем:

– інтраперсональні навички – уміння управляти власними емоціями, мотивацією, поведінкою;

– інтерперсональні навички – уміння будувати ефективні взаємодії із зовнішнім соціальним середовищем.

Деякі автори окремо виділяють лідерські навички як специфічний кластер «soft skills», що поєднує здатність впливати на інших, надихати команду, приймати стратегічні рішення та брати на себе відповідальність.

Копилова С.В., Ковальська Н.М. пропонують класифікувати ці навички за такими ознаками:

- за характером провідного чинника актуалізації «гнучких навичок»:
 - а) вплив середовища (soft skills для захисту: комунікативні і проектні);
 - б) вплив людини, що наділена свідомістю і волею (soft skills для підтримання стійкості: тайм-менеджмент і критичне мислення);
 - в) вплив особистості, що здійснює пошук оптимального рішення (soft skills для сталого розвитку: емоційний інтелект і лідерство, кооперація і креативність);
- залежно від спрямованості змін внаслідок взаємодії особистості і середовища:
 - а) гнучкі навички, що орієнтовані всередину (розвиток особистості: комунікативні, проектні, тайм-менеджмент, критичне мислення, емоційний інтелект, лідерство);
 - б) гнучкі навички, що орієнтовані назовні (перетворення середовища: кооперація, креативність).

Виділені групи навичок відповідають основним компонентам особистості: когнітивному (таймменеджмент, критичне мислення), афективному (комунікативні, проектні, емоційний інтелект, лідерство), поведінковому (кооперація, креативність) [1].

У межах наукового дискурсу особливу увагу приділимо визначенню тих «soft skills», які є ключовими при підготовці фахівців за спеціальністю D1 «Облік і оподаткування». Аналіз сучасних досліджень, зокрема праць, представлених Міжнародною федерацією бухгалтерів (IFAC) та Асоціацією присяжних сертифікованих бухгалтерів (ACCA), дає змогу констатувати, що провідну роль у професійній компетентності бухгалтерів та аудиторів відіграють аналітичні, комунікативні, етичні, організаційні та адаптивні надпрофесійні навички.

Аналітичне мислення та здатність до критичного аналізу є основоположними характеристиками, що визначають спроможність бухгалтера або аудитора опрацьовувати великі обсяги фінансової інформації, здійснювати ідентифікацію ризиків, а також виявляти недоліки у фінансовій звітності. Ці навички забезпечують об'єктивність суджень та підвищують достовірність висновків, що має вирішальне значення в умовах посилення регуляторних вимог і зростання очікувань стейкхолдерів.

Комунікативна компетентність, у свою чергу, є запорукою здатності до ефективного транслявання фінансової інформації різним цільовим аудиторіям. Вміння точно та зрозуміло передавати зміст фінансової звітності, адаптуючи його до специфіки сприйняття клієнтів аудиторських фірм, регуляторних органів чи внутрішніх користувачів інформації, визначається в науковій літературі як один із центральних аспектів професійної майстерності професійного бухгалтера.

Належний рівень розвитку етичної свідомості виступає необхідною умовою підтримання довіри до професії бухгалтера й аудитора. Етичні компетенції охоплюють дотримання принципів чесності, об'єктивності, конфіденційності та професійної незалежності, що, відповідно до стандартів IFAC, є базовими для забезпечення високої якості професійної практики.

Крім того, вагоме значення мають навички самоменеджменту, зокрема в аспектах ефективного управління часом, постановки пріоритетів та раціонального планування діяльності. Професійна діяльність у сфері бухгалтерського обліку й аудиту характеризується високим рівнем динамічності, жорсткими

часовими рамками подання звітності та потребою у гнучкості організації праці, що зумовлює актуальність розвитку цих умінь.

Важливою складовою професійної ефективності фахівця з обліку та оподаткування є також здатність до адаптації в умовах змінного нормативного середовища та інтенсивних навантажень, що вимагає високого рівня стресостійкості та готовності до постійного професійного розвитку.

Таким чином, розвиток зазначених «soft skills» є інтегральним елементом професійної компетентності бухгалтерів та аудиторів, забезпечуючи не лише відповідність нормативним вимогам, а й довгострокову професійну успішність в умовах трансформації економічного середовища.

Література:

1. Копилова С.В., Ковальська Н.М. Системно-еволюційний підхід до концепту «Soft Skills». *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. 2024. № 3. С. 95–102.
2. Король С., Клочко А. Hard та Soft skills бухгалтера. *Вісник КНТЕУ*. 2020. № 3. С. 147–159.
3. Міжнародний кодекс етики професійних бухгалтерів (включаючи Міжнародні стандарти незалежності) Ради з Міжнародних стандартів етики для бухгалтерів (International Ethics Standards Board for Accountants), видання 2022 р. / пер. на українську мову Міністерством фінансів України (схвалено Радою з міжнародних стандартів фінансової звітності при Міністерстві фінансів України) у квітні 2023 р., та відтворений з дозволу IFAC (МФБ). URL: <https://mof.gov.ua/uk/mizhнародni-standarti-audit> (дата звернення 28.04.2025).

ПСИХОЛОГІЧНА ВИТРИМКА ВИКЛАДАЧА В РОБОТІ З ГІПОАКТИВОВАНИМИ СТУДЕНТАМИ: ПРОФЕСІЙНІ SOFT SKILLS У ДІЇ

Кашпур Ю. М.,

кандидат психологічних наук, доцент,

професор кафедри теоретичної і консультативної психології,

Український державний університет імені Михайла Драгоманова, Україна, м. Київ

Проблема гіпоактивованості студентів набула особливої актуальності у період після пандемії COVID-19, повномасштабної війни в Україні та в умовах глобального зростання психоемоційного виснаження. Освітній простір дедалі більше стикається з явищем пригніченої активності, байдужості, мінімальної ініціативи з боку студентів. Ці ознаки не завжди свідчать про відсутність мотивації, а часто вказують на емоційне чи нейрофізіологічне пригнічення – стан, що потребує делікатного педагогічного підходу.

У межах європейських освітніх рамок (наприклад, DigCompEdu – Digital Competence Framework for Educators) м'які навички (soft skills) розглядаються як ключова складова педагогічної компетентності [5]. Серед них психологічна витримка – здатність бути стабільно присутнім, утримувати реакції, делікатно вибудовувати контакт – набуває особливого значення у викладанні уразливим групам.

Гіпоактивовані студенти – це ті, хто демонструє пригальмовану поведінку, тривожність, уникання контакту, мовчання, пасивність у навчальному процесі. Їхні реакції можуть бути наслідком хронічного стресу, розладів адаптації або травматичного досвіду, що порушив здатність до саморегуляції. Як зазначає Бессел ван дер Колк, травмований мозок часто реагує не гіперактивацією, а саме «замороженням» – зниженням енергетичного тону, уповільненням пізнавальних процесів, емоційним онімінням [1]. Подібно, Патриція Ротшильд вказує, що внаслідок стресу тіло може «відключати» системи активної взаємодії як спосіб самозбереження.

З погляду гештальт-підходу, така гіпоактивованість є проявом порушеного контакту – коли особа не здатна або боїться вийти в діалог з іншим, через внутрішню дезорганізацію або попередній досвід відторгнення. Це не вибір, а автоматична адаптивна реакція, яка стала неактуальною, але залишилась у поведінковому репертуарі.

Важливо також розрізнити поняття «гіпоактивований студент» і «низькомотивований студент». Перший – це той, чия енергія блокується, хто хоче, але не може включитися. Другий – це той, хто може, але не бачить сенсу чи не має внутрішнього запиту. Відповідно, перший потребує витриманого, емпатійного підходу, а другий – діалогів про цінності, мету і вибір. Змішування цих понять часто

призводить до невиправданого тиску з боку викладача і подальшого поглиблення дезадаптації.

Психологічна витримка – це не просто відсутність реакції або «стриманість», а активна здатність до саморегуляції, що дозволяє зберігати якість контакту навіть у складних чи безрезультатних ситуаціях. Це свідомо внутрішня дія, яка допомагає викладачу утриматися від автоматичних реакцій – роздратування, тиску, втрати інтересу – і залишатися стабільним, уважним і присутнім. У цьому сенсі витримка є актом професійної відповідальності за якість взаємодії. У дослідженнях Лізи Фелдман Барретт підкреслюється, що емоції не є рефlekсами, а конструюються мозком на основі інтерпретацій попереднього досвіду та контексту [2]. Це означає, що викладач може навчитися змінювати свою реакцію на студентську «відстороненість», трактуючи її не як виклик, а як сигнал. Такий підхід підтримує розвиток витримки як навички: замість спроб «активізувати» студента через тиск чи нагнітання, викладач обирає залишатися стабільною опорою, що створює умови для поступового повернення студента до взаємодії.

У концепції Деніела Сігела ключовим є поняття «вікна толерантності» – діапазону оптимального збудження, у якому особа здатна ефективно взаємодіяти, навчатися і приймати рішення [6]. Якщо індивід виходить за межі цього вікна, його нервова система або переходить у стан гіперзбудження (тривога, агресія), або – як у випадку з гіпоактивованими студентами – у стан зниженого збудження (hypoarousal), який характеризується втратою, відстороненістю, приглушенням сприйняттям. Це не свідомо поведінка, а нейрофізіологічна реакція на перевантаження або емоційне виснаження.

У такому стані студент втрачає доступ до вищих когнітивних функцій, і спроби викладача «простимулювати» його активність можуть лише посилити відчуття безпорадності або сорому. Саме тут витримка викладача виявляється як критично важлива навичка: залишаючись емоційно врівноваженим, прийнятним і спокійним, педагог виступає як регулятор середовища, допомагаючи студенту повернутись до «вікна толерантності» без тиску і примусу. Витримана присутність – це той емоційний фон, у якому поступово відновлюється контакт. Витримка як soft skill включає низку конкретних педагогічних дій: уважне спостереження, визнання темпу іншого, здатність утримувати паузу без тривожної компенсації, рефлексивне ставлення до власних очікувань і спонтанних реакцій. Вона також включає емпатію, прийняття та педагогічну стабільність.

Підтримка контакту із гіпоактивованим студентом можлива через дотримання принципу «не йди швидше за клієнта», відомого у гештальт-терапії, а також через елементи мотиваційного інтерв'ювання, яке передбачає повагу до автономії студента та створення безпечного простору для самовираження [3]. Наприклад, студентка на практичному занятті не відповідає на запитання, дивиться в підлогу, замикається. Викладач, сприймаючи це як незацікавленість, підвищує голос, вимагає відповіді. Результат – ще більша замкненість і фрустрація. У той час як витримка – коротка пауза, спокійний голос і емпатійне запитання «чи тобі зараз складно?» – створює шанс для контакту.

Присутність викладача у гештальт-підході – це не просто фізичне перебування, а психологічна відкритість до іншого [4]. У педагогіці це означає: не наполягати на відповіді, а витримувати тишу, не тлумачити, а запрошувати до самовираження.

В умовах онлайн-навчання психологічна витримка набуває особливого значення. Гіпоактивованість студентів у дистанційному форматі часто проявляється у вигляді виключених камер, затримок у відповіді, небажання говорити або заповнювати чати. У таких випадках викладач легко може сприйняти мовчання або «відсутність» студента як нехтування або байдужість. Однак прояв витримки тут полягає у збереженні доброзичливої атмосфери, у використанні пауз, нейтральних запрошень до взаємодії, у прийнятті невизначеності без тиску. Витримка також виявляється у вмінні регулювати власну тривогу щодо «тиші з екранів» і продовжувати бути присутнім – навіть якщо з іншого боку наразі немає явної відповіді. Таким чином, онлайн-простір не скасовує потреби у витримці, а навпаки – загострює її важливість як soft skill.

Психологічна витримка у викладацькій діяльності може стати частиною цілеспрямованого навчання в рамках програм підвищення кваліфікації. Це можуть бути тренінги емоційної саморегуляції, супервізійні групи з аналізом комунікативних труднощів, семінари з гештальт-підходу до контакту. Усе це сприяє формуванню стабільної, усвідомленої присутності викладача – ресурсу, необхідного в умовах навчання, що відбувається у посттравматичному соціумі.

Водночас, розвиток цієї навички вимагає не лише технічного тренування, а й внутрішньої готовності викладача до переосмислення власної ролі. Витримка – це про відмову від автоматизму, про вибір бути у контакті навіть тоді, коли відповідь неочевидна. Для цього корисними можуть бути: – рефлексивні щоденники спостережень за власною поведінкою; – рольові тренінги з фокусом на реакції в ситуаціях «провалу контакту»; – навчання нейрофізіології стресу та технікам тілесної регуляції; – обговорення професійних меж у роботі з уразливими студентами.

Інтеграція цих компонентів у професійне зростання викладача дозволяє перетворити витримку з внутрішньої інтуїції на усвідомлену педагогічну стратегію, яка зміцнює не лише студентів, а й самих педагогів в умовах невизначеності та соціального навантаження.

Література:

1. Ван дер Колк Б. Тіло веде лік: мозок, розум і тіло у зціленні від травми / Б. ван дер Колк ; пер. з англ. – Київ : Наш Формат, 2021. – 472 с.
2. Barrett L. F. How Emotions Are Made: The Secret Life of the Brain. – New York : Houghton Mifflin Harcourt, 2017. – 425 p.
3. Miller W. R., Rollnick S. *Motivational Interviewing: Helping People Change*. – New York : Guilford Press, 2013. – 482 p.
4. Polster E., Polster M. *Gestalt Therapy Integrated: Contours of Theory and Practice*. – New York : Brunner/Mazel, 1973. – 340 p.
5. Redecker C. European Framework for the Digital Competence of Educators: DigCompEdu. – Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2017. – 66 p.
6. Siegel D. J. *The Power of Showing Up: How Parental Presence Shapes Who Our Kids Become and How Their Brains Get Wired*. – New York : Ballantine Books, 2020. – 288 p.

СУТНІСТЬ МЕГАКОГНІТИВНОГО РОЗУМІННЯ БЕЗКОШТОВНОЇ І ДОСТУПНОЇ ОДИНАДЦЯТИРІВНЕВОЇ БАЗОВОЇ ТА СУПУТНЬОЇ ЮРИДИЧНОЇ ЧИ БУДЬ-ЯКОЇ ІНШОЇ ОСВІТИ

Кириченко О. А.,

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри права факультету економіки і права
Міжнародного класичного університету імені Пилипа Орлика
м. Миколаїв. Україна*

Березовенко Л. С.,

*помічник ректора з гендерної політики
Одеського державного університету внутрішніх справ
м. Одеса. Україна*

У контексті дискусії, що виникла у зв'язку із поставленим Ігорем Пасічником у процесі першого тренінгу «Метакогнітивні техніки в освітньому процесі» з підвищення кваліфікації «Soft skills у вищій освіті : експертиза ЄС» питанням про найбільш істотні ризики сучасної вищої освіти, вбачається достатньо актуальним розроблене, завдяки «мегакогнітивному мисленню» – найвищому рівню аналітико-наукового мислення,¹ що має О.А. Кириченко та іншими представниками наукової школи юриспруденції професора Аланкіра [1, с. 23-27; 2, с. 298-302; та ін.] **інноваційне розуміння безкоштовної і доступної одинадцятирівневої базової та супутньої юридичної чи будь-якої іншої освіти**, що може бути представлена наступними **освітньо-кваліфікаційними рівнями (ОКР)** :

1. **Дошкільний ОКР**, який повинен бути загальнообов'язковим і спрямованим на отримання дитиною з 2 до 6 років включно таких компетентностей, що необхідні для того, щоб найбільш ефективно, раціонально та якісно розпочати навчання за шкільним (некваліфікованим робітничим) ОКР, тобто за допомогою одного із можливих порядків отримання шкільної (некваліфікованої робітничої) освіти, тобто в межах : звичайного, полегшеного, особливого або, не виключається, й пенітенціарного порядку отримання шкільної освіти.

2. **Шкільний (некваліфікований робітничий) ОКР**, що також повинен :

2.1. **Бути загальнообов'язковим і спрямованим на отримання дитиною з 7 до 17 років включно такої єдиної для всіх осіб за змістом сукупності базисних компетентностей**, як :

2.1.1) некваліфікована робітнича компетентність, що складається з базисної і детальної доктринальної, прикладної та аналітичної компетенції і має забезпечи-

¹ Що варто у даному аспекті запровадити замість існуючого поняття «метакогніція» [4; та ін.].

ти найбільш ефективно, раціональне та якісне виконання будь-якої некваліфікованої робітничої діяльності із виробництва матеріальних благ і надання послуг;

2.1.2) загальнолюдська освітня компетентність, завдяки якій особа повинна володіти такою сукупністю базисних і детальних доктринальних, прикладних та аналітичних компетенцій, що на мінімальному рівні визначають освіченість населення як певної держави, так, в кінці кінців, і світу у цілому;

2.1.3) потенційна освітня компетентність, що має аналогічний перелік компетенцій і покликана дозволити кожному, хто має відповідні здібності і бажання, продовжити освіту за наступними ОКР.

2.2. Мати такі порядки отримання :

2.2.1. **Звичайний шкільний ОКР**, призначений для дітей, які мають нормативну поведінку і здібності.

2.2.2. **Полегшений шкільний ОКР**, що повинен бути обов'язковим для осіб, які мають психічні та розумові обмеження, і передбачати отримання такими дітьми також з 7 до 17 років такої компетентності, що складається із мінімально можливої сукупності доктринальних, прикладних та аналітичних компетенцій, що дозволяють особі включитися в художньо-культурний, по можливості, й освітній, простір держави і виконувати доступні некваліфіковані робітничі функції із виробництва матеріальних благ і надання послуг.

2.2.3. **Особливий шкільний ОКР**, що повинен бути обов'язковим для дітей, які мають такі фізичні обмеження (глухонімі, сліпі, інваліди кінцівок, пересування і т.п.), що обумовлюють необхідність створення особливих умов для отримання шкільного та інших рівнів освіти і подальшої їх практичної діяльності і передбачати досягнення цими особами повноцінної шкільної, а в разі продовження освіти і відповідної компетентності.

2.2.4. **Пенітенціарний шкільний ОКР**, що забезпечує повноцінне продовження шкільного, полегшеного або особливого шкільного ОКР в умовах відбування покарання в місцях позбавлення чи в іншій мірі обмеження волі.

2.3. Складає нерозривну єдність проходження таких етапів :

2.3.1. **Початковий шкільний** – 1-5 класи, коли викладання всіх дисциплін здійснюється одним учителем.

2.3.2. **Неповний шкільний** – 6-8 класи, коли викладання кожної дисципліни здійснюється профільним учителем і поєднання даного етапу з іншими основними ОКР не допускається.

2.3.3. **Повний шкільний** – 9-10 класи, коли викладання кожної дисципліни також здійснюється профільним учителем, але вже технічно і методично можливе поєднання цього етапу шкільного ОКР з кваліфікованим робітникам і спеціальним шкільним ОКР.

3. **Позанормативний ОКР**, що здійснюється паралельно іншим ОКР, але не за рахунок їх часу, і має на меті протягом, перш за все, шкільного ОКР забезпечити вибір напрямку суспільної діяльності і рівня освіти по ньому і задоволення внутрішніх художніх, культурних, естрадних, спортивних і інших потреб саморозвитку, що далі може супроводжувати й інші ОКР і частково або повністю може бути витіснене самоосвітнім ОКР, в якому вже переважає самоініціатива по досягненню аналогічної мети.

4. **Кваліфікований робітничий ОКР**, що повинен здійснюватися вже на

конкурсній основі ² (тут і надалі – з урахуванням наявності у абітурієнта відповідних здібностей і виходячи з прогнозу кількісної потреби в кадрах відповідного напрямку суспільної діяльності чи його спеціальності і спеціалізації або субспеціалізації на момент завершення навчання за цим ОКР самостійно на протязі 1,5-2 років або паралельно завершального етапу шкільного (некваліфікованого робітничого) ОКР протягом 3-х років і мати на меті отримання такої компетентності, що достатньо для найбільш ефективного, раціонального і якісного виконання певної кваліфікованої робітничої діяльності із виробництва матеріальних благ і надання послуг з прогресуючою розрядністю (кваліфікації) цієї діяльності.

При цьому доцільно підкреслити, що існує найменування даного ОКР професійним або професійно-технічним некоректно. Професійною є будь-яка суспільна діяльність після завершення шкільного (некваліфікованого робітничого) і будь-якого іншого основного ОКР, а така діяльність може бути не тільки технічної і, зокрема, з культурно-мистецького середовища та ін.

5. Шкільний спеціалізований ОКР, що також повинен здійснюватися на конкурсній основі самостійно на протязі 2 років або паралельно завершального етапу шкільного (некваліфікованого робітничого) ОКР на протязі 3-х років і мати на меті отримання такої компетентності, що повинно бути достатньо для найбільш ефективного, раціонального і якісного виконання допоміжних інтелігентних функцій: помічника держслужбовця, педагога, юриста, лікаря, інженера, артиста та ін.

6. Університетський ОКР, проходження якого має:

6.1. Університетський базовий (бакалаврський) етап, що повинен бути спрямований на отримання протягом 3-х років стаціонарного університетського навчання базових компетенцій за певним напрямом суспільної діяльності і повинен надавати можливість не працювати по цьому напрямку, а тільки здійснити один з наступних кроків:

6.1.1) обрати по закінченню даного етапу університетського ОКР спеціальність і спеціалізацію або, при необхідності, субспеціалізацію за цим же напрямом суспільної діяльності і вступити по ній на університетський спеціалізований (спеціалістський) ОКР;

6.1.2) переконатися в тому, що необхідно змінити обраний напрям суспільної діяльності на інший, за яким вже заново вступити на університетський базовий етап, в процесі чого не повинно бути обмежень в кількості спроб застосувати такий вибір і в безкоштовності такого навчання;

6.1.3) розпочати або продовжити працювати до досягнення пенсійного віку за дипломом раніше закінченого основного ОКР, в будь-якому випадку, шкільного

² Передбачений конкурсний відбір при вступі повинен передбачати і можливість участі в такому конкурсі осіб за результатами відповідних випробувань у цій же ОКР і за попередні роки, з тим, щоб за кожної вступної кампанії прохідний бал долали найсильніші за всі попередні роки випробувань абітурієнти, а не тільки за поточний. Проте, згідно недостатньо виважених вимог ч. 4 ст. 53 Конституції України, конкурс передбачається при отриманні лише вищої освіти [3]. Більш того сутність конкурсу полягає у тому, щоб відібрати кращих абітурієнтів за умов наявності більшої кількості на існуючі місця бажаних абітурієнтів. Звідси напрашується висновок, що вступні випробування за відсутності конкурсу, коли наявних місць більше, ніж бажаних абітурієнтів, суперечать викладеним положенням Основного закону і є протиправними.

ОКР, а за наявності відповідної освіти та бажання – і кваліфікованого робітничого або спеціалізованого шкільного ОКР.

6.2. Університетський спеціалізований (спеціалістський) етап, на який особа вступає на основі диплома про закінчення університетського базового (бакалаврського) етапу на конкурсній основі, і який повинен бути спрямований на отримання протягом 2-х років стаціонарного навчання в університетах таких компетенцій, що б разом із базовими компетенціями, отриманими за університетським базовим (бакалаврським) етапом, дозволили б випускникові найбільш ефективно, раціонально та якісно працювати до досягнення пенсійного віку за певною спеціальністю, спеціалізацією або субспеціалізацією того напрямку суспільної діяльності, за яким ця особа вже навчалася за університетським базовим (бакалаврським) етапом. У такому порядку набувається освіта за різними спеціальностями, спеціалізаціями та субспеціалізаціями за певними видами практичної діяльності у сфері юриспруденції та будь-якої іншої, в т.ч. й журналістської галузі права і медіабезпеки.

7. Академічний (магістерський) ОКР, що спрямований на отримання протягом 2-х років керівних чи педагогічних або наукових компетенцій і на який особа повинна вступати на основі конкурсу і при наявності таких додаткових умов : 1) стажу позитивної практичної роботи не менше 3-5-ти років по тій спеціальності та спеціалізації або субспеціалізації певного напрямку суспільної діяльності, по якій особа навчалася за університетським спеціалізованим ОКР; 2) бажання по цій же спеціалізації або субспеціалізації певної спеціальності та напрямку суспільної діяльності здійснювати до досягнення пенсійного віку : 2.1) керівництво відповідною юридичною особою; 2.2) освітню діяльність – готувати фахівців за відповідним напрямком практичної діяльності у сфері журналістської галузі права і медіабезпеки; 2.3) наукову діяльність у цій же сфері.

8. Науковий ОКР, який є ситуативним (тільки за наявності бажання випробувати сили зробити наукове відкриття за обраною раніше спеціальністю і спеціалізацією або субспеціалізацією напрямку суспільної діяльності), і для отримання якого без відриву від виробництва³ досить такої сукупності умов :

8.1) диплома про закінчення академічного (магістерського) або університетського спеціалізованого (спеціалістського) ОКР (коли за останнім із ОКР повинна бути ще й 3-5-річна позитивна практична робота за відповідною спеціальністю і спеціалізацією або субспеціалізацією напрямку суспільної діяльності) та при необхідності свідоцтва про перездачу всіх задовільних оцінок за університетським або академічним дипломом.

8.2) наукового результату лише рівня відкриття (обґрунтування нової науки, теорії, доктрини, іншого інноваційного результату об'єктивно рівня наукового відкриття), що може бути у вигляді дисертації, монографії або наукової доповіді і повинен публічно захищатися на засіданні спеціалізованої вченої ради при ВАК держави (члени якого обираються за конкурсом, працюють на постійній основі і не можуть працювати за сумісництвом в ВНЗ і науково-дослідних установах)

³ Коли прикріплення до певної кафедри і науковий керівник не є обов'язковими, а стаціонарна чи заочна докторантура або інша плановість чи вузівська (ліцензійна, акредитаційна та ін.), зацікавленість у випускниках даного ОКР – неприпустимі [1, с. 26].

із присвоєнням єдиного освітнього наукового ступеня – професора певного напрямку наукових знань : професора журналістики чи медіа професора, професора медицини, професора педагогіки, професора юриспруденції, професора технічних наук, професора економіки та ін.

9. **Післядипломний ОКР**, що не має самостійного призначення і покликаний забезпечити будь-який основний ОКР тими новітніми досягненнями науки і освіти в галузі теоретичних знань, практичних навичок і рівня аналітичного мислення, що з'явилися за певний час, допустимо, за кожні 5 років, що минули після завершення навчання за відповідним ОКР конкретним випуском практичних працівників сфери журналістської галузі права і медіабезпеки [1, с. 27].

Післядипломна освіта повинна здійснюватися із короткочасним відривом від виробництва :

9.1. У навчальних закладах післядипломної освіти.

9.2. За місцем роботи більш підготовленими співробітниками або працівниками спеціально створених для цього структур даної юридичної особи сфери журналістської галузі права і медіабезпеки.

10. **Самоосвітній ОКР**, що може супроводжувати все життя людини і повинен мати на меті самостійне оволодіння певними компетенціями спеціальності і спеціалізації чи субспеціалізації конкретного напрямку або напрямків суспільної діяльності, в т. ч. й у сфері журналістської галузі права і медіабезпеки, чи підвищити рівень цих компетенцій або задовольнити власні внутрішні потреби художнього, культурного, естрадного, спортивного або іншого напрямку саморозвитку і самореалізації.

11. **Освіта соціооточенням**, що супроводжує людину все життя у вигляді «освіти» вулицею, оточенням сфери журналістської галузі права і медіабезпеки, власне засобами масової інформації, сім'єю та іншими проявами соціооточення, що не є складовими частинами процесу отримання освіти за будь-яким з перерахованих ОКР, але може позитивно або негативно впливати на зміст і якість освіти за цими ОКР і держава покликана забезпечити мінімізацію негативного впливу даного освітнього рівня.

Література :

1. Кириченко О.А., Тунтула О.С., Ткач Ю.Д. Інновації юриспруденції в забезпеченні журналістської галузі права та медіабезпеки : монографія. Варшава : RS Global Sp.z O.O., 2021. 98 с. URL : <https://monographs.rsglobal.pl/index.php/rsgl/catalog/book/40>

2. Кириченко А.А., Березовенко Л.С., Бондаренко І.В. Розвиток інноваційної концепції доступної та безкоштовної одинадцятирівневої базової та супутньої юридичної та іншої освіти. *Південноукраїнський правничий часопис*. № 1-2'2022. С. 298-302. URL : http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2022/1-2/1-2_2022.pdf

3. Конституція України : закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141, із змінами, згідно із законом № 27-IX від 3 вересня 2019 р., ВВР, 2019, № 38, ст. 160. *Zakon.rada.gov.ua : веб-сайт*. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>

6. Carr M., Taasoobshirazi G. Metacognition in the Gifted : Connections to Expertise. *Metacognition : A recent review of research, theory, and perspectives*. M. Shaughnessy (Ed.). Hauppauge, NY : Nova Publishers, 2008. 241 P. URL : https://www.researchgate.net/publication/285934894_Metacognition_in_the_gifted_Connections_to_expertise

СУТНІСТЬ МЕГАКОГНІТИВНОГО РОЗУМІННЯ ГЕНЕЗИСУ ЕВОЛЮЦІЇ ВЛАСНЕ ЛЮДСЬКОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ ІЗ СУПУТНІМ РОЗВИТКОМ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ (ПРАВЛОГІЇ, АНТИДЕЛІКТОЛОГІЇ) ТА ОСНОВ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ ГУМАНІЗМУ

Кириченко О. А.,

доктор юридичних наук, професор

завідувач кафедри права факультету економіки і права

Міжнародного класичного університету імені Пилипа Орлика

м. Миколаїв. Україна

Відповідь на питання про метакогнітивне усвідомлення існуючого стану, перспектив і базисних ризиків розвитку людства, що було риторичне поставлене Ігорем Пасічником у процесі першого тренінгу «Метакогнітивні техніки в освітньому процесі» у рамках підвищення кваліфікації «Soft skills у вищій освіті : експертиза ЄС» найбільш повно можна збагнути, якщо замість поняття «метакогніція» [6; та ін.] застосувати вислів «**мегакогнітивне мислення**» – найвищий рівень аналітико-наукового мислення, що власне і дозволило автору розробити [1, с. 22-29; 2, с. 23-26; та ін.] **інноваційне розуміння мегагенезису еволюції власне людської цивілізації із супутнім розвитком юриспруденції (правології, антиделіктології) та основ правової держави гуманізму**, що стисло більш правильно подати у такій редакції :

а) гіперепоха зародження і розвитку доприматного базису еволюції людської цивілізації, від близько 4 млрд. р.т. і до 100 млн. р.т., появи життя на планеті Земля і до виділення приматів із класу ссавців;

б) макроепоха зародження і розвитку приматного базису еволюції людської цивілізації, від 100 млн. р.т. і до початку біля 20 млн. р.т. спільного еволюційного розвитку людини та антропоморфних мавп;

в) епоха квазілюдської цивілізації, від біля 20 млн. р.т. і до появи біля 200 тис. р.т. homo sapiens, людини розумної – кроманьйонця;

г) епоха паралюдської цивілізації із зародженням і розвитком юриспруденції як неписаних морально-релігійних звичаїв, від 200 тис. р.т. і до кінця 4 ст. до н.е. – II-I ст. до н.е. появи перших держав : цивілізації шумерів на березі Євфрату в Месопотамії та ін. і неписаних морально-релігійних звичаїв;

д) епоха доіндустріальної людської цивілізації із розвитком юриспруденції як писаних морально-релігійних канонів, від кінця 4 ст. до н.е. – II-I ст. до н.е. і до винаходу у 1698 р. парової машини і появи раніше писаних морально-релігійних канонів : Ветхій завет, Коран, Палійський Канон та ін.

є) епоха індустріальної людської цивілізації із появою дещо раніше і розвитком світських правових актів та формуванням Правознавства та Правоохоронної діяльності в якості базисних спеціальностей юриспруденції, від 1698 р. і до 70-х років 20 ст., принципової можливості реалізувати власне людський рівень задоволення споживчих потреб кожним представником людського населення світу та появи значно раніше світських правових актів : Кодексу Хаммурапі, Дигестів Юстиніана та ін.; і початку формування спеціальностей юриспруденції – Правознавство та Правоохоронна діяльність; [1, с. 28]

ж) епоха еголюдської цивілізації із завершенням формування Правознавства і Правоохоронної діяльності та їх реформуванням в Правологію (спеціаліст – праволог, діяльність – правологічна : правотворча, правозастосовча) та Антиделіктологію (спеціаліст – антиделіктолог, діяльність – антиделіктологічна) на основі інновацій наукової школи юриспруденції професора Аланкіра із розбудови правової держави гуманізму, від 70-х років 20 ст. і до остаточного припинення безконтрольного і фактичного суспільного керування тваринними і власне людськими інстинктами (індивідуальним егоїзмом, колективним егоїзмом у формі релігії і націоналізму); [1, с. 28-29]

з) епоха де-факто людської цивілізації, від припинення суспільного керування вказаними власне людськими інстинктами і до появи у майбутньому будь-яких інших суто об'єктивних критеріїв такого генезису [1, с. 29].

При цьому доцільно наголосити на тому, що широка коректна наукова дискусія можлива і вкрай необхідна лише з приводу назв, підстав і часових меж кожної із названих епох, а не самого факту появи, існування і закінчення існування таких чи аналогічних періодів часу : гіперепокси, макроепохи та епох мегагенезису еволюції людської цивілізації, коли поява інших варіантів такого мегагенезису за певних підстав можуть розглядатися лише як часткові етапи тієї чи іншої епохи мегагенезису еволюції людської цивілізації [1, с. 29].

На справді, не так вже й важливо, коли саме розпочалася і з чим власне безпосередньо пов'язується як виникнення чи закінчення, наприклад, гіперепокси зародження і розвитку доприматного базису еволюції власне людської цивілізації.

Адже ж такого роду об'єктивні теорії (висновки), а не гіпотези виникають на основі вже наявного палеонтологічного фактажу, коли, як підкреслювалося в одному з фундаментальних досліджень проблем теорії еволюції, «палеонтологічний літопис не може вважатися повністю адекватним методом реконструкції минулого життя на планеті Земля, його некоректність зумовлюється :

а) артефактами, що іноді створюються самими дослідниками. Наприклад, до недавнього часу покритонасінні із відкладів крейдяного періоду відносили до сучасних рослин на основі форми листків, незважаючи на інші ознаки. Внаслідок цього виникнення різноманітності сучасних родів квіткових рослин вважалося більш раннім і бурхливим, ніж це було насправді;

б) недостатньо точним визначенням віку викопних знахідок та довільністю інтерпретації, що зустрічається у деяких дослідженнях;

в) особливостями самого еволюційного процесу, зокрема, в ізольованих популяціях еволюційні перетворення здійснюються надзвичайно швидко й тому не залишаються у вигляді викопних решток;

г) неоднаковою швидкістю зберігання різних організмів, наприклад тих, що мають скелет, і без нього;

д) різноманітністю умов довкілля : деякі з них краще сприяють збереженню решток, ніж інші, тощо» [4, с. 28].

Тому, як вже підкреслювалося, треба повністю погодитися з достатньо обґрунтованим висновком про те, що «на сьогодні палеонтологічний літопис становить собою лише невелику випадкову вибірку із величезної безперервної генеральної сукупності філогенетичних послідовностей» [4, с. 27-28].

І даний палеонтологічний, як й археологічний, літопис без всякого сумніву буде неминуче поповнюватися все новими і новими відкриттями та/чи уточненнями.

Головне те, що не можна заперечити власне факт існування запропонованих періодів часу мегагенезису еволюції людської цивілізації, а конкретна назва, підстави та часові періоди зародження та закінчення тієї чи іншої гіперепокси, макроепокси чи епохи – це вже справа перспективної конкретизації з урахуванням, перш за все, майбутніх відповідних палеонтологічних та археологічних відкриттів та уточнень [1, с. 29].

У той же час, найбільш жахливими сучасними проявами індивідуального егоїзму, але все ж таки суммативної людини, як вбачається, у наступні відверте цинічний алогічності, що не може не усвідомити будь-яка особа з мегакогнітивним рівнем мислення, хоча й таким рівнем аналітичного мислення фактично можуть володіти лише одиниці. З однієї сторони, за даними Продовольчої і сільськогосподарської організації ООН (FAO), на сьогодні 10 % населення планети Земля голодує [5], а з іншої сторони, згідно звіту Стокгольмського міжнародного інституту дослідження проблем миру (SIPRI), загальні світові військові витрати у 2023 р. сягнули близько 2, 5 трильйона \$ [3], що **аж ніяк не узгоджується із загальне прийнятими поняттями власне розумної людини, яка зараз суммативне допускає голодування кожного десятого (за як теоретичною концепцією походження всіх людей від Адама і Єви та ін., так і концепцію саморозвитку природи з походження людей від принципово єдиного пращура) фактично свого «брата» чи «сестри», і витрачає на вбивство своїх же братів та сестер такі шалені гроші !!!???** [2, с. 24]

Література:

1. Кириченко О.А. Інноваційне розуміння мегагенезису еволюції цивілізації людства та юриспруденції (правології, антиделіктології) як основи правової держави гуманізму. *The Journal of Eastern European Law. Журнал східноєвропейського права*. 2025. № 130. С. 19-33. URL : https://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2025/01/kirichenko_130.pdf

2. Кириченко О.А. Базові інновації антиделіктного судочинства : монографія. 2-ге вид. Київ : Видавець Назаров О.А., 2025. 2980 с.

3. Михайлов Д. Торік військові витрати у світі зросли на 6,8 % – SIPRI. 2 квітня 2024, 11:01. *Суспільне. Новини : веб-сайт*. URL : <https://susplilne.media/729283-torik-vijskovi-vitrati-u-sviti-zrosli-na-68-sipri/>

4. Огінова І.О., Пахомов О.Є. Теорія еволюції (системний розвиток життя на Землі) : підручник. Дніпропетровськ : Вид-во Дніпропетр. ун-ту, 2011. 540 с. URL : https://www.zoology.dp.ua/wp-content/downloads/pahomov/PA_11_01.pdf

5. Aljazeera Тенденція : рівень голоду у світі зростає, охопивши понад 800 млн. людей (ІНФОГРАФІКА). 2023-05-29. 12:07. *Texty.org.ua* : веб-сайт. URL : <https://texty.org.ua/fragments/109752/tendenciya-riven-holodu-zrostaye-po-vsomu-svitu-ohopyvshy-ponad-800-mln-lyudej-infografika/#:~:text=%D0>

6. Carr M., Taasoobshirazi G. Metacognition in the Gifted : Connections to Expertise. *Metacognition : A recent review of research, theory, and perspectives*. M. Shaughnessy (Ed.). Hauppauge, NY : Nova Publishers, 2008. 241 P. URL : https://www.researchgate.net/publication/285934894_Metacognition_in_the_gifted_Connections_to_expertise

SOFT SKILLS У ВИЩІЙ ОСВІТІ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ЦИФРОВОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Климчук А. О.,

*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри туризму та готельно-ресторанної справи,
Державний університет «Житомирська політехніка»*

Сучасний світ зазнає стрімких трансформацій під впливом технологічного прогресу, цифровізації та широкого впровадження інновацій, що суттєво змінюють вимоги до підготовки фахівців у системі вищої освіти. Автоматизація бізнес-процесів, розвиток робототехніки, а також швидке поширення технологій штучного інтелекту (далі – ШІ) трансформують ринок праці, що висуває нові виклики перед закладами вищої освіти (далі – ЗВО). У зв'язку з цим, стає критично важливим формувати в здобувачів освіти не лише вузькопрофільні знання та професійні компетентності (*hard skills*), але й навички, які забезпечують здатність до гнучкої адаптації, ефективної взаємодії в умовах постійних змін, а також прийняття нестандартних, креативних рішень.

Особливої ваги в цьому контексті набувають м'які навички (*soft skills*), до яких належать, зокрема, комунікабельність, креативне та критичне мислення, емоційний інтелект, здатність до саморефлексії, командна робота та аналітична оцінка інформації. Ці навички не лише підвищують ефективність професійної діяльності, а й суттєво впливають на можливості кар'єрного зростання, конкурентоспроможність випускників на глобальному ринку праці, а також на загальний рівень соціальної взаємодії у цифровому суспільстві.

Незважаючи на посилення уваги до необхідності розвитку *soft skills* у системі вищої освіти України, процес їх інтеграції в освітні програми стикається з рядом системних бар'єрів. По-перше, більшість освітніх програм залишаються зосередженими на передаванні академічних знань та формуванні спеціалізованих компетенцій, тоді як м'які навички здебільшого розвиваються опосередковано, без чіткого методичного супроводу чи оцінювання. Це призводить до фрагментарності процесу та відсутності цілеспрямованого підходу до формування *soft skills* у здобувачів освіти.

По-друге, значна частина викладачів не має достатньої підготовки для роботи з м'якими навичками: бракує методичних рекомендацій, цифрових інструментів, а також прикладних моделей навчання, орієнтованих на розвиток цих компетентностей. Водночас, актуальна проблема полягає й у нестачі ресурсів для модернізації цифрової інфраструктури ЗВО, що ускладнює впровадження інтерактивних та інноваційних освітніх практик. Часто використовуються традиційні педагогічні підходи, які не відповідають динаміці сучасного освітнього процесу й не передбачають розвитку міжособистісних навичок.

По-третє, існує низький рівень мотивації серед здобувачів освіти щодо розвитку *soft skills*, оскільки ці навички не завжди сприймаються як важливі для професійної самореалізації. Це обумовлено як особливостями культурної парадигми навчання, так і відсутністю належного акценту на цінності м'яких навичок у змісті освітніх програм.

Втім, стрімкий розвиток цифрових технологій відкриває широкі можливості для подолання зазначених викликів. Сучасні освітні цифрові платформи, гейміфіковані модулі, адаптивне навчання, інструменти віртуальної та доповненої реальності можуть суттєво підвищити ефективність формування *soft skills* у здобувачів вищої освіти. Наприклад, використання віртуальних симуляцій дозволяє створювати моделі реальних виробничих або управлінських ситуацій, у яких студенти набувають досвіду роботи в команді, вирішення проблем, критичного аналізу, аргументації власної позиції. Адаптивні освітні середовища дають змогу враховувати індивідуальні особливості, рівень підготовки та стиль навчання кожного здобувача, забезпечуючи персоналізацію освітнього процесу.

У зв'язку з цим, актуальність дослідження питань впровадження цифрових технологій для розвитку м'яких навичок у системі вищої освіти України постає як стратегічно важлива. Це потребує цілісного підходу, що включає розроблення нових освітніх моделей і технологій, підвищення цифрової компетентності викладачів, інституціональну підтримку інноваційних освітніх ініціатив, а також формування у здобувачів чіткої мотивації до особистісного розвитку. Комплексне вирішення цих завдань сприятиме покращенню якості підготовки майбутніх фахівців, забезпечить їхню адаптивність у мінливому середовищі та сприятиме модернізації системи вищої освіти відповідно до глобальних освітніх і технологічних трендів.

Проблема розвитку *soft skills* в умовах цифрової трансформації освітнього середовища є предметом активного обговорення як у міжнародній, так і в українській науковій думці. У ряді досліджень доведено, що традиційні методики навчання не забезпечують належного рівня сформованості м'яких навичок у студентів вищої школи [1, 2]. Відтак, виникає потреба у пошуку нових підходів до інтеграції *soft skills* у сучасні освітні практики з урахуванням технологічних можливостей та потреб майбутнього ринку праці.

У реаліях сьогодення, що визначаються динамічними технологічними змінами, глобалізацією, цифровізацією та трансформацією соціальних взаємодій, зростає значення м'яких навичок (*soft skills*) як необхідної складової професійного становлення фахівців. *Soft skills* охоплюють комплекс індивідуальних характеристик, соціальних навичок, комунікативної культури, емоційного інтелекту, креативності, здатності до вирішення проблем і адаптації до змін. Попри варіативність класифікацій цих навичок у науковій літературі, більшість дослідників сходяться на думці, що саме вони є фундаментом ефективної професійної реалізації в умовах висококонкурентного середовища [5, с. 6–7].

Формування м'яких навичок сьогодні неможливе без використання сучасних педагогічних практик, які базуються на цифрових технологіях. Розвиток освітніх платформ, застосування хмарних сервісів, мобільного навчання (*m-learning*), а також систем штучного інтелекту дозволяють створювати інтерактивне, адаптивне та персоналізоване освітнє середовище. Ці інструменти сприяють формуванню

soft skills шляхом активного залучення здобувачів до навчального процесу, забезпечення колаборації, зворотного зв'язку в реальному часі та розширення можливостей для самонавчання. Цифрові технології сприяють розвитку таких ключових навичок, як критичне мислення, гнучкість, емоційна стійкість, комунікабельність та креативність [3, с. 1].

Однією з інноваційних освітніх практик, що активно інтегрується у вищу освіту, є використання гейміфікації та інтерактивних технологій, зокрема методики навчання через серйозні ігри (serious games). Зокрема, ефективним інструментом у цьому напрямі стали освітні escape-кімнати, які моделюють реальні або наближені до реальних ситуації та вимагають від учасників застосування набутих знань, умінь і навичок у командному форматі. Такі практики стимулюють розвиток критичного мислення, навичок прийняття рішень, командної взаємодії та управління часом. За результатами досліджень, навчальні escape-кімнати демонструють високу ефективність як у шкільній, так і у вищій освіті в межах різноманітних галузей – від технічних до гуманітарних і медичних [4, р. 1].

Застосування таких технологій дозволяє створити навчальне середовище, максимально наближене до реального професійного, що є надзвичайно важливим для формування навичок адаптації та стресостійкості в умовах сучасного ринку праці. Гейміфіковане навчання також сприяє розвитку емоційного інтелекту, оскільки в процесі гри учасники стикаються з необхідністю взаємодії, ухвалення рішень у невизначених ситуаціях та реагування на міжособистісні виклики. Позитивні результати такого підходу особливо яскраво проявилися в період пандемії COVID-19, коли онлайн-курси, доповнені інтерактивними платформами, підтримували мотивацію студентів та забезпечували їхню залученість до навчання.

Таким чином, сучасні технологічні рішення не лише доповнюють традиційні методи викладання, але й істотно змінюють освітню парадигму. Вони забезпечують глибше засвоєння навчального матеріалу, а також створюють умови для формування soft skills через практичну діяльність, вирішення задач у команді, симуляцію професійних сценаріїв та розвиток лідерських якостей. Інтеграція інноваційних технологій у навчальний процес сприяє формуванню здатності до саморефлексії, міждисциплінарного мислення та ухвалення рішень у складних ситуаціях.

Сучасне освітнє середовище передбачає застосування цифрових інструментів, що сприяють адаптації освітнього процесу до індивідуальних потреб студентів, а також забезпечують гнучкість, мобільність і доступність освіти. Особливої уваги заслуговує розвиток тайм-менеджменту, самодисципліни, здатності до постановки цілей та самоорганізації – ключових компетенцій, які є складовими soft skills. Інтеграція цифрових технологій у формування м'яких навичок у вищій школі України є важливою складовою модернізації освітньої системи відповідно до вимог XXI століття та умов Четвертої промислової революції.

Поряд із цим, досягнення ефективної реалізації зазначених підходів передбачає належну підготовку педагогічного персоналу, зокрема розвиток їхніх цифрових компетентностей, розуміння особливостей використання освітніх технологій, а також опанування новітніх дидактичних стратегій. Підвищення цифрової грамотності викладачів сприятиме цілісному підходу до формування soft skills

у здобувачів освіти, що, у свою чергу, забезпечить їхню конкурентоспроможність на ринку праці.

Перспективними напрямками подальших досліджень є вивчення специфіки впровадження цифрових технологій у формування soft skills в межах різних спеціальностей, розроблення ефективних моделей та методик їхнього оцінювання, а також аналіз впливу цифрових інструментів на рівень розвитку м'яких навичок у здобувачів освіти. Важливою також є оцінка впливу цифрового освітнього середовища на формування міжособистісних і міждисциплінарних зв'язків у контексті розбудови навчальних стратегій, що відповідають викликам цифрової доби.

Література:

1. Fedorchenko Y., Zimba O., Gulov M. K., Yessirkepov M., Fedorchenko M. Medical Education Challenges in the Era of Internationalization and Digitization. *Journal of Korean Medical Science*. 2024. Vol. 39. No 39. P. 1–10. URL: [10.3346/jkms.2024.39.e299](https://doi.org/10.3346/jkms.2024.39.e299)

2. Синицина Н. Г. Універсальні навички (soft skills): теорія та практика опанування здобувачами вищої освіти в Україні. *Наука і техніка*. 2022. No 10(10). С. 289–302. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2022-10\(10\)-289-302](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2022-10(10)-289-302)

3. Волотовська Т. П., Єпик Л. І., Лемешева Н. В. Роль ІКТ та інновацій у підготовці майбутніх фахівців в системі вищої освіти. *Академічні візії*. 2024. No 28. С. 1–13. DOI: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/906> 12.

4. Morrell B. L. M., Eukel H. N., Santurri L. E. Soft skills and implications for future professional practice: Qualitative findings of a nursing education escape room. *Nurse Education Today*. 2020. Vol. 93. P. 1–12. DOI: [10.1016/j.nedt.2020.104462](https://doi.org/10.1016/j.nedt.2020.104462).

5. Ткаченко І. В., Денека М. Т., Дещенко О. М. Сучасні інноваційні тенденції у впровадженні soft skills у вищій освіті: перспективи та потенціал. *Педагогічна Академія: наукові записки*. 2024. No 6. С. 1–24. DOI: <https://doi.org/10.57125/pedacademy.2024.05.29.06>.

ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ТРАНСПОРТНОЇ ГАЛУЗІ

Клюєв С. О.,

кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри логістичного управління та безпеки руху на транспорті факультету транспорту і будівництва Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля м. Київ, Україна

У зв'язку з динамічним розвитком транспортної галузі та потребою у висококваліфікованих кадрах, виникає потреба у впровадженні сучасних освітніх технологій. Штучний інтелект (ШІ) виступає як ефективний інструмент підвищення якості підготовки фахівців, забезпечуючи адаптивність, інтерактивність і доступність навчального процесу.

Сучасна транспортна галузь стрімко трансформується під впливом цифровізації, автоматизації та інтеграції штучного інтелекту в ключові процеси управління, логістики та експлуатації транспорту. У таких умовах підготовка фахівців нового покоління потребує впровадження інноваційних підходів до навчання, що базуються на сучасних ІТ-технологіях. Саме ШІ може забезпечити адаптивність, індивідуалізацію та практико-орієнтованість навчання, що критично важливо для формування компетентностей фахівців транспортного сектору.

Сучасні освітні програми повинні враховувати:

- автоматизацію процесів;
- прогнозування та аналіз даних;
- безпілотні технології;
- оптимізацію логістичних мереж.

Це вимагає не лише оновлення змісту навчання, але й впровадження нових методів та інструментів – зокрема, інструментів штучного інтелекту (табл. 1, 2).

Таблиця 1

Основні інструменти ШІ та їх можливості

Інструмент ШІ	Функції	Переваги
ChatGPT	Генерація текстів, пояснень, відповідей	Доступність, гнучкість
Socratic by Google	Пояснення задач, спрямування	Інтерактивність
Moodle з AI-плагінами	Автоматизоване оцінювання, зворотний зв'язок	Ефективність
Simulink + AI	Моделювання сценаріїв з AI	Реалістичність
Coursera AI Tools	Персоналізоване навчання	Адаптивність

Таблиця 2

Класифікація інструментів ШІ у навчанні

Категорія	Приклади	Функції
Адаптивне навчання	Knewton, Century Tech	Персоналізація курсів, аналіз прогресу
Віртуальні асистенти	IBM Watson Tutor, Squirrel AI	Підтримка студентів, відповіді на запитання
Системи аналітики навчання	Coursera Insights, Moodle Analytics	Моніторинг успішності, прогнозування результатів
Симуляційне моделювання	Віртуальний навчальний симулятор на платформі «Labster», NVIDIA DRIVE Sim, Flight Simulators	Навчання через віртуальну реальність

Штучний інтелект відкриває нові можливості в системі професійної освіти, зокрема у підготовці транспортників. Основні напрями впровадження ШІ в освітній процес:

– адаптивне навчання: системи, що аналізують динаміку засвоєння матеріалу та підлаштовують навчальні маршрути;

– симуляційне моделювання: віртуальні тренажери для підготовки водіїв, диспетчерів, логістів;

– інтелектуальні системи підтримки рішень: дозволяють студентам практикувати аналітичні навички у складних логістичних і управлінських ситуаціях;

– генеративні ШІ-технології: GPT-моделі, що сприяють створенню індивідуальних навчальних завдань, пояснень, тестування знань.

Застосування ШІ у підготовці фахівців транспортної галузі передбачає:

1. Персоналізовану підготовку. ШІ-системи можуть адаптувати навчальний матеріал до рівня знань кожного студента. Наприклад, алгоритми машинного навчання аналізують помилки та час виконання завдань, пропонуючи додаткові теми для опрацювання.

2. Симуляцію транспортних ситуацій. Системи на основі ШІ дозволяють моделювати складні транспортні ситуації: аварії, затори, управління безпілотним транспортом тощо. Це допомагає студентам набути практичних навичок без ризиків.

3. Аналітику даних у логістиці. Майбутні спеціалісти з транспорту мають вивчати методи аналізу великих масивів даних, які використовуються для оптимізації маршрутів, графіків руху, прогнозування попиту.

Використання штучного інтелекту в освітньому процесі дозволяє значно підвищити ефективність засвоєння матеріалу, реалізувати індивідуальний підхід до кожного студента та модернізувати систему контролю знань. Важливою перевагою є також можливість симуляції реальних виробничих ситуацій, що особливо актуально для підготовки фахівців транспортної галузі.

Незважаючи на значні переваги, існують і певні ризики та обмеження:

- потреба у кваліфікованих ІТ-педагогах;
- недостатня цифрова інфраструктура;
- етичні аспекти використання ШІ;
- потреба в адаптації законодавчої бази.

Переваги та обмеження використання ШІ в освіті наведено в таблиці 3.

Таблиця 3

Переваги та обмеження використання ШІ в освіті

Переваги	Обмеження
Персоналізація навчання;	Висока вартість технологій;
Підвищення ефективності засвоєння матеріалу;	Необхідність підготовки викладачів;
Економія часу викладачів;	Проблеми з конфіденційністю даних;
Розвиток цифрових навичок студентів;	Недолік стандартів регулювання використання ШІ в освіті;
Можливість моделювання реальних ситуацій.	Висока вартість технологій.

Проведено анкетування серед 150 здобувачів вищої освіти факультету транспорту та будівництва Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля щодо використання ШІ в навчанні (таблиця 4).

Таблиця 4

Результати анкетування здобувачів вищої освіти

Питання	Так (%)	Ні (%)	Не знаю (%)
Чи користувалися ШІ-інструментами?	68%	22%	10%
Чи поліпшили ваші знання?	79%	15%	6%
Чи бажаєте продовжити навчання з використанням ШІ?	85%	10%	5%

Аналіз таблиці результатів анкетування здобувачів вищої освіти свідчить про високий рівень інтересу та позитивного сприйняття інструментів штучного інтелекту у навчальному процесі. Зокрема, 68% респондентів уже користувалися ШІ-інструментами, що демонструє їхню значну поширеність серед студентів. При цьому 79% опитаних зазначили, що використання ШІ сприяло покращенню їхніх знань, що підтверджує ефективність таких технологій у підготовці фахівців. Найвищий показник 85% – стосується бажання продовжити навчання з використанням ШІ, що свідчить про зацікавленість і мотивацію здобувачів до впровадження інноваційних підходів у освітній процес. Водночас частка тих, хто не визначився або має негативну думку (від 5% до 22%), є відносно невеликою, що відкриває перспективи для подальшої популяризації та інтеграції ШІ в освітню систему.

Концептуальна модель інтеграції ШІ у підготовку фахівців транспорту передбачає чотири рівні:

1. Технологічний – впровадження інструментів ШІ.
2. Методологічний – розробка методичних рекомендацій.
3. Кадровий – підготовка викладачів до роботи з ШІ.
4. Організаційний – створення екосистеми цифрового навчання.

Впровадження інструментів штучного інтелекту у підготовці фахівців транспортної галузі є важливою умовою модернізації освіти та забезпечення відповідності вимогам ринку праці. Це дає змогу підвищити якість підготовки, зробити навчання більш персоналізованим та практикоорієнтованим. Використання

штучного інтелекту в освітньому процесі дозволяє значно підвищити ефективність засвоєння матеріалу, реалізувати індивідуальний підхід до кожного здобувача освіти та сприяють формуванню сучасних цифрових компетентностей майбутніх транспортників. Важливою перевагою є також можливість симуляції реальних виробничих ситуацій, що особливо актуально для підготовки фахівців транспортної галузі. Успішна реалізація інструментів ШІ потребує стратегічного підходу до модернізації змісту освіти, підвищення кваліфікації викладачів та інвестицій у цифрову інфраструктуру.

Пропозиції:

1. Впровадження адаптивних навчальних платформ;
2. Підготовка педагогічних кадрів до роботи з ШІ;
3. Створення державних стандартів використання ШІ в освіті;
4. Розробка вітчизняних інструментів на основі ШІ.

Література:

1. European University Association. Artificial intelligence tools and their responsible use in higher education learning and teaching [Електронний ресурс]. – 2023. – Лютий. – Режим доступу: <https://www.eua.eu/publications/positions/artificial-intelligence-tools-and-their-responsible-use-in-higher-education-learning-and-teaching.html> (дата звернення: 30.05.2025).

2. Ключев С. Проблеми навчання та професійної підготовки фахівців транспортної галузі України / С. Ключев, І. Кириченко, Д. Кузнецов // Глобалізація наукового і освітнього простору. Інновації транспорту. Проблеми, досвід, перспективи: збірник наукових праць конференції, 26 червня 2024 р. / відп. ред. Н.Б. Чернецька-Білецька. – Київ: СНУ ім. В. Даля, 2024. – С. 60–64.

3. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). Artificial intelligence in education [Електронний ресурс]. – 2021. – Режим доступу: <https://en.unesco.org/artificial-intelligence/education> (дата звернення: 30.05.2025)

4. Штучний інтелект у статистиці освіти: Цікаві факти для роздумів / Редакція газети «Смодин» [Електронний ресурс]. – 2024. – Режим доступу: <https://smodin.io/blog/uk/ai-in-education-statistics-interesting-facts-to-consider/> (дата звернення: 30.05.2025).

5. Ключев С.О. Використання штучного інтелекту в управлінні логістичними процесами / С.О. Ключев, І.О. Кириченко, А.Є. Сігонін // Логістичне управління та безпека руху на транспорті: збірник наукових праць науково-практичної конф., 1 лютого 2024 р., м. Київ / відп. ред. Н.Б. Чернецька-Білецька. – Київ: СНУ ім. В. Даля, 2024. – С. 31–33.

6. Owoc M. L., Sawicka A., Weichbroth P. Artificial intelligence technologies in education: benefits, challenges and strategies of implementation // IFIP Advances in Information and Communication Technology. – 2021. – P. 1–24.

7. Драч І., Войцехівська А., Драгомирецька Н., Семенюк О. Використання штучного інтелекту у вищій освіті // International scientific journal of universities and leadership. – 2023. – № 15. – С. 66–70. – DOI: <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2023-15-66-82>

ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ SOFT SKILLS У ЗВО

Князева О. В.,

кандидат соціологічних наук, доцент кафедри місцевого самоврядування та розвитку територій навчально-наукового інституту публічної служби та управління Національного університету «Одеська політехніка» м.Одеса, Україна

Цифровізація суспільства зумовила якісні зміни у структурі праці. Цифрові навички стали необхідними не лише для висококваліфікованих фахівців, але й для працівників низької і середньої ланки. У сучасних умовах навіть складські працівники та консультанти зобов'язані володіти базовими цифровими вміннями. Зі зростанням складності цифрових систем біологи, юристи, медики, педагоги і навіть представники креативних індустрій опиняються в нових реальностях, де цифрові технології є обов'язковим інструментом щоденної роботи. У сучасних умовах цифрові навички становлять обов'язковий елемент професійної компетентності для більшості працівників, незалежно від галузі зайнятості. Більш того, специфічні цифрові компетенції дедалі активніше інтегруються у традиційні професії, адаптуючись до їх галузевої специфіки. Зокрема, медичні працівники залучають високотехнологічні інструменти, зокрема системи хірургічної робототехніки, для здійснення складних оперативних втручань. Працівники виробничого сектору опановують керування промисловими роботами та автоматизованими лініями, що вимагає різного рівня цифрової обізнаності залежно від функціональної ролі. Освітняни, у свою чергу, все частіше застосовують цифрові платформи, інструменти доповненої реальності, інтерактивні модулі та аналітику даних для підвищення якості навчального процесу та індивідуалізації освітніх траєкторій.

За даними Індексу цифрової економіки та суспільства (DESI 2022), лише 54% громадян Європейського Союзу володіють цифровими навичками, необхідними для ефективної участі в сучасному цифровому середовищі [1]. У 2021 році кожен шостий європеєць віком від 16 до 74 років не мав жодних цифрових навичок, а кожен четвертий у цій віковій категорії демонстрував лише елементарний рівень цифрової компетентності. Така ситуація ускладнює функціонування ринку праці, де цифрова обізнаність є все більш затребуваною у більшості професій. Близько 35% громадян ЄС залишаються позбавленими навіть базових цифрових навичок, що фактично унеможливорює їхню конкурентоспроможність та участь у цифровій економіці.

Цифрові навички залишаються критично важливими для функціонування сучасної економіки знань, що знайшло відображення у нормативно-стратегічних підходах Європейського Союзу. У 2018 році Рада ЄС ухвалила Рекомендацію щодо формування восьми ключових компетентностей для навчання впродовж життя,

що визначають основу для особистісного розвитку, професійної реалізації, соціальної інтеграції та активного громадянства. Однією з таких компетентностей була визначена цифрова. Відповідно до даних DESI (2022), у 2018 році понад 50% населення ЄС не володіли навіть базовими цифровими навичками. У 2021 році ситуація покращилась, однак лише 54% осіб віком від 16 до 74 років демонстрували базовий або вищий рівень цифрової компетентності. Це вказує на наявність системної прогалини у цифровій підготовці громадян, що обмежує їхню здатність до працевлаштування, самореалізації та участі в цифровому суспільстві.

Перед тим як окреслити суть цифрових навичок, доцільно уточнити базові терміни, що лежать в основі європейських рамкових документів, зокрема **Рамки цифрової компетентності для громадян (DigComp 2.2)** [2]. Йдеться про чотири ключові компоненти: *компетентність, вміння, знання та ставлення*.

– **Компетентність (Competence)** – визначається як інтегрована здатність особи застосовувати знання, навички та ставлення для досягнення конкретних результатів у визначеному контексті. Наприклад, компетенція з програмування трактується як *здатність планувати й створювати послідовність зрозумілих інструкцій для обчислювальної системи з метою вирішення певного завдання*.

– **Навички (Skills)** – це практична здатність реалізовувати певні процеси та використовувати наявні знання для досягнення результатів. Наприклад, навичка щодо управління метаданими може бути описана як *здатність перевіряти та змінювати тип метаданих (наприклад, місцезнаходження, час) у зображеннях, що розповсюджуються, для захисту конфіденційності*.

– **Знання (Knowledge)** охоплюють сукупність усталених фактів, понять, ідей, процедур і теорій, що забезпечують розуміння предметної області. Прикладом є знання основних функцій типових цифрових пристроїв, таких як комп'ютер, планшет чи смартфон.

– **Ставлення (attitudes)** – це усталені способи мислення, поведінкові установки або схильності особи взаємодіяти з явищами, людьми чи інформацією. Наприклад, *відкритість до обміну цифровим контентом, що може бути корисним чи цікавим для інших*, відображає позитивне ставлення до співпраці у цифровому середовищі.

Ці компоненти є фундаментальними у побудові освітніх програм, розробці професійних стандартів та систем оцінювання цифрової компетентності, зокрема в межах європейських ініціатив цифрового десятиліття. Визначення цифрових навичок у міжнародному контексті залишається багатовимірним і залежить від цілей оцінювання та політик розвитку людського капіталу. Згідно з *Інститутом статистики ЮНЕСКО (UNESCO Institute for Statistics, 2009)*, цифрові навички – це «сукупність здібностей до використання цифрових пристроїв, комунікаційних програм та мереж для доступу до інформації та управління нею» [3]. Таке трактування охоплює не лише базові технічні дії, але й вміння створювати та поширювати цифровий контент, співпрацювати, вирішувати задачі та реалізовувати креативний потенціал у цифровому середовищі. Аналогічно, *Рекомендація Ради Європейського Союзу щодо ключових компетентностей для навчання протягом усього життя (2018)* визначає цифрову компетентність як «впевнене, критичне та відповідальне використання цифрових технологій та взаємодію з ними для навчання, роботи та участі в суспільстві», підкреслюючи її багатокomпонентну

природу, що об'єднує знання, навички та ставлення [4]. З огляду на постійне зростання значущості цифрових технологій, цифрові навички тісно інтегруються до системи ключових компетентностей для навчання протягом усього життя. Європейські громадяни мають бути здатними:

- здійснювати критичне фільтрування та аналіз інформації,
- управляти особистими даними та цифровим слідом,
- підтримувати цифрову безпеку,
- ефективно взаємодіяти із сучасними технологіями, зокрема на основі штучного інтелекту,
- а також застосовувати цифрові інструменти для участі у суспільному житті, співпраці, творчості та реалізації соціальних чи економічних цілей

На відміну від спеціалізованих ІКТ-навичок, дана концепція стосується загальногромадянської цифрової компетентності, що необхідна кожному для повноцінної участі в цифровому суспільстві.

Цифрові навички поступово перетворилися на один із ключових детермінантів соціально-економічної активності особи. В умовах стрімкої цифрової трансформації суспільства та економіки, цифрова обізнаність необхідна не лише у сфері праці, але й у повсякденному житті та освітньому процесі. Проте, за наявності ширшого доступу до цифрових пристроїв, інфраструктури та програмного забезпечення, рівень розвитку цифрових навичок у значній частині населення залишається недостатнім, що створює суттєвий розрив між потенціалом технологій і здатністю їх ефективно використовувати. У відповідь на ці виклики Європейська комісія у 2021 році ініціювала стратегічну рамку Digital Decade («Цифрове десятиліття ЄС»), яка має на меті забезпечити людиноорієнтований, стійкий та інклюзивний цифровий розвиток Європи до 2030 року [5].

Досягнення цих цілей супроводжується застосуванням стандартизованих рамок цифрових компетентностей, таких як DigComp 2.2 для громадян і e-Competence Framework (EN16234) для професіоналів у сфері ІКТ, які регулярно оновлюються для адаптації до технологічних змін, зокрема до викликів, пов'язаних із впровадженням штучного інтелекту.

На тлі загального поширення цифрових технологій попит на цифрові навички продовжує зростати, і цифрова грамотність уже зараз виконує функцію базової наскрізної компетентності. Попри досягнутий прогрес, поточні показники цифрової компетентності залишаються далекими від цільових. Це вказує на необхідність системного підходу до перекваліфікації та безперервного навчання, що охоплює всі вікові та професійні групи. Цифрове навчання протягом життя має стати стратегічною відповіддю на структурні зміни ринку праці, технологічну модернізацію та потребу у соціальній згуртованості в цифрову епоху.

Література:

1. Європейська комісія. Digital Economy and Society Index (DESI) – 2022. – URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/digital-economy-and-society-index-desi-2022>. (дата звернення: 05.05.2025).

2. European Commission. Academic offer and demand for advanced profiles in the EU. 2019. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/5804d5e5-4b8b-11e9-a8ed-01aa75ed71a1/language-en> (дата звернення: 05.05.2025).

3. UNESCO Institute for Statistics. *Guide to Measuring Information and Communication Technologies (ICT) in Education*. – Montreal: UNESCO, 2009. – 125 с. URL: https://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/guide-to-measuring-information-and-communication-technologies-ict-in-education-en_0.pdf (дата звернення: 05.05.2025).

4. López-Cobo, M., De Prato, G., Alaveras, G., Righi, R., Samoili, S., Gradeva, K., Ziemann, V., Cardona, M. *Academic offer and demand for advanced profiles in the EU: Artificial Intelligence, High Performance Computing and Cybersecurity*. – Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2019. – 90 с. – (JRC Technical Reports; JRC113966). URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/5804d5e5-4b8b-11e9-a8ed-01aa75ed71a1/language-en> (дата звернення: 05.05.2025).

5. European Commission. *Europe's Digital Decade: digital targets for 2030 – 2021*. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/europes-digital-decade-digital-targets-2030_en (дата звернення: 05.05.2025).

ФОРМУВАННЯ ЛІНГВІСТИЧНИХ ЗНАТЬ: НОВІ МОЖЛИВОСТІ

Коваленко Н. Д.,

*доктор філологічних наук, професор кафедри української мови
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

Сучасні вимоги до якості вищої освіти орієнтують на активні методи здобуття знань і навичок, розвиток творчих здібностей здобувачів вищої освіти, перехід до індивідуалізованого та студентоцентричного навчання; важливим є урахування потреб, здібностей і можливостей особистості.

Особливо важливими сьогодні є збереження духовного поступу нації, національно-патріотичне виховання молоді. У мові фіксуються знання й соціальний досвід, нагромаджуються культурні цінності, тому розвиток духовної культури нації зумовлюється насамперед станом функціонування мови в усіх сферах суспільної діяльності й особливо – мовною культурою.

Від рівня засвоєння знань про історію нації, становлення та розвиток її мови, культурних надбань суттєво залежать сприйняття та усвідомлення суспільних явищ і національних цінностей, світоглядні позиції фахівця, його культура і професійність, здатність використовувати ці знання й навички у вирішенні актуальних наукових або освітніх проблем.

Говіркове українське мовлення зберігає цінну й багатоаспектну інформацію про історію становлення та розвиток української літературної мови, а також її діалектних різновидів, які здатні і змінюватися, і зберігати риси крізь століття. В умовах війни, наслідків екологічних катастроф, переселення людей важливо не втратити мовно-культурні цінності регіонів, зберегти й залучити всі фіксовані дані про мікросоціуми до наукових описів.

Діалектне мовлення як цінне джерело діахронних досліджень мови, інших суміжних дисциплін (фольклористики, етнографії, етнолінгвістики та ін.) допомагає осмислити загальновідомі факти, спростувати чи пересвідчитися в раніше сформульованих наукових висновках на основі сучасних записів, що надалі слугуватиме не тільки розробленню нових методів і прийомів дослідження з урахуванням попередніх напрацювань учених, а й сприятиме якісно новому рівню підготовки філологів, учителів-словесників.

Завданням викладача, особливо в умовах стрімкої інформатизації усіх сфер життя і діяльності, використання дистанційного або змішаного навчання, є спрямування здобувачів вищої освіти на шляхи пошуку наукової інформації, озвучення дискусійних тем, чітке визначення завдань та етапів самостійної роботи. Інноваційні технології в процесі професійної підготовки філологів є важливим засобом навчання особливо в опрацюванні теоретичного матеріалу, адже використання гіпертекстової інформації (словники, атласи, довідкові праці, відео

та аудіо записи від носіїв говірок) активізують творчий потенціал, удосконалюються навички інтегрування знань, що особливо важливо з огляду на загальну сучасну тенденцію різних наук до поєднання.

Найвищу інформативність серед діалектологічних джерел мають тексти зв'язного мовлення, що засвідчують усі риси мовних рівнів. Так само записані в будь-який спосіб спонтанні розповіді носіїв говірок фіксують дані про народну культуру, традиції та вірування, світобачення тощо.

Багатство та глибина народної оповіді були й залишаються в центрі уваги діалектологів, актуалізують пошуки різних підходів у фіксації, формуванні зв'язних усних текстів у збірки, їх тематичній презентації, визначенні сітки територій тощо. Освітній компонент "Українська діалектологія" є фундаментальною основою в розумінні історії розвитку та становлення мови, її територіальних різновидів, взаємозв'язку з літературним стандартом, впливів різних говорів і мов на лексичний склад тощо. Обговорення дискусійних питань із тем курсу, застосування інтерактивних методик, обговорення тем і їх проєкція на інші галузі науки вимагають базових знань студентів з мовознавства. Саме "Українська діалектологія" дає ті необхідні знання з лінгвістики, які, "по-перше, створюють значну ґрунтовну базу для глибокого розуміння процесів формування загальнонародної мови, по-друге, готують їх до поглибленого вивчення історичних явищ української мови" [2, с. 5].

Формування широкого лінгвістичного світогляду майбутнього філолога спирається на усвідомлення того, що розвиток мови, утворення та побутування різних виявів є результатом її життя в часі і просторі.

Автори підручників, сучасних навчально-методичних праць з української діалектології [див.: 1-4] особливо наголошують, що структура кожної мови, зокрема української, не може бути глибоко зрозумілою без знання її територіальних різновидів, історії постання та розвитку.

Навчання на прикладах текстів діалектного українського мовлення допоможуть навчити аналізу лінгвістичних явищ з урахуванням історії взаємодії східнослов'янських діалектів, розширити уявлення про інформаційні можливості текстів говірок у дослідженні давніх фонетичних явищ, лексичних і граматичних змін тощо.

Отже, вивчення української діалектології ґрунтується на усвідомленні цінності даних для осмислення розвою нації, вивчення історії української мови, проєкції мовних явищ на різні ареали, а особливо – на досягненні важливості збереження народного мовлення, що увібрало в себе традиції, звичаї, духовність, історію, впливи інших мов та ін. У час актуалізації антропоцентричної парадигми наукових підходів, де центральним об'єктом є людина, інтегрування суміжних і несуміжних наук, сучасних вимог до компетентностей майбутнього фахівця особливо важливим є дослідження і вивчення діалектного мовлення та історії мови.

Література:

1. Мартинова Г. І., Щербина Т. В. Українська діалектологія : навч.-метод. посіб. Черкаси, 2006. 65 с.
2. Сердега Р. Л., Сагаровський А. А. Українська діалектологія : навч. посіб. Харків, 2011. 156 с.
3. Суховій О. Українська діалектологія. Київ : Фенікс, 2014. 216 с.
4. Шеремета Н. П., Каленюк С. О. Українська діалектологія : навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня "Рута"», 2023. 166 с.

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ В СИСТЕМІ КОГНІТИВНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ПСИХОЛОГА: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Ковальова А. П.,

*викладач кафедри авіаційної психології та управління людським фактором
Державного університету «Київський авіаційний інститут»
м. Київ, Україна*

У першій чверті ХХІ століття, яке характеризується складною соціальною динамікою та надлишком інформації, здатність критично мислити стала основоположним елементом у підготовці фахівців, особливо в галузях, що вимагають високого рівня міжособистісної чутливості та аналітичної точності. У цьому контексті психологічна галузь посідає чільне місце, адже для майбутніх психологів критичне мислення – це не просто бажана навичка, а когнітивний імператив. Сьогодні змінні вимоги психологічної практики вимагають фахівців, здатних оцінювати докази, деконструювати припущення та вирішувати етичні дилеми з інтелектуальною ретельністю.

Так, у межах сучасної психологічної освіти концепції когнітивної компетентності та критичного мислення дедалі більше визнаються наріжними каменями професійної готовності фахівців у сфері збереження ментального здоров'я. Прийняття Закону України «Про систему охорони психічного здоров'я в Україні» (2025 р.) посилило вимоги до майбутніх психологів, зробило їх більш складними, динамічними та етично нюансованими, тому здатність критично мислити в рамках когнітивно компетентної освіти стає не просто перевагою, а й необхідністю [1].

Проблематиці дослідження когнітивних компетентностей присвячено низку наукових праць вітчизняних та зарубіжних учених, серед яких можна відзначити Н. Ничкало, Л. Прокопенко, О. Скрипченко (аналізують когнітивні аспекти професійної підготовки майбутніх фахівців у сфері психології та педагогіки), J. Anderson, H. Gardner, R. Sternberg, L. Weigert та ін. (досліджують когнітивні процеси, критичне мислення та інтелектуальні стратегії навчання). Вивченню різних аспектів критичного мислення в контексті професійної підготовки майбутніх психологів присвятили свої наукові розробки Н. Бібік, Т. Круль, О. Савченко, О. Скрипченко, Г. Цветкова, Г. Щукіна, S. Brookfield, R. H. Ennis, P. Facione, D. Halpern, R. Paul та ін.

У класичному розумінні «когнітивна компетентність» (англ. *cognitive competence*) стосується здатності особистості ефективно взаємодіяти з розумовими процесами, що забезпечують розуміння, міркування, навчання та прийняття рішень [5, с. 181]. Вона охоплює когнітивні функції як нижчого, так і вищого порядку, включаючи: 1) кодування та пошук інформації (пам'ять); 2) виконавчі функції (контроль уваги, планування); 3) логічне мислення та вирішення

проблем; 4) гнучкість в адаптації до нових завдань або знань; 5) метакогнітивну усвідомленість (саморегуляцію мислення).

Сучасний освітній дискурс позиціонує когнітивну компетентність як багатовимірний конструкт, що інтегрує сукупність епістемічних переконань, саморегульованих стратегій навчання та застосування знань у певній предметній області [4, с. 684-685]. Відповідно для студентів-психологів ця компетентність є життєво важливою для взаємодії з різноманітними теоретичними парадигмами, інтерпретації емпіричних даних та застосування діагностичних рамок з точністю та контекстуальною чутливістю.

У нерозривному зв'язку із когнітивною компетентністю перебуває феномен «критичного мислення» (англ. *critical thinking*). Під поняттям «критичне мислення» прийнято розуміти здатність аналізувати, синтезувати та оцінювати інформацію з метою формування обґрунтованих суджень [6, с. 6]. Однак сучасні вчені (С. Dwyer, О. Harney, М. Hogan, J. O'Reilly та ін.) наголошують на ширшому погляді, який включає когнітивні, метакогнітивні та диспозиційні компоненти [2]. Так, за словами С. Dwyer, критичне мислення включає:

- 1) рефлексивне судження – наявність в особистості сумнівів у припущеннях, виявлення в них невідповідностей наявній інформації, власному досвіду тощо;
- 2) оцінка доказів, що полягає у визначенні достовірності та надійності даних;
- 3) когнітивний контроль – передбачає здійснення опору сукупності когнітивних упереджень та емоційним спотворенням;
- 4) диспозиційні фактори – відкритість, інтелектуальна скромність та справедливість [2].

Як зазначають L. Ball, J. Evans та E. Stupple, критичне мислення виходить за межі навичок технічного мислення особистості та відображає такий спосіб мислення, що корениться в епістемічній пильності та рефлексивному скептицизмі [7, с. 482]. Відповідно вважаємо, що для майбутніх психологів ці якості є важливими при роботі з неоднозначними розповідями клієнтів, інтерпретації психометричних даних або прийнятті етично обґрунтованих клінічних рішень.

Попри те, що в сучасній науковій літературі критичне мислення часто трактується як сукупність окремих психологічних конструктів, останні дослідження (S. Barzilai, N. Friedman, A. Miyake, A. Zohar та ін.) все частіше розглядають цей феномен як компонент вищого порядку когнітивної компетентності [3, с. 190; 8, с. 10-11]. Зокрема:

– *метакогнітивна інтеграція*: обидві конструкти значною мірою залежать від самомоніторингу та рефлексивного контролю. Студенти-психологи повинні навчитися ставити під сумнів не лише отриману інформацію, але й власні інтерпретаційні фільтри;

– *застосування критичного мислення в конкретній предметній сфері*: когнітивна компетентність надає студентам фундаментальні знання; критичне мислення дозволяє їм використовувати ці знання розсудливо та творчо;

– *синергія вирішення проблем*: у клінічних контекстах майбутні психологи повинні оцінювати та інтерпретувати ситуації крізь призму різних підходів та контекстів, зважувати втручання та передбачати результати – все це вимагає критичної оцінки, вбудованої в когнітивно компетентнісну структуру.

Більше того, останні нейрокогнітивні дослідження також підтверджують аналізований нами зв'язок між критичним мисленням та розвитком когнітивних компетентностей особистості. Так, нейровізуалізаційні дослідження американських науковців N. Friedman та A. Miyake показують, що завдання критичного мислення активують мережі виконавчого контролю в префронтальній корі, підкреслюючи їхню залежність від складної когнітивної інтеграції [3].

Зауважимо, що у галузі психології значення критичного мислення та когнітивної компетентності є особливо високим, оскільки саме ці навички становлять основу професійної ефективності майбутніх фахівців. Студенти, які готуються до роботи в психологічній практиці, повинні вміти ідентифікувати когнітивні викривлення як у власному мисленні, так і в мисленні клієнтів; інтерпретувати психологічну літературу з методологічною точністю; залучатися до рефлексивної практики, спираючись на різноманітні наукові школи; а також оцінювати культурну релевантність і етичні наслідки психотерапевтичних втручань.

Натомість відсутність критичного мислення може призвести до інтуїтивних помилок, надмірного патологізування поведінки чи неправильного застосування діагностичних критеріїв, а нестача когнітивної компетентності, своєю чергою, унеможливує ефективне поєднання теорії та практики в умовах складних психологічних систем.

Вважаємо, що сучасні заклади вищої освіти, які готують майбутніх психологів, мають виходити за межі традиційного подання навчального матеріалу й створювати умови для розвитку глибокого мислення через автентичні завдання, зокрема моделювання клінічних випадків, структуровані дебати та карти аргументації. Більше того, важливими елементами також є навчання здобувачів психологічної освіти навичкам розпізнавання когнітивних упереджень, розвитку наукового мислення, а також забезпечення поступового занурення майбутніх психологів у рефлексивні практики, сократівський діалог і зворотній зв'язок від однолітків, що, у свою чергу, сприятиме значному зростанню як мотивації до критичного мислення, так і реального опанування відповідних навичок психологічного консультування.

Таким чином, ефективне поєднання критичного мислення та когнітивної компетентності формує інтелектуальну основу здібного та рефлексивного психолога. Враховуючи той факт, що впродовж останніх років професійні виклики стають дедалі складнішими, освітні системи повинні розвивати цю конвергенцію з точністю, цілеспрямованістю та чуйністю до нових когнітивних та педагогічних досліджень. Нездатність забезпечити майбутніх психологів цими інструментами викликає ризик не лише для їхнього професійного зростання як фахівців, але й благополуччю людей та громад, яким вони служать.

Література:

1. Про систему охорони психічного здоров'я в Україні: Закон України від 15 січня 2025 р. № 4223-ІХ. *Офіційний вісник України*. 2025. № 19. Ст. 1267.
2. Dwyer C. P., Hogan M. J., Harney O. M., O'Reilly J. The critical thinking toolkit: A conceptual and practical resource for developing thinking skills. *Thinking Skills and Creativity*, 2022. Vol. 43, 101017. <https://doi.org/10.1016/j.tsc.2021.101017>

3. Friedman N. P., Miyake A. Unity and diversity of executive functions: Individual differences as a window on cognitive structure. *Cortex*, 2019. Vol. 131. Pp. 186-202. <https://doi.org/10.1016/j.cortex.2020.04.019>

4. Greene J. A., Yu S. B., Copeland D. Z. Measuring critical thinking: Review and recommendations. *Educational Psychology Review*, 2020. Vol. 32 (4). Pp. 681-705. <https://doi.org/10.1007/s10648-020-09519-1>

5. Kienhues D., Jucks R., Bromme R. Explaining medical information to laypeople: Conceptual and empirical foundations. *Educational Psychologist*, 2020. Vol. 55 (3). Pp. 175-190. <https://doi.org/10.1080/00461520.2020.1774106>

6. Lai E. R. Critical thinking: A literature review. Boston : Pearson Education, 2019. 38 p.

7. Stuppel E. J. N., Ball L. J., Evans J. S. B. Individual differences in the processing of belief-logic conflict: Implications for understanding the nature of critical thinking. *Thinking & Reasoning*, 2021. Vol. 27 (4). Pp. 477-498. <https://doi.org/10.1080/13546783.2021.1881124>

8. Zohar A., Barzilai S. Higher-order thinking in science education: Students' epistemic beliefs and metacognition as facilitators of critical thinking. *International Journal of Science Education*, 2022. Vol. 44 (1). Pp. 1-21. <https://doi.org/10.1080/09500693.2021.2010935>

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS У ПОЗАНАВЧАЛЬНІЙ РОБОТІ СТУДЕНТІВ

Козловський Є. В.,

*кандидат наук з державного управління, доцент,
завідувач кафедри туризму та соціально-гуманітарних дисциплін
Міжнародного європейського університету
м. Київ, Україна*

Сучасна молодь зазвичай характеризується недостатньо високим рівнем розвитку багатьох компетенцій. Причина цього – використання не всіх можливостей, доступних у просторі закладів вищої освіти. Найчастіше soft skills формуються за рахунок самостійної роботи студентів. Але лише самостійної роботи для розвитку soft skills недостатньо з тієї причини, що особливості її реалізації не дозволяють студентам залишити так звану «зону комфорту». При всій користі, яку самостійна робота студентів та взагалі навчальна діяльність можуть принести для формування системи «гнучких» навичок, вони можуть і мають бути доповнені засобами позанавчальної діяльності.

На сторінках сучасної навчальної, наукової та методичної літератури ми можемо зустріти різні визначення позанавчальної роботи. Разом з тим аналіз праць різних авторів дозволяє виділити ряд специфічних рис діяльності, яка нас цікавить. До них відносяться:

- можливість реалізації у будь-який час, а за сучасного рівня розвитку комунікаційних технологій – ще й у будь-якому зручному місці;
- добровільність участі;
- свобода у виборі її форм;
- широке використання засобів та форм стимулювання проявів активності;
- у разі правильної організації – новизна змісту, використання цікавих методів і форм роботи, що особливо важливо на молодших курсах;
- існування певного зв'язку з аудиторною діяльністю, навчальними та виробничими практиками [1, с. 55].

Виходячи з вищевикладеного, позанавчальну роботу студентів ми можемо визначити як сукупність різноманітних видів та форм організованої та цілеспрямованої освітньої та виховної діяльності, що проводиться зі студентами ЗВО переважно під час, який залишається після навчальних занять. Відповідальність за її ефективну організацію відповідно до цілей та завдань ЗВО, особистих інтересів студентів лежить на управліннях виховної роботи, заступниках деканів з відповідних питань, громадських організаціях, а також кураторах студентських груп.

Аналіз існуючої освітньої практики, пов'язаної з реалізацією професійно-педагогічної діяльності, свідчить: розвиток soft skills у студентів сучасних ЗВО

досягається не лише за безпосередньої участі у відповідних формах організації їхньої активності, але й під час підготовки до них. Дійсно, успішна реалізація такої діяльності передбачає велику попередню роботу, що реалізується або самостійно, або у складі мікрогруп.

Таким чином майбутні фахівці навчаються ефективно взаємодіяти з оточуючим середовищем, грамотно формулювати та відстоювати власну точку зору на ті чи інші питання, критично оцінювати інформацію, що отримується з різних джерел тощо. Вони також формуються через навички застосування системного підходу до виконання різних завдань. Для вирішення відповідних проблем під час підготовки до різноманітних заходів застосовуються такі форми організації діяльності студентів, як дискусія, мозковий штурм, ділові та рольові ігри.

Якщо ж ми говоримо про формування системи «гнучких» навичок безпосередньо в процесі позанавчальної діяльності, то маємо відзначити доцільність її реалізації у формі довгострокових проектів та окремих подій, що поєднують риси перерахованих вище форм. Прикладом проекту, який може бути ефективно реалізований із студентами ЗВО, є студентський прес-центр.

Проект «прес-центр» може виконувати такі функції:

- підготовка літературних та публіцистичних альманахів;
- їхнє видання;
- збирання та передача ЗМІ інформації, що стосується різних аспектів діяльності ЗВО, досягнень його студентів та викладачів;
- випуск студентських газет [2, с. 140].

Таким чином проект робить внесок у реалізацію інформаційної політики освітньої організації, що дозволяє широко залучати студентів до продуктивної, художньо-естетичної, суспільно-організаторської, пошукової, а частково й науково-дослідної діяльності. Відповідно, у студентів розвиваються навички критичного мислення, управління колективом, співробітництва та креативності.

Важливими у плані формування цих та інших soft skills за умови їх правильної організації можуть стати й окремі події студентського життя. Так, на День першокурсника студенти перших курсів можуть проявити себе у різних напрямках: спортивному, мистецько-естетичному, громадсько-організаторському. Сама концепція події полягає в тому, що студенти, що відносяться до цієї категорії, повинні продемонструвати здатність самостійно займатися такою новою і непростю для більшості з них справою, як організація заходу, аудиторією якого виступає практично весь ЗВО. Тим самим інтенсифікується формування в них наступних «м'яких» компетенцій: комплексне багаторівневе вирішення проблем, співпраця, управління колективом, креативність, ведення переговорів [3, с. 133].

Студенти старших курсів можуть, наприклад, взяти участь у конкурсах талантів. Наприклад, вони можуть брати участь у різних творчих заходах (stand-up, вокал, танці). Інакше кажучи, у разі ми маємо справу з реалізацією практично всіх форм позанавчальної роботи. Отже, підготовка та участь у ній дозволяють майбутнім фахівцям розвинути креативність, критичне мислення, навички співробітництва, а також комплексного багаторівневого вирішення проблем.

Певною ефективністю у цьому контексті характеризуються також заходи, переважно змагальної спрямованості, які мають за мету надання студентам можливостей для демонстрації своїх знань, умінь та навичок іноземної мови.

Специфіка таких подій дозволяє координувати активність всіх осіб, які навчаються у ЗВО, оскільки іноземну мову освоюють усі напрями підготовки.

Можливо, наприклад, проведення конкурсу, який включає кілька номінацій: «візитна картка», «своя гра», «відеоконкурс» (конкурс відеороликів англійською мовою, які робляться студентами та висвітлюють, наприклад, різні аспекти життя ЗВО). У ході подібних заходів реалізуються художньо-естетична, громадсько-організаторська, пошукова та дослідницька форми діяльності. Відповідно, у студентів розвиваються навички співробітництва та ведення переговорів, елементи критичного мислення та креативності, формуються певні ціннісні орієнтації. При цьому особливо важливо, що вони набувають досвіду продуктивної взаємодії з іншими людьми не тільки рідною мовою, а й іноземною. Отже, майбутні висококваліфіковані фахівці з більшою ймовірністю зможуть вижити та досягти успіху в сучасному суспільстві, що характеризується ескалацією глобалізаційних процесів та розширенням їх впливу майже на всі сфери життя.

Література:

1. Бутиліна О. В. Розвиток soft skills як чинник підвищення ефективності діяльності соціальних працівників. «Соціопростір: міждисциплінарний електронний збірник наукових праць з соціології та соціальної роботи». 2020. № 9. С. 53-60.
2. Коляда Н. Практичний досвід формування «soft-skills» в умовах закладу вищої освіти. Актуальні питання гуманітарних наук. 2020. № 3(27). С. 137-145.
3. Наход С. А. Значущість «Soft skills» для професійного становлення майбутніх фахівців. Науковий часопис Національного педагогічного ун-ту імені М. П. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки : реалії та перспективи. 2021. № 63. С. 131-135.

SOFT SKILLS СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ: СУЧАСНИЙ СТАН, ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ

Комарніцька Л. М.,

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри професійної та спеціальної освіти

Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти

«Кам'янець-Подільський державний інститут»

м. Кам'янець-Подільський, Україна

Наразі ринок праці висуває високі вимоги до фахівців, що стимулює конкуренцію, інтенсивність і якість праці. У зв'язку з цим значна увага приділяється професійній підготовці здобувачів освіти у закладах вищої освіти: розробляються нові стандарти та робочі програми з усіх дисциплін, організовується практика, ведеться науково-дослідна робота зі студентами всіх курсів і спеціальностей. Однак недостатньо дослідженими залишаються аспекти підготовки ефективних і затребуваних випускників у контексті соціальних, лідерських компетенцій і особистісних якостей.

Практика показує, що останніми десятиліттями майже в кожному оголошенні про вакансію, крім професійних навичок, роботодавці вимагають також соціальні, вольові, інтелектуальні та лідерські компетенції – так звані *soft skills* («гнучкі» або «м'які» навички), які є важливими для успішної кар'єри. Сучасні компанії потребують співробітників і керівників, які не лише мають високу професійну кваліфікацію (*hard skills*), а й володіють розвиненими соціальними навичками.

Відомо, що якщо *hard skills* піддаються оцінюванню та вимірюванню, то рівень розвитку *soft skills* визначити значно складніше. Під терміном *soft skills* розуміють сукупність соціальних і комунікативних навичок, які дають змогу ефективно взаємодіяти та працювати в команді [6].

Згідно з дослідженнями Гарвардського університету, Фонду Карнегі та Стенфордського дослідницького інституту, 75% професійного успіху залежить саме від рівня сформованості гнучких навичок, і лише 25% – від жорстких (професійних) [5]. Інше дослідження, проведене Федеральним інститутом професійної освіти в Бонні, показало, що в 40% випадків кар'єрний успіх зумовлений наявністю *soft skills* [5]. Як бачимо, гнучким навичкам надається вагоме значення.

Якщо в останні десятиліття минулого століття першочергова увага приділялася професійній кваліфікації та таким особистим чеснотам, як старанність, пунктуальність і дисципліна – рисам, що характеризували «ідеального» працівника в суворо ієрархічних структурах, то в умовах глобалізації перелік необхідних особистісних якостей і соціальних компетенцій значно розширився.

Сьогодні суспільство потребує не просто слухняного виконавця, а креативну людину, здатну вирішувати складні завдання та вести команду до успіху. В епоху інформаційних технологій змінилися умови і характер праці – дедалі більше значення набуває командна та проектна робота, де спільні зусилля учасників спрямовані на розв'язання загального завдання, пошук нових рішень і створення унікального продукту [4, с. 133].

Однією з причин зростаючої уваги до soft skills, за словами директора Центру оцінювання в Університеті Мельбурна Патріка Гріффіна, є невдоволення великих компаній випускниками вишів, які виявляються не готовими до сучасного життя і праці. Майже половина (49,7%) опитаних іноземних роботодавців вважає найзабезпеченішими в працівниках саме комунікативні здібності [3, с. 111].

Про неакадемічні навички, критичне мислення, вміння працювати в команді та цифрову грамотність в Україні почали серйозно говорити лише нещодавно [2, с. 140]. Поки у школах продовжують готувати учнів до стандартизованих тестів і НМТ, світові експерти вже давно переймаються тим, як розвивати в учнів навички, необхідні для виживання в цифрову епоху.

Чи змінюються ці навички з часом, чи можна їх конкретно окреслити? У 2009 році майбутнім фахівцям для успішної професійної реалізації були потрібні такі якості: уміння працювати в команді, орієнтуватися в технологіях, конструктивно співпрацювати з колегами, жити у цифровому суспільстві та поважати культурне різноманіття, оскільки в епоху цифровізації стираються межі між країнами. Один із провідних експертів з оцінювання навичок XXI століття Патрік Гріффін зазначає, що шість років потому Всесвітній освітній форум дійшов аналогічних висновків, визначивши три складники soft skills:

- грамотність (знання мов, арифметики, фінансів, наук, культур);
- компетенції (критичне мислення, вирішення проблем, креативність, співпраця);
- особистісні якості (допитливість, ініціативність, наполегливість, лідерство).

Однак окрім двох видів навичок – професійних і надпрофесійних (універсальних) – є ще третя складова – особистість. Під цим мається на увазі сукупність особистісних якостей та ставлень до світу, людей, успіху, невдач, цілей тощо. Жодні навички не принесуть результату без цілісної, підготовленої особистості. Таку ж вимогу до особистості висувають і закордонні роботодавці.

Згідно з результатами опитування про затребувані soft skills на підприємствах Німеччини у 2016 році, роботодавці найчастіше очікували від молодих фахівців наявність таких якостей: ініціативність, самовіддача, працездатність, комунікативність, командний дух, готовність до навчання, допитливість, відкритість, натхнення, стресостійкість, індивідуальність, манера самопрезентації [1, с. 165].

З метою виявлення готовності студентів до вимог сучасного ринку праці було проведено анкетування, у якому взяли участь 40 студентів 2 курсу НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут». Респондентам були запропоновані анонімні анкети з низкою запитань. Метою опитування було:

- з'ясувати, чи знайомі студенти з поняттями hard skills і soft skills;
- визначити, які навички вони вважають першочерговими для своєї майбутньої професії;

– з'ясувати, якою мірою, на їхню думку, вони володіють соціальними, інтелектуальними, лідерськими та вольовими якостями, необхідними для їх професійної діяльності;

– виявити основні проблеми та можливості розвитку «гнучких навичок».

Результати дослідження засвідчили, що більшість студентів не знайомі з поняттями *hard skills* і *soft skills* і почули їх уперше (70%). Для перевірки цього твердження студентам запропонували таблицю з переліком 14 навичок, які потрібно було класифікувати як *hard skills* або *soft skills*.

Щодо *hard skills*, то абсолютна більшість респондентів правильно віднесли до цієї категорії професійні знання (95%) та професіоналізм (82%). Однак до *hard skills* багато студентів помилково віднесли такі навички, як: комунікабельність, уміння працювати в команді, готовність до постійного навчання, уміння працювати з великим обсягом інформації, публічні виступи, самостійність у прийнятті рішень.

Відповіді на це запитання свідчать про те, що студенти не мають чіткого уявлення про природу *soft skills*, незважаючи на те, що 30% з них заявили, що вже чули й знають, що це таке.

На запитання: «Які навички вони вважають першочерговими для своєї майбутньої професії?», були надані такі відповіді:

Компетенції	1 місце		2 місце		3 місце		4 місце	
	кількість	відсоток	кількість	відсоток	кількість	відсоток	кількість	відсоток
Соціальні	8	20%	22	55%	6	15%	4	10%
Інтелектуальні	8	45%	14	35%	4	10%	4	10%
Вольові	6	15%	4	10%	12	30%	18	45%
Лідерські	14	35%	8	20%	12	30%	6	15%

Наступне запитання анкети звучало так: «У якій мірі Ви володієте соціальними, інтелектуальними, лідерськими та вольовими навичками, необхідними для Вашої професії? Оцініть за 5-бальною шкалою». Серед соціальних компетентностей студенти найчастіше відзначали комунікабельність (45%) та емпатію (60%). Під емпатією мається на увазі здатність відчувати емоційний стан іншої людини та співпереживати. Емоційний інтелект (здатність адекватно реагувати й керувати власними емоціями) на належному рівні оцінили 40% опитаних. Майже половина студентів (45%) вважають себе здатними працювати в команді. Водночас половина респондентів (50%) зазначили труднощі з публічними виступами.

Щодо вольових компетентностей, найбільш притаманною студентам є цілеспрямованість (75%), стресостійкість (75%) і готовність приймати самостійні рішення (85%). Терплячість відзначили лише 15% опитаних. Половина студентів має труднощі з виконанням рутинної роботи (55%) і проявом терпіння (45%), а також 55% вказали на нездатність ефективно працювати під тиском, наприклад, у ситуаціях обмеженого часу чи великого обсягу завдань.

Серед лідерських компетентностей студенти найчастіше вказували на вміння приймати рішення та нести відповідальність за них (80%), схильність до ризику (75%), ініціативність (65%) та здатність вирішувати конфлікти (60%). Найменш розвиненими виявилися навички формування команди (50%) та ведення складних переговорів (55%).

Інтелектуальні компетентності залишаються пріоритетними. Серед них добре розвинені вміння навчатися і прагнення до саморозвитку (75%), наявність різнобічних знань (70%) та здатність аналізувати великі обсяги інформації (60%). Водночас 32,5% студентів зазначили, що мають проблеми з пам'яттю, 50% – з креативністю, а 55% визнали, що не вміють якісно складати звіти та доповіді.

На наступному етапі нашого дослідження студентам було запропоновано відповісти на запитання: «Які особистісні якості, на Вашу думку, Вам потрібно розвинути в собі, щоб бути успішним у професії та спілкуванні з людьми?». У відповідях переважали такі якості: працелюбність та наполегливість (80%), упевненість у собі (70%), здатність розв'язувати проблеми (60%), уміння приймати рішення (60%), бажання навчатися (55%), самостійність (45%), позитивне ставлення й ентузіазм (35%).

Отже, аналіз результатів дослідження підтвердив, що soft skills є надзвичайно важливими для ефективної діяльності майбутніх спеціалістів. Дослідження показують, що саме м'які навички у 70–80% випадків визначають успіх у професії, тоді як технічні знання – лише на 20–30%. Саме тому ЗВО мають приділяти більше уваги формуванню soft skills у студентів, інтегруючи відповідні тренінги, проектну роботу, волонтерську діяльність та курси з розвитку комунікацій, емоційного інтелекту й лідерських якостей.

Література:

1. Коваль К. О. Розвиток «Soft skills» у студентів – один з важливих чинників працевлаштування. Вісник Вінницького політехнічного інституту. 2015. № 2. С. 162-167
2. Коляда Н., Кравченко О. Практичний досвід формування «soft-skills» в умовах закладу вищої освіти. Актуальні питання гуманітарних наук. 2020. № 3(27). С. 137-145
3. Муравйова І.О. Soft skills у сучасних реаліях української освіти. Інноваційна педагогіка. 2021. Т.1. Випуск 32. С.108-112
4. Наход С. А. Значущість «soft skills» для професійного становлення майбутніх фахівців соціономічних професій. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2018. № 63. С. 131-135.
5. Education for Life and Work: Developing Transferable Knowledge and Skills in the 21st Century. URL: https://www.researchgate.net/publication/265242593_Education_for_Life_and_Work_Developing_Transferable_Knowledge_and_Skills_in_the_21st_Century (дата звернення: 28.04. 2025).
6. Soft skills: універсальні навички європейського рівня. URL: <https://studway.com.ua/soft-skills> (дата звернення: 29.04. 2025).

ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА SOFT SKILLS: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД У ВИКЛАДАННІ ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Комчатних О. В.,

*кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки
Національного транспортного університету
м. Київ, Україна*

У XXI столітті питання фінансової грамотності набуло глобального значення, оскільки воно прямо впливає на рівень економічної безпеки як окремих осіб, так і суспільств загалом. Стрімка цифровізація, поява фінансових інновацій (від криптовалют до краудфінансінгових платформ) кардинально змінюють традиційні моделі економічної поведінки. В цих умовах фінансова грамотність перестала бути лише знанням базових понять економіки – вона стала комплексною навичкою, що об'єднує критичне мислення, комунікацію, здатність адаптуватися та вирішувати складні проблеми.

Для студентів економічних спеціальностей формування фінансової грамотності є не лише професійною необхідністю, а й основою для ефективної взаємодії в сучасному економічному просторі. На цьому наголошують як провідні європейські інституції, зокрема Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) [1], так і українські науковці, серед яких І. Пронікова [2], Т. Кізіма, О. Шаманська [3], Н. Чечетова, Т. Чечетова-Терашвілі [4] та ін.

Таким чином, інтеграція фінансової грамотності як ключового елемента soft skills у вищу освіту набуває критичної ваги, особливо в контексті постійного удосконалення освітніх програм відповідно до кращих європейських практик.

Незважаючи на активне поширення концепцій компетентнісного підходу в освіті, проблема ефективного викладання фінансової грамотності в Україні залишається відкритою. Згідно з дослідженням НБУ [5], проведеним у 2020 році, середній рівень фінансової грамотності українців становив 12,3 балів з 21 можливих, що свідчить про низький рівень фінансової обізнаності населення. Серед студентів економічних спеціальностей цей показник є дещо вищим. Однак, враховуючи загальний низький рівень фінансової обізнаності населення, можна припустити, що навіть серед студентів економічних спеціальностей рівень фінансової грамотності може бути недостатнім для повноцінної інтеграції у глобальну економічну спільноту.

Брак фінансової компетентності стає бар'єром не тільки для особистісного розвитку, а й для успішної професійної кар'єри. І. Пронікова [2] зазначає, що відсутність необхідних економічних знань та компетентностей у студентів робить неможливим прийняття ними зважених фінансових рішень. Автор наголошує на важливості підвищення рівня фінансової обізнаності серед молоді для

забезпечення соціальної та економічної стабільності в країні. Тому необхідність адаптації найкращих європейських практик викладання фінансової грамотності стає особливо актуальною для українських закладів вищої освіти.

Відповідно до досліджень ОЕСР [6], фінансова грамотність розглядається як сукупність трьох компонентів: знання та розуміння базових фінансових понять, навички застосування фінансових знань на практиці, відповідальні установки та поведінка. ОЕСР також підкреслює тісний зв'язок між фінансовою грамотністю та такими soft skills, як критичне мислення, прийняття рішень, комунікативні навички та адаптивність.

Згідно з даними Європейського банківського управління (ЕВА) [7], у країнах ЄС розроблено національні стратегії фінансової освіти, які активно впроваджуються у навчальні програми університетів. Так, наприклад, у Фінляндії фінансова грамотність інтегрується в усі рівні освіти – від початкової до університетської. У Німеччині акцент робиться на практичних завданнях, бізнес-кейсах і симуляціях фінансового планування. В навчальних програмах Швеції передбачено вивчення новітніх фінансових технологій та ризик-менеджменту.

Європейський досвід формування фінансової грамотності в освіті свідчить про наявність кількох ключових практик. Одним із важливих елементів є обов'язкове впровадження курсів з основ фінансового планування, інвестування та страхування у всіх економічних програмах бакалаврату. Поряд із цим активно створюються міждисциплінарні курси, що поєднують економіку, психологію та цифрові технології, сприяючи більш комплексному розумінню фінансової поведінки в сучасному світі. Значну увагу приділяють і впровадженню практичних завдань: студенти складають особисті та корпоративні бюджети, беруть участь у бізнес-симуляціях і аналізують реальні фінансові кейси, що формує в них навички прийняття обґрунтованих рішень у реальних економічних умовах. Важливим напрямом розвитку стає також інтеграція цифрової грамотності у фінансову освіту, що передбачає навчання безпечного користування електронними платіжними системами, базами криптовалют, інвестування через онлайн-платформи та іншими інноваційними фінансовими інструментами. Такі підходи сприяють не лише засвоєнню знань, а й розвитку навичок самостійного фінансового мислення та поведінки, що є необхідною умовою ефективної участі у сучасному цифровому економічному просторі.

Незважаючи на певний прогрес у поширенні фінансової освіти, рівень її системності залишається недостатнім. В Україні затверджено Національну стратегію розвитку фінансової грамотності до 2030 року [8], що сприятиме підвищенню фінансової обізнаності населення України, зростанню впевненості під час ухвалення фінансових рішень за будь-яких умов, формуванню раціональної фінансової поведінки, зокрема на основі ефективного використання фінансових послуг. В документі зазначається, що серед основних проблем виділяють відсутність єдиних стандартів фінансової освіти для закладів вищої освіти, що призводить до фрагментарності підходів і нерівномірності підготовки студентів. Значною перешкодою залишається переважання теоретичних знань над розвитком практичних навичок, необхідних для реального застосування фінансової грамотності у професійній діяльності. Також недостатньо інтегровані у навчальні програми новітні фінансові інструменти, включаючи цифрові технології та

інноваційні платформи, що знижує актуальність підготовки випускників. Окрім цього, обмежена співпраця університетів із бізнес-структурами стримує формування у студентів навичок, орієнтованих на потреби реального економічного середовища.

Враховуючи європейський досвід та українські реалії, актуальним є формування комплексного підходу до розвитку фінансової грамотності серед студентів економічних спеціальностей. Пропонується розробити національну стратегію фінансової освіти з чітким визначенням вимог до необхідних компетентностей, які повинні засвоїти випускники. Одночасно доцільним є запровадження практико-орієнтованих навчальних курсів із фінансової грамотності як обов'язкових складових бакалаврських і магістерських програм, що дозволить забезпечити краще поєднання теорії та практики. Важливо також створити сучасні освітні онлайн-платформи, які дозволять студентам розвивати soft skills у сфері фінансів за допомогою інтерактивних завдань і тренажерів. Розширення міжнародних програм обміну сприятиме безпосередньому знайомству студентів і викладачів із кращими практиками фінансової освіти в країнах Європейського Союзу.

Фінансова грамотність як інтегральна частина soft skills є визначальним фактором успішності сучасного економіста. Виклики цифрової економіки вимагають від студентів не лише глибоких знань, а й здатності критично мислити, адаптуватися, приймати обґрунтовані рішення у фінансовій сфері. Досвід країн ЄС свідчить, що ефективна фінансова освіта базується на практико-орієнтованому, міждисциплінарному підході та постійній інтеграції інноваційних технологій. Україна має потужний потенціал для адаптації цих практик у своїй системі вищої освіти. Реалізація комплексних реформ у сфері фінансової освіти дозволить сформуванню покоління економістів, здатних діяти ефективно в умовах глобальної цифрової економіки.

Література:

1. The Role of Financial Literacy. *OECD*: веб-сайт. URL: <https://www.oecd.org/en/blogs/2025/03/the-role-of-financial-literacy.html> (дата звернення: 28.04.2025).
2. Пронікова І. Фінансова грамотність студентів як фактор формування фінансової культури. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Серія: педагогічні науки*. 2019. № (178). С. 118-121.
3. Кізима Т., Шаманська О. Фінансова грамотність населення і фінансова поведінка домогосподарств: аспекти взаємовпливу. *Світ фінансів*. 2014. № 1. С. 16-26.
4. Чечетова Н. Ф., Чечетова-Терашвілі Т. М. Фінансова грамотність як запорука успіху управління особистими фінансами. *World Science*. 2019. Вип. 2. № 10(50). С. 14-20.
5. Фінансова грамотність, фінансова інклюзія та фінансовий добробут в Україні у 2021: Звіт за результатами дослідження. *НБУ*: веб-сайт. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Research_Financial_Literacy_Inclusion_Welfare_2021.pdf (дата звернення: 28.04.2025).
6. Shaping students' financial literacy: The role of parents and socio-economic backgrounds. *PISA in Focus*. No. 126. OECD Publishing, Paris. URL: https://www.oecd.org/en/publications/shaping-students-financial-literacy_c3f3dc74-en.html (дата звернення: 28.04.2025).

7. Updated EBA repository on Financial Education initiatives of National Competent Authorities. *European Banking Authority*: веб-сайт. URL: https://www.eba.europa.eu/sites/default/files/document_library/Consumer%20Corner/Financial%20education/1026349/Updated%20EBA%20repository%20on%20FE%20initiatives%20of%20NCAs.pdf (дата звернення: 28.04.2025).

8. Національна стратегія розвитку фінансової грамотності до 2030 року. Міністерство економіки України: веб-сайт. URL: <https://me.gov.ua/view/aea9bd7a-0491-4004-b5ba-f84892effc1d> (дата звернення: 28.04.2025).

КОНЦЕПЦІЯ SOFT SKILLS І ТЕНДЕНЦІЇ ЇЇ РОЗВИТКУ

Коноваленко Т. В.,

кандидат педагогічних наук, доцент

*Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького*

Концепція Soft skills стала невід'ємною складовою ринку праці у багатьох сферах економіки і часто поряд з терміном soft skills використовуються синоніми.

Барбара Чіматті, детально досліджуючи розвиток навичок, які ми називаємо soft skills, надає перелік назв, що їх використовують різні організації для найменування цих навичок у різні періоди:

life skills – (Всесвітня Організація Охорони Здоров'я, 1993)

transversal skills – (Institute for the Development of Vocational Training of Workers (ISFOL), 1998)

generic competences – (Tuning project, 2000)

key competences for a successful life and a well-functioning society – (The Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), 2003, 2012)

key competences for lifelong learning – (European Union (EU), 2006)

21st century skills – (Ananiadou & Claro, 2009)

transferable skills – (RPIC-ViP, 2011)

future work skills – (Institute for the Future, 2010)

Soft Skills for Talent – (Manpower Group, 2014)

Skills for Social Progress – (OECD, 2015) [1, с. 101].

Аналізуючи ці назви, можна помітити, що у більшості з них фігурують слова future, life, social, society, тобто наявність в людей цих навичок розглядається як запорука успіху у житті конкретної людини, який призводить до успіху усе суспільство і які є необхідними для щасливого майбутнього людства. А дієслова transversal та transferable вказують на універсальний характер цих навичок, здатність використовувати їх у будь-якій діяльності. Назва Soft skills for talent акцентує увагу на тому, що розвиток soft skills надає більше можливостей людині для реалізації її талантів, природних здібностей, і як результат підвищує успішність у кар'єрному житті та сприяє самореалізації людини, що в свою чергу є запорукою гармонійного та щасливого життя.

Якщо розглянути визначення термінів, то можна помітити відмінності. Наприклад, розглянемо визначення life skills та soft skills, які часто використовуються як взаємозамінні. В Оксфордському словнику знаходимо визначення «soft skills» як особистих якостей людини, які сприяють успішній комунікації з іншими людьми: здатність до колективної роботи, ентузіазм, емоційний інтелект [2]. В той же час life skills визначено як навички необхідні або надзвичайно корисні для управління повсякденним життям: уміння співпрацювати у команді, вирішувати проблеми, грамотність та навички рахунку. Також до них можна віднести

такі життєво важливі навички як уміння приготувати їжу чи користуватися пральною машиною [2]. Отже, незважаючи на те, що поняття «soft skills» та «life skills» є синонімічними і використовуються для позначення багатьох однакових навичок, є між ними і певна відмінність. Вживання поняття «life skills» є більш прийнятним, коли ми говоримо про формування навичок необхідних людині в першу чергу для самостійного життя, пристосування до життєвих умов, вирішення життєвих та побутових проблем. В той час як поняття «soft skills» є частіше вживаним у контексті підготовки людини до майбутньої професійної діяльності. Тому у подальшому дослідженні вважаємо доцільним послуговуватися терміном «soft skills» як більш прийнятним для професійної сфери.

Поняття soft skills та hard skills виникли в 60-70 роках минулого століття у військовій справі і були виражені у доктрині «Системи проектування військової підготовки»: hard skills використовувалися для позначення навичок роботи з машинами та soft skills – для навичок роботи з людьми та паперами. Згодом терміни стали активно використовуватися, як вже було згадано раніше, у бізнес-сфері. Так, Марсель М. Робелс (Marcel M. Robles) у своїй статті розглядає необхідність розвитку soft skills у студентів як один із важливих факторів підготовки їх до ведення успішної бізнес-комунікації [3]. Уотсон Мітчел (Watson Mitchell) пише про важливість інтеграції soft skills до освітніх програм бізнес шкіл, що сприятиме у подальшому успішному працевлаштуванню студентів та їхній конкурентноспроможності на ринку праці XXI століття [3]. Наразі все частіше кажуть про необхідність розвитку soft skills у працівників будь-якої професії та наголошують на необхідності включення розвитку soft skills до освітніх програм як одного із обов'язкових компонентів поряд з навчанням суто професійними навичкам hard skills.

Таким чином, перед сучасною освітньою галуззю постає завдання підготовки в першу чергу педагогічних працівників, які володіють на високому рівні професійними та м'якими навичками, і які здатні сприяти у подальшому ефективному виробленню цих навичок школярів. Саме тому відповідно до Наказу Міністерства освіти і науки України від 15.05.2024 № 686 «Про затвердження Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» у Критеріях оцінювання якості освітньої програми Підкритерієм 2.6 передбачено, що «Освітня програма передбачає набуття здобувачами вищої освіти соціальних навичок» [4], які допоможуть випускникам максимально ефективно виконувати свої професійні функції та досягти успіху на своєму робочому місці.

Співвідношення soft skills та hard skills може відрізнятися для окремих професій. Так, є професії, у яких передбачено виконання точних розрахунків, креслень, проведення дослідів, і у цих професіях більшу вагу мають hard skills, адже саме від рівня володіння ними залежатиме результат дослідів, чи розробки. Тоді як професії, які пов'язані безпосередньо зі спілкуванням з людьми, плануванням, торгівлею, мистецтвом, вимагають більшого розвитку soft skills. Однак, слід зауважити, що наприклад, науковець, який займається дослідями у лабораторії, і має розвинуті комунікативні навички, за однакових умов матиме більше шансів професійного зростання, адже зможе краще презентувати себе та свої ідеї, ніж його колега, який є менш говірким. Саме тому формування soft skills має бути наскрізним і

відповідати вимогам того професійного середовища, у якому й буде працювати фахівець.

Література:

1. Barbara Cimatti. Definition, Development, Assessment of Soft Skills and their Role for the Quality of Organizations and Enterprises. *International Journal for Quality Research* 10(1) P. 97–130 ISSN 1800-6450

2. Oxford Learner's Dictionaries. <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/>

3. Marcel M. Robles Executive Perceptions of the Top 10 Soft Skills Needed in Today's Workplace. *Business Communication Quarterly* 75(4) 453–465

4. Наказ Міністерства освіти і науки України "Про затвердження Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти" від 15.05.2024 № 686. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1013-24#Text>

ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS У КОНТЕКСТІ ГУМАНІТАРНОЇ ОСВІТИ

Красільнікова О. В.,

*кандидат історичних наук, доцент кафедри філософії, соціології та політології,
Державний торговельно-економічний університет*

Крохмаль Н. В.,

*кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії, соціології та політології,
Державний торговельно-економічний університет*

У сучасних умовах глобалізації, стрімкого технологічного розвитку та постійних інновацій традиційне уявлення про чинники професійного успіху людини зазнають суттєвих трансформацій. Якщо раніше головним показником конкурентоспроможності фахівця вважалися високоспеціалізовані технічні знання та уміння (hard skills), то нині дедалі більшого значення набувають так звані м'які або гнучкі навички – soft skills.

Під терміном soft skills розуміють універсальні, міждисциплінарні компетентності, що охоплюють міжособистісну комунікацію, емоційний інтелект, критичне мислення, здатність до командної роботи, адаптивність та інші риси, які забезпечують ефективну взаємодію в соціальному та професійному середовищі. Ці навички мають надпрофесійний характер, оскільки не обмежуються рамками конкретної спеціальності чи професійної діяльності, а є універсальними та релевантними в різних сферах трудової і соціальної взаємодії. Згідно з визначенням, наведеним М. Роблесом, soft skills – це особисті якості, особливості, таланти або рівень захоплення професійною діяльністю, що відрізняють конкретну особистість від інших людей зі схожими вміннями і компетентностями [1, с. 46].

Значення soft skills виявляється на всіх етапах особистісного та професійного становлення, зокрема у процесі навчання, розвитку кар'єри, формування лідерських якостей і досягнення особистісної зрілості. Вони виступають невід'ємним компонентом сучасної професійної компетентності та одним із ключових факторів адаптації до змін у соціокультурному й економічному середовищі.

Роботодавці вимагають від претендентів на роботу soft skills, а заклади освіти орієнтуються на запити ринку праці щодо пріоритетності розвитку таких навичок, як критичне мислення, ефективна комунікація, лідерство, емоційний інтелект, командна робота та адаптивність. Зазначені компетентності є необхідними для успішного просування у складному професійному середовищі та сприяють формуванню міцних соціальних зв'язків. Наявність таких навичок у молодих фахівців забезпечує не лише ефективне виконання професійних обов'язків, а й підвищує їх здатність до творчого вирішення проблем, конструктивної взаємодії з оточенням та успішної адаптації до нових соціальних і професійних викликів.

Перелік soft skills охоплює широкий спектр гнучких навичок, які відрізняються як за змістом, так і за складністю опанування. Частина з них не потребує значних зусиль для розвитку, тоді як інші вимагають тривалого, систематичного та цілеспрямованого розвитку та самовдосконалення. Водночас визначення чіткого рейтингу цих навичок є ускладненим через їхню багатовимірність та залежність від конкретного контексту професійної діяльності. З огляду на це, перелік найбільш затребуваних soft skills формується на основі аналітики, узагальнення досвіду та експертних оцінок.

Згідно з позицією Ю. В. Дроздової та О. В. Дубініної, до ключових soft skills належать: комунікативні вміння; здатність до командної взаємодії; навички тайм-менеджменту; гнучкість і адаптивність; здатність до змін; лідерські якості; а також низка особистісних характеристик, пов'язаних з міжособистісною взаємодією. Серед останніх дослідниці виокремлюють: уміння планувати та керувати власною кар'єрою, креативне й критичне мислення, емоційний інтелект, етичність, чесність, терпіння, наполегливість, упевненість у собі, повагу до інших, стресостійкість [2, с. 33].

Розширюючи попередній перелік, Г. М. Мешко та О. І. Мешко акцентують увагу на таких навичках, як навички самоорганізації діяльності, уміння працювати з інформацією, пунктуальність, здатність бути дипломатичним, здатність вирішувати складні професійні завдання, дружелюбність, позитивність, ситуаційна обізнаність, відповідальність, резильєнтність [3, с. 268].

Актуальність наведених положень знаходять своє відображення в реальних умовах професійної діяльності. Так, заступник директора NonStop Джон Макнаб (Jon McNab) зазначає, що м'які навички відіграють вирішальну роль у забезпеченні професійної ефективності. Він виокремлює десять найбільш затребуваних soft skills, серед яких: комунікація, командна робота, адаптивність, вирішення проблем, лідерство, емоційний інтелект, тайм-менеджмент, креативність, нетворкінг і культурна компетентність [4].

Подібні тенденції підтверджує і рекрутинговий сервіс CSG, який у переліку найбільш актуальних soft skills у 2024 р. зазначає: комунікативні та лідерські навички, здатність до критичного мислення та вирішення проблем, командну роботу, адаптивність, ефективне управління часом, а також емоційний інтелект та емпатію [5].

Дослідження, проведене експертно-аналітичним центром кадрового порталу grc.ua, також демонструє зміну пріоритетів роботодавців у виборі кандидатів. Порівняльний аналіз даних за листопад 2021 р. та липень 2022 р. (рис. 1) свідчить про збереження високої важливості таких навичок, як відповідальність, командна робота, комунікабельність та орієнтація на результат. Водночас у 2022 р. в топ-10 увійшли нові позиції – аналітичні здібності, самоорганізація та багатозадачність, що відображає зростання вимог до здатності кандидата ефективно функціонувати в умовах високої інформаційної динаміки та багатофункціональності [6].

Зміни в рейтингу навичок також свідчать про зростання значущості стресостійкості, тактовності та уважності, що є відповіддю на зростання психологічного навантаження в умовах воєнних дій та невизначеності майбутнього.

№	Листопад 2021	Липень 2022
1	Відповідальність	Відповідальність
2	Навички роботи в команді	Уважність
3	Навички налагодження зв'язків	Тактовність
4	Комунікабельність	Навички роботи в команді
5	Уважність	Комунікабельність
6	Пунктуальність	Стресостійкість
7	Орієнтація на результат	Орієнтація на результат
8	Акуратність	Аналітичні здібності
9	Організаторські навички	Самоорганізація
10	Тактовність	Багатозадачність

Рис. 1. Динаміка зміни найбажаніших soft skills у вакансіях за даними порталу grc.ua (2021-2022)

Згідно з прогнозом, оприлюдненим під час Світового економічного форуму у жовтні 2020 р., до переліку ключових навичок, необхідних для досягнення успіху в майбутньому, включено аналітичне мислення та інноваційність, здатність до активного навчання та володіння ефективними навчальними стратегіями, навички комплексного вирішення проблем, критичне мислення та аналітичні здібності. Крім того, відзначено важливість креативності, оригінальності, ініціативності, лідерських якостей, стресостійкості, гнучкості, вміння вирішувати проблеми та генерувати нові ідеї [7].

Незважаючи на загальне усвідомлення важливості soft skills для професійного та особистісного розвитку, традиційна модель університетської освіти продовжує акцентувати увагу переважно на формуванні технічних та теоретичних знань. Розвиток soft skills часто відсувається на другий план. Такий дисбаланс призводить до того, що випускники, маючи високі академічні результати, нерідко стикаються з труднощами у процесі адаптації до реалій сучасного ринку праці, де дедалі більшого значення набувають уміння ефективної міжособистісної взаємодії, прийняття рішень та командної співпраці.

З огляду на це, особливої актуальності набуває гуманітарна та соціогуманітарна складова вищої освіти, яка відіграє важливу роль у формуванні soft skills. На відміну від природничих і технічних наук, що зосереджені на вивченні об'єктивних закономірностей природи, соціальні та гуманітарні дисципліни досліджують людину, суспільство, культуру, а також динаміку їхньої взаємодії. Саме ці дисципліни створюють середовище, сприятливе для формування гнучких навичок, необхідних для ефективного функціонування в умовах складної соціальної реальності.

Вивчення таких навчальних курсів, як філософія, логіка, історія, соціологія, політологія, психологія, культурологія, філологія та етика, надає студентам можливість глибше осмислити природу людської поведінки, соціальні процеси, культурні відмінності та морально-етичні дилеми. Завдяки цьому формуються критичне мислення, емоційний інтелект, навички міжособистісної комунікації та

ціннісно-орієнтоване бачення світу – ті компоненти, які сьогодні є основою за-требуваних soft skills і забезпечують готовність молодих фахівців до адаптації в умовах динамічних соціально-економічних змін.

Як зазначають дослідники, соціальні та гуманітарні науки забезпечують не лише знання про суспільство в його історичному та сучасному вимірах, а й формують стратегічне бачення його майбутнього. Вони мають вирішальне значення для побудови та підтримки демократичних інститутів, збагачують розуміння функціонування економічних систем і сприяють критичному осмисленню наслідків глобальних процесів, таких як індустріалізація, урбанізація та демографічні зміни. Крім того, ці науки допомагають людині знайти відповіді на екзистенційні питання, осмислити глобальні виклики, пов'язані зі стабільністю, добробутом та миром, а також сприяють досягненню порозуміння шляхом діалогу, співпраці та гуманістичного підходу до взаємодії з оточенням [8, с.131].

Розглянемо як соціогуманітарні дисципліни сприяють формуванню та розвитку основних soft skills. Зокрема, такі дисципліни, як філософія, логіка, історія, соціологія та політологія сприяють розвитку критичного мислення та аналітичних здібностей. Цей процес реалізується через аналіз філософських, історичних та соціально-політичних першоджерел; оцінювання логічної послідовності аргументів; виявлення маніпулятивних прийомів; порівняння альтернативних точок зору та встановлення причинно-наслідкових зв'язків.

Формування навички креативності відбувається через вивчення комплексу соціогуманітарних і мистецьких дисциплін, які стимулюють уяву, дивергентне мислення, відкритість до нового та здатність генерувати альтернативні підходи до вирішення проблем. Філософія розвиває абстрактне та концептуальне мислення, навички постановки нетривіальних запитань і пошуку нових смислів. Культурологія сприяє формуванню міжкультурної чутливості та розуміння багатоманітності творчих практик. Історія мистецтва знайомить із різноманіттям художніх стилів і форм, розвиває здатність до інтерпретації символів і формування нових змістів на основі історичних зразків.

Розвиток емоційного інтелекту та емпатії відбувається завдяки вивченню психології, соціології, етики та філософії. Ці дисципліни сприяють формуванню здатності до рефлексії над власними емоціями та емоціями інших людей, опрацюванню морально-етичних дилем, моделюванню конфліктних ситуацій, а також глибшому розумінню міжкультурних аспектів спілкування.

Формуванню навичок командної роботи та співпраці сприяють дисципліни, що досліджують соціальну структуру та політичну взаємодію, зокрема соціологія, політологія та історія. Вони дають змогу здобувачам освіти усвідомити принципи функціонування соціальних груп, механізми лідерства, ролі індивідуума у спільноті та значення колективної та індивідуальної відповідальності, зокрема соціальної.

Адаптивність та гнучкість мислення формуються у процесі вивчення історії, культурології та соціології, завдяки осмисленню соціокультурних змін у різні історичні періоди; аналізу процесів трансформації цінностей та норм; ознайомленню зі способами адаптації до нового соціокультурного середовища.

Отже, аналіз сучасних досліджень і тенденцій свідчить, що soft skills є не лише важливою складовою професійної компетентності, а й ключовим чинником

успішної адаптації фахівця до швидкоплинних змін і викликів сучасного світу. Особливої актуальності ці навички набувають в умовах соціально-економічної нестабільності, цифрової трансформації та посиленої конкуренції. У цьому контексті соціогуманітарні науки відіграють вирішальну роль, адже вони не лише формують світоглядні орієнтири та ціннісні установки, але й забезпечують розвиток критичного та креативного мислення, емоційного інтелекту, комунікативних здібностей, а також навичок адаптації та ефективної взаємодії. Саме інтеграція гуманітарного знання в освітній процес є стратегічною передумовою всебічного розвитку особистості, здатної до продуктивної професійної діяльності в умовах складної соціальної реальності.

Література:

1. Кочубей Т., Ткачук Ю. Соціальні навички soft skills у системі компетентностей майбутніх соціальних працівників. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2021. № 2 (7). С. 42-50. [https://doi.org/10.31499/2618-0715.2\(7\).2021.244074](https://doi.org/10.31499/2618-0715.2(7).2021.244074)
2. Дроздова Ю. В., Дубініна О. В. Концептуальні підходи до визначення «soft skills» у сучасних освітніх і професійних моделях. *Soft skills – невід’ємні аспекти формування конкурентоспроможності студентів у XXI столітті: збірник тез доповідей міжвузівського науково-методичного семінару (Київ, 21 лютого 2020 р.)*. Київ : КНТЕУ, 2020. С. 31-34.
3. Мешко Г. М., Мешко О. І. Формування soft skills студентів непедагогічних спеціальностей у процесі вивчення курсу «Педагогіка». *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. соціальна робота»*. 2021. Випуск 1 (48). С. 267-271.
4. Top 10 In-Demand Soft Skills for Landing a Job. URL: <https://nonstopconsulting.com/top-10-in-demand-soft-skills-for-landing-a-job/> (дата звернення: 15.05.2025).
5. Child A., Temple M. Essential Soft Skills to Excel in your Job Search. URL: <https://www.csgtalent.com/insights/blog/essential-soft-skills-to-excel-in-your-job-search/> (дата звернення: 15.05.2025).
6. Які soft skills хочуть бачити роботодавці у співробітниках після початку війни? URL: <https://eba.com.ua/yaki-soft-skills-hochut-bachyty-robotodavtsi-u-spivrobotnykakh-pislya-pochatku-vijny/> (дата звернення: 15.05.2025).
7. These are the top 10 job skills of tomorrow – and how long it takes to learn them. URL: <https://www.weforum.org/stories/2020/10/top-10-work-skills-of-tomorrow-how-long-it-takes-to-learn-them/> (дата звернення: 17.05.2025).
8. Тарасенко Н. Соціогуманітарні науки у наукових процесах сьогодення: фактори актуалізації і перспективи розвитку. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2023. Вип. 67. С.129-141. URL: https://nbuviap.gov.ua/images/e_biblioteka/naukovi_resursi/Socialni%20komunikacii/Tarasenko%20N.%20Sociogumanitarni%20nauki.pdf (дата звернення: 17.05.2025).

ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ПІД ЧАС ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ХІМІЇ

Криворучко А. В.,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри хімії та методики викладання хімії

*Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка,
м. Полтава, Україна*

Сучасна освітня парадигма передбачає переорієнтацію навчального процесу зі здобуття суто академічних знань на формування комплексу життєвих і професійно важливих навичок, серед яких особливе місце посідають soft skills. У контексті навчання хімії дослідницька діяльність виступає потужним засобом формування таких навичок, зокрема, таких як критичне мислення, уміння працювати в команді, комунікація, самостійність і відповідальність тощо.

Метою дослідження є виявлення ефективних методичних підходів до формування soft skills у здобувачів освіти під час організації дослідницької діяльності з хімії. У дослідженні застосовувались методи педагогічного спостереження, аналізу робіт здобувачів освіти, анкетування, експертного оцінювання, а також методичний експеримент із включенням здобувачів освіти у різні форми дослідницької роботи.

Ефективна реалізація дослідницької діяльності в навчанні хімії можлива лише за умови дотримання певних методичних підходів. Зокрема, важливо використовувати різні способи створення проблемних ситуацій: несподіваність, конфлікт, припущення, спростування, невизначеність. Наприклад, ситуація несподіваності (зміна забарвлення індикаторів у розчинах солей) активізує пізнавальний інтерес, тоді як ситуація невизначеності (поведінка алюмінію в розчинах купруму (II)) стимулює учнів до пошуку додаткової інформації та формування гіпотез. Такі підходи сприяють розвитку не лише предметних компетентностей, а й формуванню навичок критичного мислення, аналізу, синтезу, здатності до рефлексії, роботи з інформаційними джерелами.

Розв'язання практичних ситуацій у форматі кейс-методу дає змогу учням наблизити хімічні знання до реального життя. Наприклад, кейс «Засоби побутової хімії шкідливі для здоров'я» орієнтований на аналіз складу побутових речовин, визначення їхніх фізико-хімічних властивостей та впливу на організм людини. У процесі групової роботи школярі розвивають комунікативні навички, вміння домовлятися, відстоювати думку, розподіляти обов'язки. Така діяльність формує командну взаємодію та відповідальність за спільний результат.

Метод проєктів забезпечує ефективну реалізацію дослідницької діяльності. Залежно від тривалості та складності розрізняємо: міні-проєкти (виконуються в межах одного уроку), короткострокові проєкти (у межах вивчення теми),

довгострокові проекти (понад навчальний семестр чи рік). Прикладами є проекти «Методи очищення води», «Нітрати в продуктах харчування», «Дослідження вмісту важких металів у ґрунтах». Така форма діяльності сприяє формуванню аналітичного мислення, планування, тайм-менеджменту, уміння працювати з джерелами інформації, а також навичок самопрезентації.

Створення індивідуального портфоліо дозволяє здобувачу освіти фіксувати власні досягнення, осмислювати результати своєї діяльності та планувати подальший професійний розвиток. До портфоліо входять проекти, аналітичні огляди, висновки за результатами експериментів, участь у заходах наукового спрямування. Такий інструмент сприяє рефлексії, формує відповідальність, підтримує мотивацію до навчання та саморозвитку.

Результати проведеного дослідження свідчать про ефективність використання дослідницької діяльності як засобу формування soft skills у здобувачів освіти. Комплексне поєднання проблемного підходу, кейс-методу, проектної технології, портфоліо дозволяє інтегрувати предметне та міжпредметне навчання, розвивати особистісні якості здобувачів освіти, спрямовані на успішну адаптацію в умовах сучасного суспільства та професійного середовища.

Перспективним напрямом подальших досліджень вбачаємо вивчення ефективності формування окремих soft skills.

Література:

1. Стрижак Д. О., Шиян Н. І., Стрижак С. В., Криворучко А. В. Формування дослідницької компетентності учнів при вивченні хімії. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: «Теорія та методика навчання природничих наук». 2023. № 4. С. 154–165.

FEATURES OF SOFT SKILLS ACQUISITION BY HIGHER EDUCATION STUDENTS WITHIN THE FRAMEWORK OF ERASMUS+ ACADEMIC MOBILITY

Kryuchkova N. M.,

*PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Economics and Entrepreneurship,
Director of the Centre for International Education of Odesa I. I. Mechnikov
National University*

In today's world of rapid change, globalisation and internationalisation of education, the so-called soft skills are of particular importance, complementing the hard skills and contributing to the effective self-realisation of the individual in the professional, social and intercultural environment. Academic mobility, in particular within the framework of the Erasmus+ programme, creates unique conditions for the development of such skills, opening up new educational, cultural and communication horizons for students [1]. The study of the mechanisms of soft skills formation in the international academic environment is an urgent task of modern pedagogy and educational management.

Soft skills cover a wide range of personal and interpersonal qualities that do not have a clearly defined subject matter, but have a significant impact on the effectiveness of teamwork, adaptation to change, time and stress management, leadership, critical thinking, etc. The most common categories of soft skills are as follows:

- communication skills - the ability to effectively express your thoughts, listen, negotiate, and work in a team;
- critical thinking and problem solving - the ability to analyse a situation, find alternatives, and make informed decisions;
- intercultural competence - understanding and respect for cultural diversity, ability to integrate into a new cultural environment;
- adaptability and flexibility - readiness for change, ability to respond quickly to new conditions;
- Self-management and time management - the ability to organise your own activities, set priorities, and meet deadlines;
- Leadership and teamwork - initiative, ability to inspire others, work effectively in a team;

The Erasmus+ programme is one of the largest academic mobility instruments in the European Union, covering not only students, but also teachers, researchers, and management staff of educational institutions. It creates an environment for intercultural interaction, professional growth, and personal development.

The participation of higher education students in the Erasmus+ programme contributes to the development of soft skills through the following mechanisms:

1. Internationalisation of educational experience.

2. Intercultural communication.
3. Independence and responsibility.
4. Participation in team projects.
5. Language competence.

According to numerous European studies [2], over 90% of Erasmus+ participants report an improvement in their communication skills, 80% – the development of intercultural competence, and over 70% – an increase in self-confidence. There is also a close link between participation in the programme and increased competitiveness of graduates in the labour market.

Ukrainian Erasmus+ participants also testify to significant changes in their personal development after participating in the programme: broadening their outlook, improving their independent decision-making skills, increasing tolerance, and their ability to engage in intercultural dialogue.

Although Erasmus+ creates a strong potential for soft skills development, there are a number of challenges to consider:

- Initial language barriers.
- Culture shock.
- Lack of proper training in intercultural communication in domestic higher education institutions.
- Difficulties with the recognition of learning outcomes upon returning to their home institution.

Overcoming these barriers is possible if comprehensive support for mobility participants is implemented both before and after participation in the programme.

Academic mobility within Erasmus+ is a powerful tool for not only professional but also personal growth of students. The development of soft skills is one of the most important outcomes of participation in the programme, which largely determines the future success of graduates in the globalised world. In order to maximise the potential of Erasmus+, it is necessary to improve the mechanisms of mobility support, preparation for intercultural communication and integration of mobility results into the educational process of higher education institutions.

References:

1. Erasmus+ Programme Guide. 2025. URL: <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/document/erasmus-programme-guide-2025-version-1>. (access date 30.05.2025.)
2. EU Impact Study, 2019. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/94d97f5c-7ae2-11e9-9f05-01aa75ed71a1/language-en>. (access date 30.05.2025.)

Наукове видання

SOFT SKILLS У ВИЩІЙ ОСВІТІ: ЕКСПЕРТИЗА ЄС

Науково-методичні тези

Міжнародної програми підвищення кваліфікації для викладачів

(м. Острого, 21 квітня – 31 травня)

Том I

Комп'ютерна верстка Наталії Крушинської

Формат: 100х70/16. Ум. друк. арк. 27,95.
Зам. № 35–25. Гарнітура «Cambria».

Оригінал-макет виготовлено у видавництві
Національного університету «Острозька академія»,
Україна, 35800, Рівненська обл., м. Острого, вул. Семінарська, 2.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи РВ № 1 від 8 серпня 2000 року.